

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Філатова Катерина Олександрівна

УДК [811.111+811.14'06+811.161.2]'373.611(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

КОЛЬОРОКОНЦЕПТИ В НОМІНАТИВНИХ МОДЕЛЯХ АНГЛІЙСЬКИХ, УКРАЇНСЬКИХ І НОВОГРЕЦЬКИХ КОМПОЗИТИВ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Спеціальність 10.02.15 – загальне мовознавство

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

К. О. Філатова

Науковий керівник – Жаботинська Світлана Анатоліївна,
доктор філологічних наук, професор

Черкаси – 2018

АНОТАЦІЯ

Філатова К. О. Кольороконцепти в номінативних моделях англійських, українських і новогрецьких композитів: лінгвокогнітивний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького МОН України, Київський університет імені Бориса Грінченка МОН України, 2018.

У дисертації досліджуються лінгвокогнітивні засади творення англійських, українських та новогрецьких композитів, до складу номінативної (ономасіологічної) структури яких входить концепт із числа основних кольорів зазначених мов.

Матеріалом дослідження є 1308 композитів (740 англійських, 393 українських та 175 новогрецьких), отриманих методом суцільної вибірки із приблизно однакових за обсягом лексикографічних джерел для кожної з мов.

Методологічний апарат дослідження включає поняття теорії номінації і техніки концептуального аналізу, розроблені різними школами когнітивної лінгвістики. Поняттями теорії номінації є *внутрішня форма* (О. О. Потебня) як фрагмент значення, утілений у зовнішній формі знаку, та *ономасіологічна /номінативна модель* (О. С. Кубрякова, С. А. Жаботинська), що упорядковує внутрішню форму. З позицій когнітивної лінгвістики, номінативна модель репрезентує узагальнену когнітивну структуру, утворювану на підставі обмеженої кількості *базисних пропозиціональних схем (БПС)*, вирізнених у *семантиці лінгвальних мереж* (С. А. Жаботинська). За умови формування номінативної моделі, один зі складників БПС стає ономасіологічним базисом, тобто цільовим концептом, а інший – ономасіологічною ознакою, або характеристикою базису. У дисертації БПС застосовуються як для структурування номінативних моделей композитів,

так і для визначення особливостей концептуальної деривації, за якої одні поняття (і їхні назви) утворюються від інших понять (і їхніх назв). До аналізу метафоричних дериваційних процесів залучається дослідницький апарат *теорії концептуальної метафори* (Дж. Лакофф і М. Джонсон), а саме – поняття *спектру* метафоричного корелята та *діапазону* метафоричного референта (З. Кьовечеш), а також поняття *метафоричного потенціалу* корелята та *ступеня метафоризації* референта (І. В. Бровченко, С. А. Жаботинська). Порівняння лінгвокогнітивних засад композитів кожної з мов, а також композитів усіх трьох мов відбувається на підставі *компаративного аналізу*, супроводжуваного *кількісними підрахунками*, які виявляють домінування певної ознаки, яка стає «*tertium comparationis*» у порівнянні даних.

У багатьох мовах складні слова, або композити, представлені численною групою номінативних одиниць, які утворені шляхом складання основ і які стають проміжною ланкою між власне словом і словосполученням. Серед композитів різних мов є багато таких, де однією з основ стає позначення базового кольору, або кольороназва. Кольороназви є невід’ємною складовою будь-якої мовної картини світу, однак їхній склад у кожній мові не є універсальним; він залежить від сприйняття кольору різними етнічними спільнотами. Вважається, що в англійській мові існує 11 «основних» кольороназв: *black, white, red, yellow, green, blue, brown, purple, pink, orange, gray*; українська мова налічує 12 колірних термінів: *чорний, білий, червоний, жовтий, зелений, синій, блакитний / голубий, коричневий, фіолетовий, рожевий, оранжевий / помаранчевий та сірий*; у новогрецькій мові нараховується 12 основних кольороназв, при наявності синонімів у деяких із них: *μαύρος / μελας / μελανός* (чорний), *άσπρος / λευκός* (білий), *κόκκινος / ερυθρός* (червоний), *πράσινος / χλωρός* (зелений), *κίτρινος / ξανθός* (жовтий), *μπλε* (синій), *γαλάζιος / γαλανός* (блакитний), *καφέ* (коричневий), *πορτοκαλί* (помаранчевий), *ροζ* (рожевий), *μωβ / μενεξεδενιος / μενεξεδης / ιωδης / ιοχρουν* (фіолетовий) та *γκρι / γκριζος* (сірий). У досліджуваних нами

композитах англійської, української і новогрецької мов колір є як онтологічною, так і символічною ознакою предмета.

У дисертації лінгвокогнітивний аналіз композитів із кольороназвою здійснюється у три етапи.

На *першому етапі* аналізуються групи композитів окремої мови, які містять назву конкретного кольору. Такі композити розподіляються на ті, де у складі внутрішньої форми колір є онтологічною ознакою предмета та ті, де колір має символічне значення, утворене від поняття власне кольору. Композити першої групи стратифікуються за концептуальними доменами, до яких належать наділені кольором предметні сутності. Такими доменами є ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. Композити, включені до кожного з них, аналізуються на предмет номінативних моделей, створюваних на першому та подальших дериваційних кроках. На першому кроці деривації, у створенні назви із прямим значенням, номінативна модель базується на квалітативній БПС «Х (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака) > ТАКИЙ-колір (ознака) Х (базис)». На подальших кроках деривації, коли композит набуває переносного значення, до творення номінативних моделей залучаються інші БПС – буттєві, акціональні, посесивні, ідентифікаційні та компаративні. Ці БПС зумовлюють специфіку метонімічних, метафоричних і комплексних номінативних зсувів. Для композитів, у яких колір має символічне значення, установлюється характер метафоричного зсуву від певної онтологічної ознаки до символу культури.

Другий і третій етапи аналізу композитів є порівняльними. На другому етапі порівнюються результати аналізу груп композитів у межах однієї мови. На третьому етапі порівнюються результати аналізу композитів у всіх трьох мовах. Аспектами порівняння є: промінантність (ступінь представленості в композитах) різних базових кольорів; пріоритетність доменів онтологічних сутностей, наділених колірною ознакою; активність БПС, залучених до номінативних процесів на різних кроках концептуальної деривації;

метафоричний потенціал онтологічних доменів предметних сутностей, наділених кольором; підстави для символізації різних кольорів.

Здійснений порівняльний аналіз лінгвокогнітивних засад утворення композитів із кольороназвами в англійській, українській та новогрецькій мовах дозволив виявити універсальні та ідіоетнічні особливості у «колірних» концептуальних картинах світу носіїв цих мов, а також спільні та відмінні ознаки у номінативних процесах, які зумовили появу таких композитів на різних кроках концептуальної і формальної деривації.

За промінантністю кольороконцептів у складі композитів найбільш уживаними в трьох мовах виявилися *чорний*, *білий* та *червоний* (із домінуванням червоного над білим в англійській мові). У номінативному полі українських композитів відсутні кольороконцепти *фіолетовий* та *оранжевий*, а в номінативному полі новогрецьких композитів – *фіолетовий*, *оранжевий* та *коричневий*. Вірогідно, що схожі дані для трьох мов пояснюються нейрокогнітивною первинністю концептуалізації *чорного*, *білого* та *червоного*, а різні дані для трьох мов пов'язані із зафіксованою психологами варіативністю у послідовності концептуалізації інших кольорів.

У композитах, де колір у складі внутрішньої форми слова є онтологічною ознакою предмета, таким предметом в англійській мові найчастіше є тварина, далі йдуть рослина, артефакт і людина; в українській мові колір є зазвичай онтологічною ознакою тварини і людини; у новогрецькій мові колір найчастіше є онтологічною ознакою людини.

У трьох мовах композити із *прямим значенням* утворюються на першому кроці формальної та концептуальної деривації. Їхня кількість є найбільшою в англійській мові, у новогрецькій мові їх у півтори, а в українській – маже у три рази менше. В українській та новогрецькій мовах, на відміну від англійської, помітно більше композитів, переносне значення яких утворене шляхом метонімічного зсуву. Для всіх трьох мов типовими БПС, задіяними у метонімічних зсувах, є схеми партитивності (відношення «частина – ціле») та власності (відношення «власник – власність»). У трьох

мовах спостерігається метафорична та комплексна (метафорична і метонімічна) номінація. У метафоричному зсуві задіяна компаративна БПС подібності. Найпродуктивнішим у творенні композитів у всіх трьох мовах є другий крок концептуальної деривації, третій крок є менш типовим, а четвертий відстежено лише в поодиноких прикладах англійської та української мов.

Виявлена схожість у символічних значеннях кольороконцептів у складі композитів трьох мов пояснюється наявністю в них мовних запозичень, назв реалій світової історії, міжкультурних реалій та міжкультурних асоціацій психологічного плану. Розбіжності ж у символічних значеннях кольороконцептів у складі композитів відбивають ідіоетнічні особливості та своєрідність культури носіїв англійської, української та новогрецької мов.

Відпрацювання процедури лінгвокогнітивного аналізу похідних одиниць із кольороназвою на матеріалі індоєвропейських мов дозволяє надалі здійснити такий аналіз і для аналогічних одиниць у мовах інших сімей з метою порівняння отриманих результатів із даними індоєвропейських мов.

Ключові слова: когнітивна теорія номінації, композит, кольороназва, внутрішня форма, ономасіологічна / номінативна модель, концептуальна деривація, базисні пропозиціональні схеми, порівняльний аналіз, англійська, українська та новогрецька мови.

ABSTRACT

Filatova, K. O. Color-concepts in the naming models of English, Ukrainian and Modern Greek compounds: a cognitive linguistic aspect. – Qualification research paper. Manuscript.

Dissertation for a Candidate Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.15 «General Linguistics». – Bohdan Khmel'nitsky National University of Cherkasy, Ministry of Education and Science of Ukraine; Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2018.

This dissertation discusses cognitive linguistic foundations for coining English, Ukrainian and Modern Greek compounds whose naming (onomasiological) structure includes a color-concept from the list of basic colors registered in the studies languages.

The empirical data, 1308 expressions (740 English, 393 Ukrainian and 175 Modern Greek compounds), were obtained by continuous sampling from the respective dictionaries of approximately equal sizes. The research framework includes conceptions of the theory of naming, and techniques of conceptual analysis developed by different schools of cognitive linguistics. The conceptions proposed in the theory of naming are the *inner form* (O. O. Potebnya) as a fragment of meaning manifested by the outer form of a linguistic expression, and the *onomasiological / naming model* (E. S. Kubryakova, S. A. Zhabotynska) that structures the inner form. From a cognitive linguistic perspective, a naming model represents a cognitive structure grounded on one or several *basic propositional schemas (BPS)* described in *Semantics of Lingual Networks* (S. A. Zhabotynska). In a naming model, the logical subject or the logical predicate of a particular BPS becomes either the onomasiological base (the main concept) or the onomasiological feature that characterises the base. In the dissertation, the BPS are employed for both defining the naming models of compounds, and establishing the particulars of conceptual derivation due to which some concepts and their names are derived from the other concepts and their names. The naming models of compounds are linked to metonymic and metaphoric processes. The latter are analysed in terms of *Conceptual Metaphor Theory* (G. Lakoff and M. Johnson). Among such terms are the *scope and range of metaphor* (Z. Kövecses), *metaphorical capacity* of the source, and *degree of metaphorization* demonstrated by the target (I. V. Brovchenko, S. A. Zhabotynska). Comparison of cognitive linguistic grounds for compounds with color-terms in each separate language and in all three languages employs *comparative analysis* accompanied by *counts* which demonstrate salience of the property that serves as «tertium comparationis» in comparison.

In many languages, compounds constitute a sizable group of linguistic expressions which are formed via combining stems, and which bridge words and phrases. Compounds of different languages comprise the units where one of the stems is a color-term. Color terms are an inseparable constituent of any linguistic model of the world, but their sets are not universal, they depend on color perception by different ethnic communities. The English language is presumed to have 11 «basic» colors: *black, white, red, yellow, green, blue, brown, purple, pink, orange, gray*. The Ukrainian language has 12 basic color terms: *чорний* (black), *білий* (white), *червоний* (red), *жовтий* (yellow), *зелений* (green), *синій* (blue), *блакитний* (light-blue) / *голубий* (light-blue and gray), *коричневий* (brown), *фіолетовий* (purple), *рожевий* (pink), *оранжевий* / *помаранчевий* (orange) та *сірий* (gray). In Modern Greek, there are also 12 basic color-terms, with some of them having synonyms: *μαύρος* / *μελας* / *μελανός* (black), *άσπρος* / *λευκός* (white), *κόκκινος* / *ερυθρός* (red), *πράσινος* / *χλωρός* (green), *κίτρινος* / *ξανθός* (yellow), *μπλε* (blue), *γαλάζιος* / *γαλανός* (light-blue), *καφέ* (brown), *πορτοκαλί* (orange), *ροζ* (pink), *μωβ* / *μενεξεδενιος* / *μενεξεδης* / *ιωδης* / *ιοχρουν* (purple) та *γκρι* / *γκριζος* (gray). In the studied English, Ukrainian and Modern Greek compounds, color associates with both ontological and symbolic property of an object. A symbolic property is metaphorically derived from the ontology of color.

In this study, a cognitive linguistic analysis of compounds with color-terms has three stages.

At the first stage, the compounds of a particular language are divided into groups with regard to the color-term they contain. In each such group, the compounds are distributed into those where the color-term names an ontological property of objects, and those that name a symbolic property associated with the color *per se*. The compounds where the color-term names an ontological property are further stratified among conceptual domains of the named objects. These domains are: MAN, ANIMAL, PLANT, NATURAL OBJECT, PLACE (TERRITORY), ARTEFACT, CLOTHES, and FOOD. The compounds within each domain obtain their onomasiological models, which in direct, literal naming are grounded on the

qualitative BPS «X (base) is SUCH-color (feature) > SUCH-color (feature) X (base)». In indirect, figurative naming, the initial onomasiological model is extended with the other BPS that provide different ways of linking the inner form of a linguistic expressions with its meaning. Among such ways are metonymy, metaphor, metonymy + metaphor, and metaphor + metonymy. Metaphoric shifts are further analyzed with regard to the metaphorical scopes formed by the ontological domains of MAN, ANIMAL, PLANT, NATURAL OBJECT, PLACE (TERRITORY), ARTEFACT, CLOTHES, and FOOD, as well as with regard to their metaphorical potential. Those compounds whose inner form includes a color-concept used symbolically are studied with the aim to expose the initial meaning from which the symbolic meaning is derived.

The second and third stages of the enquiry are comparative. At the second stage, it is the comparison of results obtained through the analysis of each «color» group within one language. At the third stage, it is the comparison of results obtained in the analysis of compounds with color-terms in all three languages. The compared aspects are: salience (the degree of exposure in compounds) of different basic colors, salience of the ontological domains of «colored» objects, salience of different basic propositional schemas applied in naming processes at different steps of conceptual derivation, metaphorical potential of the ontological domains of «colored» objects, and the foundations of symbolic meanings developed by different colors.

Comparative analysis of cognitive linguistic grounds for coining compounds with color-terms in the English, Ukrainian, and Modern Greek languages reveals universal and idioethnic properties of the chromatic «world-images» possessed by their speakers. This analysis pinpoints similarities and differences in the naming processes that, due to metonymic and metaphoric shifts, cause emergence of such compounds at different stages of conceptual and formal derivation.

Among the colors used in English, Ukrainian and Modern Greek compounds, the most salient ones are *black*, *white* and *red* (with prevalence of *red* over *white* in English). Ukrainian compounds do not employ *purple* and *orange*

colors, and Modern Greek compounds skip *purple*, *orange* and *brown*. Supposedly, the similar evidence obtained from the data of the three languages may be explained by the neurocognitive processes that underpin conceptualization of *black*, *white* and *red*. Differences in the entrenchment of colors in different ethnic communities may be accounted for by variability in conceptualization of other colors, which has been registered in psychological studies.

In compounds, where color in the inner form of a word is the ontological property of an object, such an object in English is most often an animal, followed by a plant, artifact, and man. In Ukrainian, color is usually the ontological feature of an animal and human being. In Modern Greek, it is mostly associated with man.

In the three languages, compounds with *direct meaning* are coined at the first step of formal and conceptual derivation. Their number is the largest in English, with this number being 1.5 times less in Modern Greek, and 3 times less in Ukrainian. Unlike English, Ukrainian and Modern Greek have conspicuously more compounds whose *indirect meaning* results from metonymic shifts. In all three languages, the typical BPS involved in such shifts are the part-whole schema and ownership schema. All three languages have metaphoric and complex (metonymic and metaphoric) naming techniques. Metaphoric shifts employ the BPS of likeness. The most productive in coining compounds of the three languages is the second step of derivation. The third derivational step is less typical, and the forth step is exhibited only by several expressions in English and Ukrainian.

Similarity of symbolic meanings inherent in color-terms used in compounds may be explained by linguistic borrowings, shared history and culture, as well as shared psychological associations. Whereas differences in the symbolic meanings of color-terms are entailed by idioethnic cultures of the speakers of English, Ukrainian and Modern Greek.

The procedure of cognitive linguistic analysis developed for this study of linguistic expressions with color terms in Indo-European languages will be further employed in the analysis of similar data obtained from the languages of other

families. The results of such analysis will be compared with the findings relevant for Indo-European languages.

Key words: cognitive theory of naming, compound, color-term, inner form, onomasiological model, conceptual derivation, basic propositional schemas, comparative analysis, English, Ukrainian and Modern Greek.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці у наукових фахових виданнях України:

1. Свєцинська (Філатова) К. О., Шепітько С. В. Методологічні засади вивчення проблеми колоратурної композиції // Вісник Маріупольського державного гуманітарного ун-ту. Серія: Філологія: зб. наук. праць / заг. ред. С. В. Безчотнікова. 2010. Вип. 3. С. 80–85.
(У роботі, виконаній у співавторстві з Шепітько С. В., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис фактичних даних).
2. Свєцинська (Філатова) К. О. Ономасіологічний аспект української колоратурної композиції // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2011. Вип. 95(2). С. 405–408.
3. Свєцинська (Філатова) К. О. Ономасіологічна структура колоративної композиції (на матеріалі англійської і української мов) // Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту. Серія: Філологія: зб. наук. праць. 2012. Т. 15. № 1. С. 171–176.
4. Філатова К. О. Зіставний ономасіологічний аналіз колоративної композиції на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного ун-ту. 2012. Вип. 51. С. 221–224.

5. Філатова К. О. Ономасіологічний аналіз колоративної композити на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Наукові записки Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Філологічні науки. Дискурсологія: мова, культура, суспільство: зб. наук. праць. 2013. № 2(38). С. 115–124.
6. Філатова К. О. Методика порівняльно-типологічного аналізу колоративних композитів на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць / ред. Н. Л. Іванницька. 2015. Вип. 21. С. 396–399.
7. Філатова К. О. Теоретичні основи номінативних процесів лексики: когнітивні засади // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного ун-ту ім. Івана Франка. Серія: філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2017. № 8. Т. 2. С. 130–134. *Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).*

Праці у зарубіжних наукових фахових виданнях

8. Филатова Е. А. Когнитивно-ономасиологический анализ колоративных композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Научный потенциал: науч. журнал НИИ педагогики и психологии. Чебоксары, 2015. Вып. 1(18). С. 17–20.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Свещинская (Филатова) Е. А. Сопоставительный анализ способов образования композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук: матеріали VII Міжрегіональної конф. молодих учених та аспірантів / ГДПШМ, Горлівка, 10 квітня 2009 р. Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2009. Вип. 13. С. 10–13.

10. Свещинская (Филатова) Е. А. Способы образования и передачи композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Актуальні проблеми філології: мовознавство, літературознавство, методика викладання філологічних дисциплін: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. / МДГУ, Маріуполь, 27 травня 2009 р. Маріуполь: МДГУ, 2009. С. 166–169.
11. Свещинская (Филатова) Е. А. Сравнительный анализ способов образования сложных слов в английском, украинском и новогреческом языках // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XI підсум. наук.-практ. конф. викл. / МДГУ, Маріуполь, 30 січня 2009 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДГУ, 2009. С. 234–235.
12. Свещинская (Филатова) Е. А. Анализ способов образования композитов на материале трех языков (английского, украинского, новогреческого // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XII підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДГУ, Маріуполь, 5 лютого 2010 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДГУ, 2010. С. 242–243.
13. Свещинська (Філатова) К. О. Колоративна композита з позицій когнітивної ономасіології // Філологічні студії молодих учених: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / МДУ, Маріуполь, 12 листопада 2010 р. Маріуполь: МДУ, 2010. С. 97–99.
14. Свещинська (Філатова) К. О. Шляхи та чинники формування колірного концепта на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XIII підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 4 лютого 2011 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2011. С. 314–316.
15. Філатова К. О. Зіставний ономасіологічний аналіз англійської, української та новогрецької колоративної композити // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: зб. матер. I Міжнар. наук. конф. / МДУ, Маріуполь, 28–30 вересня 2012 р. / ред. С. В. Шепітько. Маріуполь: МДУ, 2012. С. 102–107.

16. Філатова К. О. Досвід ономасіологічного аналізу колоративних композит на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XV підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 1 лютого 2013 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2013. С. 183–186.
17. Филатова Е. А. Опыт ономасиологического анализа колоративных композит (на материале английского, украинского и новогреческого языков) // Язык и культура в эпоху глобализации: сб. научн. трудов по матер. I Междунар. науч. конф. / СПбГЭУ, Санкт-Петербург, 2013 г. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГЭУ, 2013. Вып. 1. Т. 1. С. 257–264.
18. Філатова К. О. Теоретичні засади аналізу лексики // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: зб. матер. III Міжнар. наук. конф. / МДУ, Маріуполь, 29–30 вересня 2017 р. / ред. С. В. Шепітько. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 9–11.
19. Філатова К. О. Дослідницькі принципи когнітивної ономасіології та теорії номінації // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XX підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 2 лютого 2018 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 221–223.
20. Філатова К. О., Мамонова О. І. Методологічні засади лінгвокогнітивного аналізу номінативних одиниць неблизькоспоріднених мов (англійської, української та новогрецької мов) // Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. / МДУ, Маріуполь, 18–19 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 542–544.

(У роботі, виконаній у співавторстві з Мамоновою О. І., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис даних).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	20
ВСТУП.....	21
Розділ 1. КОЛЬОРОКОНЦЕПТИ В НОМІНАТИВНІЙ	
СТРУКТУРІ КОМПОЗИТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ	
ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	30
1.1. Композит як номінативна одиниця.....	30
1.2. Кольороназви у складі лексикону.....	40
1.2.1. Концептуалізація кольору в різних етнічних спільнотах.....	41
1.2.2. Етимологія колоративів в англійській, українській та новогрецькій мовах.....	46
1.2.3. Символіка значень колоративів в англійській, українській та новогрецькій мовах.....	49
1.3. Лінгвокогнітивний напрям аналізу номінативної структури лексичних одиниць.....	58
1.3.1. Когнітивно спрямована теорія номінації та її термінологічний апарат.....	59
1.3.2. Напрями аналізу номінативної структури...	63
1.3.3. Процедура лінгвокогнітивного дослідження кольороконцептів в номінативній структурі англійських, українських і новогрецьких композитів.....	74
Висновки до розділу 1.....	78
Розділ 2. КОЛЬОРОКОНЦЕПТИ В НОМІНАТИВНИХ	
МОДЕЛЯХ КОМПОЗИТІВ.....	84
2.1. Кольороконцепти в номінативних моделях	

англійських композитів.....	84
2.1.1. Кольороконцепт WHITE / БІЛИЙ.....	84
2.1.2. Кольороконцепт BLACK / ЧОРНИЙ.....	90
2.1.3. Кольороконцепт RED / ЧЕРВОНИЙ.....	95
2.1.4. Кольороконцепт GREEN / ЗЕЛЕНИЙ.....	99
2.1.5. Кольороконцепт YELLOW / ЖОВТИЙ.....	104
2.1.6. Кольороконцепт BLUE / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ.....	107
2.1.7. Кольороконцепт BROWN / КОРИЧНЕВИЙ.....	112
2.1.8. Кольороконцепт GRAY / СІРИЙ.....	116
2.1.9. Кольороконцепт PURPLE / ФІОЛЕТОВИЙ, ПУРПУРНИЙ.....	118
2.1.10. Кольороконцепт PINK / РОЖЕВИЙ.....	121
2.1.11. Кольороконцепт ORANGE / ОРАНЖЕВИЙ.....	123
2.1.12. Система кольороконцептів в англійських композитах.....	124
2.2. Кольороконцепти в номінативних моделях українських композитів.....	127
2.2.1. Кольороконцепт БІЛИЙ.....	127
2.2.2. Кольороконцепт ЧОРНИЙ.....	131
2.2.3. Кольороконцепт ЧЕРВОНИЙ.....	136
2.2.4. Кольороконцепт ЗЕЛЕНИЙ.....	140
2.2.5. Кольороконцепт ЖОВТИЙ.....	143
2.2.6. Кольороконцепти СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ	146
2.2.7. Кольороконцепт КОРИЧНЕВИЙ.....	149
2.2.8. Кольороконцепт СІРИЙ.....	149
2.2.9. Кольороконцепт РОЖЕВИЙ.....	151
2.2.10. Система кольороконцептів в українських	

компози́тах.....	153
2.3. Кольороконцепти в номіна́тивних моделях новогрецьких компози́тів.....	155
2.3.1. Кольороконцепт ΑΣΠΡΟς, ΛΕΥΚΟς / БІЛИЙ....	155
2.3.2. Кольороконцепт ΜΑΥΡΟς, ΜΕΛΑΝΟς, ΜΕΛΑς / ЧОРНИЙ.....	159
2.3.3. Кольороконцепт ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς / ЧЕРВОНИЙ.....	164
2.3.4. Кольороконцепт ΠΡΑΣΙΝΟς, ΧΛΩΡΟς / ЗЕЛЕНИЙ.....	167
2.3.5. Кольороконцепт ΚΙΤΡΙΝΟς, ΞΑΝΘΟς / ЖОВТИЙ.....	170
2.3.6. Кольороконцепти ΜΠΛΕ, ΓΑΛΑΖΙΟς, ΓΑΛΑΝΟς / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ.....	173
2.3.7. Кольороконцепт ΓΚΡΙΖΟς, ΓΚΡΙ / СІРИЙ.....	175
2.3.8. Кольороконцепт ΡΟΖ / РОЖЕВИЙ.....	176
2.3.9. Система кольороконцептів у новогрецьких компози́тах.....	177
2.4. Кольороконцепти в номіна́тивних моделях компози́тів англійської, української та новогрецької мов: порівняльний аналіз.....	180
2.4.1. Промі́нантність кольороконцептів у кожній із мов.....	181
2.4.2. Кольороконцепти та онтологі́чні домени....	183
2.4.3. Напрями концептуальної деривації у компози́тах трьох мов.....	186
2.4.4. Символьні ознаки кольороконцептів.....	190
Висновки до розділу 2.....	195
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	200

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ.....	226
ДОДАТКИ.....	227
ДОДАТОК А. Кольороконцепти в ономасіологічних ознаках комполітів АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	228
ДОДАТОК Б. Кольороконцепти в ономасіологічних ознаках комполітів УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	293
ДОДАТОК В. Кольороконцепти в ономасіологічних ознаках комполітів НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ.....	328
ДОДАТОК Г. Список публікацій здобувача за темою дисертації.....	353

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БПС – базисні пропозиціональні схеми,

МТН – метонімія,

МТН + МТФ – метонімія + метафора,

МТФ – метафора,

МТФ + МТН – метафора + метонімія,

абстр. – абстрактне слово,

амер. – американізм,

астр. – астрономія,

біол. – біологія,

дієсл. – дієслово,

зневажл. – зневажливе слово, вираз,

ім. – іменник,

ірон. – іронічне слово,

іст. – історія,

перен. – переносно, переносне значення,

прикм. – прикметник,

присл. – прислівник,

розм. – розмовне слово, вираз,

фізіол. – фізіологія,

a – adjective – прикметник,

n – noun – іменник,

pl – plural – множина,

vi – verb intransitive – дієслово неперехідне,

vt – verb transitive – дієслово перехідне.

ВСТУП

Дисертацію присвячено дослідженню лінгвокогнітивних засад творення англійських, українських та новогрецьких композитів, або складних слів, до складу номінативної (ономасіологічної) структури яких входить концепт із числа основних кольорів зазначених мов.

У багатьох мовах композити є особливою номінативною підсистемою, якій присвячені фундаментальні роботи, де розглядаються різні словотвірні процеси [184; 185; 88; 89; 128; 82; 200], власне композити [11; 130; 63; 89; 123; 195], їхні структурні [87; 157; 95; 96; 97; 98; 27] й семантичні особливості [175; 102; 129; 4; 181; 60; 90; 28; 105], їхній зв'язок із синтаксисом [12; 23; 24] та текстом [69]. Серед композитів різних мов значну частку складають ті, що включають основу-кольороназву, або колоратив. Активна участь кольороназв у творенні складних слів зумовлена значимістю кольору у перцептивному сприйнятті людиною навколишнього світу, яке, за результатами психологічних праць [159; 160; 161; 182], не є однаковим, що зумовлює відмінності в наборах основних кольороназв у різних мовах [146; 15; 16; 7]. Кольороназви є об'єктом досліджень не лише у психологічних і психолінгвістичних, а й у лінгвокультурологічних студіях, де у фокусі уваги перебуває традиційна для різних етносів символіка кольорів [191; 192; 162; 18; 19; 198; 170; 154; 25], а також у філософських працях, які вибудовують «філософію кольору» [199; 172; 163]. Лінгвістичні дослідження кольороназв, здійснювані в різних аспектах, включають історію їхнього виникнення та розвитку в різних мовах [34; 35; 36; 37; 8; 9; 10; 186; 151; 158], аналіз їхньої структури та семантики [61; 62; 70; 71; 6; 26], із окремим студіюванням символічних значень кольороназв [68; 92; 131], розгляд їхньої участі у номінативних процесах [174; 58; 101; 64], зокрема й у творенні композитів [56; 110; 38; 39].

Із появою когнітивної лінгвістики, яка досліджує природу зв'язку між мовними / мовленнєвими знаками та ментальними структурами й

операціями, теорія номінації і включена до неї теорія словотвору набули когнітивного спрямування [72; 78; 104; 193; 194; 80; 124; 42; 47; 133]. Відповідно, з'явилися роботи, присвячені композитам із колоративом і виконані із залученням лінгвокогнітивних методик (див., наприклад, [29; 30; 31; 32; 33; 17]). Однак у цих роботах аналізується матеріал окремих мов, переважно англійської. Водночас, як свідчать психологічні, психолінгвістичні та лінгвокультурологічні розвідки, системи кольороназв у різних мовах мають як спільні, так і відмінні риси. Це має стосуватися також і участі кольороназв у номінативних процесах. Наше дослідження, здійснене із застосуванням новітнього методологічного апарату когнітивної теорії номінації, спрямовано на виявлення спільних та відмінних ознак композитів із колоративом в англійській, українській та новогрецькій мовах.

Актуальність роботи визначається її дослідницьким об'єктом та способом його аналізу. Композити з елементом-колоративом є універсальною групою лексики, присутньою в різних мовах, що дозволяє порівняти такі композити в декількох мовах на предмет установлення особливостей відбитих у них картин світу конкретних етнічних спільнот. Вибір для аналізу композитів англійської, української та новогрецької мов, що належать до різних груп індоєвропейської сім'ї, позиціонує відповідні спільноти як неблизькоспоріднені. Застосування новітніх технік лінгвокогнітивного аналізу до розгляду композитів із колоративом в англійській, українській та новогрецькій мовах уможливорює встановлення і порівняння природи зв'язку між системними когнітивними і мовними (семіотичними) явищами, що є провідним завданням когнітивної парадигми сучасного мовознавства.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано у межах комплексної теми «Теорія когнітивно-дискурсивних досліджень мови і мовлення», яка розробляється Науково-дослідною лабораторією когнітивно-дискурсивних досліджень у Черкаському національному університеті імені

Богдана Хмельницького (лабораторію створено за наказом ректора ЧНУ від 25.12.2014 р.).

Метою роботи є встановлення лінгвокогнітивних засад номінативних процесів творення англійських, українських та новогрецьких композитів із компонентом-кольороназвою та виявлення спільних і відмінних ознак у цих процесах. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати статус композита як похідної номінативної одиниці; визначити формальні, семантичні й функціональні підстави для ідентифікації композитів в аналізованих мовах;
- схарактеризувати системи кольороназв в англійській, українській та новогрецькій мовах у психолінгвістичному, етимологічному та культурологічному вимірах;
- визначити основні напрями когнітивної теорії номінації, сформуванати методологічний апарат дослідження та розробити процедуру лінгвокогнітивного студіювання композитів із кольороназвою в англійській, українській та новогрецькій мовах;
- застосувати розроблену процедуру аналізу для: а) дослідження композитів з окремою кольороназвою в кожній із мов; б) порівняльного аналізу композитів із різними кольороназвами в кожній із мов; в) порівняльного аналізу композитів із різними кольороназвами у трьох мовах.

Об'єктом дослідження є композити з елементом-кольороназвою в англійській, українській та новогрецькій мовах. **Предметом дослідження** є лінгвокогнітивні засади формування цих композитів, явлені в номінативних (ономасіологічних) моделях їхньої внутрішньої форми.

Матеріалом дослідження слугували 1308 композитів з елементом-кolorативом, із них: 740 англійських, 393 українських та 175 новогрецьких. Фактичні дані отримано шляхом суцільної вибірки з приблизно однакових за обсягом лексикографічних джерел англійської, української та новогрецької мов: словника *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, 2004* (225 000 слів),

словника *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, 2005 (250 000 слів) та словників *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, 1998 (150 000 слів) і *Новогреческо-русский словарь*, 1980 (67 000 слів).

Методологічний апарат дослідження включає поняття теорії номінації та техніки концептуального аналізу, розроблені різними школами когнітивної лінгвістики. Поняттями теорії номінації є *внутрішня форма* (О. О. Потебня) як фрагмент значення, утілений у зовнішній формі знаку, та *ономасіологічна /номінативна модель* (О. С. Кубрякова, С. А. Жаботинська), що упорядковує внутрішню форму. З позицій когнітивної лінгвістики, номінативна модель репрезентує узагальнену когнітивну структуру, утворювану на підставі обмеженої кількості *базисних пропозиціональних схем (БПС)*, визначених у *семантиці лінгвальних мереж* (С. А. Жаботинська). За умови формування номінативної моделі, один зі складників БПС стає ономасіологічним базисом, тобто цільовим концептом, а інший – ономасіологічною ознакою, або характеристикою базису. У дисертації БПС застосовуються як для структурування номінативних моделей композитів, так і для визначення особливостей концептуальної деривації, за якої одні поняття (і їхні назви) утворюються від інших понять (і їхніх назв). До аналізу метафоричних дериваційних процесів залучається дослідницький апарат *теорії концептуальної метафори* (Дж. Лакофф і М. Джонсон), а саме – поняття *спектру* метафоричного корелята та *діапазону* метафоричного референта (З. Кьовечеш), а також поняття *метафоричного потенціалу* корелята та *ступеня метафоризації* референта (І. В. Бровченко, С. А. Жаботинська). Порівняння лінгвокогнітивних засад композитів кожної з мов, а також композитів усіх трьох мов відбувається на підставі *компаративного аналізу*, супроводжуваного *кількісними підрахунками*, які виявляють домінування певної ознаки, яка стає «*tertium comparationis*» у порівнянні даних.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній *уперше* надається порівняльний аналіз англійських, українських і новогрецьких композитів з

елементом-колоративом. *Новим* є предмет порівняльного аналізу – когнітивні моделі, які структурують внутрішню форму композитів на різних кроках дериваційного процесу. Для побудови цих когнітивних моделей *уперше* застосовуються кількісно обмежений набір базисних пропозиціональних схем (БПС). Визначені когнітивні моделі, суголосні з метонімічними, метафоричними та комплексними (метонімічними і метафоричними) процесами, *уперше* узгоджені з репрезентацією кольору як онтологічної ознаки предмета або як символічної ознаки, сформованої на основі поняття власне кольору. *Новими* є результати дослідження стосовно: числа композитів із кольороназвою у трьох мовах; домінування певних кольорів у складі цих композитів; пріоритетності предметних доменів, сутності яких наділяються кольором; особливостей номінативних зсувів у внутрішній формі складних слів.

Новизну роботи розкривають **положення, які виносяться на захист**:

1. У кожній із трьох мов композити стратифікуються на групи за включеними до їхнього складу назвами базових кольорів. У кожній групі ідентифікуються: а) композити, внутрішня форма яких містить назву кольору, що є онтологічною ознакою предмета; б) композити, внутрішня форма яких включає кольороназву, пов'язану із символікою власне кольору.

2. Композити, внутрішня форма яких містить колоратив як позначення онтологічної ознаки предмета, далі розподіляються за концептуальними доменами ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. У межах доменів виокремлюються субдомени, які репрезентують ціле та його частину.

3. Номінативні моделі аналізованих композитів базуються на початковій квалітативній БПС «Х (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака) > ТАКИЙ-колір (ознака) Х (базис)». Ця схема вживається у прямій номінації, а також започатковує подальші метонімічні, метафоричні та комплексні (метонімічний + метафоричний і метафоричний + метонімічний) зсуви, які відбуваються на другому, третьому та четвертому кроках номінативного

процесу із залученням інших БПС – буттєвих, акціональних, посесивних, ідентифікаційних та компаративних.

4. У метафоричних зсувах концептуальні домени предметних сутностей, наділених колірною ознакою, мають різний метафоричний потенціал, тобто різний ступінь уживаності в якості корелятивів, з якими порівнюються референти концептуальних метафор. Ці референти, своєю чергою, мають різний ступінь метафоризації, залежний від того, скільки метафоричних виразів уживаються для їхнього позначення.

5. Композити із кольороназвою, що позначає символічну ознаку предмета, інвентаризуються із зазначенням тієї гіпотетичної онтологічної основи, від якої сформоване метафоричне значення, перетворене на символ.

6. Кількісний аналіз, здійснений у межах групи композитів із конкретною кольороназвою, дозволяє: встановити пріоритетність концептуальних доменів предметних сутностей, які фігурують у внутрішній формі композитів; порівняти число прямих і переносних номінацій із колоративом; визначити інтенсивність залучення конкретних БПС до номінативних процесів, які відбуваються на різних кроках деривації; установити величини метафоричного потенціалу для концептуальних доменів предметів із колірною ознакою.

7. Порівняльний аналіз виокремлених за кольорами груп композитів у межах однієї мови дозволяє: виявити ступінь промінантності різних базових кольорів, які фігурують у складі композитів; визначити пріоритетність доменів предметних сутностей, наділених колірною ознакою; з'ясувати число композитів, утворених на різних кроках деривації за участі БПС, які виявляють різний ступінь номінативної активності; визначити метафоричний потенціал доменів предметних сутностей, наділених колірними ознаками; установити роль кольорів конкретної мови у формуванні символічних значень, представлених у композитах цієї мови.

8. На підставі порівняльного аналізу композитів англійської, української та новогрецької мов можливо: з'ясувати типовість таких назв для

лексичного складу зазначених мов; установити схожість і розбіжності у промінантності кольороконцептів, які фігурують у композитах трьох мов, та на підставі цього визначити роль окремих кольорів в етнічних концептуальних картинах світу; установити схожість і розбіжності в доменах предметних сутностей, наділених колірною ознакою, що також є проявом особливостей ідіоетнічних картин світу носіїв досліджуваних мов; порівняти активність БПС, залучених до номінативних процесів у цих мовах; визначити тип таких процесів, що дозволяє виявити спільні та мовно-специфічні когнітивні засади словотвору; установити схожість та розбіжності у символічних значеннях кольороконцептів, які входять до складу номінативної структури композитів англійської, української та новогрецької мов та відбивають особливості картин світу відповідних етнічних спільнот.

Теоретичне значення дослідження визначається його внеском у когнітивну теорію номінації (побудова ономасіологічних моделей на засадах БПС, уживаних на різних кроках концептуальної деривації; стратифікація композитів за семантикою їхньої внутрішньої форми на ті, що позначають концептуальні домени предметних сутностей, наділених онтологічними і символічними ознаками; узгодження номінативних моделей із метонімічними та метафоричними типами номінативних процесів), у компаративну лексикологію (порівняння груп композитів у межах однієї мови і груп композитів різних мов), у когнітивну психологію (роль кольорів в етнічних концептуальних картинах світу) та лінгвокультурологію (символічні значення кольорів у композитах різних мов).

Практична цінність роботи полягає в тому, що її положення, матеріали і висновки мають потенціал для осучаснення університетських теоретичних курсів із загального мовознавства (розділи «Словотвір», «Теорія номінації», «Когнітивна лінгвістика»), із лексикології англійської, української та новогрецької мов, із порівняльної лексикології, а також для розроблення спецкурсів із психолінгвістики та лінгвокультурології. Матеріали роботи,

зокрема її Додатки, можуть бути використані на практичних заняттях із перекладу англійської, української та новогрецької мов, а також у лексикографічній практиці.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення й результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри англійської мови та перекладу Маріупольського державного університету (2009-2016), на засіданнях Науково-дослідної лабораторії когнітивно-дискурсивних досліджень у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (2017-2018), на *міжнародних конференціях*: V Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2011), V Міжнародній науковій конференції «Іноземна філологія у XXI столітті» (Запоріжжя, 2012), I та III Міжнародних наукових конференціях «Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій» (Маріуполь, 2012, 2017), Міжнародній науковій конференції «Язык и культура в эпоху глобализации» (Санкт-Петербург, 2013), XII Міжнародній науковій конференції «Дискурсологія: мова, культура, суспільство» (Луганськ, 2013), II Міжнародній науково-практичній конференції «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (Маріуполь, 2018); на *всеукраїнських конференціях*: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми філології: мовознавство, літературознавство, методика викладання філологічних дисциплін» (Маріуполь, 2009), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філологічні студії молодих учених» (Маріуполь, 2010), на *міжрегіональних конференціях*: VII Міжрегіональній конференції молодих учених та аспірантів «Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук» (Горлівка, 2009); на XI-XV та XX підсумкових науково-практичних конференціях викладачів МДУ (Маріуполь, 2009-2013, 2018).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 6 статтях автора (обсяг публікацій – 2,6 др. арк.), опублікованих у фахових

виданнях України, 2 статтях (1,1 др. арк.), опублікованих у іноземних виданнях та 12 тезах доповідей на наукових конференціях (2,4 др. арк.). Загальний обсяг публікацій складає 6,1 др. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (202 позиції, із них 48 іноземними мовами), списку джерел фактичного матеріалу та додатків (130 стор.). Загальний обсяг роботи становить 356 стор., із них – 192 стор. основного тексту. До тексту дисертації включено 11 таблиць.

У вступі обґрунтовано актуальність і наукову новизну роботи, визначено її зв'язок із науковими темами, окреслено мету та завдання, описано методологію дослідження, розкрито теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їхню апробацію.

У першому розділі *«Кольороконцепти в номінативній структурі композитів: теоретичні засади дослідження»* схарактеризовано композит як номінативну одиницю, надано огляд психолінгвістичних, етимологічних і культурологічних студій, присвячених кольороназвам англійської, української та новогрецької мов, а також викладено методологію порівняльного аналізу номінативних моделей цих композитів, здійсненого з лінгвокогнітивних позицій.

У другому розділі *«Кольороконцепти в номінативних моделях композитів»* надано лінгвокогнітивний аналіз номінативних моделей англійських, українських та новогрецьких композитів, до складу яких входять назви основних кольорів, та здійснено порівняння лінгвокогнітивних засад творення композитів із кольороназвою у трьох мовах.

У загальних висновках викладено основні результати дослідження, а також окреслено перспективи подальших студій з обраної проблематики.

Додатки містять покроковий аналіз фактичного матеріалу і таблиці з результатами кількісного аналізу даних.

Розділ 1

КОЛЬОРОКОНЦЕПТИ

В НОМІНАТИВНІЙ СТРУКТУРІ КОМПОЗИТИВ:

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сприйнятті людиною кольорового простору безперервний континуум кольору розподіляється на категорії, які об'єднують велику кількість близьких відтінків. Кожній такій категорії відповідає одне або декілька слів, кольороназв, яким присвячено численні праці в різних галузях знань – психології, фізіології, психо- і етнолінгвістиці, літературознавстві, етнографії, антропології та історії [16, с. 4]. Цікавість науковців до такої невеликої за розміром і специфічної групи слів зумовлена не лише їхнім зв'язком із різними аспектами природи людини – її тілом, розумом, емоціями, культурою тощо, а й системністю самої цієї групи, яка є «структурно організованою множиною» [там само]. Ця системність виявляється і в участі кольороназв у номінативних процесах, зокрема у творенні композитів, різних мов. Системність творення складних слів із компонентом-кольороназвою має лінгвокогнітивне підґрунтя: вона залежить від системи позначених композитами понять, їхньої організації у мисленні.

У цьому розділі схарактеризовано композит як номінативну одиницю, надано огляд психолінгвістичних, етимологічних і культурологічних студій, присвячених кольороназвам англійської, української та новогрецької мов, а також викладена методологія порівняльного аналізу номінативних моделей цих композитів, здійсненого з лінгвокогнітивних позицій.

1.1. Композит як номінативна одиниця

У лексиці сучасних індоєвропейських мов особливе місце серед дериватів займають складні та складнопохідні слова як різновид складних [129, с. 57-58; 76, с. 467; 82, с. 64-68]. *Складні слова*, або *компози́ти*,

включають дві або більше основ, що, завдяки цільнооформленості, набувають семантичної цілісності та структурної злитості і функціонують у реченні як морфологічне ціле, як самостійна лексична одиниця [175, с. 134; 4, с. 150; 185, с. 11; 88, с. 176]. Така одиниця має значення, не тотожне сумі значень складників композита [13, с. 127].

Поняття *цільнооформленості*, сформульоване О. І. Смирницьким [129, с. 57-58], тлумачиться як «неподільність мовної одиниці, неможливість розділити її на частини таким чином, щоб між ними розмістилися інші мовні одиниці. Цільнооформленість – одна з основних ознак слова, на відміну від порізнооформленості мовних одиниць – словосполучень та речень» [86, с. 526]. Існують внутрішні (фонетична, орфографічна, морфологічна) та зовнішні (синтаксичні) ознаки цільнооформленості. Внутрішні ознаки стосуються власне лексичної одиниці, а зовнішні – її характеристик у мовленні [88, с. 177]. Внутрішні та зовнішні ознаки цільнооформленості складного слова є ознаками формальними. Поряд із ними існують також ознаки семантичні [102, с. 390].

Фонетична ознака цільнооформленості передбачає наявність єдиного наголосу у складному слові, на відміну від словосполучення, де наголос присутній у кожного його члена [88, с. 177; 13, с. 130]. Проте ця ознака не є універсальною [57, с. 4; 88, с. 178]. При складанні основ композит отримує нову «акцентуаційну модель», яка буває трьох типів: із сильним, або об'єднуючим, наголосом на першому компоненті; із сильним наголосом на першому та слабким наголосом на другому компоненті; із рівним наголосом на обох компонентах. Перші дві моделі мають контрастивну силу у розрізненні складних слів та словосполучень з однаковим порядком слідування однакових елементів, тоді як третій тип не завжди достатній для розрізнення цих мовних форм [13, с. 131-132]. Зокрема, для англійської мови характерним є основний наголос на першому елементі складних іменників; складні прикметники зазвичай мають подвійний наголос [там само, с. 130].

Орфографічна ознака цільнооформленості стосується способу написання складних слів, а саме: окремо, через дефіс та разом. На думку багатьох дослідників, саме злитне написання складного слова є вагомим фінальною рисою у його формуванні, яке здійснюється у три етапи: два окремих слова, написання їх через дефіс та, нарешті, єдиним словом [169, с. 62]. Злитне написання композитів та їхнє написання через дефіс вказує на неподільність складних слів у порівнянні зі словосполученнями, особливо якщо таке написання супроводжується структурними та фонетичними відзнаками [13, с. 133]. До структурно-морфологічних відзнак належить поєднання основ за допомогою голосних або приголосних [там само, с. 134], які виступають у ролі інтерфікса.

Якщо злитне написання компонентів та їхнє написання через дефіс може є ознакою саме складного слова, то окреме написання компонентів не обов'язково свідчить про віднесеність одиниці до словосполучення [88, с.180; 89, с. 68]. Наприклад, англ. *three-piece suit* та *three piece suit* «костюм-трійка». У цьому випадку набувають значущості інші ознаки цільнооформленості – морфологічна, синтаксична та семантична.

Морфологічна ознака цільнооформленості передбачає морфологічну єдність складного слова, яке, на відміну від словосполучення, може включати морфологічно неформлені одиниці, тобто основи. Так, в англійській мові відсутність множини у другого компонента складних слів із числівником в ролі першого компонента є надійною морфологічною ознакою, що свідчить про цільнооформленість мовної одиниці [88, с. 180].

До синтаксичних ознак цільнооформленості відносять характер сполучуваності компонентів складного слова, відмінний від словосполучення; порядок слідування компонентів складного слова; наявність або відсутність службових елементів; характер синтаксичних зв'язків між компонентами. Щодо першої ознаки, то можна сказати, що будь-яка послідовність лексичних одиниць у мовленні, яка не відповідає нормам словосполучення в мові, є складним словом. Порядок слідування

компонентів у складних словах, на відміну від словосполучень, може бути зворотнім, особливо у композитах із прикметником або прислівником у ролі другого компонента. Щодо порядку слідування основ у складних словах, то основним структурним та семантичним центром є зазвичай другий компонент. Службові елементи у складних словах присутні тільки у фразових сполученнях. Компоненти складних слів не вступають у самостійні синтаксичні зв'язки [88, с. 180].

Семантичний критерій цільнооформленості спирається на принцип «відокремлення значення» (рос. «обособление значения»), висунутий Г. Паулем: «Передумовою для виникнення складного слова <...> слугує та обставина, що словосполучення, яке лежить в основі складного слова, може бути сприйнятим як висловлювання єдиного поняття. Необхідно, щоб сполучення в цілому було якимось чином відокремлене по відношенню до тих елементів, з яких воно складається» [102, с. 390]. Принцип «відокремлення значення» складного слова набув подальших інтерпретацій. Так, за твердженням О. Д. Мєшкова [89, с. 31], «Словоскладання – це особливий не лише за структурою, а й за змістом спосіб номінації, який не зводиться до синтаксичних закономірностей, а складні слова принципово не зводяться до словосполучень, синтагм та інших синтаксичних одиниць, що дозволяє аналізувати значення складного слова як у термінах синтаксису, так і в термінах семантики».

Науковці визнають, що складні слова, утворені від словосполучення, мають своє значення, відмінне від значення початкового словосполучення [102, с. 365; 4, с. 158]; наприклад, англ. *blackboard* «шкільна дошка» та *black board* «чорна дошка». Виключенням є випадки, коли «в основі складних слів лежать вільні словосполучення» [89, с. 183]. Також вважається, що «значення складного слова можна співвіднести зі значенням частин синтаксичної конструкції, але неможливо просто вивести з них» [156, с. 1020]. Розгляд значення складного слова передбачає врахування співвіднесеності (семантичної та структурної) складного слова та

словосполучення та відношень між компонентами самого складного слова [89, с. 187].

Розглядаючи семантичну співвіднесеність складного слова та словосполучення, О. Д. Мешков звертає увагу на підхід М. Д. Степанової [130], яка розподілила всі складні слова на цільнонаправлені та окремонаправлені. Цільнонаправленими є складні слова з такими ознаками, як розбіжність семантичної мотивованості складного слова та його значення, що унеможлиблює трансформацію складного слова у синтаксичне словосполучення; цілісне позначення складним словом предмета або явища; віднесеність складного слова до стійкої лексики. На противагу цільнонаправленим, окремонаправлені складні слова синонімічні вільним сполученням, складеним із основ слів відповідно до моделей словосполучень. О. Д. Мешков [89, с. 187] зазначає, що іноді складне слово у прямому значенні може бути синонімічним словосполученню, а в переносному – відрізнятися за значенням від словосполучення.

Зважаючи на фактор синонімії між складним словом і словосполученням, деякі науковці вказують на можливість утворення будь-якої моделі складного слова від певного типу словосполучення [155, с. 194]. Проте така можливість реалізується далеко не в усіх випадках [89, с. 187-188]. Складні слова без вираженого змістового зв'язку між компонентами не можуть бути співвіднесені зі словосполученням [184, с. 22; 181, с. 221]. Залежно від ступеня семантичної зв'язності елементів складного слова та ступеня його вмотивованості, складні слова розподіляються на такі, де а) значення складного слова узгоджується зі значенням його складників; б) значення складного слова є частково мотивованим значенням його складників; в) значення складного слова не узгоджується зі значенням його складників [3]. Відповідно, вирізняються структурно-семантичні, асоціативні та структурно-немотивовані типи відношень між компонентами складного слова. Структурно-семантичні відношення формуються під впливом семантики одного з компонентів складного слова [88, с. 194-202].

При цьому слід зважати на те, що зміна порядку слідування основ складного слова може змінити його лексичне значення; наприклад, англ. *life-boat* «рятівний човен» та *boat-life* «життя у човні» [13, с. 138]. Складні слова з асоціативним зв'язком між компонентами [184, с. 22], на відміну від складних слів із структурно-семантичними відношеннями, є менш продуктивними. У складних словах, де відношення між компонентами є структурно немотивованими, значення не виводиться зі значення компонентів; іноді це є результатом випущення одного із елементів структури [88, с. 201]. За визначенням І. В. Арнольд [157, с. 63-65], ті композити, в яких наявний зв'язок між компонентами, є вмотивованими, а ті композити, в яких такий зв'язок відсутній, є ідіоматичними.

Той факт, що, з одного боку, елементи складного слова можуть мати окреме написання (характерне для словосполучення), а з іншого боку, фразеологічне словосполучення може називати єдине поняття (що є характерним для слова), зумовлює невизначеність межі між складним словом і словосполученням, що, зокрема, має місце в англійській мові, де існують одиниці, які є проміжною ланкою між складним словом і словосполученням і для яких не спрацьовує жоден із критеріїв розмежування цих форм (див. аналіз робіт за цією темою в [28]). Невизначеність межі між складним словом і словосполученням є також ознакою й інших мов, дослідники яких відзначають, що «процес переходу синтаксичного словосполучення до складного слова є поступовим і не дозволяє провести між ними чіткої грані» [93, с. 242]. За відсутності такої грані віднесеність формально роздільнооформлених одиниць із фразеологічним значенням до складних слів або до фразеологічних словосполучень може залежати від потреб дослідження та орієнтуватися на словникові позначення. Англomовні словники, як правило, кваліфікують зазначені одиниці як слова із частиномовною приналежністю.

Складні слова, виокремлені за підставі одного або декількох критеріїв цільнооформленості, належать до різних типів, визначених відповідно до тієї

чи іншої **класифікації**. Критеріями класифікації складних слів стають типи основ, що входять до їх складу; типи формальних зв'язків між цими основами; частини мови, до яких відносяться складні слова; спосіб словоскладання тощо.

За т и п а м и о с н о в , які конституюють складні слова, розрізняють композити, що складаються з морфологічно простих основ (англ. *film-star*); композити, в яких один із компонентів є афіксально-похідною основою (англ. *chain-smoker*); композити зі скороченням основи (англ. *math-mistress*); композити до складу яких входить складна основа (англ. *wastepaper-basket*) [157, с. 71-72]. Г. Марчанд називає композити першого типу «первинними складними словами» [184, с. 12]. Крім того, композити можуть бути складнопохідними словами, в яких до складної основи додається суфікс: англ. *blue-eyed* = (*blue-eye*) + *-ed* [113, с. 91]. Г. Блумфілд характеризує такі композити як «синтетичні складні слова» [12, с. 249].

За т и п а м и ф о р м а л ь н и х з в ' я з к і в між основами складні слова є такими, що утворюються простим співположенням основ у визначеному порядку, а також такими, що утворюються за допомогою інтерфікса, або поєднувального афікса, яким, наприклад, в англійській мові є *-o-*, *-i-* та *-s-* [13, с.140-148].

За ч а с т и н а м и м о в и складні слова найчастіше бувають іменниками та прикметниками, рідше – дієсловами та прислівниками [157, с. 71-72; 84, с. 159; 13, с. 140-148].

За с п о с о б о м с л о в о с к л а д а н н я , або за порядком слідування компонентів, композити розподіляються на синтаксичні, в яких порядок слідування компонентів такий самий як і в словосполученнях (англ. *blackbird*), та асинтаксичні, де зв'язок між компонентами суперечить синтаксису конкретної мови (англ. *man-made*) [12]. Композити першого типу можуть мати сурядний або підрядний зв'язок між компонентами (бути координативними та субординативними складними словами відповідно) [84, с. 146]. Залежно від того, чи фігурує назва позначеного предмета у складі

комполита, його ідентифікують як еноцентричний (назва предмета входить до складу комполита; наприклад, рос. *письмоносец*) або ектоцентричний (назва предмета не входить до складу комполита; наприклад, англ. *field-ash* – «горобина»: букв. «поле» + «зола») [21, с. 469; див. також 90, с. 177]. Серед ектоцентричних комполитів значна частина – це так звані бахуврихи, значення яких, пов'язане зі значенням компонентів посесивними відношеннями, знаходиться поза самим словом [90, с. 177-178]. За частиномовною приналежністю бахуврихи є іменниками та прикметниками; наприклад: англ. *redcap*, *n* «червона шапочка» (про людину), *blue-eyed*, *adj* «блакитноокий» (про людину) [105].

Існують також типи складних слів, утворених шляхом злиття фрази [13, с. 158]. Характерною рисою таких складних слів синтаксичного типу є наявність службового елемента, а їхнє значення встановлюється за адитивною ознакою (збігається зі значенням компонентів), або на підставі взаємодії змісту компонентів [там само, с. 159]. Іноді у складних словах синтаксичного типу можуть бути представлені відрізки мовлення із синтагматичними характеристиками [149, с. 86]. Зазвичай, формальна структура складних слів синтаксичного типу оформлюється через дефіс або лапками, або і тим, і іншим; такі слова стають одним членом речення, вони мають артикль, не допускають розширень та можуть оформлюватися граматичними та дериваційними формантами [13, с. 160]. Подібні утворення розглядаються також як холо-фрази, утворені шляхом злиття речення або його частини в єдине ціле; наприклад, англ. «*Who the devil are you*» *question*, *loving-with-strangers* [2, с. 115].

Різновиди комполитів зумовлені також особливостями їхніх формальних структур. Здійснюючи аналіз таких структур в англійській мові, О. Д. Мешков зазначає, що двочленні комполити утворюються шляхом 39 комбінацій: N+N, N+A, N+G, N+PI, N+PII, N+D, A+N, A+A, A+PI, A+PII, A+D, V+N, V+A, V+V, V+Pr.a, V+D, G+N, PI+N, PII+N, Pr.p+N, Pr.a+N, Pr.a+PI, Pr.a+PII, Pr.a+D, D+N, D+A, D+V, D+PI, D+PII, D+D, Num

c+N, Num c+A, Num o+N, Num o+A, Num o+D, Prep+N, Prep+Pr.p, Part+N, V+Prep (де N – іменник, A – прикметник, V – інфінітив дієслова без частки to, G – герундій, PI – дієприкметник I, PII – дієприкметник II, Pr.n – субстантивний займенник, Pr.a – ад’єктивний займенник, Pr.p – особовий займенник, D – прислівник, Num c – кількісний числівник, Num o – порядковий числівник, Prep – прийменник, Part – частка) [88, с. 213-216]. Деякі з цих моделей є продуктивними, тобто за ними утворюється велика кількість складних слів; інші, непродуктивні, моделі беруть участь у творенні невеликої кількості складних слів або лише одного складного слова. Під час аналізу формальної структури складних слів слід враховувати їхні типи: синтаксичні та асинтаксичні, ендоцентричні та екзоцентричні слова, а також, слова із підрядним та сурядним зв’язком. Деякі моделі словоскладання можуть бути одно-, дво- та багаторезультативними, тобто відносити слово до однієї, двох або більше частин мови [там само, с. 217]. Аналогічні характеристики формальних моделей властиві й композитам інших мов.

У нашій роботі здійснюється порівняльне дослідження англійських, українських та новогрецьких композитів, одним із компонентів яких є кольороназва – прикметникова основа, підпорядкована іменниковій основі. За своїми типами обидві основи є переважно простими, а конституювані ними слова є складними і складнопохідними. Аналізовані композити є здебільшого іменниками та прикметниками із епізодичним вкрапленням дієслів та прислівників.

Формування корпусу досліджуваних даних, відібраних із приблизно однакових за обсягом лексикографічних джерел, які представляють кожен із трьох мов, відбувалося з урахуванням переважно орфографічного та семантичного критеріїв ціліснооформленості складного слова.

За орфографічним оформленням, аналізовані складні слова в англійській мові мають три способи написання: разом (*whiteface* [187, с. 1428], «білий грим, який часто наносять клоуни»), через дефіс (*white-line, n*

[187, с. 1428] *анат.* «біла лінія живота») та окремо (*white cell, n* [187, с. 1428] «лейкоцит»). При цьому основи англійських композитів поєднуються простим співположенням. В українській та новогрецькій мовах композити тяжіють у бік злитного (укр. *чорнобривка*, ім. «та, що має чорні брови» [20, с. 1605], новогр. *λευκοκύτταρος* [202, с. 1005], ім. «лейкоцит») та окремого написання (укр. *білий гриб*, ім. «боровик» [20, с. 80], новогр. *λευκός νάνος* [202, с. 1006], ім. *астр.* «білий карлик»). Основи українських композитів часто поєднуються за допомогою інтерфікса *-о-* (*білотілий*, *прикм.* [20, с. 81]). У новогрецькій мові поєднуючими елементами *-о-* (омікрон) та *-α-* (альфа) стають частини закінчення *-ος* або *-ας* першого компонента – назви кольороконцепта (*μαυρόχρωμα* [202, с. 1059], ім. «грунт чорного кольору, утворений розкладанням органічних речовин»; *μελαψος* [202, с. 1068], *прикм.* «дуже смуглявий, темношкірий»).

Семантичний критерій ідентифікації композита застосовувався за умови роздільного написання мовної одиниці. За семантичним критерієм, значення складного слова може відрізнитися від значення схожого словосполучення завдяки появі у складного слова деяких додаткових характеристик або зовсім іншого значення [88, с. 222-223]. У нашому матеріалі прикладами появи нових значень у композитів, відмінних від значень словосполучень, є: *yellow jacket, n* [187, с. 1452] «будь-яка з малих жовтих ос, які зазвичай гніздяться в землю і можуть багаторазово болісно жалити», *зелена карта*, ім. «свідоцтво, яке дає вид на проживання у США за певних умов» [20, с. 456], *Λευκός Οίκος* [202, с. 1006], ім. «Білий Дім, резиденція Президента США». Крім того, для подібних композитів є дійсним і синтаксичний критерій: неможливість компонентів синтаксично функціонувати окремо, а також неможливість модифікації компонентів додатковими синтаксичними одиницями. Зважаючи на проміжний статус зазначених одиниць, на можливість їхнього віднесення і до складного слова, і до фразеологічного словосполучення, ми розглядали їх як складні слова.

Усі досліджувані композити утворені за моделлю «Прикметник + Іменник», де прикметником є назва кольору, а іменником – назва предмета, наділеного кольором. Модель «Прикметник + Іменник» може бути ендоцентричною, якщо другий елемент є іменем названого поняття; наприклад, *black duck*, *n* [187, с. 128] «звичайна коричнева качка у східній частині Північної Америки», *червонокрівці*, *ім. біол.* «червоні кров'яні тільця, еритроцити» [20, с. 1598], *πρασινούρουστρα*, *ім.* [202, с. 1464] «велика зелена ящірка». Модель «Прикметник + Іменник» може бути також екзоцентричною, тобто не включати ім'я власне названого поняття; наприклад *whitehat*, *n* [187, с. 1428] «особа, яка носить білий капелюх», *білобочка*, *ім.* «ссавець сімейства дельфінів» [20, с. 81], *ασπρογένης*, *ім.* [202, с. 298] «білоборода, сивоборода людина».

Характерною ознакою досліджуваних складних слів, особливо в англійській мові, є їхня полісемія, або багатозначність; наприклад: *whitewash vt* [187, с. 1429] 1. «білити»; 2. «намагатися обілити (когось), приховати недоліки»; 3. «реабілітувати, поновити в правах»; 4. *військ.* «не доповісти про порушення дисципліни»; 5. *спорт. розм.* «виграти «із сухим рахунком», «начисто»; *біловус / білоус*, *ім.* [20, с. 81] 1. «той, хто має світлі або сиві вуса»; 2. *бот.* «бур'янова злакова рослина, яка росте в полі й на луках»; *μαυροπίνακας* [202, с. 1058], *ім.* 1. «шкільна дошка чорного кольору, на якій пишуть вчителі та учні крейдою»; 2. «чорний список, чорна дошка, на якій власники магазинів позначали суми грошей, заборгованих поуцпцями».

Семантика кольороназви, включеної до складу композиту, пов'язана з широким колом питань, які стосуються ролі кольорів у концептуальній картині світу та ролі відповідних кольоропозначень у лексиконі різних мов.

1.2. Кольороназви у складі лексикону

Лексикон будь-якої мови відбиває особливості концептуальної картини світу мовців, якою є глобальна, цілісна, безперервно конструйована

система інформації (думок і знань) про світ, якою володіє індивід [99, с. 280]. Картина світу – це «фундаментальне поняття, яке виражає специфіку людини та її буття, її взаємодію зі світом та найважливіші умови її існування в цьому світі» [108, с. 11]. Картина світу як суб'єктивний образ об'єктивної дійсності [108, с. 21], як упорядкована сукупність знань про дійсність, сформована в суспільній, груповій чи індивідуальній свідомості [106, с. 3-6], відбита у мові. З одного боку, за допомогою мови людина закріплює результати пізнання об'єктивної дійсності; з іншого боку, мова допомагає формувати предметне уявлення про навколишнє середовище [134, с. 108-109].

Уявлення загальної картини світу за допомогою мови слугує основою вербальної, мовної картини (моделі) світу [там само, с. 114]. Мовна картина світу є тією частиною концептуального світу людини, яка має «прив'язку» до мови і відбита у мовних формах [75, с. 147]. Мовна картина світу включає не лише лексику і граматику певної мови, а й ідеологію (у широкому сенсі) колективу, який розмовляє цією мовою, саму людину, історичну та соціальну форму існування мови [134, с. 115]. Тому поняття мовної картини світу дозволяє «вирішувати питання про співвідношення мови та дійсності в інтерпретації світу людиною» [108, с. 18].

Невід'ємною частиною лексичного складника мовної картини світу є назви кольорів (колоративи) [106, с. 3–6], вивчення яких у психологічних, лінгвістичних та культурологічних студіях було зосереджено на концептуалізації кольору в різних етнічних спільнотах (що зумовлює розбіжності в наборах кольороназв різних мов), на етимології колоративів, а також на їхніх символічних значеннях.

1.2.1. Концептуалізація кольору в різних етнічних спільнотах.

Серед численних праць, присвячених ідіоетнічним ознакам кольорів та їхніх назв [146; 15; 92; 183; 18; 154; 198; та ін.], особливої уваги заслуговує дослідження Б. Берліна та П. Кея [159], на яке спираються більшість сучасних науковців, які працюють у руслі зазначеної проблематики.

За Берліном і Кеєм [159], кольороназви присутні в лексиконі кожного народу, але їхній склад не є універсальним. Дослідивши кольори у багатьох мовах світу, вчені дійшли висновку, що склад «основних» кольороназв дорівнює 11. При цьому було визначено 7 етапів появи кольороназв у мовах світу, а саме: I – чорний та білий (або темний і світлий), II – червоний, III – зелений або жовтий, IV – зелений та жовтий, V – синій, VI – коричневий, VII – фіолетовий, рожевий, оранжевий та сірий. Незалежно від того, якою є кількість кольороназв у мові, їхня поява регулюється чіткою послідовністю: якщо мова фіксує лише два кольори, то це *чорний і білий*; якщо мова має три кольороназви, то третьою буде *червоний*; якщо мова має чотири кольороназви, то це будуть *чорний, білий, червоний та жовтий або зелений*; на наступній стадії присутні і *жовтий, і зелений*; далі додаються спочатку *синій*, а потім *коричневий*, після чого з'являються інші кольори (див. про це також [174]). У лінгвістиці зазначена закономірність має статус «лексичної універсальності» [166, с. 244].

Подальші дослідження [177]) однак показали, що ситуація не така однозначна, адже чотири кольори сьомого етапу можуть з'явитися і раніше за інші кольори. Крім того, пізніші студії засвідчили, що в мовах із кількістю кольороназв меншою за 11 окремі кольори будуть охоплювати більшу зону кольорового простору – «метакатегорію». При цьому поява нових кольорів буде виглядати таким чином: перший етап представлений «White / Red / Yellow» – «Black / Green / Blue»; на другому етапі перша метакатегорія розпадається на «White», «Red / Yellow» та «Black / Green / Blue»; процес розшарування закінчується на п'ятому етапі, представленому кольорами «White», «Red», «Yellow», «Green», «Blue», «Black». Інші кольори виникають у довільній послідовності [183; 196].

Уважається, що основною «метакатегорією» у мовах індіанців Північної та Центральної Америки, а також у деяких африканських мовах є назва *grue*, яка в англійській мові поділяється на *blue* та *green*. В англійській

мові «мегакатегорією» є *blue*. Сучасна російська мова диференціює її на *голубой (light-blue)* та *синий (dark blue)* [173, с. 2].

В англійській мові існують 11 «основних» кольороназв. Це прикметники *black, white, red, yellow, green, blue, brown, purple, pink, orange, gray* [159]. Кольороназви *black, white, red, yellow, green, brown, gray* беруть початок у давньоанглійському періоді й навіть раніше. Усі ці назви, окрім *red*, мали різні не кольорові значення, набувши переважно колірності лише в середньоанглійський період. *Purple* та *orange* були запозичені з латини та арабської мови зі значенням кольору від самого початку, а слово *pink* з'явилося як назва кольору у XVI столітті [165]. Існують також і додаткові, неосновні кольороназви, які можуть бути замінені основними термінами [159].

П. Кей та Ч. Макденіел поділяють основні колірні терміни на «первинні» та «похідні». До первинних вони відносять перші шість колірних термінів із основних 11 і визначають їх як «перцептивно основні кольори», підкріплені «основними нейронними реакціями». Похідні колірні терміни, на думку вчених, є «нечітким перетином множин пар первинних колірних термінів, які є перцептивними блендами основних кольорів». Наприклад, *orange = red-yellow, purple = red-blue* [176].

Зазначені вище положення є релевантними і для аналізу мов із більшим за 11 набором колірних термінів. До таких мов належить і новогрецька мова. Аналіз її колоративів, здійснений на основі доробку Б. Берліна і П. Кея та їхніх послідовників, дозволив науковцям [158] виокремити 12 кольороназв, включаючи дві для «синього». Цими назвами є: білий – *άσπρο* [áspro], чорний – *μαύρο* [mávro], червоний – *κόκκινο* [kócino], зелений – *πράσινο* [prásino], жовтий – *κίτρινο* [cíttrino], синій – *μπλε* [blé], блакитний – *γαλάζιο* [galázjo] / *γαλανό* [galanó], коричневий – *καφέ* [kafé], померанчевий – *πορτοκαλί* [portokalí], рожевий – *ροζ* [róz], фіолетовий – *μωβ* [món] та сірий – *γκρι* [grí]. Відповідно до англо-грецьких лексикографічних джерел, *purple* (фіолетовий, пурпуровий) перекладається як *πορφύρο* [porfíró],

що етимологічно відповідає *purple*, але має відмінну семантику, оскільки перекладом [porfiró] з грецької на англійську є *cerise* – *світло-вишневий*, а не *фіолетовий* або *пурпуровий*. За припущенням, терміну *purple* у новогрецькій мові відповідає кольороназва *μωβ* [món], яка має однаковий етимологічний корінь із *mauve* – *рожево-ліловий*.

Кольороназва *άσπρο* [áspro] (білий) походить із латини, *μαύρο* [mávro] (чорний) – із давньогрецької; *κόκκινο* [kócino] (червоний), *πράσινο* [prásino] (зелений), *κίτρινο* [citrino] (жовтий), *πορτοκαλί* [portokalí] (оранжевий) походять від назв рослин. Усі вищезазначені кольороназви виступають як у ролі іменників (вони мають два числа – однину та множину, а також чотири відмінки – називний, родовий, знахідний, кличний), так і в ролі прикметників із формами чоловічого, жіночого та середнього роду. Кольороназви *μπλε* [blé] (синій), *καφέ* [kafé] (коричневий), *ροζ* [róz] (рожевий), *μωβ* [món] (фіолетовий) та *γκρι* [grí] (сірий) запозичені із французької, вони граматично незмінні, окрім ранньої кольороназви, яка має похідну форму *γκριζο* [grízo], що є як іменником, так і прикметником, змінюючись за родом, числом та відмінками. Щодо кольороназв *γαλάζιο* [galázjo] або *γαλανό* [galanó] (світло-синій, блакитний), то вони, як свідчать грецькі лексикографічні джерела, в основному використовуються на позначення кольору моря, неба, прапора Греції та блакитного кольору очей, оскільки *μπλε* [blé] (синій) у таких випадках використовується рідко. *Γαλάζιο* [galázjo] позначає «колір чистого неба та спокійного моря». Ця кольороназва може бути іменником із двома числами та чотирма відмінками, а також прикметником із трьома родами, двома числами та чотирма відмінками. За критеріями Б. Берліна та П. Кея, значення *γαλάζιο* може бути включено до значення основного терміну *μπλε* [blé] (синій). Проте дослідники [158], зважаючи на частотність вживання *γαλάζιο*, визнають його самостійним основним колірним терміном.

На підставі аналізу кольороназв у новогрецькій мові можна стверджувати, що не тільки блакитний колір, а й деякі інші основні кольори

мають декілька синонімічних назв. Наприклад, білому відповідають *ασπρος* та *λευκος*; чорному – *μαυρος*, *μελας* та *μελανος*; червоному – *κοκκινος* та *ερυθρος*; зеленому – *πρασινος* та *χλωρος*; жовтому – *κιτρινος* та *ξανθος*; синьому – *μπλε*, *γαλανος* та *γαλαζιος*, фіолетовому – *μενεξεδενιος*, *μενεξεδης*, *μοβ*, *ιωδης*, *ιοχρουν*, сірому – *γκριζος* та *γκρι* [202; 148].

Слов'янські мови мають 12 базових колірних термінів, із двома термінами для «синього»: *light-blue* «світло-синій» та *dark-blue* «темно-синій» [159]. В українській мові базовими колірними термінами є прикметники *чорний*, *білий*, *червоний*, *жовтий*, *зелений*, *синій*, *блакитний* / *голубий*, *коричневий*, *фіолетовий*, *рожевий*, *оранжевий* / *помаранчевий* та *сірий*. Прикметник *блакитний* позначає колір, подібний до світло-синього кольору неба, а прикметник *голубий* позначає світло-синій колір із сірим відтінком, схожий на колір пір'я на шиї голуба. Прикметники *оранжевий* та *помаранчевий* є повними синонімами.

За дещо іншою класифікацією А. Критенко [71], українські кольороназви поділяються на основні і другорядні. Основними є назви давнього походження, генетично споріднені з кольоропозначеннями в інших слов'янських мовах. Ці назви становлять ядро всієї лексико-семантичної групи кольороназв, навколо якого розташовані назви пізнішого походження. Основними є сім семантично незалежних назв, які позначають колір без відтінків: *червоний*, *жовтий*, *зелений*, *голубий*, *синій*, *білий*, *чорний*. Усі інші є назвами відтінків основного тону, що вказують на міру вияву колірної якості, на інтенсивність колірного тону, змішування кольорів, на колірну ознаку, якої набув предмет у результаті якоїсь дії чи процесу, і на низку інших ознак. Назви відтінків кольору семантично об'єднуються навколо назв основних кольорів: це майже всі наявні в мові колірні назви (*сіруваті*, *зелененький*, *чорнючий*, *блідий*, *багристий* та ін.) [там само].

Отже, системи колоронімів в англійській, новогрецькій та українській мовах демонструють як спільність, так і розбіжності кольоросприйняття у

відповідних мовних картинах світу. Спільні та відмінні ознаки притаманні також і етимології колоративів.

1.2.2. Етимологія колоративів в англійській, українській та новогрецькій мовах. В усіх трьох мовах до створення колоративів залучені назви онтологічних сутностей, наділених колірною ознакою [119, с. 80-85].

БІЛИЙ. В англійській мові *white* походить від індоєвропейської основи **kwitnos*, **kwidnos* на позначення світла та яскравості [190]. В українській мові *білий* походить від індоєвропейської основи **bhel-/bhol-* та має корелят із санскритом **bhāla* на позначення блиску та саява [41]. У новогрецькій мові *άσπρος* походить від латинської форми *nummi asperi* на позначення срібних монет, що існували у Візантії [202]. Форма *λευκος* базується на індоєвропейському **leuk* зі значенням «світлий, ясний» [202].

ЧОРНИЙ. В англійській мові існували два слова зі значенням «чорний» – *blæc* і *sweart*, які вживалися в давньоанглійський період; пор.: *black*, *blak*, *adj.* (< M.E. *blak* < O.E. *blæk* = O.N.G. *blah-*, *blach-*, = Icel. *blakkr.*) та *swart*, *swart*, *a.* (O.E. *sweart* = D. *zwart* = G. *schwarz* = Icel. *svatr* = Goth. *swarts*, *black*) [189]. Але вже тоді лексема *black* почала домінувати, залишивши для *swart* тільки царини поетичного мовлення та діалекту [189]. В українській мові походження слова *чорний* пов'язане із праслов'янським **cъrnъ(jь)* < **cъrxnъ*, що походить від індоєвропейського **kīrs-no* – «чорний» [41]. У новогрецькій мові *μαύρος* походить від латинського *taurus* та давньогрецького *μαύρος*, які позначали чорний колір та були пов'язані з прикметником *άμυδρος* – «тьмяний, слабкий, темний» (про світло) [202]. Інша лексема на позначення чорного кольору – *μελας* – походить від індоєвропейської форми *mel(ə)* «бруднити», яку порівнюють із санскритським *malina* «брудний» [202].

ЧЕРВОНИЙ. В англійській мові *red* є похідним від індоєвропейської *rudhīram* на позначення крові [190]. В українській мові назва *червоний* відсилає до «кольору крові та близьких відтінків». Стара форма *czyrwiony* [czerwiony] запозичена з польської мови; польське *czerwony* є вторинною

формою, що витіснила давнішу [czerwiony] [41]. У новогрецькій мові кольороназва *κόκκινος* походить від давньогрецької *κόκκος* «ягода», а *ερυθρός* виникло шляхом *é*-префіксального словотвору із додаванням індоєвропейського *rudh-ro* (нульова ступінь *reudh-*) – *κόκκινος* (порівнюється зі стародавнім грецьким словом *ε-ρεύθ-ω* та санскритським *rudhirá* – *ερυθρός* «червоний») [202].

ЗЕЛЕНИЙ. В англійській *green* походить від давньоанглійського *grene*, що позначало траву на пасовиську [190]. Українське *зелений* споріднене з литовським *zalias* «зелений», *zelti* «зеленіти, проростати», *zeliu* «заростати», *zole* «трава, зелень», *zelvas*, *zalsvas* «зеленуватий» [41]. Новогрецьке *πράσινος* походить від давньогрецького *πράσιν*, на позначення цибулі-порею [202], а *χλωρός* «зелений» прилягає до етимології сім'ї слів *χλόη*, *χολή* «жовч», але зі зміною голосної літери *χλω-* (<*ghlō-*). Одне з ймовірних тлумачень засновується на утворенні назви зі слова **πλόF-ος/πλοῦς*, *πλω-τός*. Слово *πλόF-ος/πλοῦς* (прикметник) було з'єднане з прикметником *χλω-ρός*, з якого зникла літера F, яка не озвучувалася [202].

ЖОВТИЙ. В англійській мові *yellow* походить від індоєвропейського **ghelao* на позначення золота як металу [190]. В українській мові *жовтий* має походження від індоєвропейської основи **ghel* – «жовтий, зелений, сірий» [41]. У новогрецькій мові *κίτρινος* «жовтий» походить від давньогрецької *κίτρον* «цитрус» [202]. Що стосується форми *ξανθός*, то чіткого визначення її походження немає. Іноді її співвідносять з етруським *zamθis* «*χρυσωπός* – наближений до золотавого кольору» [202].

СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ. В англійській мові відсутня категорійна відмінність синього і блакитного: відтінки синього конкретизуються за допомогою ад'єктивних уточнювачів: «світлий» і «темний»: англ. *light-blue* «світло-блакитний», *dark-blue*, *marine blue* – «темно-синій» [25, с. 156]. Деякі дослідники вважають, що прототиповим референтом відтінків «синього» слугує колір неба [160; 18, с. 257]. Це підтверджують такі мовні факти: лат. *caeruleus* та *caerulus* «блакитний»

похідні від *caelum* «небо»; в давньоанглійській мові паралельно з терміном *blaw* (*blue*) послуговувалися іншою кольороназвою – *haewen*, що, ймовірно, співвідносилася зі словом *heofon* «рай» [25, с. 156]. Однак, зважаючи на пізню концептуалізацію синього кольору, можна припустити наявність інших об'єктів референції, наприклад реакцію шкіри на удар або холод: англійський номен *blue* (давньоанглійське *blaw*) етимологічно пов'язаний з *blow* «удар» [190]. Український прикметник голубий походить від праслов'янського *gololebь*, похідного від *golebь* «такий (на колір), як голуб», що пов'язано із синім пір'ям на шиї голуба. Українська форма *блакитний* походить від латинської *blanketus*, яка через давньофранцузьку *blank* була запозичена в польську, а потім вже з'явилася в українській; ця форма має первинне значення «небо» [119, с. 83]. *Синій* зіставляється з литовським *sūvas* «світлої масті», *setas* «попелястий, сіруватий, синій» [41]. У новогрецькій мові *γαλάζιος* «блакитний» та *γαλανος* «голубий» походять від **καλαίζω*, пізніше *κάλαιζ* зі значенням бірюзи, коштовного каменю із блакитно-зеленим кольором, а *μπλε* «синій» – від давньофранцузької *blo(u)* на позначення блакитного або синього кольорів [202].

КОРИЧНЕВИЙ. Англійське *brown* походить від давньоверхньонімецького *brun*, що використовувалося для позначення відпольорованої та блискучої поверхні дерев'яних меблів [190]. В українській *коричневий* – «кольору кориці або смаженого насіння кави» [41]. У новогрецькій *καφέ* походить від французького *café* на позначення кави [202].

ФІОЛЕТОВИЙ. Англійська форма *purple* походить від грецького *porphyra* «вид молюска (равлика), який виділяє темно-червоний барвник» [190]. В українській мові *фіолетовий* походить від німецького *violett*, яке через французьку *violet* (*violetta* «фіалка») зводиться до латинської *viola* «фіалка» [41]. У новогрецькій мові кольороназва *μενεξεδένιος* походить від *μενεξες* «фіалка», а *μωβ* – французького *mauve* «рожево-ліловий», що бере свій початок від латинської *malva* – мальви, рослини із рожево-фіолетовими квітками [202].

РОЖЕВИЙ. В англійській мові слово *pink* з'явилося у XVI ст. зі значенням «прекрасна квітка» [190]. В українській мові *рожевий* походить від польського *roza* на позначення квітки [41]. У новогрецькій мові *ро̑* також походить від латинської назви *rosa* «роза як квітка» [див. 202].

ОРАНЖЕВИЙ, ПОМАРАНЧЕВИЙ. *Orange* прийшло в англійську мову у XIV ст. через давньофранцузьку форму *orenge*, що має корелят у санскриті: *nāraṅga* – на позначення фруктів вічнозеленого дерева [190]. В українській мові *оранжевий* походить від французького *orange* «апельсин, оранжевий» [41], а *помаранчевий* – від італійського *pomo arancia* «апельсин», запозиченого спочатку в німецьку, з неї – у польську, а потім в українську мову [41]. У новогрецькій мові *πορτοκαλής* походить від італійського *portogallo*, що позначає сорт американського фрукту, який вивозили з Португалії [202]. Отже, номінативна умотивованість аналізованих колірних номенів у трьох мовах ґрунтується на асоціативних зв'язках з однаковим еталонним носієм – екзотичним плодом із характерним забарвленням.

СІРИЙ. В англійській мові *grey* походить від давньоанглійського *græg* зі значенням «сірий», що, своєю чергою, бере початок від протогерманської форми **grewa* «сірий», без інших зв'язків за межами германських мов [190]. В українській мові *сірий* походить від словенської форми *ser* у значенні «сірий, сивий» [41]. У новогрецькій мові *γκρίζος* або *γκρι* походить від давньогерманського *grāo* зі значенням «сірий» [202].

Кольороконцепти не лише асоціюються з ознаками певних онтологічних об'єктів, що засвідчується етимологією відповідних колоративів, а й набувають символічних, культурно зумовлених конотацій.

1.2.3. Символіка значень колоративів в англійській, українській та новогрецькій мовах. У лінгвістиці термін *символ* має широке і вузьке значення. У широкому семіотичному значенні термін *символ* (англ. *symbol*) є синонімічним терміну *знак*, який називає матеріальну форму, котра є субститутом чогось іншого і набуває значення, яке містить інформацію про

те, що ця форма заміщує [164]. У вузькому семіотичному значенні *символ* є лише одним із типів знаків, встановлюваних за вмотивованістю. Ч. С. Пірс [103, с. 58-59] протиставляв символ як невмотивований знак двом іншим, умотивованим типам знаків – іконічним (створеним на основі подібності між позначуваним і позначенням) та індексальним (створеним на основі суміжності між позначуваним і позначенням).

Інше вузьке розуміння терміну *символ* є семіотико-культурологічним. У цьому випадку символ потрактовується не просто як знак, а як такий знак, що репрезентує інформацію, соціально важливу для певної культурної спільноти. Символ є «комплексний знак, у плані змісту якого є як мінімум два рівноправних ядра – пряме конкретно-денотативне значення і переносне, найчастіше абстрактне, значення» [152, с. 50]. Для символу важливим є саме переносне значення. За С. С. Аверинцевим, «кожний символ є образом, <...> узятим в аспекті своєї знаковості, він є знаком, наділеним усією органічністю та невичерпністю образу» [1, с. 378-379]. Символ «може приховувати в собі непізнане і таке, що не піддається пізнанню» [5, с. 128] та «має здатність зберігати в згорнутому вигляді надзвичайно великі й значні тексти» [85, с. 11]. Такі тексти репрезентують «сукупність сталих уявлень, закріплених у свідомості однієї або декількох етнічних груп через їхню мову» [83, с. 5]. Символ – явище специфічно національне. «Семантика символу виявляється лише в контексті світоглядної традиції певного народу, через що носій іншої культури не може декодувати символ. Процес створення символу тісно пов'язаний із співвідношенням у мовній одиниці денотативної та фонові інформації, причому фонові інформація переважає» [67, с. 16]. Таким чином, символ є лінгвокультурним маркером національно-культурної свідомості [111; 55]. Символом у культурі різних народів є також і колір. При цьому символіка кольорів у різних народів може збігатися, а може й різнитися [40, с. 388; див. також 59; 150], що, зокрема, демонструє символіка кольорів у трьох досліджуваних мовах.

БІЛИЙ. У мовній картині світу носіїв англійської мови білий колір має такі символічні значення: «наділений позитивними якостями, чесний незаплямований, невинний, не націлений нанести шкоду; наділений потенціалом, сприятливий, удалий; прихильний до порядку; консервативний за політичними поглядами; контрреволюційний» [187, с. 1427].

В українській культурі білий колір є символом: природних явищ та об'єктів (світла, сонця, місяця, сходу, неба, зими, снігу, золота, чогось блискучого, прозорого), людського життя (життя, вічності), людських чеснот (чистоти, добра, краси, душевності, безгріховності), позитивного настрою (радості, святковості, безтурботності), людської оселі та вбрання, а також сакральності (святості, божества, жерців) [92, с. 175; 40, с. 66-67; 107]. Білий є також символом невидимого, порожнечі, беззмістовності, що зумовлено приналежністю білого до ахроматичних кольорів [25, с. 145]. Не виключено, що дериватом понять невидимого, порожнечі стає символіка смерті. «У слов'ян, покійника загортали в білий саван. У давнину в Україні померлого відвозили в останню путь саме на білих волах» [40, с. 66-67].

У грецькій культурі білий символізував світло, сонце, людські чесноти (розум, слово, благородство, знатність, велич), блага буття (щастя, істину, добро, гармонію), божество (Бога, святих і праведників), аскезу (відчуженість від мирського, прагнення до духовної простоти, жертвність), жалобу та смерть [127; 150]. За спостереженням Л. М. Миронової [92, с. 175], «у культурі Європи нової доби семантика білого зміщується у бік негативних значень. Білим позначені холод, мовчання, непритомність».

ЧОРНИЙ. В англомовній спільноті символічними значеннями чорного кольору є негативні емоції (сумний, похмурий, невдоволений, гнівний, вороже налаштований), ментальні та поведінкові вади (дурний, несправедливий, шкідливий, жорстокий), потойбіччя (надприродний, диявольський, спотворений, таємний) [187, с. 127].

У картині світу українського народу чорний символізує природні явища (темряву, ніч, тишу, порожнечу, процеси гниття), негативні емоції

людини (заперечення і відчай, каяття, гріх, глибокий траур, тяжке горе, оплакування, скорботу, жалобу, нещастя, стрес), чорнецтво, відхід від земних радощів, ритуали (похорон, окультні обряди), таємницю (неоднозначність, лякаюча невідомість), зло (злі деструктивні сили, смерть, хаос, анархія) [40, с. 869-875]. Водночас, чорний має також і позитивну символіку: він є природним символом землі, а також символом сталості, скромності, помірності та дисциплінованості [там само]. У сучасному світі чорний колір також «асоціюється із кольором розкоші: розкішні чорні шкіряні дивани та фотелі, чорні меблі, автомобілі чорного кольору – це ніби символи влади, сили неприступності і, зазвичай, величі» [там само].

У грецькій культурі темні і, особливо, чорний кольори були символами: негативних для людини обставин (зла, лиха, ворожих для людини сил, злоби й недобррозичливості, жахів, чогось поганого, ганебного, випробування долею та обставинами, шкоди, труднощів, катастроф, смерті), негативних емоцій людини (неприємних відчуттів, горя, смутку, незадоволення, страждання, нещастя), потойбічного (демонічного, підземного, магічного), а також протиправного (незаконного) і спрямованого проти реформ (консервативного, реакційного, ультраправого) [202, с. 1058, 1068; 150; 59]. У давні часи греки намагалися уникати чорного кольору в одязі, застосовуючи цей колір хіба що як украплення у візерунках. Навіть під час трауру вживали темно-брунатний та сірий [59].

ЧЕРВОНИЙ. В англомовній і в україномовній культурах червоний визначають як «найагресивніший колір», що має як позитивні, так і негативні символічні конотації. До позитивних належать: вогонь і тепло, а також фізична енергія людини (мужність, здоров'я і змужніння, повнота життя, свобода) та її позитивні почуття (любов, кохання, милосердя, святковість, щастя), Божа любов до людей. Негативними значеннями є: фізичні страждання (біль, кровопролиття, рани, смерть), негативні емоції (злість, лют, гнів, пристрасті), напружені зовнішні обставини (небезпека,

загроза, війна, конфлікти, революція, трагедія, драма, напруження сил, важка праця, боротьба, анархія), сором і безчестя [59; 40, с. 860-863].

Як колір, що символізує кров, червоний часто використовувався у військових цілях упродовж багатьох століть. Так, у Британському ВМФ із XVII ст. існує червоний прапор «виклику на бій». Зважаючи на «революційність» червоного, лейбористська партія Великобританії з 1920-х років до 1986 р. виконувала на своїх щорічних конференціях пісню «Червоний стяг» як партійний гімн. Новий імідж лейбористів включає червону троянду, яка зазвичай вважається символом людської любові. У пуританській Новій Англії в XVII–XVIII ст. жінки, помічені в незаконних статевих зв'язках, були зобов'язані носити на одязі червону літеру «А». Район, де знаходяться будинки розпусти, називають районом «червоних ліхтарів», оскільки саме такі ліхтарі раніше висіли перед подібними закладами [40, с. 860-863].

В українській традиції у червоний колір фарбували щити воїнів Київської Русі. Червоний – колір одягу й оточення царя, імператора, жерців, воїнів, суддів, катів, чарівників, куртизанок, революціонерів. Червоною вохрою посипалися поховання наших пращурів-українців, червоною китайкою покривався вбитий у бою козак з метою поборення смерті, продовження життя в іншому світі. В українській рушниковій вишивці найчастіше представлені червоний і чорний кольори. Червоний колір у національному святковому вбранні (особливо у весільному) виразно постає ознакою довгоочікуваного щастя, червона троянда є традиційним символом кохання, червоний хрест символізує милосердя [там само].

У грецькій культурі червоний колір є символом життя та родючості, краси, перемоги й небезпеки. У Стародавній Греції Діоніс, Бог родючості, рослинності та виноробства зображувався в червоному [150]. Животворна сила червоного проявлялася в тому, що він відлякує злих духів, демонів та іншу нечисть. Тому стовпи критських палаців фарбували червоним кольором, люди носили червоні амулети та пов'язки. Новонароджених дітей

фарбували червоною фарбою повністю або тільки обличчя, одягали на руку червону пов'язку [127]. Богиню краси й кохання Афродіту називали «багряною», і вважалося, що вона їздить на червоній колісниці. Червоний часто використовувався як символ перемоги, поступово він перетворився, як і золото, на символ влади [59]. Сучасна символіка червоного кольору у представників новогрецької культури, як свідчать лексикографічні дані, асоціюється з комунізмом і небезпекою [202, с. 674, 914].

ЗЕЛЕНИЙ. В англомовній картині світу зелений, з одного боку, символізує молодість, енергійність та заманливість, з іншого – недосвідченість, відсутність знань або досвіду, довірливість, наївність, позбавленість витонченості та спритності. Крім того, зелений колір асоціюється із заздрістю [187, с. 548].

У картині світу українського етносу зелений колір – це символ природи, плодючості полів, молодості, краси, радості і ствердження життя. Водночас, це символ депресії, інертності, байдужості, хвороби і смерті. Зелений колір є також символом поступального руху без перешкод [109; 40, с. 284; 127].

Дані щодо символіки зеленого у грецькій культурі в опрацьованому нами матеріалі відсутні. Це може пояснюватися тим, що у давньогрецькій мові колірна лексика була небагатою і неточною. Стійкими були тільки два слова – *leukos* (білий) та *melanos* (чорний). Третє слово, *erythros*, позначало цілу гаму червоних відтінків. У інших кольороназв, особливо в архаїчний період, семантика була невизначеною або багатозначною. Межа між зеленим і іншими кольорами (синім, сірим, жовтим та коричневим) залишалася розмитою, а сам зелений колір уявлявся недостатньо насиченим, якимось блідим і тьмяним. Тільки в епоху елінізму зелений набуває яскравості, і слово *prasinós*, яке раніше зустрічалося доволі рідко, починає відігравати в лексиці помітну роль [100, с. 3].

ЖОВТИЙ. В англомовній спільноті жовтий колір асоціюється зі скупістю, боягузливістю, заздрістю, ревностями, підозрілістю, чимось

сенсаційним або скандальним [187, с. 1452]. «Жовтою» іменують низькопробну пресу, що «полює» за сенсаціями (часто «дутими» чи вигаданими) і плітками [40, с. 262 -266]. Тим самим сучасна символіка жовтого в основному негативна [92].

В українській культурі жовтий має позитивну символіку. Це символ світла, тепла, життя, радості, щастя і спокою, поваги до старості, похилого віку. Він колір Божественної величі й слави, тому в жовтих чи золотих ризах правлять Службу Божу не тільки по неділях, але й у дні, приурочені пророкам, апостолам і святим. За православними канонами іконописання, іще відомими з Візантії, золоте, жовте символізує Творця, Бога Отця, німб Бога-Сина і взагалі – Вищу Духовність. Жовтий – колір суперечливий: з одного боку, це колір Сонця й золота, як застиглого сонячного променю, з іншого – опалого листя й достиглих хлібів, що означає завершення, кінець, а інколи й загибель (життя в потойбічному світі). У слов'янських народів жовтий – колір ревнощів, зради, розлуки [40, с. 262-266].

У Стародавній Греції жовтий колір був у пошані. Одяг цього кольору вважався ошатним і святковим. Давньогрецький Бог Сонця Геліос зображувався на сонячній колісниці у жовтому одязі. Жовтий уважався божественним кольором, що символізував благо, щастя, істину, добро, гармонію [150]. Раннє європейське середньовіччя характеризує жовтий колір як символ сонячного світла та золота, божественності та царювання. Із XII-XIII ст. жовтий символізує зраду, продажність, гріх [127]. У період середньовіччя жовтий або жовто-чорний прапор, вивішений над міською ратушею, позначав карантин, а жовтий хрест – чуму. Жовтий прапор на кораблі (Yellow Jack) означав, що корабель знаходиться на карантині [40, с. 262-266]. За Відродження жовтий був символом недовіри, підозри [127].

СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ. В англомовній картині світу синій колір символізує негативні психологічні характеристики та стани людини (слабкий духом, меланхолік, наляканий, похмурий, пригнічений), її негативні моральні якості (нечестивий, непристойний), її прихильність до

традиції (пуританський, консервативний), а також негативні зовнішні фактори (гнітючий, ризикований) [187, с. 135]. В українській культурній традиції, згідно з християнськими догматами, голубий колір символізує «устремління світу до Бога» [40, с. 389].

У Греції синій уважався «чоловічим кольором», ним фарбували бороди статуй [59; 150]. У Європі в епоху середньовіччя та Відродження символіка синього у світському побуті була цілком негативною, він асоціювався з невірністю, обманом. На початку століття блакитний символізував сентиментально-міщанське, а у повсякденній мові цей колір став також синонімом зовнішньо-благополучного та безпроблемного [127].

КОРИЧНЕВИЙ. В англомовній спільноті цей колір має негативну символіку зі значенням «похмурий, смутний» [187, с. 158]. Таке значення притаманне коричневому кольору і в інших європейських спільнотах, зокрема українській і грецькій. Як зазначає Л. М. Миронова, коричневому у давнину й середньовіччя надавали негативний зміст і низьку цінність. У Давньому Римі коричневі туніки носили раби чи люмпени; у середовищі представників вищих класів суспільства цей колір був неприйнятний. У середньовічній Європі коричневий одяг символізував страждання та безнадійність. Наприкінці ХІХ – на початку сучасності коричневий колір має негативні емоційні відтінки, а звідси і негативну семантику. Майстри стилю модерн утілюють у цьому кольорі настрій суму, занепаду, передчуття смерті, втоми й туги [92, с. 180]. Після Другої світової війни символіка коричневого кольору пов'язана з фашизмом і неофашизмом [20, с. 575].

РОЖЕВИЙ. В англомовній картині світу рожевий є символом збудження, стурбованості, а також помірно радикальних та помірно соціалістичних поглядів у політиці й економіці [187, с. 941]. В українській культурі рожевий колір символізує світло, радість, радісні сподівання (мрії, надії, плани) [20, с. 1230]. Рожевий колір «сприймається як ніжний, м'який, жіночний, але в деяких випадках він може символізувати наївність,

легковажність» [7]. Сучасна символіка рожевого кольору у носіїв грецької мови пов'язується з еротикою [202, с. 1551].

ФІОЛЕТОВИЙ. Фіолетовому кольору англомовна спільнота приписує символіку прикрашеного, пишного, царського, королівського, імперського, пихатого та богохульного [187, с. 1011]. Схожа символіка фіолетового існує також в українській та грецькій культурах. Фіолетовий колір – символ царської гідності, колір королівської (імператорської) влади. У стародавні часи фарбу такого кольору отримували із секрету двох рідкісних видів молюсків, а тканина, пофарбована в цей колір, цінувалася надзвичайно дорого. Фіолетовий одяг носили вищі священнослужителі, судді, чиновники і воєначальники Стародавнього Риму та імператори й полководці Греції. Грецька ж піхота носила фіолетовий одяг, щоб заховати сліди крові від ран та устрашити у такий спосіб ворога. Фіолетовий одяг носили французькі кардинали, хоча їхні шати були здебільшого червоними. Дружини візантійських імператорів народжували в кімнатах, оббитих фіолетовою тканиною [92, с. 182].

ОРАНЖЕВИЙ. У європейських культурах оранжевий є колір веселий, радісний, тонізуючий. Однак у забрудненому та розбіленому вигляді він набуває негативного відтінку (слащавість, сентиментальність), стає мутним та «мильним» [127]. У християнській традиції оранжевий використовується для зображення Св. Трійці, у розписі крашанок, що символізують космічний початок. Оранжевий колір символізує розвиток, спрямованість на успіхи. У новітній історії оранжевий є також знаком попередження, він використовується в одязі та обладнанні, призначених для сприяння безпеці; наприклад, рятувальні жилети альпіністів та моряків, спецодяг дорожніх робітників пофарбовані в цей найпомітніший колір [7].

СІРИЙ. В англомовному суспільстві сірий колір символізує проміжну та часто невизначену позицію, стан чи характер, непублічність, похмурість, невеселість [187, с. 547]. У представників україномовної спільноти сірий колір асоціюється з непримітністю, невиразністю, позбавленістю новизни,

одноманітністю, беззмистовністю, приналежністю до непривілейованого класу, простотою, неосвіченістю, малокультурністю [20, с. 1324]. У давнину, середньовіччя і добу Відродження цей колір не цінувався та вважався кольором бідності, нудьги, туги, міської тісноти, гнилого туману. Це був колір руб'я бідняків (природний брунатний, бурий, сіруватий колір вовни), недостойний шанованої людини, колір нещастя й посередності [59]. Із XVI століття сірий набуває популярності в аристократичному середовищі. У XVIII столітті він вважається вже найелегантнішим кольором. У XIX і XX століттях сірий (темніших відтінків) був визнаний як «найпрактичніший» колір в одязі та найспокійніший в інтер'єрі. Сірий став символом доброго смаку та тону. З'явився вираз «шляхетний мишачий колір» [92, с. 185]. У картині світу носіїв новогрецької мови сірий колір символізує тьмяність, понурість, нейтральність, одноманітність, нудність, невизначеність (стосовно правового статусу), підозрілість у справі [202, с. 422].

Символіка значень англійських, українських та новогрецьких колоративів частково представлена в номінативній структурі досліджуваних композитів, яка в нашій роботі аналізується з лінгвокогнітивних позицій.

1.3. Лінгвокогнітивний напрям аналізу номінативної структури лексичних одиниць

Когнітивний підхід до лексичної семантики – у різних його версіях – допомагає зробити нові важливі кроки у роз'ясненні правил семантичної композиції знаків і визнати, що під час аналізу кожної комплексної одиниці слід продемонструвати, як саме взаємодіють (не додаються!) значення її складників і які типи взаємозв'язку відстежуються в комплексних знаках різного порядку [80, с. 444]. Це зауваження О. С. Кубрякової повною мірою стосується лінгвокогнітивного напрямку аналізу номінативної структури лексичних одиниць. У цьому підрозділі надано коротку характеристику когнітивно спрямованої теорії номінації та її термінологічного апарату,

розглянуто напрями аналізу номінативної структури, запропоновані сучасними лінгвістичними школами, а також викладено процедуру здійснюваного у дисертації лінгвокогнітивного дослідження кольороконцептів у номінативній структурі англійських, українських та новогрецьких композитів.

1.3.1. Когнітивно спрямована теорія номінації та її термінологічний апарат. Термін «теорія номінації» вживається синонімічно з терміном «ономасіологія». Обидва терміни спочатку називали взаємозамінні науки і визначалися в широкому і у вузькому сенсі. У широкому розумінні теорія номінації і ономасіологія пов'язані з вивченням усієї номінативної діяльності людини, а у вузькому – вони досліджують лише процес найменування, тобто процес створення номінативних одиниць [76, с. 345-346].

Згодом між двома теоріями намітилося розрізнення. Ономасіологія як галузь семантики вивчає її у напрямку «від значення – до знаку або знаків», на відміну від семасіології, що розглядає значення у зворотному напрямку – «від знаку – до його значення або значень». Виокремлюючи ці дві галузі семантики, А. Цаунер, засновник ономасіології, характеризував її як вивчення «словесного покриття для думки», що згодом дало поштовх до появи теорії лексичних полів і словників-тезаурисів [див. 74, с. 108, 112]. Тим самим до кола питань ономасіології входять як проблеми групування лексичних одиниць, так і проблеми їхнього створення. За А. Цаунером, завдання ономасіології полягає у з'ясуванні, чому мова використовує те або інше слово для позначення того або іншого поняття [див. 147, с. 423]. До кола питань теорії номінації входять лише проблеми створення мовних одиниць. Теорія номінації досліджує номінативні техніки і вивчає загальні закономірності формування номінативних одиниць; взаємодію мислення, мови та дійсності в цих процесах; роль людського (прагматичного) чинника у виборі номінативних ознак [132, с. 336]. Теорія номінації «має пояснити, як у мові утворюються позначення для різних фрагментів навколишнього світу та

думок про цей світ, що виникають у ході пізнання, а також з'ясувати, які для цього вживаються або створюються мовні засоби та форми» [74, с. 119].

Поняття номінації потрактовується «як позначення всього, що відбивається й пізнається людською свідомістю, всього існуючого чи мислимого: предметів, осіб, дій, якостей, відношень, подій, емоцій, переживань» [22, с. 314-315]. У результаті процесу номінації утворюються номінативні одиниці: слова та словосполучення (лексична номінація); речення (пропозитивна номінація) та тексти (дискурсивна номінація) [65, с. 121-122]. Зазвичай, об'єктом теорії номінації стають слова та словосполучення, оскільки саме вони здатні виконувати в мові номінативну функцію, тобто позначати, слугувати назвою, виокремлювати назване як окрему сутність [82, с. 9; 133, с.16].

До процесів номінації залучені не тільки лінгвістичні, а й когнітивні здібності людини. Тому номінативні процеси перебувають у фокусі уваги когнітивної лінгвістики, яка «розглядає принципи сприйняття та осмислення людиною навколишньої (об'єктивної) дійсності через мову та намагається знайти пояснення найважливіших феноменів, пов'язаних із пізнавальною діяльністю людини й постійною участю в цьому процесі мови» [77, с. 35]. Когнітивна лінгвістика досліджує, яким чином мовні форми пов'язані зі структурами знань, як мовні форми представлені в мисленні людини, як концептуальні системи взаємодіють із мовними, як буденне та наукове мислення відображені в мовній картині світу. Особливу увагу когнітивна лінгвістика звертає на проблему ролі мови в процесах пізнання й осмислення світу, у здійсненні його концептуалізації і категоризації [66, с. 148]. Переваги когнітивної лінгвістики в тому, що вона відкриває широкі перспективи бачення мови в усіх її різноманітних зв'язках із людиною, з усіма розумовими й пізнавальними процесами, нею здійснюваними, і, нарешті, з тими механізмами та структурами, які лежать у їхній основі [79, с.46].

Застосування положень і методик когнітивної лінгвістики в теорії номінації дає можливість не лише описати, а й пояснити природу

номінативних процесів, які мають місце в мові й мовленні [133, с. 28]. Когнітивно спрямована теорія номінації дозволяє зрозуміти, «як на поняттєвому рівні формуються знання про об'єкт номінації із залученням мовних засобів для вираження цих знань у номінативних одиницях, адже когнітивна наука вивчає зв'язок мови із пізнавальними процесами, з усіма засобами отримання, переробки, фіксації, збереження інформації про світ у їхніх кореляціях із мовними формами» [78, с. 12].

Як зазначає С. А. Жаботинська, основними питаннями когнітивно орієнтованої теорії номінації є такі: 1) Якою є концептуальна структура цілісного значення мовної одиниці? 2) Який фрагмент цієї структури об'єктивований у власне мовній одиниці? 3) Як цей фрагмент представлено у матеріальній формі знаку? Якщо перше питання належить до семасіологічного плану (ми йдемо від знаку до його значення), то друге і третє питання є ономасіологічними (ми йдемо від значення до способу його утілення в мові). Тим самим теорія номінації знаходиться на перетині семасіології та ономасіології. Фрагмент значення, який матеріалізується у мовній одиниці і який перебуває у центрі уваги теорії номінації, з одного боку, має конкретні способи свого о-формлення, залежні від специфіки мови. З іншого боку, такий фрагмент має певні канонічні способи о-смислення, які дозволяють відновити ціле (значення) за його частиною. Тут виявляється специфіка людської думки, її універсальні та ідіоетнічні риси [42, с. 149].

Основними поняттями когнітивно спрямованої теорії номінації є значення та позначення, внутрішня форма номінативної одиниці та ономасіологічна структура (модель), що разом зі способом представлення внутрішньої форми у зовнішній формі знаку розкривають суть номінативного процесу [47, с. 7].

Значення номінативної одиниці – це інформація, яка зберігається у мисленні й активується мовним знаком. У такому тлумаченні значення є концепт [44, с. 358; 47, с. 9]. Номінативна одиниця, як мовний знак, представляє своє значення трьома способами, а саме: безпосереднім зв'язком

немотивованого мовного знаку зі значенням; «іконічним» зв'язком мотивованого мовного знаку з його значенням через зовнішню, матеріальну форму знаку; зв'язком мотивованого мовного знаку з його значенням за посередництва внутрішньої форми знаку як фрагмента його значення, маніфестованого у зовнішній оболонці знаку [47, с. 7-8].

Внутрішня форма (мотиватор) є фрагментом значення, представленим за допомогою зовнішньої, матеріальної форми мовного знаку [там само, с. 8]. Поняття «внутрішня форма» було введено до наукового обігу В. фон Гумбольдтом, який розумів її як «спосіб, у який народ за допомогою мови може досягнути навколишню дійсність» [див. 153, с. 81]. Погляди В. фон Гумбольдта набули розвитку у працях О. О. Потебні, який запропонував розмежувати значення слова та його внутрішню форму, тим самим вирізнивши у слові три компоненти: зовнішню форму, зміст та внутрішню форму [109, с. 124]. У сучасному трактуванні, внутрішня форма є ознакою сутності, покладеною в основу її назви [94, с. 173].

Внутрішня форма номінативної одиниці упорядковується за допомогою **ономасіологічної структури (моделі)**. Поняття двочленної ономасіологічної структури вперше було запропоновано у 1962 р. чеським лінгвістом М. Докулілом, який розумів ономасіологічну структуру як поєднання ономасіологічного базису (форманта) та ономасіологічної ознаки (мотиватора) [167]. За М. Докулілом, ономасіологічним базисом був морфемний показчик, який відносив слово до певної ономасіологічної категорії, а ономасіологічна ознака слугувала мотиватором, частиною слова, яка позначала ознаку того, що репрезентовано базисом [там само].

О. С. Кубрякова перенесла розуміння ономасіологічної структури на виключно поняттєвий рівень. У її інтерпретації ономасіологічний базис є основне поняття, пов'язане з частиномовною приналежністю слова (предмет, процес, якість тощо), а ономасіологічна ознака є характеристикою базиса як основного поняття. Крім того, ономасіологічна структура може містити предикат-зв'язку, який вказує на тип відношень між базисом і ознакою [73,

с. 100-103]. Наприклад, рос. *красавец*: ВІН-людина (базис) Є (зв'язка) КРАСИВИЙ (ознака). За О. С. Кубряковою, ономасіологічна структура ідентична словотвірному значенню [81, с. 102].

С. А. Жаботинська [47, с. 9] вважає, що фрагментарність інформації, безпосередньо представлена у знаку, відносно до інформації, яка перебуває в мисленні і констатує значення цього знаку, є притаманною не тільки слову, а й словосполученню, реченню та тексту, що дозволяє говорити про наявність «внутрішньої форми» у знаків усіх цих типів. При цьому внутрішня форма для слова, словосполучення і речення може бути однаковою; різними будуть лише зовнішні форми її утілення. Наприклад, англ. *SUIT* (базис) *has* (зв'язка) *THREE PIECES* (ознака): *The suit has three pieces > three-piece suit > three-piecer > threer*. У цьому разі ономасіологічна структура, притаманна одиницям різних мовних рівнів, визначається як така, що репрезентує не словотвірне, а ширше – **номінативне – значення** і може бути названа **номінативною структурою**. Таким чином, номінативна структура упорядковує номінативне значення, або внутрішню форму, яка є фрагментом загального значення мовного виразу.

У сучасній когнітивній лінгвістиці існують різні підходи до аналізу ономасіологічної, або номінативної, структури мовних одиниць.

1.3.2. Напрями аналізу номінативної структури. Основні сучасні напрями аналізу номінативної структури мовних одиниць (переважно лексичних) представлені концепціями П. Штекора, О. О. Селіванової та С. А. Жаботинської, які мають широке коло послідовників.

За **П. Штекором** [193; 194], процес словотворення включає такі рівні: 1) мовна спільнота; 2) екстралінгвістична реальність; 3) концептуальний рівень; 4) семантичний рівень; 5) ономасіологічний рівень; 6) ономотологічний рівень; 7) фонологічний рівень» [194, с. 81].

На початковому рівні автор концепції розташовує *мовну спільноту* та її потреби в найменуванні об'єкта *екстралінгвістичної дійсності*, що й

обумовлює наступні кроки. Аналіз об'єкта найменування здійснюється на **концептуальному рівні**, із залученням процесів узагальнення та абстракції, які відбивають складність об'єкта у вигляді логічного спектра, що диференціює об'єкт за допомогою логічних предикатів, із застосуванням найзагальніших концептуальних категорій СУТНОСТІ, ДІЇ, ЯКОСТІ, СУПУТНОЇ ОБСТАВИНИ. На **семантичному рівні** логічні предикати, «схоплені» семами, утворюють семантичну структуру мовного знаку [там само, с. 82].

На власне **ономасіологічному рівні** одна із сем значення знаку обирається як *ономасіологічний базис*, що позначає клас, стать, рід і т. д., до яких належить об'єкт, а інша стає *ономасіологічною ознакою*, яка характеризує базис. У межах останньої може виокремлюватися *детермінатор* (*the determining constituent*) та *детермінант* (*the determined constituent*). База та ознака поєднані так званою *ономасіологічною зв'язкою*, яка представляє логіко-семантичні відношення між ними. База, ознака і ономасіологічна зв'язка утворюють *ономасіологічну структуру*, яка представляє концептуальну основу процесу найменування [там само].

На **ономатологічному рівні** ономасіологічній структурі приписуються матеріальні форми, які вже існують у системі мови за принципом «форма-до-значення». Зокрема, окремі члени ономасіологічної структури (семи) зіставляються зі значенням відповідних основ і / або афіксів, що зберігаються в лексиконі, а потім маніфестуються за допомогою них. На **фонологічному рівні** нова одиниця найменування отримає наголос та підпорядковується відповідним фонологічним правилам [там само, с. 81]. При цьому ономасіологічні структури, задіяні в номінативних процесах, бувають різних типів, залежно від наявності або відсутності в них позначень тих або інших компонентів, а саме – базису, зв'язки, та детермінатора або детермінанта ознаки [там само, с. 82-86]. У цілому, за П. Штекором [там само, с. 75-76], нові слова не породжуються із синтаксичних структур, а створюються на основі словотвірного компонента (словотвірної основи) та лексичного компонента (афіксів, що зберігаються в лексиконі).

У роботах **О. О. Селіванової** [124; 125; 126; та ін.] також пропонується модель породження номінативної одиниці, у чомусь дотична до моделі П. Штекора. У концепції О. О. Селіванової створення номінативної одиниці включає когнітивно-психонетичні етапи (психонетичний та когнітивний) та вербальні етапи (превербальний, номінативно-вербальний та системно-функціональний), що мають низку рівнів, зазвичай задіяних одночасно.

До *психонетичного етапу апперцепції* включено мотив номінатора, виокремлення об'єкта з-поміж інших, створення уявлення про нього [124, с. 90-94]. Наступним є *когнітивний етап інтеріоризації*, де на першому рівні формується поняття із залученням усього мисленнєвого потенціалу: уявлення про невідомий об'єкт може бути віднесено до схеми (родового поняття) за схожістю якостей, функцій, ознак або порівнюватися із прототипічним наочно-чуттєвим об'єктом. На другому рівні в довготривалій пам'яті відбувається формування концепту [там само, с. 94-98].

Превербальний етап внутрішнього програмування має за кінцеву мету формування мотивуючої бази найменування або його внутрішньої форми і, відповідно, створення ономасіологічної структури слова [там само, с. 98]. Основою для внутрішнього програмування слугує розроблений дослідницею «*ментально-психонетичний комплекс*», який прирівнюється нею до концепту та в якому актуалізуються окремі ланки ментального лексикону, оперативної когнітивної моделі, що має фреймову структуру [там само, с. 100]. При цьому фрейм визначається за М. Мінським, як «фіксована система параметрів, що описує той чи інший об'єкт або подію» [188, с. 245], як «структура інформаційних даних, де відбито набуті шляхом досвіду знання про деяку стереотипну ситуацію та про текст, що її описує» [91, с. 7]. За умов своєї вербалізації фрейм, як когнітивна модель, має конекції з невербальними знаннями та застосовується в когнітивній науці також для фіксації вербально-невербальної інформації [124, с. 101]. Конекції між слотами фрейму є пропозиціональними. Пропозиція містить **д и к т у м** – реальні знання про об'єкт. Поряд із диктумом пропозиція містить **м о д у с**,

або оцінку суб'єктом диктальних знань, їхнє емоційне сприйняття. Модус як компонент у свідомості суб'єкта властивий не лише пропозитивній частині, але й іншій – асоціативно-термінальній частині, корельованій з іншими складниками ментально-психонетичного комплексу. Асоціативно-термінальна частина когнітивної моделі включає асоціати, представлені знаками, що передають неістинну інформацію, та термінали, породжені розумово-пізнавальною операцією асоціювання. Фрейм має також концептуальний план як інструкцію з його використання, тобто стратегії суб'єкта, знання про стильові, конотативні можливості позначення ситуації, прагматичні компоненти [124, с. 102]. Окрім свого ядра, когнітивної моделі фрейму, ментально-психонетичний комплекс містить невербалізований компонент мислення (досвідні, образні знання, знання культури, мистецтва), гешталти із вербальним або невербальним статусом, психічні функції (відчуття, почуття, інтуїцію, трансценденцію), архетипи колективного несвідомого, конекції з іншими ментально-психонетичними комплексами та їхніми компонентами [там само, с. 114].

Номінативно-вербальний етап селекції характеризується створенням ономасіологічної структури найменування. Цей етап складається з таких рівнів: 1) вибір ономасіологічної ознаки – експліцитного мотиватора із мотиваційної бази; 2) одночасна імплікація інших компонентів бази; 3) вибір ономасіологічної категорії та базису з одночасною граматикалізацією (отримання частиномовного статусу або формування синтаксичної структури складеного найменування чи фразеологізму); 4) формальна процедура поєднання базису та ознаки, що може супроводжуватися чергуванням на морфемному шві, скороченням або усіченням основи; 5) семантизація (набуття знаком лексичного значення й потенціалу його розвитку)» [там само, с. 107, 92, 151-152].

На **системно-функціональному етапі** відбувається граматико-семантична реалізація (парадигмізація) найменування, яке включається у мовленнєвий потік, текст, дискурс (синтагмізація) [там само, с. 108].

На думку О. О. Селіванової, метою **когнітивно-ономасіологічного аналізу** є «модельовання ментально-психонетичного комплексу з використанням знакової системи мови» [124, с. 114] та «встановлення типу мотивації номінативних одиниць» [126, с. 152]. Когнітивно-ономасіологічний аналіз реалізується у два етапи. На першому етапі здійснюється інтерпретація ономасіологічної структури найменування, яка передбачає: встановлення ономасіологічної ознаки або ознак (мотиваторів) одиниці, ономасіологічного базису, який представляє словотворчу модель або граматичний статус слова (для складених найменувань і фразеологізмів базис інтерпретується як синтаксична модель з урахуванням граматичної та смислової домінант), а також визначення характеру зв'язку ознак – синтактикоподібного чи асоціативного (щодо композитів, складених найменувань і фразеологізмів), їхньої проєкції на значення, специфіки акцентологічного оформлення знаку [там само, с. 154]. Другий етап когнітивно-ономасіологічного аналізу передбачає концептуальне модельовання структури знань про позначене або фрагмента цієї структури [там само, с. 155]. На цьому етапі відбувається «проектування ономасіологічної структури на модель ментально-психонетичного комплексу (МПК), яка відображає інформаційну структуру свідомості як холістичного психофункціонального континууму поєднання пізнавальних функцій відчуттів, почуттів, мислення, інтуїції та трансценденції й колективного позасвідомого» [126, с. 155].

По суті, ментально-психонетичний комплекс, основа формування мотиваційної бази, є значенням мовної одиниці, з якого обирається фрагмент структури знань про позначене, або мотиватор найменування. При цьому, за О. О. Селівановою [126, с. 160], мотивація має такі типи: «1) **пропозиційна мотивація**, яка застосовує знаки-мотиватори у прямих значеннях, що фіксують в ономасіологічній структурі відносно істинну та несуперечливу інформацію про позначене; 2) **асоціативно-термінальна мотивація**, яка характеризується вибором мотиваторів метафоричного статусу на підставі аналогічних зв'язків з

іншими концептуальними сферами свідомості; 3) *модусна мотивація*, яка ґрунтується на оцінці носіями мови знаку мотиватора в кореляції із психічними функціями відчуттів, почуттів, архетипами позасвідомого; 4) *змішана мотивація*, яка суміщає мотиватори, що позначають різні за статусом фрагменти структури знань про позначене; 5) *концептуально-інтеграційна мотивація*, що формує новий знак і його концепт на підставі поєднання двох концептів і їхніх знаків.

На відміну від робіт П. Штекора та О. О. Селіванової, у працях **С. А. Жаботинської** [42; 43; 44; 46; 47; та ін.] декількоетапна модель породження номінативної одиниці не розглядається. Увага дослідниці зосереджена на розробленні розгалуженої методології аналізу номінативних (ономасіологічних) структур для різнопланових за будовою похідних слів, що належать до різних частин мови, а також для відповідних словосполучень, віднесених до різних синтаксичних класів.

У концепції С. А. Жаботинської застосовується поняття ономасіологічної моделі, запропоноване О. С. Кубряковою. Тобто, ономасіологічна модель є поняттєвою структурою, яка упорядковує внутрішню форму знаку як один із фрагментів його значення. Останнє розуміється як концепт, тобто інформація, активована знаком, доступ до якої, або свого роду «підказку» і забезпечує внутрішня форма мовного виразу [47, с. 10]. У концепції С. А. Жаботинської дослідження ономасіологічних структур номінативних одиниць здійснюється на підставі положень Семантики лінгвальних мереж (СЛМ) [50; 52; 54]. Виклад суті цих положень, наданий нижче, спирається переважно на роботу [54].

1) «Концептуальні мережі, які структурують значення мовних та мовленнєвих знаків, формуються **базисними пропозиціональними схемами (БПС)**, які мають найвищий рівень узагальнення та представляють первісні поняттєві категорії та реляції між ними. БПС як *пропозиція* є найпростішою концептуальною мережею, конституюваною двома елементами, один з яких (логічний суб'єкт) є цільовим, основним, а інший

(логічний предикат) – підпорядкованим, таким, що характеризує цільовий елемент. Між суб'єктом та предикатом встановлюється певний тип зв'язку, який визначає аргументні ролі, або глибинні семантичні відмінки (за Ч. Філмором [168]), приписувані логічному суб'єкту та логічному предикату. У БПС тип зв'язку між ними представлений дієсловами *бути* (+ *бути /наче/, бути наче, бути начебто*), *мати*, *діяти*, *діяти на*, *робити*. Тип БПС визначається за її приналежністю до одного з базисних фреймів – предметного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного та компаративного. Базисні фрейми відрізняються від фреймів у їхньому традиційному розумінні як концептуальних моделей стереотипних предметних ситуацій. У СЛМ, за аналогією з інженерією знань, такі тематично задані фрейми звуться *онтологіями*. На відміну від фреймів у їхньому традиційному розумінні, базисні фрейми є операціональними: вони включають тематично зближені БПС, які вживаються для *побудови* онтологій (традиційних фреймів) як моделей стереотипних предметних ситуацій.

БПС представлені: буттєвими схемами (предметний фрейм) – квантитативною («X є СІЛЬКИ/ Qn»), квалітативною («X є ТАКИЙ / Ql»), локативною («X є / існує ТАМ / Lc-локатив»), темпоральною («X є / існує ТОДІ / Tm-темпоратив»), схемою способу буття («X існує ТАК-спосіб» / Md); акціональними схемами (акціональний фрейм) – *стану / процесу* («AG-агенс діє»), *контактної дії* («AG-агенс діє на PT-пацієнс / AF-афектив»), *каузації* («CR-каузатор робить FT-фактив»); посесивними схемами (посесивний фрейм) – *партитивною* («WH-ціле має PR-частину»), *інклюзивною* («CR-контейнер має СТ-вміст» / «СТ-вміст має CR-контейнер»), схемою *власності* («OW-власник має OD-власність» / «OD-власність має OW-власника»); ідентифікаційними схемами (ідентифікаційний фрейм) – *персоніфікації* («ID-індивід є PS-персоніфікатор / власне ім'я»), *класифікації* («ID-індивід / вид є CL-класифікатор: вид / рід»), *характеризації* («ID-індивід є CH-характеризатор»); компаративними

схемами (компаративний фрейм) – *тотожності / метаморфози* («CV-компаратив є /наче/ MS-корелят»), *схожості / аналогії* («CV-компаратив є наче AN-корелят»), *подібності / метафори* («CV-компаратив є начебто MT-корелят»). БПС можуть отримати розширення за рахунок аргументних ролей: SC-*сірконстант* (різновиди: супроводжувач, помічник, контрагент, інструмент, медіатив тощо), ST-*стимул* (ціль, причина), PC-*передумова* (умова, поступка), RC-*реципієнт* (адресат, бенефактив / малефактив), а також за рахунок локативної та темпоральної схем.

Число БПС є обмеженим, однак, завдяки їхній різноманітній комбінаториці, залежній від специфіки модельованого поняттєвого простору, можна отримати необмежену кількість конфігурацій концептуальних мереж.

2) Концептуальна *мережна модель* перетворюється на *матричну модель*, якщо зв'язки між інформаційними вузлами мережі залишаються непозначеними, імпліцитними (див. докладно в [45]).

3) Залежно від потреб дослідження, *концептуальні мережі / матриці* будуються як *одновимірні* або *багатовимірні*. У багатовимірних моделях моделювання інформації розгортається «углиб» вузлів. Концептуальними вимірами є: концептосфера (уся модельована інформація), домени та субдомени як її тематичні фокуси, парцели та субпарцели як тематичні фокуси доменів та субдоменів, концепти як складники парцел або субпарцел. На всіх концептуальних рівнях побудова мережі / матриці здійснюється за допомогою БПС.

4) До мережної або матричної концептуальної моделі можуть бути застосовані когнітивні операції, які перетворюють її на когнітивну модель. Типи таких когнітивних операцій описані, зокрема, у когнітивній граматиці Р. Ленекера; це специфікація, фокусування, промінантність та перспективізація [180]. *Концептуальна модель* демонструє лише тип зв'язку між поняттєвими сутностями. Модифікація однієї й тієї самої концептуальної моделі за допомогою когнітивних операцій дозволяє

отримати декілька *когнітивних моделей*, які структурують інформацію, трансльовану знаком. Уся вербальна синтагматика представлена когнітивними моделями, оскільки лінійна побудова мовного виразу залежить від операції проміантності: співположення траектору та орієнтиру (по Р. Ленекеру) як первинного та вторинного семантичних фокусів.

5) Когнітивні моделі, утворені на основі власне БПС, а також на основі їхніх комбінацій, є значеннями *конструкцій*. У граматиці конструкцій (див., наприклад, [171]) ними є узагальнені вербальні форми (переважно синтаксичні та словотвірні), наділені своїм особистим узагальненим, або схемним, значенням, незалежним від того, яким лексичним або морфологічним матеріалом заповнюється така форма. Конструкції слугують не тільки для категоризації, а й для перекатегоризації інформації. За умови перекатегоризації інформації вміст, притаманний БПС, «укладається» не у свою узагальнену форму, а у форму іншої БПС (див. про це докладно [53]).

6) Когнітивні моделі, утворені на основі власне БПС або їхніх комбінацій, залучені до творення та інтерпретації вербальних знаків різних рівнів. У творенні мовного знаку мовцем відбувається послідовне *ономасіологічне мапування (mapping)*, тобто фрагментарна репрезентація інформації, що розгортається в напрямку: зовнішній світ → інформація у свідомості (значення) → внутрішня форма знаку → зовнішня форма знаку¹, довша форма → зовнішня форма знаку², коротша форма. Під час інтерпретації мовного знаку його реципієнтом має місце *семасіологічне конструювання (construal)*, «реконструювання» його значення, здійснюване в напрямку, протилежному мапуванню: коротша зовнішня форма знаку (за її наявності) → довша зовнішня форма знаку → внутрішня форма знаку → значення знаку → сприйняття світу (див. про це у [49; 201; 133, с. 38-43]).

Усі шість положень СЛМ, пов'язані з теорією номінації, є релевантними для аналізу номінативних моделей досліджуваних нами композитів англійської, української та новогрецької мов. Зважаючи на зазначені вище положення СЛМ, ми розглядаємо ономасіологічні структури

композитів як узагальнені структури їхньої внутрішньої форми. Ці структури є когнітивними: відношення між їхніми компонентами представлені концептуальною моделлю (БПС), модифікованою операцією проміантності, завдяки якій один із членів БПС стає первинним семантичним фокусом (ономасіологічним базисом), а інший – вторинним семантичним фокусом (ономасіологічною ознакою). Тобто, ономасіологічна, або номінативна, модель є когнітивною моделлю, базованою на одній або декількох БПС. Когнітивна ономасіологічна / номінативна, структура є змістом конвенційної для неї формальної моделі. Разом вони утворюють конструкцію як єдність узагальненої форми і узагальненого значення.

Похідні номінативні одиниці, у тому числі досліджувані нами композити з назвою-кolorативом, можуть утворюватися на різних кроках формальної деривації (коли одна форма утворюється від іншої), яким на поняттєвому рівні відповідають різні кроки концептуальної деривації (коли одне поняття утворюється від іншого). Відтворення процесів концептуальної деривації може бути здійснене в термінах БПС, що доведено фундаментальною працею В. А. Токарчук [133], присвяченою лінгвокогнітивним засадам похідних одиниць із нумеральним компонентом. У цій праці вжито положення щодо фокусності та рівневості у ланцюгових структурах концептуальної деривації, які демонструють спадкоємність ономасіологічних моделей під час породження низки номінативних одиниць одна від одної [47].

Фокусність концептуальної деривації пов'язана зі збереженням або зміною ономасіологічного базису деривату. Якщо додавання нової БПС не змінює базис, то деривація є однофокусною; наприклад, англ. [сутність X] **1.квалітативність → 2.квантитативність**: 1. X (базис) є ТАКИЙ (ознака): *deadly sins* «смертні гріхи» > 2. ТАКИХ (ознака) X (базис) є СТІЛЬКИ (ознака): *seven deadly sins* «сім смертних гріхів». Якщо додавання нової БПС змінює базис, то деривація є багатофокусною; наприклад, англ. [сутності X, Y, Z] **1.квантитативність**

→ **2. тотожність** → **3. подібність**: 1. X (базис) є СТИЛЬКИ (ознака): *three dollars* «три долари» > 2. Y-компаратив (базис) є /наче/ СТИЛЬКИ X-корелят (ознака): *three-dollar bill* «купюра, що дорівнює трьом долларам» > 3. Z-компаратив (базис) є начебто Y-корелят [= є /наче/ СТИЛЬКИ X] (ознака): *three-dollar bill* «щось нереальне, неіснуюче, фальшиве, оскільки у грошовій системі США такої купюри немає» [47, с. 14; див. також 133, с. 73-74].

Рівневість концептуальної деривації пов'язана з тим, що вона може охоплювати різні рівні концептуальної глибини, підпорядковуючи при цьому поняття фокусності. Однорівнева концептуальна деривація може бути одно- та багатофокусною, залежно від того, скільки БПС залучені до номінативного процесу. В однорівневій багатофокусній деривації похідні структури утворюються радіально, від одного й того самого поняття. Наприклад, однорівнева однофокусна концептуальна деривація: англ. [сутність X] **1. квалітативність**: 1. X (базис) є TAKE (ознака): *yellow n* «жовток яйця»; однорівнева багатофокусна концептуальна деривація: [сутності X, Y, Z] **2. контактна дія** ← X → **1. подібність**: 1. Y-агенс (базис) діє на X-афектив (ознаку): *one eats frogs* > *frog n* «француз»; 2. Z-компаратив (базис) є начебто X-корелят (признак): *a frog-like man* > *frog n* «водолаз». Багаторівнева концептуальна деривація також може бути одно- та багатофокусною. Остання імплікує не радіальність, а лінійність номінативного процесу: кожна з наступних моделей пов'язана із попередньою. Прикладом багаторівневої однофокусної концептуальної деривації є згаданий приклад *seven deadly sins* «сім смертних гріхів», до створення якого залучено квалітативну та квантитативну БПС. Прикладом багаторівневої багатофокусної концептуальної деривації є дворівнева п'ятифокусна деривація, де на першому рівні формуються чотири різнофокусних похідних, а на другому рівні – одна така похідна: [сутності X, Y, Z, P, Q] **1. партитивність** ← X → **2. подібність-1**; X → **3. інклюзивність** → **4. подібність-2**: 1. Y-ціле (базис) має X-частину (ознака): *apple-tree n* «яблуня»; 2. Z-компаратив (базис) є начебто X-корелят

(ознака): *apple n (of one's eye)* «зіниця (ока)»; 3. Р-контейнер (базис) має Х-вміст (ознака): *apple sauce n* «яблучне пюре» > 4. Q-компаратив (базис) є начебто Р-корелят [= контейнер має Х-вміст] (ознака): *apple sauce n* «лестоці» [47, с.14-15; див. також 133, с. 74-75].

«Ономасіологічні структури, поєднані одна з одною в моделях концептуальної деривації, експлікуються за допомогою формальних схем, які утворюють моделі формальної деривації» [133, с.101].

Методологічним підґрунтям нашого дослідження є положення Семантики лінгвальних мереж, спроектовані в царину лінгвокогнітивного аналізу кольороконцептів в номінативній структурі композитів англійської, української та новогрецької мов.

1.3.3. Процедура лінгвокогнітивного дослідження кольороконцептів в номінативній структурі англійських, українських і новогрецьких композитів. Лінгвокогнітивне дослідження композитів з елементом-кольороназвою спрямоване на з'ясування спільних та відмінних ознак у номінативних процесах, які зумовлюють появу таких композитів у трьох зазначених мовах. Процедура дослідження має декілька етапів, котрі, своєю чергою, включають низку операцій. На **першому** етапі у кожній із мов аналізуються по черзі групи композитів з конкретною основною кольороназвою. На **другому** етапі розглядаються усі наявні в цій мові групи композитів, з усіма основними кольороназвами. На **третьому** етапі результати аналізу композитів у кожній із мов порівнюються між собою. Порівняльний аналіз має виявити універсальні та ідіоетнічні особливості у «колірних» концептуальних картинах світу носіїв англійської, української та новогрецької мов, а також у номінативних процесах творення складних слів, які з'являються на різних кроках концептуальної і формальної деривації завдяки метонімічним та метафоричним зсувам.

Перший етап: аналіз групи композитів із конкретно кольороною назвою.

Цей етап є ідентичним для всіх відповідних груп композитів у трьох мовах. Послідовність дослідницьких операцій є такою:

1. Композити кожної з трьох мов розподіляються на групи за наявними в них назвами базових кольорів.

2. У кожній із таких груп композити стратифікуються на дві частини: ту, де колір позначає онтологічну ознаку предмета, і ту, де колір позначає ознаку, пов'язану не з предметом, а із символікою власне кольору.

3. Композити із кольором, що є онтологічною ознакою, далі розподіляються по концептуальних доменах, залежно від назви наділеного кольором предмета, який фігурує у внутрішній формі слова поряд із колоративом. Такими вісьмома концептуальними доменами є: ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. У межах цих доменів можуть фігурувати субдомени, які репрезентують частину цілого; наприклад, ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ (ТВАРИНИ, РОСЛИНИ, ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА тощо).

4. Усі аналізовані композити мають за основу своєї номінативної моделі квалітативну БПС «X (базис) є ТАКИЙ (ознака) > ТАКИЙ (ознака) X (базис)». Ця номінативна модель застосовується у прямій номінації, а також бере участь у подальших метонімічних, метафоричних та комплексних зсувах, які відбуваються на другому, третьому та четвертому кроках номінативного процесу. Метонімічні зсуви відбуваються на підставі буттєвих, акціональних, посесивних та ідентифікаційних БПС, які додаються до початкової квалітативної БПС. Метафоричні зсуви залучають компаративні БПС метафори та аналогії. У кожному з виокремлених онтологічних доменів / субдоменів композити розглядаються як результат прямої номінації або переносної (метонімічної, метафоричної, комплексної) номінації, здійснюваної за участі певних БПС. Наприклад, англ. ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ:

- пряма номінація: **1. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ:** *white water* (1: 1428) – *n* 1. піниста вода у водоймі, вода водопаду; 2. світла вода на міліні;
- метонімічний зсув: **2. Каузація (Афектив > Каузатор):** *white heat* (1: 1428) – *n* дуже висока температура, за якої об'єкт знаходиться у стані білого жару;
- метафоричний зсув: **1. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЇЖА (напій):** *white lightning* (1: 1428) – *n* самогон;
- метонімічний + метафоричний зсуви: **2. Каузація (Афектив > Каузатор / ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ) → 3. СТАН ЛЮДИНИ:** *white heat* (1: 1428) – *n* стан сильного фізичного або розумового напруження;
- метафоричний + метонімічний зсуви: **1. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Каузація (Афектив > Каузатор):** *white rust* (1: 1429) – *n* 1. хвороба переважно хрестоцвітних рослин, викликана грибом і позначена наявністю уражених білих спор; 2. грибок, що викликає білу іржу.

5. У метафоричних зсувах береться до уваги метафоричний потенціал домену онтологічних сутностей, наділених кольором. Метафоричний потенціал домену залежить від обсягу його метафоричного спектру та кількості відповідних метафоричних виразів [48; 51; див. також 14; 112]. Метафоричний спектр, за З. Кьовечешем [178, с. 7], включає ті цілові (референтні) сутності, на які проектується корелятивне поняття-джерело. Так, наприклад, в англійській мові метафоричний спектр корелятивного домену ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ є чотиричленним. Він включає референтні домени ЛЮДИНА, ВЕРБАЛЬНА ПОДІЯ, ЇЖА та ЧАСТИНА РОСЛИНИ, позначені п'ятьма метафоричними виразами.

6. Композити із кольором – символною ознакою інвентаризуються із зазначенням тієї гіпотетичної онтологічної основи, від якої сформувалося метафоричне значення, перетворене на символ. Наприклад, англ. 1. Х: чистий, позбавлений бруду → 2. Y із позитивними якостями → 3. Y із

ПОТЕНЦІАЛОМ [2]: *white hope* (1: 1428) – *n* людина, на яку покладають великі надії, або той, хто виконує важке завдання; *white-list* (2: 1629) – *n* «білий» список осіб або організацій, якості яких розглядаються як позитивні укладачем такого списку.

7. Опрацювання фактичних даних за якісними показниками (за приналежністю кольора до онтологічних та символічних ознак, за складом доменів онтологічних сутностей, наділених колірною ознакою, за прямим і переносним типами мотивації, за характером метонімічних та метафоричних зсувів із залученням БПС, за метафоричним потенціалом первинних назв) супроводжується також кількісним аналізом. На його підставі встановлюється пріоритетність онтологічних доменів тих наділених певним кольором предметних сутностей, які фігурують у внутрішній формі композитів; порівнюється число прямих і переносних номінацій із колоративом; визначається інтенсивність залучення кожної із виявлених в композитах БПС до номінативних процесів, що відбуваються на різних кроках деривації; для онтологічних доменів предметів із колірною ознакою устанавлюються величини їхнього метафоричного потенціалу.

Другий етап: зведений аналіз усіх груп композитів з базовими кольороназвами у конкретній мові. Цей аналіз спрямовано на виявлення системних ознак кольороконцептів у кожній окремій мові – англійській, українській, новогрецькій. Напрями аналізу включають: 1) устанавлення ступеня проміантності (репрезентативності) різних базових кольорів, які фігурують у складі композитів; 2) з'ясування пріоритетності доменів онтологічних сутностей, наділених кольоровою ознакою; 3) устанавлення числа композитів, утворених на першому, другому, третьому та четвертому кроках деривації за участі БПС, які виявляють різний ступень номінативної активності; 4) визначення метафоричного потенціалу онтологічних доменів предметних сутностей, наділених колірними ознаками; 5) з'ясування ролі різних кольорів конкретної мови у формуванні символічних значень, представлених у композитах цієї мови.

Третій етап: порівняльний аналіз композитів англійської, української та новогрецької мов. На цьому етапі: 1) здійснюється порівняння числа композитів із компонентом-кolorативом, включених до приблизно однакових за обсягом словників англійської, української та новогрецької мов; на підставі цього робляться висновки щодо типовості таких назв для лексичного складу зазначених мов; 2) кольороконцепти, які фігурують у композитах трьох мов, порівнюються за їхньою проміантністю, на підставі чого визначається роль певних кольорів в етнічних концептуальних картинах світу; 3) у матеріалі трьох мов установлюються схожість та розбіжності в доменах онтологічних сутностей, наділених колірною ознакою, що також є проявом особливостей ідіоетнічних картин світу носіїв досліджуваних мов; 4) порівнюється активність БПС, залучених до номінативних процесів у цих мовах; визначається тип таких процесів (пряма, метонімічна, метафорична та змішана номінація); це дозволяє виявити спільні та мовно-специфічні когнітивні засади словотвору; 5) установлюються схожість та розбіжності у символічних значеннях кольороконцептів, що входять до складу номінативної структури композитів англійської, української та новогрецької мов та відбивають особливості культури носіїв цих мов.

Результати дослідження, здійсненого за викладеною вище процедурою, надані у другому розділі дисертації.

Висновки до розділу 1

1. Складні слова, або композити, є лексичними одиницями, утворюваними із двох або більше основ та виокремлюваними серед інших мовних одиниць за критеріями цільнооформленості. До формальних критеріїв належать фонетичні, орфографічні, морфологічні, синтаксичні (функціональні). Семантичним критерієм цільнооформленості вважається єдність значення номінативної одиниці, його ідіоматичність. Застосування

одного або комплексу таких критеріїв дозволяє у більшості випадків відрізнити складне слово від словосполучення, проте чітка межа між ними відсутня, що уможливлює віднесення окремих номінативних одиниць як до складних слів, так і до словосполучень.

2. Види композитів розрізняються за типами основ у їхньому складі, за типом зв'язку між цими основами, за частиномовним статусом композитів та за способом їхнього утворення. За *типами основ* складні слова визначаються як такі, що містять морфологічно прості, афіксально-похідні, скорочені або складні основи. За *типом зв'язків між основами* виокремлюються композити з простим суміщенням основ у визначеному порядку та композити зі з'єднувальним афіксом між основами. За *частинами мови* композити можуть належати до різних класів слів. За *способом словоскладання* композити поділяються на синтаксичні та асинтаксичні. Композити можуть бути еноцентричними та екзоцентричними, залежно від наявності або відсутності назви предмета в самому композиті. Різновидом екзоцентричних композитів є бахуврихи.

3. У нашому дослідженні аналізуються композити англійської, української та новогрецької мов, у яких одним із компонентів є ад'єктивна основа-кольороназва. Ці композити належать переважно до класів іменника та прикметника. Добір композитів із колірним компонентом здійснювався нами переважно на підставі орфографічного та семантичного критеріїв цільнооформленості. За орфографічним критерієм, одиниці трьох мов мають злите або напівзлите написання. При цьому композити англійської мови утворюються простим суміщенням основ, а композити української та новогрецької мов, як правило, мають з'єднувальний афікс. За семантичним критерієм, одиниці трьох мов із роздільним написанням компонентів відносилися до композитів, якщо такі одиниці набували значення, відмінного від значень конститутивних основ. Цей прошарок фактичних даних з ідіоматичним значенням можливо також інтерпретувати як фразеологічні словосполучення. Проте, зважаючи на супутні частиномовні

маркери таких одиниць у словниках, зокрема англомовних, ми інтерпретували відповідні одиниці як складні слова. У дібраному матеріалі композити усіх трьох мов утворені за моделлю «Прикметник + Іменник», де прикметник є назвою кольору, а іменник – назвою наділеного кольором предмета. Серед композитів є ендоцентричні та екзоцентричні одиниці, зокрема бахуврихи. Характерним для композитів трьох мов є явище полісемії.

4. Дослідження концептуалізації кольору в англійській, українській та новогрецькій мовних картинах світу демонструє наявність як спільних, так і відмінних рис у наборах кольороназв, у їхніх етимологічних джерелах та у їхніх символічних значеннях.

4.1. В англійській мові виокремлюють 11 основних кольороназв: *black, white, red, yellow, green, blue, brown, purple, pink, orange, gray*. В українській мові основними колірними термінами є *чорний, білий, червоний, жовтий, зелений, синій, блакитний / голубий, коричневий, фіолетовий, рожевий, оранжевий / помаранчевий та сірий*. Прикметники *оранжевий* та *помаранчевий* є повними синонімами; прикметник *блакитний* тяжіє в бік позначення світло-синього кольору, а прикметник *голубий* позначає світло-синій колір із сірим відтінком. У новогрецькій мові число основних кольороназв також дорівнює 12: *άσπρο* (білий), *μαύρο* (чорний), *κόκκινο* (червоний), *πράσινο* (зелений), *κίτρινο* (жовтий), *μπλε* (синій), *γαλάζιο / γαλανό* (блакитний), *καφέ* (коричневий), *πορτοκαλί* (помаранчевий), *ροζ* (рожевий), *μωβ* (фіолетовий) та *γκρι* (сірий). У деяких лексичних одиниць на позначення кольору є щонайменше по одній синонімічній кольороназві.

4.2. Зазвичай, етимологія назв кольорів в англійській, українській та новогрецькій мовах виходить із назв онтологічних сутностей, наділених колірною ознакою і пов'язаних із природними об'єктами або людиною. В окремих випадках предметні етимологічні витоки назв кольорів не відслідковуються за браком даних.

4.3. Символьні значення назв кольорів англійської, української та новогрецької мов, як і їхня етимологічна умотивованість, також мають спільні прояви, представлені, зокрема, в асоціаціях позитивних емоцій та людських чеснот із *білим* кольором, а негативних емоцій та людських вад – із *чорним*. В усіх трьох мовах *чорний* є символом потойбіччя, *червоний* – символом енергії, подолання смерті, небезпеки, а *сірий* колір – символом невиразності і невизначеності. Ідіоетнічність символіки кольорів наявна у значенні *чорного* в українській спільноті як символу землі, сталості, скромності; значенні *жовтого* в англійській спільноті як символу боягузтва і заздрості, а в грецькій спільноті – як символу багатства і щастя; значенні *синього* для англійців як символу слабкості духу та негативних емоцій, для греків – як символу невірності і обману, для українців – як прагнення до Бога.

5. У дисертації англійські, українські та новогрецькі композити з елементом-колоративом студіюються з позицій когнітивної теорії номінації, спрямованої на пошук ментальних структур і операцій, які лежать в основі створення мовного виразу. Основними поняттями когнітивної теорії номінації є: *значення* номінативної одиниці (активований нею концепт), її *внутрішня форма*, що є частиною значення, *ономасіологічна структура / модель*, яка упорядковує внутрішню форму у вигляді пропозиційної схеми, та *зовнішня форма* номінативної одиниці, яка експлікує, матеріалізує внутрішню форму. Ономасіологічна структура, яка упорядковує внутрішню форму мовного знаку, визначається також як номінативна структура. Вона є когнітивною моделлю, де один з елементів пропозиції є первинним, а інший – вторинним семантичним фокусом.

6. Сучасні дослідження номінативної структури мовних одиниць мають декілька різних напрямів, представлених концепціями П. Штекора, О. О. Селіванової та С. А. Жаботинської. За П. Штекором, процес утворення номінативних одиниць має декілька рівнів: мовна спільнота, екстралінгвістична реальність, концептуальний, семантичний, ономасіологічний, ономатологічний та фонологічний рівні; а нові одиниці

створюються на основі словотвірного компонента (словотвірної основи) за участі лексичного компонента (афіксів, що зберігаються в лексиконі). За О. О. Селівановою, модель породження номінативної одиниці включає психонетичний, когнітивний та вербальні (превербальний, номінативно-вербальний та системно-функціональний) етапи, що мають низку рівнів, задіяних зазвичай одночасно. У центрі уваги концепції О. О. Селіванової перебуває ментально-психонетичний комплекс, що слугує мотиваційною базою під час вибору мотиватора майбутнього найменування. Концепція С. А. Жаботинської зосереджена на розбудові методики системного, алгоритмізованого концептуального аналізу внутрішньої форми номінативних одиниць, створюваних на різних кроках концептуальної і формальної деривації. Процедури цієї методики спираються на положення розробленої автором лінгвокогнітивної концепції, яка отримала назву «семантика лінгвальних мереж» і яка спрямована на пояснення когнітивного підґрунтя широкого кола мовних і мовленнєвих явищ.

7. Сформульована в нашому дослідженні процедура лінгвокогнітивного аналізу англійських, українських і новогрецьких композитів з елементом-кolorативом спирається на доробок семантики лінгвальних мереж, зокрема на положення про базисні пропозиціональні схеми (БПС) як основу формування номінативних (ономасіологічних) моделей мовних одиниць. Число БПС, які мають найвищий рівень схемності, або узагальнення, є обмеженим, але розмаїття їхньої комбінаторики уможливорює побудову концептуальних моделей різного ступеня складності. Такі концептуальні моделі стають основою ономасіологічних структур, утворюваних на різних дериваційних кроках. У дисертації процедура лінгвокогнітивного аналізу композитів є трьохетапною.

На *першому етапі* аналізуються групи композитів окремої мови, до складу яких входить назва конкретного кольору. Ці композити поділяються на ті, де у внутрішній формі слова колір є онтологічною ознакою предмета та ті, де колір має символічне значення, утворене від поняття власне кольору.

Композити першої групи стратифікуються за концептуальними доменами, до яких належить наділена кольором предметна сутність. Такими доменами є ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. Композити, включені до кожного з цих доменів, аналізуються на предмет номінативних (ономасіологічних) моделей, створених на першому та подальших дериваційних кроках. На першому кроці деривації, при створенні назви з прямим значенням, номінативна модель базується на квалітативній БПС «Х (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака) > ТАКИЙ-колір (ознака) Х (базис)». На подальших кроках деривації, коли композит набуває переносного значення, до творення номінативних моделей залучаються інші БПС – буттєві, акціональні, посесивні, ідентифікаційні та компаративні. Ці БПС зумовлюють специфіку метонімічних, метафоричних і комплексних зсувів. Композити, в яких колір має символічне значення, аналізуються на предмет установлення характеру метафоричного зсуву від певної онтологічної ознаки до символу культури.

На *другому етапі* виокремлені за кольороноазвами групи композитів порівнюються у межах однієї мови. При цьому встановлюються: ступінь репрезентації різних кольорів у композитах; репрезентативність доменів предметів, наділених колірною ознакою; співвідношення прямих і переносних значень композитів; наявність у переносних значеннях метонімії, метафори або їхнього поєднання; активність БПС, задіяних на різних кроках дериваційного процесу; метафоричний потенціал наділених онтологічним кольором предметних понять; витоки символічних значень кольороноазв у складі композитів. На *третьому етапі* аналізу зазначені вище критерії, встановлені в усіх трьох мовах, порівнюються між собою.

Основні положення розділу висвітлено у 10 роботах автора [114; 115; 116; 117; 119; 121; 141; 142; 143; 144]. У роботі [119], виконаній у співавторстві з Шепітько С. В., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис фактичних даних.

Розділ 2

КОЛЬОРОКОНЦЕПТИ

В НОМІНАТИВНИХ МОДЕЛЯХ КОМПЗИТИВ

У цьому розділі здійснено лінгвокогнітивний аналіз номінативних моделей англійських, українських та новогрецьких композитів, до складу яких входять назви основних кольорів. Композити кожної мови розглядаються окремо, а також у порівнянні. Темати розгляду є концептуальні домени, до яких належать поняття про предметні сутності, наділені кольором як онтологічною ознакою, прямі назви цих сутностей, а також участь цих назв у номінативних зсувах – метонімічних, метафоричних та змішаних. У якості концептуальної основи номінативних зсувів розглядаються базисні пропозиціональні схеми, виокремлені в семантиці лінгвальних мереж. Окремою темою обговорення є кольороназви, застосовані в композитах у своєму символічному значенні.

2.1. Кольороконцепти в номінативних моделях англійських композитів

Номінативні моделі композитів англійської мови, число яких в укладеній вибірці дорівнює 740, включають назви 11 кольорів: *white* (білий), *black* (чорний), *red* (червоний), *green* (зелений), *yellow* (жовтий), *blue* (синій, блакитний, голубий), *brown* (коричневий), *gray* (сірий), *purple* (фіолетовий), *pink* (рожевий), *orange* (оранжевий) – див. Додаток А.

2.1.1. Кольороконцепт WHITE / БІЛИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.1): 141 одиниця з ад'єктивним елементом *white*, або 19,0% від загального числа прикладів. 120 композитів є іменниками, 17 – прикметниками і 4 – дієсловами. 136 одиниць (96,5%) позначають онтологічну ознаку предмета, 5 одиниць (3,5%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *white*, належать: «білий», «світлий», «блідий», «яскравий, блискучий», «чистий», «пустий, незаповнений», «позбавлений кольору», «із широким діапазоном частот – про світло, звук, електромагнітне випромінювання» (1: 1427)¹. Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. А. 1.1 у Додатку А):

- центральні – **ЛЮДИНА** [Людина: 10, Частина тіла: 17]: 27 – 19,2%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 24, Частина артефакту: 2]: 26 – 18,4%; **РОСЛИНА** [Рослина: 14, Частина рослини: 10]: 24 – 17,0%; **ТВАРИНА** [Тварина: 18, Частина тіла: 5]: 23 – 16,3%;
- периферія-1 – **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 11, Частина одягу: 2]: 13 – 9,3%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 11]: 11 – 7,8%;
- периферія-2 – **ЇЖА** [Їжа: 7]: 7 – 5,0%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 5]: 5 – 3,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, включених до зазначених предметних доменів, є квалітативна БПС «SOMETHING (X) is WHITE», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *white X* (67 одиниць – 47,5%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина:** *white hunter* (1: 1428) – *n* біла людина, що служить керівником та професійним мисливцем на африканському сафарі; **Частина тіла людини:** *white cell* (1: 1428) – *n* лейкоцит; **Артефакт:** *white flag* (1: 1428) – *n* прапор білого кольору, що використовується як знак перемир'я або відступу; **Частина артефакту:** *white pages* (1: 1428) – *n* розділ телефонного довідника, в якому перераховані особи та фірми за абеткою; **Рослина:** *white-ash* (1: 1427) – *n* білий ясен; **Частина рослини:** *whitewood* (1: 1429) деревина білого кольору, наприклад, деревина липи; **Тварина:** *whitefish* (1: 1428) – *n* 1. білорибця; 2. *ixm*.

¹ Номер 1 відповідає словнику MWCD, після двокрапки надано номер сторінки.

1) білуга; білий кит; **Природний об'єкт:** *white water* (1: 1428) – *n* 1. піниста вода у водоймі, наприклад, вода водопаду; 2. світла вода на мілині; **Їжа:** *white chocolate* (1: 1428) – *n* кондитерські вироби з какао-масла, цукру, молока, лецитину та ароматизаторів; **Місце:** *white space* (1: 1429) – *n* область сторінки без друку та малюнків.

Прямі позначення виду *white* *X* беруть участь у номінативних зсувах (52,5%): метонімічних / МТН (46 – 32,6%), метафоричних / МТР (14 – 9,9%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (8 – 5,7%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (6 – 4,3%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.1.2. у Додатку А): партитивності (33 вживання), каузації (12 вживань), власності (9 вживань), інклюзивності (5 вживань), контактної дії (4 вживання), локативності (2 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (28 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (56 та 17 одиниць відповідно). Схема контактної дії задіяна також на четвертому кроці деривації (1 одиниця). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *whitefoot* (1: 1428) – *n pl* різновид північно-американських мишей; МТН 1. Така РОСЛИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина): *white-ash* (1: 1427) – *n* деревина білого ясеня; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА → 3. Партитивність (Частина > Ціле): *whitecap* (1: 1428) – *n* амер. баранець, хвиля з пінистим вершком.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Фактив → 2. Каузація (Афектив > Засіб): *whiteface* (1: 1428) – *n* 3. білий грим, який часто наносять клоуни; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Засіб → 2. Каузація (Засіб > Фактив, дія, подія): *whitewash* (1:

- 1429) – whitewash (1: 1429) – *n* побілка; *vt* білити; whitewashing (1: 1429) – *n* побілка, білення; МТН 1. Такий ОДЯГ / Каузатор → 2. Каузація (Каузатор > Фактив): white-coat hypertension (1: 1428) – *n* синдром, за якого почуття тривожності пацієнта в медичному середовищі призводить до аномально високого показника при вимірюванні артеріального тиску; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Афектив → 3. Каузація (Афектив > Каузатор): whitehead (1: 1428) – *n* хвороба трави, що характеризується побілінням її вершків.
- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): White Russian (1: 1429) – *n* білорус (за однією з версій, воїнів-русичів під час битви супроводжували священики у святковому білому вбранні); whitehat (1: 1428) – *n* особа, яка носить білий капелюх; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ОДЯГ / Власність → 3. Власність (Власність > Власник): whitewing (1: 1429) – *n* амер. прибиральник вулиць або інша особа, яка носить білу уніформу.
 - Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Контейнер → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): white paper (1: 1429) – *n* 1. урядовий звіт із будь-якого питання; 2. детальний та авторитетний звіт; МТН 1. Така ЛЮДИНА / Вміст → 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище): white slavery (1: 1429) – *n* вимушена проституція; третій крок деривації – МТН 1. Така РОСЛИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер): white-ash (1: 1427) – *a* зроблений з деревини білого ясеня; МТН 1. Така ЛЮДИНА → 2. Партитивність (Ціле > Частина-ознака / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-доктрина): white supremacy (1: 1429) – *n* доктрина, що засновується на вірі у невід’ємну перевагу білої раси над іншими расами.

- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА / Пацієнс → 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс): white-slaver (1: 1429) – *n* торговець живим товаром; постачальник жінок у будинки розпусти; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Агенс → 3. Контактна дія (Агенс > дія): white-ant (1: 1427) – *vt* руйнувати, підривати (особ. таємно, нишком); четвертий крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина-ознака / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-теорія / Пацієнс) → 4. Контактна дія (Пацієнс > Агенс): white-supremacist (1: 1429) – *n* поборник переваги білої раси.
- Локативність: другий крок деривації – МТН 1. Таке МІСЦЕ → 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться): White House (1: 1428) – *n* виконавча гілка влади уряду США; третій крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник / Мешканець) → 3. Локативність (Мешканець > Місце): White Russia (1: 1429) – *n* Білорусь.
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЇЖА (напій): white lightning (1: 1428) – *n* самогон; третій крок деривації – МТН + МТР 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 3. ЛЮДИНА: white-feathered (1: 1428) – *a* боягузливий, назва походить від білого пір'я у хвості бійцівського півня, що вважалося ознакою дефекту породи й тим самим зниження бійцівських якостей.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *white X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.1, табл. А.1.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референти: ЛЮДИНА (1), ТВАРИНА (1), РОСЛИНА (1), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2);

- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референти: ЛЮДИНА (2), РОСЛИНА (1), ЇЖА (1), ВЕРБАЛЬНА ПОДІЯ (1);
- ТВАРИНА → референти: ЛЮДИНА (2), АРТЕФАКТ (1), ОДЯГ (1);
- АРТЕФАКТ → референти: ЛЮДИНА (2), ВЕРБАЛЬНА / ІГРОВА ДІЯ (2);
- ОДЯГ → референти: ТВАРИНА (1), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1), ЇЖА (1);
- РОСЛИНА → референт: АРТЕФАКТ (1);
- ЇЖА → референт: ЛЮДИНА (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивних доменів ЛЮДИНА та ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (по 5 мовних одиниць, чотиричленний метафоричний спектр), а також корелятивного домену ТВАРИНА (4 мовних одиниці, тричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений у 8 прикладах.

Символьними ознаками білого кольору, наявними в англійських композитах, є «прихильний до порядку, консервативний», «із позитивними якостями», «із потенціалом», «добрий». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «позбавлений іншого кольору», «чистий, позбавлений бруду» та «наділений світлом», які стають корелятами метафор:

- 1. X: позбавлений (іншого) кольору → 2. Y: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНСЕРВАТИВНИЙ: *white terror* (1: 1427) – *n* іст. білий терор, контрреволюційні заходи (пов'язано з традиційною символікою білого як кольору прихильників законного правопорядку у протилежність червоному як кольору революції).
- 1. X: у білому одязі → 2. X: чистий, позбавлений бруду → 3. Y із ПОЗИТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ: *white knight* (1: 1428) – *n* 1. той, хто приходить на допомогу іншому; 2. той, хто відстоює якусь справу.
- 1. X: чистий, позбавлений бруду → 2. Y: із позитивними якостями → 3. Y із ПОТЕНЦІАЛОМ: *white hope* (1: 1428) – *n* людина, на яку покладають великі надії, або той, хто виконує важке завдання; *white-list* (2: 1629) –

п «білий» список осіб або організацій, якості яких розглядаються як позитивні укладачем такого списку.

- **X: наділений світлом** → **Y: ДОБРИЙ: *black-and-white*** (1: 128) – *a* 5. розділений на добро і зло.

Отже, білий колір у складі 5 англійських композитів виражає 4 символічні значення, утворені від 3 квалітативних онтологічних характеристик.

2.1.2. Кольороконцепт BLACK / ЧОРНИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.2): 163 одиниці з елементом ***black***, або 22,0% від загального числа прикладів. 147 композитів є іменниками, 8 – прикметниками і 8 – дієсловами. 146 одиниць (89,6%) позначають онтологічну ознаку предмета, 17 одиниць (10,4%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *black*, належать: «чорний», «темний», «позбавлений світла», «брудний» (1: 127). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють сім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. А. 2.1 у Додатку А):

- центральні – **ЛЮДИНА** [Людина: 21, Частина тіла: 17]: 38 – 23,3%; **ТВАРИНА** [Тварина: 27, Частина тіла: 7]: 34 – 20,9%;
- периферія-1 – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 23]: 23 – 14,1%; **РОСЛИНА** [Рослина: 7, Частина рослини: 14]: 21 – 12,9%;
- периферія-2 – **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 11, Частина одягу: 4]: 15 – 9,2%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 11]: 11 – 6,7%;
- периферія-3 – **ЇЖА** [Їжа: 3, Частина їжі: 1]: 4 – 2,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, включених до зазначених предметних доменів, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is BLACK», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *black X* (66 одиниць – 40,5%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина:** *black nationalist* (1: 129) – *n* член групи войовничих чорношкірих, які виступають за сепаратизм від білих і формування самоврядування чорних спільнот; **Частина тіла людини:** *black bile* (1: 128) – *n* рідина, яка, на думку середньовічної фізіології, виділяється нирками або селезінкою та викликає депресію, меланхолію; **Тварина:** *black bear* (1: 128) – *n* звичайний північноамериканський ведмідь від коричневого або чорного до білого кольору; **Рослина:** *black alder* (1: 128) – *n* вільха чорна; **Частина рослини:** *black raspberry* (1: 129) – *n* малина (ягода) пурпурово-чорного кольору; **Артефакт:** *blackboard* (1: 128) – *n* 1. класна дошка; **Природний об'єкт:** *black-hole* (1: 129) – *n* «чорна діра», небесний об'єкт, який має таке сильне гравітаційне поле, що світло не може пробитися крізь нього; **Їжа:** *black pepper* (1: 129) – *n* пряність, яка складається із сушеної ягоди індійського винограду з чорним лушпинням.

Прямі позначення виду *black X* беруть участь у номінативних зсувах (59,5%): метонімічних / МТН (48 – 29,4%), метафоричних / МТР (34 – 20,9%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (12 – 7,4%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (3 – 1,8%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.2.2 у Додатку А): партитивності (40 вживань), каузації (14 вживань), контактної дії (10 вживань), власності (8 вживань). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (49 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (73 та 24 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *black-face* (1: 128) – *n* виконавець, який грає чорну особу, особливо в шоу менестрель; МТН 1. Така РОСЛИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле >

Частина): *black walnut* (1: 129) – *n* плід чорного горіха; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): *black-crowned night heron* (1: 128) – *n* широко поширена нічна чапля з чорною верхівкою і спиною, сірими крилами і білими ногами.

- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): *blackwater* (1: 129) – *n* хвороба тварин або людини, яка характеризується потемнінням сечі; МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Фактитив → 2. Каузація (Фактитив > Каузатор): *black spot* (1: 129) – *n* будь-яке з декількох бактеріальних або грибкових захворювань рослин, що характеризуються чорними плямами, особливо на листі; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Афектив → 3. Каузація (Афектив > Каузатор): *blackheart* (1: 129) – *n* хвороба рослини, в якій центральна частина чорніє.
- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): *blackshirt* (1: 129) – *n* фашист, що носить чорну сорочку як відмітну рису одягу, чорносорочечник, член фашистської партії Італії; *blackguard* (1: 128) – *n* 1. кухарі, слуги (за однією з версій – у темному або брудному одязі); третій крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ → 2. Партитивність (Частина > Ціле-кваліфікація / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник) [1]: *black belt* (1: 128) – *n* той, хто має розряд 1-го класу в різних видах самооборони (як дзюдо та карате).
- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Засіб → 2. Контактна дія (Засіб > дія): *black-flag* (1: 128) – *vt* подати сигнал автогонщику покинути трасу; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Пацієнс → 3. Контактна дія (Пацієнс > дія, Агенс, Засіб) [3]: *blackbird* (1: 128) – *vi*

займатися торгівлею рабами, особливо в південній частині Тихого океану; *blackbirder* (1: 128) – *n* 1. особа, яка викрадає канаків; *blackbirder* (1: 128) – *n* 2. корабель, який використовують при викраденні канаків.

- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Такий ОДЯГ → 2. ТЕРИТОРІЯ [2]: *black belt* (1: 128) – *n* 1. Площа з багатим чорним ґрунтом; третій крок деривації – МТН + МТР 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / ЛЮДИНА) → 3. РОСЛИНА: *black-eyed Susan* (1: 128) – *n* рудбекія, північноамериканська квітка із жовтими або помаранчевими пелюстками і темним центром у вигляді конічного диску.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *black X*, що належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.2, табл. А.2.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референти: ЛЮДИНА (2), РОСЛИНА (4), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1), АРТЕФАКТ (7);
- ОДЯГ → референти: ЛЮДИНА (1), ТВАРИНА (4), РОСЛИНА (1), ТЕРИТОРІЯ (2);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референти: СИТУАЦІЯ (1), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (7);
- АРТЕФАКТ → референт: ЛЮДИНА (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ЛЮДИНА та ОДЯГ (14 та 8 мовних одиниць відповідно, чотиричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений в 11 прикладах.

Символьними ознаками чорного кольору, наявними в англійських композитах, є «із негативними якостями», «злочинний», «незаконний», «диявольський», «злий», «невідомий». Ці значення утворені

шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «брудний» та «темний, позбавлений світла», які стають корелятами метафор:

- **Х: брудний → Y із НЕГАТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ [4]:** *blacklist* (1: 129) – *n* 1. список осіб, які в опалі; 2. список небажаних робітників; 3. список нечесних роботодавців (у профспілках); *blacklist* (1: 129) – *vt* вносити до чорного списку; *black book* (1: 128) – *n* книга з чорним списком; *black hander* (1: 128) – *n* 3. робітник із ворожим ставленням до профспілок чи діючий проти профспілкової політики.
- **Х: брудний → Y: ЗЛОЧИННИЙ [5]:** *black hander* (1: 128) – *n* вимагач; *blackleg* (1: 129) – *n* 2. шулер, шахрай; *blackmail* (1: 129) – *n* 1. данина, яка в минулому існувала на шотландському кордоні та яку платили в обмін на імунітет від грабежів; 2. вимагання або примушування, особливо шляхом громадського розголосу чи кримінального переслідування; виплата, яка вимагається – шантаж, вимагання; *blackmail* (1: 129) – *vt* шантажувати, вимагати гроші; *blackmailer* (1: 129) – *n* шантажист, вимагач.
- **Х: темний, позбавлений світла → Y: НЕЗАКОННИЙ [5]:** *black market* (1: 129) – *n* незаконна торгівля товарами з порушенням офіційних правил; також місце, де здійснюється така торгівля; *black-market* (1: 129) – *vi* купувати чи продавати товари на чорному ринку; *black marketer*; *black marketeer*; *black marketeering*.
- **Х: темний, позбавлений світла → Y: ДИЯВОЛЬСЬКИЙ [1]:** *black Mass* (1: 129) – *n* меса, здійснювана шанувальниками диявола.
- **Х: темний, позбавлений світла → Y: ЗЛИЙ [1]:** *black-and-white* (1: 128) – *a* розділений на добро і зло.
- **Х: темний, позбавлений світла → Y: НЕВІДОМИЙ [1]:** *black box* (1: 128) – *n* все, що має таємничі чи невідомі внутрішні функції чи механізми.

Отже, чорний колір у складі 17 англійських композитів виражає 6 символічних значень, утворених від 2 квалітативних онтологічних характеристик.

2.1.3. Кольороконцепт RED / ЧЕРВОНИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.3): 146 одиниць з елементом *red*, або 19,7% від загального числа прикладів. 126 композитів є іменниками, 15 – прикметниками і 5 – дієсловами. 134 одиниці (91,8%) позначають онтологічну ознаку предмета, 12 одиниць (8,2%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *red*, належать: «червоний, багряний, кольору крові або вогню», «почервонілий від злості або збентеження», «рум'яний, багровий», «рудий», «мідного відтінку», «налитий кров'ю, закривавлений», «з червоним відтінком», «нагрітий до почервоніння» (1: 1041). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують сім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. А.3.1 у Додатку А):

- центральні – **ТВАРИНА** [Тварина: 22, Частина тіла: 17]: 39 – 26,7%; **РОСЛИНА** [Рослина: 14, Частина рослини: 18]: 32 – 21,9%;
- периферія-1 – **ЛЮДИНА** [Людина: 4, Частина тіла людини: 13]: 17 – 11,6%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 14, Частина артефакту: 3]: 17 – 11,6%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** (Природний об'єкт: 15): 15 – 10,3%;
- периферія-2 – **ЇЖА** (Їжа: 8): 8 – 5,5%; **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 5, Частина одягу: 1]: 6 – 4,1%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is RED», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *red X* (61 одиниця – 41,8%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина: Red Indian** (1: 1043) – *n* американський індіанець **Частина тіла людини: red marrow** (1: 1043) – *n* кістковий мозок; **Тварина: red ant** (1: 1041) – *n* будь-який з різноманітних червонуватих мурашок; **Рослина: red coral** (1: 1042) – *n* червоні корали

Середземномор'я та прилеглих частин Атлантики, що мають твердий кам'янистий скелет тонкого червоного або рожевого кольору, який використовується для прикрас; **Частина рослини:** *red squill* (1: 1044) – *n* 1. цибулина з червоними зовнішніми лусочками; **Природний об'єкт:** *red-lead* (1: 1043) – *n* оранжево-червоний або цегляно-червоний оксид свинцю Pb_3O_4 , який використовується в пластинах акумуляторів, у склі та кераміці, а також як пігмент фарби; **Артефакт:** *red ribbon* (1: 1043) – *n* червона стрічка, зазвичай з відповідними словами або маркуванням, нагороджує переможця за друге місце на змаганні; **Частина артефакту:** *redline* (1: 1043) – *n* червона лінія на датчику, яка позначає рекомендований ліміт безпеки; **Їжа:** *red meat* (1: 1043) – *n* 1. м'ясо (як яловичина), яке червоне, коли сире; **Одяг:** *red-ingote* (1: 1043) – *n* приталений верхній одяг, такий як двобортне пальто з широкими плоскими манжетами та коміром, що одягали чоловіки в 18 столітті; жіноче легке пальто, відкрите спереду; сукня спереду з контрастного матеріалу.

Прямі позначення виду *red X* беруть участь у номінативних зсувах (58,2%): метонімічних / МТН (58 – 39,7%), метафоричних / МТР (21 – 14,4%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (5 – 3,4%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (1 – 0,7%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.3.2 у Додатку А): партитивності (50 вживань), каузації (7 вживань), власності (5 вживань), контактної дії (2 вживання), інклюзивності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (27 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (78 та 7 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *red-headed* (1: 1042) – *a* 1. рудоволосий, рудий (про людину); МТН 1. Така ТВАРИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина): *redfish* (1: 1042) – *n*

2. червона риба (м'ясо); третій крок деривації – МТР + МТН
1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): *red-cockaded woodpecker* (1: 1042) – *n* зникаючий чорно-білий дятел у південно-східній частині Сполучених Штатів, що має смугасту спину, білі плями на щоках, а у чоловічої статі – невеликий пучок червоного пір'я по обидві сторони голови.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): *red leaf* (1: 1043) – *n* будь-яка з декількох хвороб рослин, що характеризуються почервонінням листя; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Фактив → 3. Каузація (Фактив > Каузатор): *red rust* (1: 1043) – *n* 2. захворювання рослин, яке викликає утворення червоного нальоту на листях.
 - Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): *redcoat* (1: 1042) – *n* червономундирник, британський солдат у революційній війні; *redshirt* (1: 1043) – *n* атлет коледжу, який не бере участь в університетських спортивних змаганнях протягом усього академічного року; третій крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник) [1]: *red-light* (1: 1043) – *a* який має численні будинки розпусти.
 - Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Вміст → 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]: *red squill* (1: 1044) – *n* 2. щуряча отрута з бульби червоної цибулини.
 - Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Засіб → 2. Контактна дія (Засіб > дія) [1]: *red-pencil* (1: 1043) – *vt* 1. піддавати цензурі; 2. виправляти; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Агенс → 3. Контактна дія (Агенс > дія): *red-dog* (1: 1042) – *vt/i* нападати на пасуючого (у футболі).

- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ: *red dwarf* (1: 1042) – *n* зірка, яка має значно нижчу температуру поверхні, внутрішню світність, масу і розмір, ніж сонце; третій крок деривації – МТН + МТР 1. Такий ОДЯГ → 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА) → 3. ТВАРИНА: *red admiral* (1: 1041) – *n* метелик водяної лілії, який зустрічається в Європі та Америці, має широкі помаранчево-червоні смуги і харчується переважно кропивою на личинковій стадії.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *red X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.3, табл. А.3.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референти: ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2), ТВАРИНА (1), ЇЖА (1);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референти: ЛЮДИНА (2), РОСЛИНА (1), АРТЕФАКТ (1);
- ТВАРИНА → референти: ЛЮДИНА (1), ТВАРИНА (1);
- АРТЕФАКТ → референти: РОСЛИНА (1), ЇЖА (1);
- ОДЯГ → референт: ТВАРИНА (2);
- ЇЖА → референт: ВІДВОЛІКАЮЧИЙ ОБ'ЄКТ (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивних доменів ЛЮДИНА та ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (по 4 одиниці, тричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ТВАРИНА, представлений у 4 прикладах.

Символьними ознаками червоного кольору, наявними в англійських композитах, є «святий», «революційний, бунтарський», «небезпечний», «злочинний». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «кольору крові» та «кольору крові Ісуса Христа», які стають корелятами метафор:

- 1. Х: кольору крові Ісуса Христа → 2. У: СВЯТИЙ [2]: *red mass* (1: 1043) – *n* виконана за обітницею мяса Святого Духа, що відзначається

червоними вбраннями, особливо на відкритті судів та конгресів; red man (1: 1043) – *n* 2. член благодійної та братської організації.

- **1. X: кольору крові → 2. Y: РЕВОЛЮЦІЙНИЙ, БУНТАРСЬКИЙ [4]: Red Guard** (1: 1042) – *n* член напіввоєнізованої молодіжної організації в Китаї в 1960-х роках; redbait (1: 1042) – *vt амер.* переслідувати прогресивні елементи; полювати за червоними; redbaiter (1: 1042) – *n амер.* особа, яка переслідує прогресивні елементи; redbaiting (1: 1042) – *n амер.* переслідування прогресивних елементів; полювання за червоними.
- **1. X: кольору крові → 2. Y: НЕБЕЗПЕЧНИЙ [5]: red alert** (1: 1041) – *n* етап оповіщення, в якому атака противника неминуча; у широкому сенсі: стан попередження, заподіяний наближенням небезпеки; red zone (1: 1044) – *n* зона небезпеки; площа футбольного поля в межах 20-дюймової лінії опонента; redline (1: 1043) – *n* рекомендований ліміт безпеки: найшвидша, найдалша або найвища точка або ступінь, що вважається безпечною; redline (1: 1043) – *vi* 1. утримувати фонди домашнього кредитування або страхування від сусідніх районів, які вважаються невеликими економічними ризиками; redline (1: 1043) – *vi* дискримінувати в житловому чи страховому відношенні.
- **1. X: кольору крові → 2. Y: ЗЛОЧИННИЙ [1]: red-handed** (1: 1042) – *a* спійманий на місці злочину.

Отже, червоний колір у складі 12 англійських композитів має 4 символні значення, утворені від 2 квалітативних онтологічних характеристик.

2.1.4. Кольороконцепт GREEN / ЗЕЛЕНИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.4): 77 одиниць з ад'єктивним елементом *green*, або 10,4% від загального числа прикладів. 71 композит належить до класу іменника, 4 – до класу прикметника і 2 – до класу дієслова. 75 одиниць (97,4%) позначають онтологічну ознаку предмета, 2 одиниці (2,6%) – символну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *green*, належать: «зелений», «покритий зеленою рослинністю або листям», «складається з зелених рослин та їстівної зелені», «незрілий, недозрілий», «свіжий», «сирий», «позначений блідим, хворобливим або нудотним зовнішнім виглядом», «оброблений не повністю: не застарілий; не одягнений або не загорілий; щойно розпилений, незрілий; не в стані для конкретного використання», «повний сил, квітучий, свіжий», «рослинний (про їжу)» (1: 548). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють сім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. А.4.1 у Додатку А):

- центральні – **РОСЛИНА** [Рослина: 18, Частина рослини: 8]: 26 – 33,8%;
- периферія-1 – **ТВАРИНА** [Тварина: 12, Частина тіла: 6]: 18 – 23,4%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 12]: 12 – 15,6%;
- периферія-2 – **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 7]: 7 – 9%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** (Природний об'єкт: 6): 6 – 7,8%;
- периферія-3 – **ЇЖА** [Їжа: 5]: 5 – 6,5%; **ОДЯГ** [Одяг: 1]: 1 – 1,3%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is GREEN», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *green X* (39 одиниць – 50,6%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Рослина:** *green alga* (1: 548) – *n* будь-який вид зелених водоростей, що має хлоропласти і зустрічається особливо у прісній воді; **Частина рослини:** *greengage* (1: 549) – *n* будь-яка з декількох досить малих округлих зеленуватих або зеленувато-жовтих слив; **Тварина:** *green monkey* (1: 549) – *n* довгохвоста мавпа будь-якої з кількох африканських підгруп, що має зелену шерсть, що часто використовується в медичних дослідженнях; **Частина тіла тварини:** *green*

gland (1: 549) – *n* одна з декількох великих зелених залоз у деяких ракоподібних (як раки) у вигляді щупальців, які мають вивідну функцію; **Артефакт:** green soap (1: 549) – *n* ніжне мило, що було зроблене з рослинної олії та використовується у лікуванні хвороби шкіри; **Природний об'єкт:** green flash (1: 549) – *n* миттєва поява верхньої частини сонячного диска на сході або заході сонця, що виникає внаслідок рефракції атмосфери; **Їжа:** green tea (1: 549) – *n* чай світлого кольору, через неповну ферментацію листя перед його випалом; **Місце:** greenway (1: 549) – *n* смуга необробленої землі, що зберігається для рекреаційного використання чи охорони навколишнього середовища.

Прямі позначення виду *green X* беруть участь у номінативних зсувах (49,4%): метонімічних / МТН (28 – 36,4%), метафоричних / МТР (4 – 5,2%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (4 – 5,2%); метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (2 – 2,6%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.4.2 у Додатку А): партитивності (16 вживань), контактної дії (10 вживань), локативності (5 вживань), власності (3 вживання), інклюзивності (3 вживання), каузації (2 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (11 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому, третьому та четвертому кроках деривації (27, 10 та 1 одиниць відповідно). Схема подібності / метафори задіяна також на четвертому кроці деривації (1 одиниця). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): greenbacked heron (1: 549) – *n* зелена чапля; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Частина → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія): green-backism – *n* підтримка паперової грошової політики уряду США; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Ціле → 3. Партитивність (Ціле > Частина): greenstick

fracture (1: 549) – *n* перелом кісток у молодій людині, у якій кістка частково зламана і частково згинається.

- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така РОСЛИНА / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): greensickness (1: 549) – *n* хлороз, бліда неміч.
- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): Green Beret (1: 548) – *n* член спецназу Армії США; третій крок деривації – МТН 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник): green-carder (1: 548) – *n* володар зеленої карти.
- Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Контейнер → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): green paper (1: 549) – *n* державний документ (у зеленій обгортці), який щось пропонує і запрошує до обговорення підходів до проблеми.
- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Таке МІСЦЕ / Пацієнс → 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс): greenkeeper or greenskeeper (1: 549) – *n* особа, відповідальна за догляд і підтримку гольф-поля; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Засіб → 2. Контактна дія (Засіб → дія, Агенс): greenmail (1: 549) – *vt* (від *green* + *blackmail*) вороже захоплення компанії шляхом придбання та перепродажу її акцій; greenmailer *n*.
- Локативність: другий крок деривації – МТН 1. Таке МІСЦЕ → 2. Локативність (Місце > Засіб доступу до нього) [1]: greens fee (1: 549) – *n* плата за привілей у грі на полі для гольфу, називається зеленою платою; МТН 1. Така РОСЛИНА → 2. Локативність (Те, що знаходиться в певному місці > Місце): greenhouse (1: 549) – *n* 1. закрита споруда, яка використовується для вирощування або захисту ніжних рослин.

- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Така ТВАРИНА → 2. РОСЛИНА [1]: *green dragon* (1: 549) – *n* північно-американська трава сімейства арум з пальцеподібним листям, тонкою обгорткою квітки та витягнутими початками; третій крок деривації – МТН + МТР 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. Контактна дія (Пацієнс > дія / ФІЗИЧНА ДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ДІЯ [1]: *green-light* (1: 549) – *vt* давати комусь «зелене світло», дозволяти.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *green X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.4, табл. А.4.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- РОСЛИНА → референти: ЛЮДИНА (1), ТВАРИНА (1), АРТЕФАКТ (1), ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ (2);
- ТВАРИНА → референт: РОСЛИНА (1);
- АРТЕФАКТ → референт: СОЦІАЛЬНА ДІЯ (1);
- МІСЦЕ → референт: СИТУАЦІЯ (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену РОСЛИНА (5 мовних одиниць, чотиричленний метафоричний спектр).

Символьною ознакою зеленого кольору, наявною в англійських композитах, є «заздрісний». Це значення утворене шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «фізично хворобливий, жовчний, зі шкірою жовтувато-зеленого кольору», яка стає корелятом метафор:

- **Х: фізично хворобливий, жовчний, зі шкірою жовтувато-зеленого кольору →**
У: заздрісний [2]: *green-eyed monster* (1: 549) – *n* заздрість; *green-eyed* (1: 549) – *adj* заздрісний.

Отже, зелений колір у складі двох англійських композитів має одне символічне значення, утворене від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.1.5. Кольороконцепт YELLOW / ЖОВТИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.5): 36 одиниць з ад'єктивним елементом *yellow*, або 4,9% від загального числа прикладів. 35 композитів є іменниками, 1 – прикметником. Усі 36 одиниць (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *yellow*, належать: «жовтий», «стати жовтуватим через вік, захворювання або знебарвлення», «жовтіти», «мати жовтувату або світло коричневу шкіру або колір обличчя» (1: 1452). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють шість концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. А.5.1 у Додатку А):

- центральні – **ТВАРИНА** [Тварина: 4, Частина тіла: 7]: 11 – 30,6%; **РОСЛИНА** [Рослина: 6, Частина рослини: 3]: 9 – 25%; **ЛЮДИНА** [Людина: 6, Частина тіла: 1]: 7 – 19,4%;
- периферія-1 – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 2, Частина артефакту: 2]: 4 – 11,1%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 3]: 3 – 8,3%; **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 2]: 2 – 5,6%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиційна схема «SOMETHING (X) is YELLOW», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *yellow X* (11 одиниць – 30,6%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** *yellow perch* (1: 1452) – *n* всесвітньо поширена північноамериканська прісноводна риба сімейства окунів, яка має жовтуваті боки з темно-зеленими вертикальними смугами, є популярною їжею та рибою, яку ловлять з катера рибалки-спортсмени; **Рослина:** *yellow birch* (1: 1452) – *n* велика береза, що переважно зростає на сході Північної Америки, з тонкою, блискучою, сірою або жовтою деревиною, що формує пластини з обірваними краями на старих

деревах; **Частина рослини:** *yellowwood* (1: 1452) – *n* 2. жовтувата деревина дерев; **Частина тіла людини:** *yellow bile* (1: 1452) – *n* жовч, рідина, яку в середньовіччі вважали такою, що виділяється печінкою і викликає дратівливість; **Артефакт:** *yellowware* (1: 1452) – *n* кераміка, покрита жовтуватою прозорою глиною; **Природний об'єкт:** *yellow rain* (1: 1452) – *n* жовта речовина, що виникла в Південно-Східній Азії як туман або плями на камінні та рослинності; вважається бойовим біологічний засобом, що використовувався під час війни у В'єтнамі.

Прямі позначення виду *yellow* *X* беруть участь у номінативних зсувах (69,4%): метонімічних / МТН (16 – 44,4%), метафоричних / МТР (5 – 13,9%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (4 – 11,1%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.5.2 у Додатку А): партитивності (14 вживань), каузації (5 вживань), інклюзивності (2 вживання), контактної дії (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (9 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (19 та 6 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *yellowfin tuna* (1: 1452) – *n* майже всесвітньо поширений тунець з жовтуватими плавцями, дрібнолускатий жовтопер; МТН 1. Така РОСЛИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина): *yellow birch* (1: 1452) – *n* деревина великої берези, що переважно зростає на сході Північної Америки; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): *yellow jacket* (1: 1452) – *n* 1. будь-яка з малих жовтих ос, які зазвичай гніздяться в землю і можуть багаторазово болісно жалити.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): *yellow fever* (1: 1452) – *n*

жовта лихоманка, гостра інфекційна хвороба теплих регіонів (як Африка на південь від Сахари та тропічна Південна Америка), що характеризується раптовим спалахом, прострацією, гарячкою та головним болем, а іноді й альбумінурією, жовтяницею та кровотечею; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Каузатор → 3. Каузація (Каузатор > Фактитив): *yellow-dog contract* (1: 1452) – *n* трудовий договір, в якому працівник відмовляється від членства та погоджується не вступати до профспілки для отримання роботи.

- Інклюзивність: третій крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ / Частина → 2. Партитивність (Частина > Ціле) → 3. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): *yellow pages* (1: 1452) – *n pl* 1. розділ телефонної книги, в якому перелічено ділові та професійні фірми в алфавітному порядку за категоріями; включає класифіковану рекламу; також перелік продуктів чи послуг, які публікуються незалежно; МТР + МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. АРТЕФАКТ / Контейнер → 3. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): *yellow jacket* (1: 1452) – *n* 2. сленг. пентобарбітал, особливо в жовтій капсулі.
- Контактна дія: третій крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА → 2. Каузація (Афектив > Каузатор / Пацієнс) → 3. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: *yellow-fever mosquito* (1: 1452) – *n* маленький темний комар, який є переносником інфекції жовтої лихоманки.
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Така ЛЮДИНА → 2. ТВАРИНА: *yellow jack* (1: 1452) – *n* 2. жовта ставридова морська продовольча риба, знайдена від Масачусетса до Бразилії; МТР 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ТВАРИНА: *yellowhammer* (1: 1452) – *n* 1. звичайний палеоарктичний зяблик, у якого самець переважно жовтий і каштановий, звичайна вівсянка; 2. золотий шилодзьобий дятел.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *yellow* X, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.5, табл. А.5.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі м е т а ф о р и ч н і с п е к т р и концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референти: ТВАРИНА (1), РОСЛИНА (1), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (3);
- АРТЕФАКТ → референт: ТВАРИНА (1);
- ОДЯГ → референти: ТВАРИНА (1), АРТЕФАКТ (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ЛЮДИНА (3 мовні одиниці, тричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації мають домени ЛЮДИНА та ТВАРИНА, представлені 3 прикладами кожний.

Символьні ознаки жовтого кольору в аналізованих англійських композитах не виявлені.

2.1.6. Кольороконцепт BLUE / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ.

Загальні характеристики (Додаток А.6): 105 одиниць з ад'єктивним елементом *blue*, або 14,2% від загального числа прикладів. 92 композити є іменниками, 11 – прикметниками і 2 – дієсловами. 98 одиниць (93,3%) позначають онтологічну ознаку предмета, 7 одиниць (6,7%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *blue*, належать: «синій», «голубий, лазуровий», «синюватий», «знебарвлений, посинілий ніби побиттям», «синювато-сірий», «який носить синє» (1: 135). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. А.6.1 у Додатку А):

- центральні – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 25]: 25 – 23,8%; **ТВАРИНА** [Тварина: 15, Частина тіла: 7]: 22 – 21%;
- периферія-1 – **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 11, Частина одягу: 2]: 13 – 12,4%; **РОСЛИНА** [Рослина: 6, Частина рослини: 6]: 12 – 11,4%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 12]: 12 – 11,4%; **ЛЮДИНА** [Людина: 2, Частина тіла: 8]: 10 – 9,5%;
- периферія-2 – **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 3]: 3 – 2,9%; **ЇЖА** [Їжа: 1]: 1 – 0,9%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиційна схема «SOMETHING (X) is BLUE», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *blue X* (34 одиниці – 32,4%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Артефакт:** *blue ribbon* (1: 136) – *n* 1. нагорода, отримана за перевагу; 2. блакитна стрічка як нагорода (переможцю за перше місце на змаганнях); **Тварина:** *blue crab* (1: 136) – *n* великий синьо-зелений їстівний краб Атлантичного океану і північного узбережжя Мексиканської затоки; **Одяг:** *bluebonnet* (1: 135) – *n* 1. а. широка плоска кругла шапочка із синьої вовни, яку раніше носили в Шотландії; **Рослина:** *blue spruce* (1: 136) – *n* ялина скелястих гір, яка має гострі і зазвичай синювато-сірі голки, її часто висаджують як декоративне дерево; **Частина рослини:** *blueberry* (1: 135) – *n* їстівна синя або чорна ягода будь-якої з декількох північноамериканських рослин сім'ї вересків; **Природний об'єкт:** *blueshift* (1: 136) – *n* зміщення спектру наближення небесного тіла до хвилі меншої довжини; **Місце:** *blue line* (1: 136) – *n* одна з двох синіх ліній, які розділяють хокейний каток на три рівних зони і відокремлюють зону атаки та зону захисту від центральної нейтральної зони; **Їжа:** *blue cheese* (1: 135) – *n* сир з прожилками зеленувато-блакитної цвілі.

Прямі позначення виду *blue X* беруть участь у номінативних зсувах (67,6%): метонімічних / МТН (44 – 41,9%), метафоричних / МТР

(18 – 17,1%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (7 – 6,7%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (2 – 1,9%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.6.2 у Додатку А): партитивності (28 вживань), власності (11 вживань), каузації (9 вживань), (4 вживання), інклюзивності (3 вживання), локативності контактної дії (2 вживання), темпоральності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (27 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (59 та 10 одиниць відповідно). Схеми партитивності та каузації задіяні також на четвертому кроці деривації (по одній одиниці відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *blue-blooded* (1: 136) – *adj* аристократичного походження (від блакитного кольору вен у людей зі світлою шкірою, не засмаглих на сонці, тобто у аристократів, які за цією ознакою протиставляються засмаглим робітникам); МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина): *blue-water* (1: 136) – *adj* той, що належить до відкритого моря; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): *bluebell* (1: 135) – *n* 1. будь-який з різноманітних дзвоників (квітка); четвертий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. Власність (Власність > Власник / Афектив) → 3. Каузація-1 (Афектив > Каузатор / Частина) → 4. Партитивність (Частина > Ціле-подія): *blue flu* (1: 136) – *n* страйк працівників міліції, що носять синю форму, які не прийшли на роботу під приводом нібито хвороби.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): *blue baby* (1: 135) – *n* ціаноз у немовляти, як правило, від конденсуючого серцевого дефекту, в якому змішуються венозна та артеріальна кров; МТН 1. Такий

АРТЕФАКТ / Засіб → 2. Каузація (Засіб > Фактивитив): *blue pencil* (1: 136) – *n* дія або практика ретуші; четвертий крок деривації – **МТН 1. Така РОСЛИНА** → 2. Локативність-1 (Те, що знаходиться в певному місці > Місце) → 3. Локативність-2 (Місце > Мешканці / Каузатор) → 4. Каузація (Каузатор > Фактивитив): *bluegrass* (1: 136) – *n* 2. народна музика, яку грають на акустичних струнних інструментах (як банджо, скрипка, гітара та мандолін) і характеризується вільною імпровізацією та близькою високою гармонією (асоціюється з музикальною групою *the Blue Grass Boys* (1940s-1950) із Кентуккі – штату, назвою якого є *Bluegrass State*).

- **Власність**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність** → 2. Власність (Власність > Власник): *blue-jeaned* (1: 136) – *adj* у синіх джинсах; *bluebonnet* (1: 135) – *n* 1. б. той, хто носить широку пласку круглу шапочку із синьої вовни.
- **Інклюзивність**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Контейнер** → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): *blue plate* (1: 136) – *n* основне блюдо, яке зазвичай пропонується за спеціальною ціною в ресторані; третій крок деривації – **МТР + МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. ПОДІЯ / Вміст → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер): *blue-sky law* (1: 136) – *n* закон, який передбачає регулювання продажу цінних паперів (таких як вексель) задля запобігання необґрунтованих обороток.
- **Контактна дія**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Засіб** → 2. Контактна дія (Засіб > дія, Агенс): *blue-pencil* (1: 136) – *vt* редагувати, скорочувати або викреслювати; *blue-penciller* *n*.
- **Локативність**: другий крок деривації – **МТН 1. Таке МІСЦЕ** → 2. Локативність (Місце > Той, хто там знаходиться): *blueliner* (1: 136) – *n* захисник у хокеї.
- **Темпоральність**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. Темпоральність (Те, що існує в певний час

> **Час**: *blue moon* (1: 136) – *n* 1. зазвичай використовується у виразі *once in a blue moon* – ніколи або майже ніколи, дуже рідко, раз на сто років (за віруванням, місяць ніколи або майже ніколи не набуває такого кольору).

- Подібність / метафора: другий крок деривації – **МТР 1. Така ЛЮДИНА** → **2. АРТЕФАКТ**: *blue peter* (1: 136) – *n* синій сигнальний прапор із білим квадратом у центрі, що використовується для показу готовності торговельного судна до відпливу; третій крок деривації – **МТН + МТР 1. Такий АРТЕФАКТ** → **2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА-1)** → **3. ЛЮДИНА-2**: *blue-ribbon* (1: 136) – *adj* відмінної якості; особа вибрана за репутацією або авторитетом.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *blue X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.6, табл. А.6.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- **АРТЕФАКТ** → референти: **ЛЮДИНА** (4), **РОСЛИНА** (3), **АРТЕФАКТ** (2), **ОРГАНІЗАЦІЯ** (1), **ТВАРИНА** (1);
- **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → референти: **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** (1), **ЛЮДИНА / АРТЕФАКТ / ПОДІЯ** (1), **ВЕРБАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ** (1), **ПОДІЯ** (1);
- **ЛЮДИНА** → референти: **РОСЛИНА** (2), **АРТЕФАКТ** (1);
- **ОДЯГ** → референти: **ЛЮДИНА** (1), **РОСЛИНА** (1).

Тим самим більший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивних доменів **АРТЕФАКТ** (11 одиниць, п'ятичленний метафоричний спектр) та **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** (4 одиниці, чотиричленний метафоричний спектр). З-поміж референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен **РОСЛИНА**, представлений у 6 прикладах.

Символьними ознаками синього кольору, наявними в англійських композитах, є «прихильний до жорсткої моралі», «пригнічений, млявий, повільний». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від

квалітативних онтологічних характеристик «змерзлий, холодний», «фізично слабкий, посинілий», які стають корелятами метафор:

- 1. X: **змерзлий, холодний** → 2. Y: **ПРИХИЛЬНИЙ ДО ЖОРСТКОЇ МОРАЛІ [3]: *bluenose*** (1: 136) – *n* людина, яка виступає за жорсткий моральний кодекс – *bluenosed adj*; *blue law* (1: 136) – *n* 1. один із численних надзвичайно жорстких законів, спрямованих на регулювання моралі та поведінки в колоніальній Новій Англії; 2. статут, що регулює роботу, торгівлю та розваги по неділях.
- 1. X: **фізично слабкий, посинілий** → 2. Y: **ПРИГНІЧЕНИЙ, МЛЯВИЙ, ПОВІЛЬНИЙ [4]: *blue devils (blues)*** (1: 136) – *n pl* пригніченість; занепад духу; слабкий дух; *blues (blue devils)* (1: 136) – *n pl* 2. часто пісня, що характеризується, як правило, 12-тактовими фразами, 3-рядковими строфами, в яких слова другої лінії зазвичай повторюють слова першої, а також постійне виникнення блюзових нот у мелодії та гармонії; 3. джаз або популярна музика, що використовує гармонічні та фразові структури блюзу; *bluesman* (1: 136) – *n* людина, яка співає або грає в стилі блюз; *blue note* (1: 136) – *n* змінне мікротональне пониження третього, сьомого і іноді п'ятого ступеня основної шкали (назва пояснюється частим вживанням такого пониження в блюзі).

Отже, синій колір у складі 7 англійських композитів виражає 2 символічні значення, утворені від 2 квалітативних онтологічних характеристик.

2.1.7. Кольороконцепт BROWN / КОРИЧНЕВИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.7): 33 одиниці з ад'єктивним елементом *brown*, або 4,5% від загального числа прикладів. 32 композити є іменниками і 1 – дієсловом. 32 одиниці (97%) позначають онтологічну ознаку предмета, 1 одиниця (3%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *brown*, належать: «коричневого кольору», «бурий», «темний», «засмаглий», «суровий (про тканину)» (1: 158). Поняття

про предмети, наділені цими ознаками, конституують вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. А 7.1 у Додатку А):

- центральні – **ТВАРИНА** [Тварина: 7, Частина тіла: 3]: 10 – 30,3%; **ЛЮДИНА** [Людина: 2, Частина тіла: 5]: 7 – 21,3%;
- периферія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 4]: 4 – 12,1%; **РОСЛИНА** [Рослина: 1, Частина рослини: 2]: 3 – 9,1%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 3]: 3 – 9,1%; **ЇЖА** [Їжа: 3]: 3 – 9,1%;
- периферія-2 – **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 1]: 1 – 3%; **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 1]: 1 – 3%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is BROWN», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *brown X* (18 одиниць – 54,5%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** *brown bear* (1: 158) – *n* будь-який із декількох ведмедів, переважно коричневих кольорів, які, як правило, вважаються одним видом, включаючи ведмедя-грізлі; **Частина тіла тварини:** *brown fat* (1: 158) – *n* екзотермічна тканина ссавців, що особливо зустрічається в людських ембріонах та у новонароджених, а також у тварин, які впадають у зимову сплячку, також називається коричневою жировою тканиною; **Природний об'єкт:** *brown earth* (1: 158) – *n* будь-яка група внутрішньозональних ґрунтів у районах із поміркованим вологим середовищем під широколистяними лісами; **Рослина:** *brown alga* (1: 158) – *n* будь-яка категорія мінливих переважно морських водоростей з хлорофілом, що маскується коричневим пігментом; **Частина рослини:** *brown rice* (1: 158) – *n* лущений, але нешліфований рис, який зберігає більшість шарів висівки, ендосперми та плодовий початок; **Артефакт:** *brown bag* (1: 158) – *n* коричневий паперовий пакет, в якому носять їжу; **Їжа:** *brown*

bread (1: 158) – *n* 1. хліб із пшеничного борошна; 2. темно-коричневий хліб на пару, вироблений, як правило, із кукурудзяної муки, білого або цільнозернового борошна, меляса, соди, молока або води; **Місце:** brownfield (1: 158) – *n* земельна ділянка, розроблена для промислових цілей, яку спочатку забруднюють, а потім залишають.

Прямі позначення виду *brown* *X* беруть участь у номінативних зсувах (45,5%): метонімічних / МТН (8 – 24,3%), метафоричних / МТР (3 – 9,1%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (4 – 12,1%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.7.2 у Додатку А): партитивності (5 вживань), каузації (5 вживань), власності (2 вживання), контактної дії (2 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (7 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (11 та 2 одиниці відповідно). Схема контактної дії залучена також на четвертому кроці деривації (2 одиниці). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. Партитивність (Ціле > Частина): brown-tail moth (1: 158) – *n* європейський метелик, який водиться в США; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Частина → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія): brown bagging (1: 158) – *n* 1. практика носіння обіду (наприклад, на роботу), як правило, в коричневій паперовій сумці; 2. практика носіння пляшки з алкогольним напоєм до ресторанів або клубів, де ця практика доступна.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): brown lung (1: 158) – *n* бісіноз; легеневе захворювання, викликане вдиханням бавовняного пилу; МТН 1. Такий ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Фактитив → 2. Каузація (Фактитив > Каузатор): brown rot (1: 158) – *n* хвороба кісточкових плодів (як персики), що була викликана грибком.

- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): *brownsnirt* (1: 158) – *n* штурмовик; коричневосорочечник, фашист, гітлерівець; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): *brown bagger* (1: 158) – *n* той, хто носить із собою на роботу обід або приходить зі своєю пляшкою до ресторану чи клубу.
- Контактна дія: четвертий крок деривації – МТН + МТР 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНА → 2. Каузація (Афектив > дія / ФІЗИЧНА ДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ДІЯ → 4. Контактна дія (дія > Агенс): *brownnose, brownnoser* (1: 158) – *n* підлабузник, кар'єрист.
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Така ЛЮДИНА → 2. ЇЖА: *brown Betty* (1: 158) – *n* запечений пудинг з яблук, хлібних сухарів та спецій; третій крок деривації – МТН + МТР 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / ЛЮДИНА) → 3. РОСЛИНА: *brown-eyed Susan* (1: 158) – *n* квітка, що має конусну форму із темним центром, зростає на сході Північної Америки та часто має розподілені на три частини нижні листи.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *brown* Х, які належать до предметного домену ЛЮДИНА (див. Додаток А.7, табл. А.7.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі м е т а ф о р и ч н і спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референти: СОЦІАЛЬНА ДІЯ (3), ЇЖА (1), РОСЛИНА (1), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1).

Тим самим метафоричний потенціал мають поняття тільки зі складу корелятивного домену ЛЮДИНА (6 мовних одиниць, чотиричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен СОЦІАЛЬНА ДІЯ, представлений 3 прикладами.

Символьними ознаками коричневого кольору, наявними в англійських композитах, є «похмурий, сумний». Ці значення утворені

шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «темний», яка стає корелятом метафори:

- 1. Х: темний → 2. У: ПОХМУРИЙ, СМУТНИЙ [1]: *brown study* (1: 158) – *n* задума (у пізніє середньовіччя *brown* мало переносне значення «темний», «похмурий», «смутий», а *study* – стан глибокої задумливості, абстрагованості).

Отже, коричневий колір у складі одного англійського композиту виражає одне символічне значення, утворене від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.1.8. Кольороконцепт GRAY / СІРИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.8): 17 одиниць з ад'єктивним елементом *gray, grey* або 2,3% від загального числа прикладів. Усі 17 композитів є іменниками. 15 одиниць (88,2%) позначають онтологічну ознаку предмета, 2 одиниці (11,8%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *gray, grey*, належать: «сірий», «сивий», «одягнений у сіре», «похмурий (про погоду)», «блідий, невиразний, сірий» (1: 547). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють шість концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. А.8.1 у Додатку А):

- центральный – ТВАРИНА [Тварина: 8]: 8 – 46,9%;
- периферія-1 – ЛЮДИНА [Частина тіла людини: 2]: 2 – 11,8%; ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [Природний об'єкт: 2]: 2 – 11,8%; РОСЛИНА [Рослина: 1]: 1 – 5,9%; АРТЕФАКТ [Артефакт: 1]: 1 – 5,9%; ОДЯГ [Одяг, прикраси: 1]: 1 – 5,9%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна

схема «SOMETHING (X) is GRAY», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *gray, grey* X (13 одиниць – 76,4%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** *gray fox* (1: 547) – *n* лисиця з грубою сивою шерстю і білою нижньою частиною, яка зустрічається від південної Канади до північної частини Південної Америки; **Частина тіла людини:** *gray matter* (1: 547) – *n* 1. нервова тканина, особливо мозку та спинного мозку, яка містить тіла нервових клітин, а також нервові волокна і має коричнево-сірий колір; 2. мізки, інтелект; **Природний об'єкт:** *gray wacke* (1: 547) – *n* грубий, як правило, темно-сірий пісковик або дрібнозернистий конгломерат, що складається з міцно зацементованих фрагментів (кварцевого або польового шпату); **Рослина:** *gray birch* (1: 547) – *n* 1. невелика береза північно-східної частини Північної Америки, яка має багато бокових ліній, сірувато-білу кору, трикутні листя та м'яку деревину; 2. жовта береза; **Артефакт:** *gray scale* (1: 547) – *n* рядок однаково розташованих тонів, починаючи від чорного до білого кольору через проміжні відтінки сірого кольору; також зображення, що складається виключно із сірих тонів.

Прямі позначення виду *gray, grey* X беруть участь у номінативних зсувах (23,6%): метонімічних / МТН (2 – 11,8%), метафоричних / МТР (2 – 11,8%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.8.2 у Додатку А): партитивності (1 вживання), власності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (2 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому кроці деривації (4 одиниці). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. **Частина тіла людини** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *graybeard* (1: 547) – *n* стара людина.

- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): *grey friar* (1: 550) – *n* францисканський монах.

Символьними ознаками сірого кольору, наявними в англійських композитах, є «незаконний» та «наділений непублічною владою». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «недостатньо освітлений», яка стає корелятом метафор:

- 1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: НЕЗАКОННИЙ [1]: *gray market* (1: 547) – *n* ринок, що використовує неправильні та незаконні методи; особливо, ринок, який юридично обходить впорядковані канали розподілу продажу товарів за цінами нижче, ніж передбачаються виробником.
- 1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: НАДІЛЕНИЙ НЕПУБЛІЧНОЮ ВЛАДОЮ [1]: *gray eminence* (1: 547) – *n* впливова людина, яка здійснює «владу за троном», «сірий кардинал».

Отже, сірий колір у складі двох англійських композитів виражає два символні значення, утворені від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.1.9. Кольороконцепт PURPLE / ФІОЛЕТОВИЙ, ПУРПУРНИЙ.

Загальні характеристики (Додаток А.9): 8 одиниць з ад'єктивним елементом *purple*, або 1,1% від загального числа прикладів. Усі 8 композитів є іменниками. 7 одиниць (87,5%) позначають онтологічну ознаку предмета, 1 одиниця (12,5%) – символну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *purple*, належать: «фіолетовий», «пурпурний», «багряний» (1: 1011). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують чотири концептуальні ознакові домени, які,

зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. А.9.1 у Додатку А):

- центральні – **РОСЛИНА** [Частина рослини: 3]: 3 – 37,5%; **ЛЮДИНА** [Людина: 1, Частина тіла: 1]: 2 – 25%;
- периферія-1 – **ТВАРИНА** [Тварина: 1]: 1 – 12,5%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 1]: 1 – 12,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is PURPLE», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *purple X* (3 одиниці – 37,5%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Частина рослини:** *purple scale* (1: 1011) – *n* коричнева або пурпурова луска, шкідлива для цитрусових; **Тварина:** *purple finch* (1: 1011) – *n* зяблик Сполучених Штатів та Канади; самці мають пурпурово-червону голову, груди та огузок; **Артефакт:** *Purple Heart* (1: 1011) – *n* військова прикраса Сполучених Штатів, що присуджується будь-якому члену збройних сил, пораненому або загиблому під час бойових дій.

Прямі позначення виду *purple X* беруть участь у номінативних зсувах (62,5%): метонімічних / МТН (2 – 25%), метафоричних / МТР (2 – 25%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (1 – 12,5%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисної пропозиціональної схеми (Табл. А.9.2 у Додатку А) партитивності (3 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (3 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (4 та 1 одиниці відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА РОСЛИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *purple coneflower* (1: 1011) – *n* будь-який північноамериканський вид великих

багаторічних трав із довгостебловими квітами з пурпурово-коричневими конусоподібними кошиками від рожевих до пурпурових; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): *purpleheart* (1: 1011) – *n* дерево, що має міцну пурпурову деревину.

- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Така ЛЮДИНА → 2. ТВАРИНА: *purple martin* (1: 1011) – *n* велика ластівка в Північній Америці, самці яких мають блискуче пурпурно-блакитне оперення.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *purple* Х, які належать до предметного домену ЛЮДИНА (див. Додаток А.9, табл. А.9.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такий метафоричний спектр концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референти: ТВАРИНА (1), РОСЛИНА (1).

Тим самим метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ЛЮДИНА (2 мовні одиниці, двочленний метафоричний спектр). До референтних доменів належать ТВАРИНА та РОСЛИНА, представлені по 1 прикладу кожний.

Символьними ознаками фіолетового, пурпурного кольору, наявними в англійських композитах, є «помітний, пишний». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «яскравого кольору», яка стає корелятом метафори:

- 1. Х: яскравого кольору → 2. У ПОМІТНИЙ, ПИШНИЙ [1]: *purple passage* (1: 1011) – *n* 1. особливо помітна частина, використана для блиску та ефекту в роботі, яка є нудною, звичайною або ненатхненою; 2. частина нав'язливо декорованого письма.

Отже, фіолетовий або пурпурний колір у складі одного англійського композиту має одне символічне значення, утворене від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.1.10. Кольороконцепт PINK / РОЖЕВИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.10): 10 одиниць з елементом *pink*, або 1,4% від загального числа прикладів. 8 композитів є іменниками, 1 – прикметником і 1 – дієсловом. Усі 10 одиниць (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічної ознаки предмета, позначеного прикметниковою основою *pink*, належить «рожевий» (1: 941). Поняття про предмети, наділені цією ознакою, конституують п'ять концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. А.10.1 у Додатку А):

- центральні – **ТВАРИНА** [Тварина: 3]: 3 – 30%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 3]: 3 – 30%; **ЛЮДИНА** [Людина: 1, Частина тіла: 1]: 2 – 20%;
- периферія-1 – **РОСЛИНА** [Частина рослини: 1]: 1 – 10%; **ОДЯГ** [Частина одягу: 1]: 1 – 10%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is PINK», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *pink X* (2 одиниці – 20%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** *pink bollworm* (1: 942) – *n* маленький темно-коричневий метелик, чиї рожеві личинки роблять дірки у квітах та насінні бавовни і є руйнівним шкідником у більшості регіонів бавовництва; *pink salmon* (1: 942) – *n* невеликий плямистий тихоокеанський лосось, рідний для північного Тихого океану та прилеглих річок.

Прямі позначення виду *pink X* беруть участь у номінативних зсувах (80%): метонімічних / МТН (6 – 60%), метафоричних / МТР (2 – 20%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.10.2 у Додатку А): інклюзивності (3 вживання), партитивності (2 вживання), каузації (1 вживання), контактної дії (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі

пропозиціональної схеми подібності / метафори (2 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (7 та 1 одиниця відповідно). Наприклад,

- **Партитивність**: другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ** → **2. Партитивність (Частина > Ціле)**: *pink root* (1: 942) – *n* будь-яка з декількох американських рослин, пов'язаних з пух vomіса, використовується як антигельмінт; особливо, лісова рослина Сполучених Штатів, яка має яскраві червоні та жовті квіти.
- **Каузація**: другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Афектив** → **2. Каузація (Афектив > Каузатор)**: *pinkeye* (1: 942) – *n* гострий, дуже заразний кон'юнктивіт людей та різних домашніх тварин.
- **Контактна дія**: третій крок деривації – **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ** → **2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст / Пацієнс)** → **3. Контактна дія (Пацієнс > дія)**: *pink slip* (1: 942) – *v* повідомити, що робота працівника припиняється (про роботодавця).
- **Інклюзивність**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Контейнер** → **2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст)**: *pink sheet* (1: 942) – *n* 1. щоденний перелік проданих без посередників акцій та їх ціни; 2. будь-яка група легко проданих без посередників біржових акцій.
- **Подібність / метафора**: другий крок деривації – **МТР 1. ЛЮДИНА** → **2. ЇЖА (напій)**: *pink lady* (1: 942) – *n* коктейль, який складається з джину, коньяку, лимонного соку, гранатового сиропу та збитого із льодом та процідженого білку; **МТР 1. Така ТВАРИНА** → **2. АРТЕФАКТ (візуальний)**: *pink elephants* (1: 942) – *n* галюцинації, які виникають особливо від пияцтва чи наркотиків.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *pink X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток А.10, табл. А.10.1),

є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референт: ЇЖА (1);
- ТВАРИНА → референт: АРТЕФАКТ (1).

Тим самим метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивних доменів ЛЮДИНА та ТВАРИНА (по 1 мовній одиниці). Серед референтних доменів однаковий ступінь метафоризації мають домени ЇЖА та АРТЕФАКТ, представлені 1 прикладом кожний.

Символьними ознаками рожевий колір в аналізованих англійських композитах не наділений.

2.1.11. Кольороконцепт ORANGE / ОРАНЖЕВИЙ. Загальні характеристики (Додаток А.11): 4 одиниці з ад'єктивним елементом *orange*, або 0,5% від загального числа прикладів. Усі 4 (100%) композити є іменниками і позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *orange*, належить поняття «оранжевого кольору» (1: 872). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують три концептуальні ознакові домени, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. А.11.1 у Додатку А):

- центральний – ТВАРИНА [Тварина: 2]: 2 – 50%;
- периферія-1 – РОСЛИНА [Рослина: 1]: 1 – 25%; ЇЖА [Їжа: 1]: 1 – 25%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «SOMETHING (X) is ORANGE», вживана в прямих номінаціях.

Прямі номінації виду *orange X* (4 одиниці – 100%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** *orange chromide* (1: 872) – *n* азіатська прісноводна окунева риба оранжева або жовта з червоними

плямами, часто тримається у тропічних акваріумах; **Рослина:** *orange hawkweed* (1: 872) – *n* європейська яструбинка, яка має квіткові голівки з яскраво-оранжево-червоними лініями і є неприємним бур'яном, особливо у північно-східній частині Північної Америки; **Їжа:** *orange pekoe* (1: 872) – *n* чай з найменших та наймолодших листків гілок.

Прямі позначення виду *orange* *X* не беруть участь у номінативних зсувах.

Символьними ознаками оранжевий колір в аналізованих англійських композитах не наділений.

2.1.12. Система кольороконцептів в англійських композитах. У досліджуваному англомовному матеріалі 740 композитів містять ад'єктивні елементи: *white* (141 – 19,0%), *black* (163 – 22%), *red* (146 – 19,7%), *green* (77 – 10,4%), *yellow* (36 – 4,9%), *blue* (105 – 14,2%), *brown* (33 – 4,5%), *gray* (17 – 2,3%), *purple* (8 – 1,1%), *pink* (10 – 1,4%), *orange* (4 – 0,5%). Отже, в англійській мові найбільша кількість композитів представлена одиницями з ад'єктивним елементом *black*. 660 композитів є іменниками, 57 – прикметниками і 23 – дієсловами. 693 одиниці (93,6%) позначають онтологічну ознаку предмета, 47 одиниць (6,4%) – символну ознаку кольору – див. Додаток А, табл. А.12.

Онтологічні ознаки предметів позначені ад'єктивними основами *white, black, red, green, yellow, blue, brown, gray, purple, pink, orange*. Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. А.1.3 у Додатку А):

- центральні – **ТВАРИНА:** 171 – 23,1%; **РОСЛИНА:** 133 – 18,0%; **АРТЕФАКТ:** 115 – 15,5%; **ЛЮДИНА:** 112 – 15,1%;
- периферія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ:** 64 – 8,6%; **ОДЯГ:** 53 – 7,2%;
- периферія-2 – **ЇЖА:** 29 – 3,9%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ:** 16 – 2,2%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «ЩОСЬ (X) є TAKE-колір», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *white X, black X, red X, green X, yellow X, blue X, brown X, gray X, purple X, pink X, orange X* (318 одиниць – 42,9%) утворюються на першому кроці деривації.

На подальших кроках деривації мають місце номінативні зсуви: метонімічні / МТН (258 – 34,9%), метафоричні / МТР (105 – 14,2%), метафоричні + метонімічні / МТР + МТН (39 – 5,3%), метонімічні + метафоричні / МТН + МТР (20 – 2,7%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. А.1.2–А.11.2 у Додатку А): партитивності (192 вживання), каузації (55 вживань), власності (39 вживань), контактної дії (32 вживання), інклюзивності (17 вживань), локативності (11 вживань), темпоральності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (165 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому, третьому та четвертому кроках деривації (338, 78 та 6 одиниць відповідно).

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *white X, black X, red X, green X, yellow X, blue X, brown X, gray X, purple X, pink X, orange X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додатки А.1 – А.11, табл. А.1.1 – А.11.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА (38 одиниць) → референти: ЛЮДИНА (3), ТВАРИНА (4), РОСЛИНА (10), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (7), АРТЕФАКТ (8), ЇЖА (3), СОЦІАЛЬНА ДІЯ (3);
- АРТЕФАКТ (20 одиниць) → референти: ЛЮДИНА (7), ТВАРИНА (2), РОСЛИНА (4), АРТЕФАКТ (2), ЇЖА (1), ВЕРБАЛЬНА / ІГРОВА ДІЯ (2), СОЦІАЛЬНА ДІЯ (1), ОРГАНІЗАЦІЯ (1);

- ТВАРИНА (18 одиниць) → референти: ЛЮДИНА (13), ТВАРИНА (1), РОСЛИНА (1), АРТЕФАКТ (2), ОДЯГ (1);
- ОДЯГ (17 одиниць) → референти: ЛЮДИНА (2), ТВАРИНА (8), РОСЛИНА (2), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1), ТЕРИТОРІЯ (2), АРТЕФАКТ (1), ЇЖА (1);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (15 одиниць) → референти: ЛЮДИНА (4), ЛЮДИНА/ АРТЕФАКТ/ ПОДІЯ (1), РОСЛИНА (2), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2), АРТЕФАКТ (1), ЇЖА (1), СИТУАЦІЯ (1), ПОДІЯ (1); ВЕРБАЛЬНА ПОДІЯ (1), ВЕРБАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- РОСЛИНА (6 одиниць) → референт: ЛЮДИНА (1), ТВАРИНА (1), АРТЕФАКТ (2), ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ (2);
- ЇЖА (2 одиниці) → референти: ЛЮДИНА (1), ВІДВОЛІКАЮЧИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (1 одиниця) → референт: СИТУАЦІЯ (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал демонструють поняття зі складу корелятивних доменів ЛЮДИНА (38 одиниць, семичленний метафоричний спектр), АРТЕФАКТ (20 одиниць, восьмичленний метафоричний спектр), ТВАРИНА (18 одиниць, п'ятичленний метафоричний спектр), ОДЯГ (17 одиниць, семичленний метафоричний спектр) та ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (15 одиниць, десятичленний метафоричний спектр). Невисокий метафоричний потенціал мають корелятивні домени РОСЛИНА (6 одиниць, тричленний метафоричний спектр), ЇЖА (2 одиниці, двочленний метафоричний спектр) та МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (1 одиниця, одночленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений у 31 прикладі.

Символьні ознаки чорного (17 одиниць), червоного (12 одиниць), синього (7 одиниць), білого (5 одиниць), зеленого (2 одиниці), сірого (2 одиниці), коричневого (1 одиниця) та фіолетового (1 одиниця) кольорів, наявні в англійських композитах, утворюються шляхом

метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик, які стають корелятами метафор.

У складі англійських композитів із кольороназвою найбільшу кількість символічних значень (6) утворює чорний колір. Дещо меншою (4) є кількість символічних значень у білого та червоного кольорів. Синій та сірий кольори мають по 2 символічні ознаки. Зелений, коричневий та фіолетовий кольори виявляють по одній символічній ознаці.

Жовтий, рожевий та оранжевий кольори, наявні в аналізованих англійських композитах, не утворюють символічних значень.

2.2. Кольороконцепти в номінативних моделях українських композитів

Номінативні моделі композитів української мови, число яких в укладеній вибірці дорівнює 393, включають назви 11 кольорів: білого, чорного, червоного, зеленого, жовтого, синього / блакитного / голубого, коричневого, сірого, рожевого – див. Додаток Б.

2.2.1. Кольороконцепт БІЛИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.1): 81 одиниця з ад'єктивним елементом *білий*, або 20,6% від загального числа прикладів. 40 композитів є іменниками, 41 – прикметниками. 68 одиниць (84%) позначають онтологічну ознаку предмета, 13 одиниць (16%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *білий*, належать: «який має колір (наближається кольором до) крейди, молока, снігу», «білий колір», «на (у) якому є багато білих плям, вибілених предметів», «зблідлий, блідий», «світлошкірий (про расу)», «посивілий, сивий, сивоволосий», «безколірний, безбарвний,

прозорий», «вимитий, випраний: чистий» (1: 81)². Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують сім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. Б.1.1 у Додатку Б):

- центральні – **ЛЮДИНА** [Людина: 1, Частина тіла: 22]: 23 – 28,4%; **ТВАРИНА** [Тварина: 2, Частина тіла: 20]: 22 – 27,2%;
- периферія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 7]: 7 – 8,6%; **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 5, Частина одягу: 1]: 6 – 7,4%; **РОСЛИНА** [Рослина: 1, Частина рослини: 4]: 5 – 6,2%;
- периферія-2 – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 3]: 3 – 3,7%; **ЇЖА** [Їжа: 2]: 2–2,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «ЩОСЬ (X) є БЛЕ», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *білий X* (8 одиниць – 9,9%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина**: *білий ведмідь* (1: 80) – ім. хижий ссавець родини ведмедевих, поширений на плавучій кризі, островах і узбережжях Північно-Льодовитого океану; **Природний об'єкт**: *білі ночі* (1: 80) – ім. літні ночі на півночі, коли вечірні сутінки зливаються зі світанком; **Рослина**: *білий гриб* (1: 80) – ім. один із кращих їстівних грибів; боровик; **Артефакт**: *біла книга* (1: 80) – ім. збірник документів із метою інформування про діяльність уряду в тій або іншій галузі (дипломатичній, військовій і т. ін.); **Їжа**: *біле вино* (1: 80) – ім. натуральне виноградне вино.

Прямі позначення виду *білий X* беруть участь у номінативних зсувах (90,1%): метонімічних / МТН (53 – 65,4%), метафоричних / МТР (17 – 21%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (3 – 3,7%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.1.2 у Додатку Б): партитивності (49

² Номер 1 відповідає словнику ВТССУМ, після двокрапки надано номер сторінки.

вживань), власності (7 вживань), каузації (2 вживання), контактної дії (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиційної схеми подібності / метафори (20 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (67 та 4 одиниць відповідно). Схеми партитивності та контактної дії задіяні також на четвертому кроці деривації (по 1 одиниці). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): білотілий (1: 81) – ім. у якого біле тіло; МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): білокорий (1: 81) – прикм. який має білу кору, оболонку; уживається як постійний епітет берези; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): білокопитник (1: 81) – ім. трав'яниста рослина родини складноцвітних з листям, укритим знизу білими волосинками; підбіл; четвертий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. Власність (Власність-1 > Власник) → 3. Власність (Власник > Власність-2 / Ціле) → 4. Партитивність (Ціле > Частина): білорусизм (1: 81) – ім. слово чи зворот, запозичені з білоруської мови.
- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): білоруси (1: 81) – ім. один із трьох східнослов'янських народів, що становить основне населення Білорусії (за однією з версій, воїнів-русичів під час битви супроводжували священики у святковому білому вбранні); третій крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. Власність (Власність-1 > Власник) → 3. Власність (Власник > Власність-2): білоруський (1: 81) – прикм. до білорус і Білорусія, у т. ч. білоруська мова.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): білокрів'я (1: 81) – ім. захворювання кровотворної системи, що виявляється у

значному збільшенні кількості білих кров'яних тілець у крові; лейкемія; третій крок деривації – МТР + МТН 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЛЮДИНА → 3. Каузація (Афектив > Каузатор): біла гарячка (1: 80) – ім. гострий психоз, що виникає на ґрунті тривалого зловживання алкоголем.**

- Контактна дія: четвертий крок деривації – МТН 1. **Такий ОДЯГ → 2. Власність (Власність-1 > Власник) → 3. Власність (Власник > Власність-2 / Пацієнс) → 4. Контактна дія (Пацієнс > Агенс): білорусистика (1: 81) – ім. сукупність наук, що вивчають білоруську мову, культуру, літературу, фольклор.**
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. **Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ: білі карлики (1: 80) – ім. зорі білого кольору з малою світністю, що характеризуються великою густиною речовини; МТР 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ТЕРИТОРІЯ: біла пляма (1: 80) – ім. необжитий, невивчений район.****

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *білий X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток Б.1, табл. Б.1.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референт: ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- ТВАРИНА → референт: РОСЛИНА (2);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референти: ЛЮДИНА (1), ОБ'ЄКТ (1), ТЕРИТОРІЯ (1), ІНФОРМАЦІЯ (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (4 мовні одиниці, чотиричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів більший ступінь метафоризації має домен РОСЛИНА, представлений у 2 прикладах.

Символьною ознакою білого кольору, наявною в українських композитах, є «прихильний до порядку, контрреволюційний». Це значення утворено шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної

характеристики «позбавлений (іншого) кольору», яка стає корелятом метафор:

- **1. Х: позбавлений (іншого) кольору → 2. Х: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИЙ [13]:** білогвардійці (1: 81) – ім. монархісти та контрреволюціонери (від кольору прапора прибічників короля під час французької революції 18 ст.); білогвардієць (1: 81) – ім. член антирадянської контрреволюційної військової організації, а також той, хто воював проти радянської влади в лавах білої гвардії; контрреволюціонер; білогвардійка (1: 81) – ім. жін. до білогвардієць; білогвардійський (1: 81) – прикм. до білогвардійці; білогвардійщина (1: 81) – ім. білогвардійці, контрреволюціонери; білоемігрант (1: 81) – ім. людина, яка після перемоги революції 1917 року у Росії емігрувала за кордон; білоемігрантка (1: 81) – ім. жін. до білоемігрант; білоемігрантський (1: 81) – прикм. до білоемігрант; білоемігрантищина (1: 81) – ім. збірн. до білоемігрант; білопольський (1: 81) – прикм. до білополяки; білопольська армія; білополяки (1: 81) – ім. іст. війська Польщі, які в 1919-1920 рр., після розгрому другого походу Антанти, пішли війною проти радянською влади в Росії; білоказацький (1: 81) – прикм. стос. до білого козацтва; білокозак (1: 81) – ім. кіннотник, що воював у складі військових формувань білого козацтва.

Отже, білий колір у складі 13 українських композитів виражає 1 символічне значення, утворене від 1 квалітативної онтологічної характеристики.

2.2.2. Кольороконцепт ЧОРНИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.2): 137 одиниць з ад'єктивним елементом *чорний*, або 34,9% від загального числа прикладів. 86 композитів є іменниками, 51 – прикметниками. 120 одиниць (87,6%) позначають онтологічну ознаку предмета, 17 одиниць (12,4%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *чорний*, належать: «кольору сажі, вугілля,

найтемніший», «темний, темніший порівняно зі звичайним кольором», «те саме, що в'язниця», «виготовлений з темного, житнього борошна», «темноволосий і смуглий, чорнявий», «чорношкірий (як ознака раси)», «брудний, покритий брудом, сажено, кіптявою», «позбавлений світла» (1: 1605). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. Б.2.1 у Додатку Б):

- центральні – **ЛЮДИНА** [Людина: 1, Частина тіла: 36]: 37 – 27%; **ТВАРИНА** [Тварина: 2, Частина тіла: 32]: 34 – 24,8%;
- периферія-1 – **РОСЛИНА** [Рослина: 8, Частина рослини: 11]: 19 – 13,9%; **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 11]: 11 – 8%;
- периферія-2 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 7]: 7 – 5,1%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 5]: 5 – 3,7%; **ЇЖА** [Їжа: 4]: 4 – 2,9%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 3]: 3 – 2,2%.

Основою внутрішньої форми композитів, які номінують зазначені предметні домени, є квалітативна схема «ЩОСЬ (X) є ЧОРНЕ», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *чорний X* (22 одиниці – 16,1%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина: чорномазий** (1: 1606) – *прикм. розм.* 1. чорний від бруду, замащений землею, болотом; **Частина тіла людини: чорна кров** (1: 1605) – *ім.* венозна кров; **Тварина: чорнобурка** (1: 1605) – *ім. розм.* чорно-бура лисиця; **Рослина: чорні гриби** (1: 1605) – *ім.* гриби, які темніють від сушіння (маслюки, моховики, підосичники); **Частина рослини: чорне дерево** (1: 1605) – *ім.* деревина деяких цінних порід тропічних дерев, темного кольору, що використовується для виготовлення меблів, духових музичних інструментів; **Природний об'єкт: чорнозем** (1: 1606) – *ім.* родючий чорний ґрунт, багатий на перегній, що утворився переважно в степових і лісостепових районах, поле, площа з таким ґрунтом; **Артефакт: чорний порох** (1: 1605) – *ім.* вибухова суміш із

калієвої селітри, сірки та вугілля; **Їжа:** чорна ікра (1: 1605) – ім. ікра осетрових риб; **Територія:** чорна дорога (1: 1605) – ім. автогужовий шлях, покритий смолистими речовинами (бітумом, дьогтем, смолою).

Прямі позначення виду *чорний X* беруть участь у номінативних зсувах (83,9%): метонімічних / МТН (93 – 67,9%), метафоричних / МТР (19 – 13,9%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (2 – 1,4%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (1 – 0,7%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.2.2. у Додатку Б): партитивності (59 вживань), інклюзивності (23 вживання), власності (12 вживань), каузації (2 вживання), схожості (2 вживання), контактної дії (1 вживання), темпоральності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (20 вживань). Метафоричний / аналоговий зсув відбувається на підставі схеми схожості / аналогії (2 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (90 та 25 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): чорнобородий (1: 1605) – прикм. який має чорну бороду, з чорною бородою; МТН 1. Така ТВАРИНА → 2. Партитивність (Ціле > Частина): чорнобурка (1: 1605) – ім. розм. хутро чорно-бурої лисиці; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): чорнобривець (1: 1605) – ім. однорічна трав'яниста декоративна рослина родини складноцвітих із запашними квітками жовтого та брунатно-червоного кольору.
- Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЇЖА → 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер): чорнохлібний (1: 1606) – прикм. із самого лише чорного хліба; третій крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле /

Вміст) → 3. Інклюзивність (**Вміст > Контейнер-явище**): чорнокорість (1: 1606) – ім. властивість за значенням «чорнокорий».

- **Власність**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність** → 2. **Власність** (**Власність > Власник**): чорне духівництво (духовенство) (1: 1605) – ім. частина православного духівництва, яка суворо дотримується чернечої обітниці, чернецтво; третій крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ** → 2. **Партитивність** (**Частина > Ціле / Власник**) → 3. **Власність** (**Власник > Власність**): чорногузів (1: 1606) – прикм. до чорногуз, належний чорногузові.
- **Каузація**: другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Фактитив** → 2. **Каузація** (**Фактитив > Каузатор**): чорна вісна (1: 1605) – ім. народна назва важкої форми віспи, за якої віспини набувають темно-синього забарвлення.
- **Темпоральність**: другий крок деривації – **МТН 1. Така ТЕРИТОРІЯ** → 2. **Темпоральність** (**Предмет / (територія) > Час його існування**): чорнотроп (1: 1606) – ім. осінній холодний період до випадання снігу.
- **Схожість/аналогія**: другий крок деривації – **МТР/АНЛ 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. **Схожість** (**Корелят > Компаратив**): чорноземоподібний (1: 1606) – прикм. подібний до чорнозему (про ґрунт).
- **Подібність/метафора**: третій крок деривації – **МТН + МТР 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. **Контактна дія** (**Пацієнс > Агенс / ЛЮДИНА-1**) → 3. **ЛЮДИНА-2**: чорноземний (1: 1606) – прикм. перен. розм. по-селянському щирий, безпосередній, міцний (про людину).

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *чорний* Х, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток Б.2, табл. Б.2.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ЛЮДИНА → референт: РОСЛИНА (1);
- ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (1);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референт: ЛЮДИНА (1).

Тим самим поняття зі складу корелятивних доменів ЛЮДИНА, ТВАРИНА та ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ мають однаковий метафоричний потенціал (по одній мовній одиниці, одночленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів більший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений у двох прикладах.

Символьними ознаками чорного кольору, наявними в українських композитах, є «поганий, ганебний», «простонародний, низького походження», «некваліфікований», «погромник-реакціонер», «спричинений дияволом», «не парадний, не нарядний», «невідомий». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «брудний», «у брудному одязі», «темний, позбавлений світла», які стають корелятами метафор:

- 1. Х: брудний → 2. Y: ПОГАНИЙ, ГАНЕБНИЙ [4]: чорне слово (1: 1605) – ім. лайка із згадуванням чорта; чорноротий (1: 1606) – прикм. розм. який злісно лається, поширює наклепи тощо, у знач. ім. чорноротий, чорнорота, зла, лайлива людина; чорноротість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорноротий; чорна пляма (1: 1605) – ім. те, що ганьбить, плямує чию-небудь репутацію.
- 1. Х: брудний → 2. Y: ПРОСТОНАРОДНИЙ, НИЗЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ [3]: чорна рада (1: 1605) – ім. загальна козацька рада, скликана в 1663 р. поблизу Ніжина для обрання гетьмана Лівобережної України, в якій взяли участь селянство і міська біднота (чернь); чорна кістка (1: 1605) – ім. люди недворянського походження; чорні люди (1: 1605) – ім. частина посадських людей, що сплачували державні податки, трудящі маси міського населення в 16-17 ст.
- 1. Х: у брудному одязі → 2. Y: НЕКВАЛІФІКОВАНИЙ [2]: чорнороб (1: 1606) – ім. некваліфікований робітник, який виконує переважно

фізично важку, брудну роботу, *перен.* той, хто виконує чорнову, копітку роботу, яка потребує багато сил, витривалості й терпіння; чорноробський (1: 1606) – *прикм.* до чорнороб, який складається з чорноробів.

- 1. Х: темний, позбавлений світла → 2. У: ПОГРОМНИК-РЕАКЦІОНЕР [5]: чорносотенець (1: 1606) – *ім. див.* чорносотенці; чорносотенна (1: 1606) – *ім. політ. жін.* до чорносотенець; чорносотенний (1: 1606) – *прикм.* до чорносотенці; чорносотенство (1: 1606) – *ім. політ.* 1. рух чорносотенців. 2. збірн. до чорносотенці; чорносотенці (1: 1606) – *ім. політ.* члени крайньо-правих організацій в Росії в 1905 – 1917 рр., які виступали під гаслами монархізму, великодержавного шовінізму та антисемітизму.
- 1. Х: темний, позбавлений світла → 2. У: СПРИЧИНЕНИЙ ДИЯВОЛОМ [1]: чорна хвороба (1: 1605) – *ім.* падуча хвороба, епілепсія (вважалася результатом одержимості духами).
- 1. Х: темний, позбавлений світла → 2. У: НЕ ПАРАДНИЙ, НЕ НАРЯДНИЙ [1]: чорний хід (1: 1605) – *ім.* прохід у будівлі, призначений переважно для господарських потреб.
- 1. Х: темний, позбавлений світла → 2. У: НЕВІДОМИЙ [1]: чорний ящик (1: 1605) – *ім.* система, в якій зовнішньому спостерігачеві доступні лише вхідні та вихідні величини, а внутрішня будова її й процеси, які в ній відбуваються, невідомі.

Отже, чорний колір у складі 17 українських композитів виражає 7 символічних значень, утворених від 3 квалітативних онтологічних характеристик.

2.2.3. Кольороконцепт ЧЕРВОНИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.3): 65 одиниць з ад'єктивним елементом *червоний*, або 16,5% від загального числа прикладів. 33 композити є іменниками, 32 –

прикметниками. 56 одиниць (86,2%) позначають онтологічну ознаку предмета, 9 одиниць (13,8%) – символну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *червоний*, належать: «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим» та «кольору крові та його близьких відтінків» (1: 1597). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують шість концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. Б.3.1 у Додатку Б):

- центральні – **ТВАРИНА** [Частина тіла: 19]: 19 – 29,2%; **РОСЛИНА** [Частина рослини: 13]: 13 – 20%; **ЛЮДИНА** [Частина тіла: 12]: 12 – 18,6%;
- периферія-1 – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 3, Частина артефакту: 3]: 6 – 9,2%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 5]: 5 – 7,7%;
- периферія-2 – **ЇЖА** [Їжа: 1]: 1 – 1,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, що позначають згадані предметні домени, є квалітативна схема «ЩОСЬ (X) Є ЧЕРВОНЕ», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *червоний X* (7 одиниць – 10,8%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Частина рослини:** червоне дерево (1: 1597) – ім. 2. деревина червоного дерева і деяких подібних (зокрема, червоної вільхи), що використовується для виготовлення меблів вищої якості; **Частина тіла людини:** червонокрівці (1: 1598) – ім. біол. червоні кров'яні тільця; еритроцити; **Природний об'єкт:** червоне зміщення (1: 1597) – ім. астр. зміщення спектральних ліній у бік довгих хвиль спектра, що зумовлюється зменшенням частоти випромінювання; **Їжа:** червоне вино (1: 1597) – ім. вино, виготовлене з певних сортів винограду темного кольору.

Прямі позначення виду *червоний X* беруть участь у номінативних зсувах (89,2%): метонімічних / МТН (47 – 72,3%), метафоричних / МТР

(10 – 15,4%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (1 – 1,5%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.3.2. у Додатку Б): партитивності (45 вживань), інклюзивності (13 вживань), контактної дії (2 вживання), схожості (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (10 вживань). Метафоричний / аналоговий зсув відбувається на підставі схеми схожості / аналогії (1 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (45 та 13 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): червонощокий (1: 1598) – *прикм.* який має рожеві, червоні щоки; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ** → 2. **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → 3. Партитивність (Частина > Ціле): червономордий (1: 1598) – *прикм.* те саме, що червонолиций.
- Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА РОСЛИНИ** → 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер): червонодеревий (1: 1597) – *прикм.* зробл. з червоного дерева; третій крок деривації – МТН 1. Такий **АРТЕФАКТ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище): червонозорість (1: 1597) – *ім.* властивість за значенням «червонозоряний».
- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА РОСЛИНИ** → 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс): червонодеревець (1: 1597) – *ім.* столяр, який виготовляє меблі з червоного дерева або взагалі меблі вищої якості.
- Схожість/аналогія: другий крок деривації – МТР/АНЛ 1. Такий **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. Схожість (Корелят >

Компаратив): червономідний (1: 1598) – *прикм.* 2. який має колір червоної міді.

- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле): червономордий (1: 1598) – *прикм.* те саме, що червонолиций.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *червоний Х*, які належать до предметного домену ТВАРИНА (див. Додаток Б.3, табл. Б.3.1), є метафоричним корелятом, котрий формує такий метафоричний спектр:

- ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (1).

Тим самим метафоричний потенціал має поняття зі складу корелятивного домену ТВАРИНА (одна мовна одиниця, одночленний метафоричний спектр). Референтним доменом, представленим 1 прикладом, є ЛЮДИНА.

Символьними ознаками червоного кольору, наявними в українських композитах, є «у небезпеці», «революційний», «крайньолівий, агресивний». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «кольору крові», яка стає корелятом метафор:

- 1. Х: кольору крові → 2. У: У НЕБЕЗПЕЦІ [1]: червона книга (1: 1597) – *ім.* багатотомне видання, яке здійснюється Міжнародною спілкою охорони природи і містить відомості про види тварин і рослин, які зникають і потребують охорони; зібрання подібних відомостей по якій-небудь області, частини країни.
- 1. Х: кольору крові → 2. У: РЕВОЛЮЦІЙНИЙ [7]: Червона Армія (1: 1597) – *ім.* армія, створена 23.02.1918 р. для захисту і підтримання радянської влади; червоноармієць (1: 1597) – *ім.* рядовий воїн Червоної армії; червоноармійський (1: 1597) – *прикм.* стосується до Червоної Армії, червоноармійця; червоногвардієць (1: 1597) – *ім.* борець Червоної гвардії; червоногвардійський (1: 1597) – *прикм.* стосується до Червоної

гвардії, червоногвардійця; червонофлотець (1: 1598) – ім. рядовий моряк Військово-морського флоту СРСР; червонофлотський (1: 1598) – прикм. стосується до червонофлотця.

- 1. X: кольору крові → 2. Y: **КРАЙНЬОЛІВНИЙ, АГРЕСИВНИЙ** [1]: коричнево-червона доктрина (1: 575) – ім. про спільність і схожість крайньоправих і крайньолевих ідеологій, політичних доктрин.

Отже, червоний колір у складі 9 українських композитів має 3 символічні значення, утворені від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.2.4. Кольороконцепт ЗЕЛЕНИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.4): 19 одиниць з ад'єктивним елементом *зелений*, або 4,8% від загального числа прикладів. 16 композитів є іменниками, 3 – прикметниками. Усі 16 одиниць (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *зелений*, належать: «один із основний кольорів спектра – середній між жовтим та блакитним», «який має колір трави, листя, зелені», «зроблений із зелені, рослинності», «який заріс зеленню, травою, кущами», «що стосується зелені, рослинності», «недозрілий, недоспілий (про злакові рослини, фрукти, овочі)», «екологічні напрями та рухи, мета яких – захист довкілля, а також перебудова усіх галузей громадського життя, економіки, зовнішньої політики, освіти», «хворобливо блідий (про колір обличчя, шкіри людини)» (1: 456). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють п'ять концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. Б.4.1 у Додатку Б):

- центральні – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 7]: 7 – 36,8%; **РОСЛИНА** [Рослина: 5, Частина рослини: 1]: 6 – 31,6%;
- периферія-1 – **ТВАРИНА** [Тварина: 1, Частина тіла: 2]: 3 – 15,8%; **ЛЮДИНА** [Частина тіла: 2]: 2 – 10,5%; **ЇЖА** [Їжа: 1]: 1 – 5,3%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна схема «ЩОСЬ (X) є ЗЕЛЕНЕ», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *зелений X* (5 одиниць – 23,6%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Артефакт:** зелене світло (1: 456) – ім. сигнал зеленого кольору в очковому світлофорі як знак, що дозволяє рух; **Рослина:** зелена аптека (1: 456) – ім. про дикорослі лікарські рослини; **Тварина:** зелені бактерії (1: 456) – ім. мікроорганізми, що містять хлорофіл і засвоюють вуглекислий газ за допомогою сонячної енергії; **Їжа:** зелений чай (1: 456) – ім. різновид гіркуватого на смак чаю, що дає зеленувато-жовтуватий, дуже запашний настій.

Прямі позначення виду *зелений X* беруть участь у номінативних зсувах (76,4%): метонімічних / МТН (13 – 68,4%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (1 – 5,3%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б4.2. у Додатку Б): партитивності (11 вживань), інклюзивності (3 вживання), контактної дії (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (1 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (12 та 2 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): зеленоокий (1: 457) – прикм. із зеленими очима; МТН 1. Така РОСЛИНА → 2. Партитивність (Місце > Те, що знаходиться поряд (рослина)): зелений театр (1: 456) – ім. літній театр серед зелені; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія): зелений шантаж (1: 456) – ім. а) активне скуповування акцій компанії, яка стає об'єктом спроби поглинання для того, щоб змусити її викупити свої акції за високою ціною; б) викуп компанією власних акцій за підвищеною ціною у

фірми, що скупила значний пакет її акцій і погрожує поглинути компанію (від англ. *green* /гроші/ + *mail* /шантаж, піратство/, за аналогією з *blackmail*).

- Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. **Такий АРТЕФАКТ → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): зелена карта (1: 456) – ім.** а) угода про взаємне визнання страхового покриття громадянської відповідальності власників засобу автотранспорту та про надання взаємної допомоги з урегулювання збитків, що виникають у міжнародному автотранспортному сполученні; третій крок деривації – МТН 1. **Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище): зеленоокість (1: 457) – ім.** властивість за значенням «зеленоокий».
- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. **Така РОСЛИНА → 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс): зелений патруль (1: 456) – ім.** громадська група, що здійснює нагляд за рослинністю, її охорону.
- Подібність / метафора: третій крок деривації – МТН + МТР 1. **Такий АРТЕФАКТ → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія / ФІЗИЧНА ПОДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ: зелена вулиця (1: 456) – ім.** про відсутність перешкод, затримок у здійсненні чого-небудь.

У метафоричній номінації назва предмету виду *зелений X*, яка належить до предметного домену АРТЕФАКТ (див. Додаток Б.4, табл. Б.4.1), є метафоричним корелятом, що формує такий м е т а ф о р и ч н и й с п е к т р :

➤ АРТЕФАКТ → референт: СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ (1).

Тим самим метафоричний потенціал має поняття зі складу корелятивного домену АРТЕФАКТ (одна мовна одиниця, одночленний метафоричний спектр). Референтний домен СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ представлено одним прикладом.

Символьні ознаки зеленого кольору у корпусі досліджуваних українських композитів не виявлені.

2.2.5. Кольороконцепт ЖОВТИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.5): 39 одиниць з ад'єктивним елементом *жовтий*, або 9,9% від загального числа прикладів. 20 композитів є іменниками, 19 – прикметниками. 37 одиниць (94,9%) позначають онтологічну ознаку предмета, 2 (5,1%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених ад'єктивною основою *жовтий*, належать: «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середній між оранжевим і зеленим», «який має колір золота, яєчного жовтка, соняшникового суцвіття», «зблідлий, змарнілий, із жовтим відтінком; худий», «засохлий, вигорілий, зів'ялий» (1: 369-370). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють п'ять концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. Б.5.1 у Додатку Б):

- центральні – **ТВАРИНА** [Частина тіла: 19]: 19 – 48,7%;
- периферія-1 – **ЛЮДИНА** [Людина: 2, Частина тіла: 8]: 10 – 25,6%;
- периферія-2 – **РОСЛИНА** [Частина рослини: 4]: 4 – 10,3%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 3]: 3–7,7%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 1]: 1–2,6%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиційна схема «ЩОСЬ Є ЖОВТЕ», ужита в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *жовтий X* (3 одиниці – 7,7%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Частина тіла людини: жовта пляма** (1: 370) – ім. найчутливіша частина сітківки ока, розміщена назовні від диска зорового нерва; виконує функцію центрального зору; **Природний об'єкт: жовтозем** (1: 370) – ім. легкий глинистий ґрунт сірувато-жовтого та жовто-білого кольору.

Прямі позначення виду *жовтий X* беруть участь у номінативних зсувах (92,3%): метонімічних / МТН (33 – 84,6%), метафоричних / МТР

(2 – 5,1%), метонімічних + метафоричних/ МТН + МТР (1 – 2,6%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.5.2. у Додатку Б): партитивності (30 вживань), інклюзивності (4 вживання), каузації (2 вживання), локативності (2 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (3 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (31 та 5 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): ; жовтоносий (1: 370) – *прикм.* у якого жовтий ніс; третій крок деривації – МТН 1. Такий **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться / Ціле) → 3. Партитивність (Ціле > Частина): жовтоводський (1: 370) – *прикм.* до Жовті Води.
- Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Такий **АРТЕФАКТ** → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): жовтий білет (1: 370) – *ім.* у деяких країнах – реєстрова картка повії для реєстрації у поліції; третій крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище): жовтокрилість (1: 370) – *ім.* властивість за значенням «жовтокрилий».
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЛЮДИНА / Афектив** → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): жовта пропасниця (1: 370) – *ім.* гостре інфекційне захворювання (один із різновидів малярії), збудником якого є вірус; ознаками хвороби є гарячка, інтоксикація, жовтяниця, крововиливи.
- Локативність: другий крок деривації – МТН 1. Такий **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться): Жовті Води (1: 370) – *ім.* місто.

- Подібність / метафора: третій крок деривації – МТН + МТР 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 3. ЛЮДИНА: жовторотий (1: 370) – *прикм. перен.* про молодих, недосвідчених людей.

У метафоричній номінації назва предметної сутності виду *жовтий* Х, яка належить до предметного домену ТВАРИНА (див. Додаток Б.5, табл. Б.5.1), є метафоричним корелятом, котрий формує одночленний метафоричний спектр:

- ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (1).

Тим самим метафоричний потенціал має поняття зі складу корелятивного домену ТВАРИНА (одна мовна одиниця, одночленний метафоричний спектр). Референтний домен ЛЮДИНА представлений одним прикладом.

Символьними ознаками жовтого кольору, наявними в українських композитах, є «низькопробний, продажний» та «зрадницький». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «колір низькопробного паперу», та шляхом метонімічного + метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «колір вікна будівлі, де засідали зрадники», які стають корелятами метафор:

- 1. Х: *колір низькопробного паперу* → 2. У: **НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ** [1]: жовта преса (1: 370) – *ім.* низькопробна, продажна преса, що в гонитві за сенсацією публікує вигадану й перекручену інформацію, скандальну хроніку, компрометуючі факти з особистого життя відомих людей.
- 1. Х: *колір вікна будівлі, де засідали зрадники* → 2. У: **ЗРАДНИЦЬКИЙ** [1]: жовті профспілки (1: 370) – *ім.* назва профспілок, лідери яких проводять політику співробітництва з роботодавцями. (Ймовірно, термін виник під час страйку у Франції у 1887, коли роботодавці створили профспілку для зриву страйку; члени цього союзу засідали в

приміщенні, в якому вікно було заклеєне жовтим папером замість скла, розбитого страйками).

Отже, жовтий колір у складі двох українських композитів виражає два символні значення, утворені від двох квалітативних онтологічних характеристик.

2.2.6. Кольороконцепт СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.6): 21 одиниця з ад'єктивними елементами *синій, блакитний, голубий*, або 5,4% від загального числа прикладів. 10 композитів є іменниками, 10 – прикметниками, 1 – прислівником. Усі композити (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *синій*, належать: «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середній між голубим і фіолетовим», «який цвіте квітками такого кольору», «зроблений із квіток такого кольору», «який кольором наближається до синього», «який має відтінок синього кольору», «який дуже зблід, змарнів або почервонів, набувши відтінку такого кольору (про обличчя, шкіру)», «який має обличчя, шкіру такого кольору (про людину)» (1: 1317); до позначених прикметниковою основою *блакитний*, належать: «небесно-голубого кольору», «голубий» (1: 86); до позначених прикметниковою основою *голубий*, належать: «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра — середнього між зеленим і синім», «кольору ясного неба», «світло-синій, блакитний» (1: 251).

Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують шість концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. Б.6.1 у Додатку Б):

- центральный – ЛЮДИНА [Частина тіла: 10]: 10 – 47,6%;
- периферія – ТВАРИНА [Тварина: 1, Частина тіла: 2]: 3 – 14,3%; ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [Природний об'єкт: 3]: 3 – 14,3%;

РОСЛИНА [Частина рослини: 2]: 2 – 9,5%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 2]: 2 – 9,5%; **ОДЯГ** [Одяг: 1]: 1 – 4,8%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ЩОСЬ (X) є СИНЄ / БЛАКИТНЕ / ГОЛУБЕ», вживані в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *синій X*, *голубий X* (6 одиниць – 28,6%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** *синій кит* (1: 1317) – ім. водяний ссавець роду смугачів; найбільша тварина на земній кулі; **Частина тіла тварини:** *синьоголовий* (1: 1319) – прикм. із синьою головою, голівкою; **Природний об'єкт:** *синій мул* (1: 1317) – ім. осад морських басейнів сталеві-сірого або синювато-сірого кольору із сірководневим запахом; **Частина рослини:** *синьоцвіття* (1: 1319) – ім. синій цвіт, сині квіти; **Артефакт:** *голубі фішки* (1: 251) – ім. звичайні акції найбільш відомих великих компаній США.

Прямі позначення виду *синій X*, *голубий X*, *блакитний X* беруть участь у номінативних зсувах (71,4%): метонімічних / МТН (12 – 57,1%), метафоричних / МТР (1 – 4,8%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (2 – 9,5%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.6.2. у Додатку Б): партитивності (13 вживань), інклюзивності (3 вживання), власності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (3 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (10 та 5 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *синьоокий* (1: 1319) – прикм. із синіми очима, у знач. ім. синьоока жінка, дівчина із синіми очима; *блакитноокий* (1: 86) – прикм. який має блакитні очі; *голуба кров* (1: 251) – ім. ірон. про дворянське,

аристократичне походження кого-небудь; третій крок деривації – МТР + МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА → 3. Партитивність (Частина > Ціле): синьоочка – ім. ковелін, мінерал класу сульфідів, із синіми вкрапленнями.

- Інклюзивність: третій крок деривації – МТН 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище): синьоламкість (1: 1319) – ім. зниження пластичності сталі при одночасному підвищенні міцності, що спостерігається при деформації в інтервалі температур, які викликають синій колір мінливості.
- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): синя панчоха (1: 1317) – ім. зневажл. суха, черства жінка, що втратила чарівність, цілком віддалася науковим інтересам, книгам.
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-1 → ОБ'ЄКТ-2: синьозорий (1: 1319) – прикм. 3. який нагадує сині зорі.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *синій X*, *голубий X*, *блакитний X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток Б.6, табл. Б.6.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри:

- ЛЮДИНА → референти: РОСЛИНА (1), ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референт: ОБ'ЄКТ (1).

Тим самим більший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ЛЮДИНА (дві мовні одиниці, двочленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів більший ступінь метафоризації має домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ.

Символьні ознаки синього, блакитного та голубого кольору в досліджених українських композитах не виявлені.

2.2.7. Кольороконцепт КОРИЧНЕВИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.7): 2 одиниці з ад'єктивним елементом *коричневий*, або 0,5% від загального числа прикладів. 2 композити є іменниками (100%), які позначають символну ознаку кольору.

Символьною ознакою коричневого кольору, наявною в українських композитах, є «фашистський, крайньоправий, агресивний». Це значення утворено шляхом метафоричного зсуву від онтологічної характеристики «колір одягу фашистів», яка стає корелятом метафор:

- 1. Х: **колір одягу фашистів** → 2. У: **ФАШИСТСЬКИЙ, КРАЙНЬОПРАВИЙ, АГРЕСИВНИЙ** [2]: *коричнева чума* (1: 575) – ім. про фашизм (назва походить від кольору форми членів націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини); *коричнево-червона доктрина* (1: 575) – ім. про спільність і схожість крайньоправих і крайньолівих ідеологій, політичних доктрин.

Отже, коричневий колір у складі двох українських композитів має одне символне значення, утворене від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.2.8. Кольороконцепт СІРИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.8): 18 одиниць з ад'єктивним елементом *сірий*, або 4,6% від загального числа прикладів. 11 композитів є іменниками, 7 – прикметниками. 16 одиниць (88,9%) позначають онтологічну ознаку предмета, 2 одиниці (11,1%) – символну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених ад'єктивною основою *сірий*, належать: «колір, середній між білим і чорним», «барва попелу», «блідий, з відтінком такого кольору (про обличчя, про людину з таким обличчям)», «із шерстю, що має барву попелу (про тварин)», «із сивиною (про волосся)», «неяскравий, тьмянний», «безбарвний, однотонний», «хмарний, похмурий (про погоду, ранок, день)» (1: 1324). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують п'ять

концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. Б.8.1 у Додатку Б):

- центральні – **ТВАРИНА** [Тварина: 4, Частина тіла: 2]: 6 – 33,3%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 5]: 5 – 27,8%;
- периферія-1 – **ЛЮДИНА** [Частина тіла: 2]: 2 – 11,1%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 2]: 2 – 11,1%; **РОСЛИНА** [Частина рослини: 1]: 1 – 5,6%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «ЩОСЬ (X) є СРЕ», уживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *сірий X* (9 одиниць – 50%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина: *сіра курінка*** (1: 1324) – ім. птах родини фазанових, поширений в лісових і лісостепових зонах Європи і Західної Азії; **Природний об'єкт: *сіре тіло*** (1: 1324) – ім. тіло, у якого коефіцієнт поглинання електромагнітних хвиль менший за 1 і не залежить від довжини хвилі; **Частина тіла людини: *сіра речовина [мозку]*** (1: 1324) – ім. фізіол. речовина, яка складається з нервових клітин і в якій містяться нервові центри різних органів; **Артефакт: *сіре сукно*** (1: 1324) – ім. сирове, грубе небілене сукно, з якого шили верхній одяг (сіряки тощо).

Прямі позначення виду *сірий X* беруть участь у номінативних зсувах (50%): метонімічних / МТН (7 – 38,9%) та метафоричних / МТР (2 – 11,1%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.8.2 у Додатку Б): партитивності (4 вживання), інклюзивності (3 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (2 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому кроці деривації (9 одиниць). Наприклад,

- **Партитивність:** другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → **2. Партитивність (Частина > Ціле): сіроокий** (1: 1325) – *прикм.* з сірими очима, людина, що має сірі очі.
- **Інклюзивність:** другий крок деривації – **МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → **2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер): сіропіщаний** (1: 1325) – *прикм.* який складається із сірого піску, насипаний, змурований, виготовлений із нього.

Символьними ознаками сірого кольору, наявними в українських композитах, є «незаконний» та «дозволений». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «недостатньо освітлений» та «між білим та чорним», які стають корелятами метафор:

- **1. X: недостатньо освітлений** → **2. Y: НЕЗАКОННИЙ [1]: сірий ринок** (1: 1324) – *ім.* а) неофіційний, неявний ринок; б) неофіційне котирування та обмін цінних паперів за їхнім очікуваним курсом до офіційного випуску на біржу.
- **1. X: між білим та чорним** → **2. Y: ДОЗВОЛЕНИЙ [1]: сірий список** (1: 1324) – *ім.* список шкідливих речовин, які можуть бути скинуті в морські та океанські води за міжнародною угодою.

Отже, сірий колір у складі двох українських композитів набуває двох символічних значень, утворених від двох квалітативних онтологічних характеристик.

2.2.9. Кольороконцепт РОЖЕВИЙ. Загальні характеристики (Додаток Б.9): 11 одиниць з ад'єктивним елементом *рожевий*, або 2,8% від загального числа прикладів. 7 композитів є іменниками, 4 – прикметниками. Усі 11 одиниць (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *рожевий*, належать: «світло-червоний», «який має рум'янці», «рум'яний» (1: 1230). Поняття про предмети, наділені цими

ознаками, конституують три концептуальні ознакові домени, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. Б.9.1 у Додатку Б):

- центральні – **ЛЮДИНА** [Частина тіла: 4]: 4 – 36,4%; **ТВАРИНА** [Тварина: 1, Частина тіла: 3]: 4 – 36,4%;
- периферія-1 – **РОСЛИНА** [Частина рослини: 3]: 3 – 27,2%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «ЩОСЬ (X) Є РОЖЕВЕ», ужита в прямих номінаціях і подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *рожевий X* (2 одиниці – 18,2%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Тварина:** рожевий шпак (1: 1230) – ім. рід птахів родини шпаківих; **Частина рослини:** рожеве дерево (1: 1230) – ім. деревина тропічних і субтропічних дерев рожевого або рожево-червоного кольору, іноді із запахом троянди.

Прямі позначення виду *рожевий X* беруть участь у номінативних зсувах (81,8%), а саме, метонімічних / МТН (9 – 81,8%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.9.2. у Додатку Б): партитивності (7 вживань), інклюзивності (3 вживання), каузації (2 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (6 та 3 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): рожевобокий (1: 1230) – прикм. який має бік (боки) рожевого кольору; рожевокрилий (1: 1230) – прикм. з рожевими крилами.
- Інклюзивність: третій крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА РОСЛИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище): рожевоплідність (1: 1231) – ім. абстр. до рожевоплідний.

○ Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Фактитив → 2. Каузація (Фактитив > Каузатор): рожевий лишай (1: 1230) – ім. захворювання шкіри з групи інфекційних еритем. Символьні ознаки рожевого кольору в досліджуваних українських композитах не виявлені.

2.2.10. Система кольороконцептів в українських композитах.

Проаналізовані 393 українські композити містять ад'єктивні елементи: **білий** (81 – 20,6%), **чорний** (137 – 34,9%), **червоний** (65 – 16,5%), **зелений** (19 – 4,8%), **жовтий** (39 – 9,9%), **синій, блакитний, голубий** (21 – 5,4%), **коричневий** (2 – 0,5%), **сірий** (18 – 4,6%), **рожевий** (11 – 2,8%). Таким чином, в українській мові найбільшу кількість мають одиниці з ад'єктивним елементом **чорний**. 225 композитів є іменниками, 167 – прикметниками і 1 – прислівником. 348 одиниць (88,5%) позначають онтологічну ознаку предмета, 45 одиниць (11,5%) – символну ознаку кольору – див. Додаток Б, табл. Б.10.

Онтологічні ознаки предмета позначаються основами **білий, чорний, червоний, зелений, жовтий, синій, блакитний, голубий, сірий, рожевий**. Прикметникова основа **коричневий** у складі аналізованих композитів української мови позначає лише символну ознаку кольору. Поняття про предмети, наділені онтологічними ознаками, формують вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. Б.1.3 у Додатку Б):

- центральні – **ТВАРИНА**: 110 – 28,0%; **ЛЮДИНА**: 100 – 25,4%; **РОСЛИНА**: 53 – 13,5%;
- перифірія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ**: 30 – 7,6%; **АРТЕФАКТ**: 26 – 6,6%;
- периферія-2 – **ОДЯГ**: 18–4,6%; **ЇЖА**: 8–2,0%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ**: 3– 0,8%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна

схема «ЩОСЬ (X) є TAKE-колір», ужита у прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *білий X, чорний X, червоний X, зелений X, жовтий X, синій X, блакитний X, голубий X, сірий X, рожевий X* (62 одиниці – 15,8%) утворюються на першому кроці деривації.

Прямі номінації беруть участь у номінативних зсувах: метонімічних / МТН (267 – 67,9%), метафоричних / МТР (53 – 13,5%), метафоричних + метонімічних / МТР + МТН (8 – 2%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (3 – 0,8%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. Б.1.2 – Б.9.2 у Додатку Б): партитивності (218 вживань), інклюзивності (52 вживання), власності (20 вживань), каузації (8 вживань), контактної дії (5 вживань), схожості (3 вживання), локативності (2 вживання), темпоральності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (61 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому, третьому та четвертому кроках деривації (272, 57 та 2 одиниць відповідно).

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей видів *білий X, чорний X, червоний X, зелений X, жовтий X, синій X, блакитний X, голубий X, сірий X, рожевий X*, які належать до різних предметних доменів (див. Додатки Б.1 – Б.9, табл. Б.1.1 – Б.9.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі м е т а ф о р и ч н і с п е к т р и концептуальних референтів:

- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (6) → референти: **ЛЮДИНА** (2), ОБ'ЄКТ (2), ТЕРИТОРІЯ (1), ІНФОРМАЦІЯ (1);
- ТВАРИНА (5) → референти: РОСЛИНА (2), **ЛЮДИНА** (3);
- ЛЮДИНА (4) → референти: ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2), РОСЛИНА (2);
- АРТЕФАКТ (1) → референт: СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ (1).

Тим самим найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (6 мовних одиниць, чотиричленний метафоричний спектр). Найменший метафоричний потенціал

мають поняття зі складу корелятивного домену АРТЕФАКТ (одна мовна одиниця, одночленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений 5 прикладами.

Символьні ознаки чорного (17 одиниць), білого (13 одиниць), червоного (9 одиниць), жовтого (2 одиниці), коричневого (2 одиниці), сірого (2 одиниці) кольорів, наявні в український композитах, утворюються шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик, які стають корелятами метафор.

У складі українських композитів із кольороназвою найбільшу кількість символічних значень (7) утворює чорний колір. Червоний колір утворює 3 символічні значення, жовтий та сірий кольори мають по 2 символічні значення. Білий та коричневий кольори у складі композитів української мови мають по одному символічному значенню. Зелений, синій, блакитний, голубий та рожевий кольори, наявні в досліджуваних український композитах, не утворюють символічних значень.

2.3. Кольороконцепти в номінативних моделях новогрецьких композитів

Номінативні моделі композитів новогрецької мови, число яких в укладеній вибірці дорівнює 175, включають назви 10 кольорів: *ασπρος*, *λευκος* (білого); *μαυρος*, *μελας*, *μελανος* (чорного); *κοκκινος*, *ερυθρος* (червоного); *πρασινος*, *χλωρος* (зеленого); *κιτρινος*, *ξανθος* (жовтого); *μπλε*, *γαλαζιος*, *γαλανος* (синього, блакитного, голубого); *υκριζος*, *υκρι* (сірого); *ροζ* (рожевого) – див. Додаток В.

2.3.1. Кольороконцепт ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ / БІЛИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.1): 51 одиниця з ад'єктивними елементами *ασπρος*, *λευκος* або 29,1% від загального числа прикладів. 45 композитів є іменниками, 5 – прикметниками і 1 – дієсловом. 42 одиниці (82,4%)

позначають онтологічну ознаку предмета, 9 одиниць (17,6%) – символъну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *ασπρος*, належать: «який має білий колір», «білий колір молока, снігу», «блідий колір обличчя через неприємні емоції», «світлий, ясний, яскравий», «білошкірий (про людину)», «побляклий, вигорілий» (1: 298; 2: 147)³; до позначених прикметниковою основою *λευκος*, належать: «який має колір снігу, молока», «який має світлий/білий колір шкіри», «білий (про одяг)», «білий, світлий», «білий, світлошкірий» (1: 1006; 2: 477). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституюють сім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.1.1 у Додатку В):

- центральный – **ЛЮДИНА** [Людина: 3, Частина тіла: 14]: 17 – 33,3%;
- периферія-1 – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 8]: 8 – 15,9%; **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 7]: 7 – 13,7%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 6]: 6 – 11,8%;
- периферія-2 – **ЇЖА** [Їжа: 2]: 2 – 3,9%; **ТВАРИНА** [Тварина: 1]: 1 – 1,9%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 1]: 1 – 1,9%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΑΣΠΡΟΣ», «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΛΕΥΚΟΣ», уживані в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *ασπρος* / *λευκος* X (23 одиниці – 45,1%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина**: *λευκοθεα* (1: 1006) – ім. морська богиня; **Частина тіла людини**: *λευκοκύτταρο* (1: 1005) – ім. білі клітини крові; **Артефакт**: *Λευκη Βιβλος* (1: 1006) – ім. біла книга (збірник офіційних державних документів, пов'язаних з внутрішніми та

³ Номер один відповідає словнику ANEG, номер два – словнику HPS. Після двокрапки надано номер сторінки.

зовнішніми питаннями країни); **Одяг:** ασπρόρρουχο (1: 298) – *ім.* біла нижня білизна; **Природний об'єкт:** ασπρόχωμα (1: 298) – *ім.* біла глина, ґрунт із домішками глини та вапна; λευκό φως (1: 1006) – *ім.* світло, що відповідає всім радіусам видимого спектра; **Їжа:** το λευκο κρασι (1: 1006) – *ім.* біле віно, вино жовтуватого кольору, на відміну від рожевого та червоного; **Тварина:** ασπροψαρο (1: 298) – *ім.* велика риба річок та озер зі срібним забарвленням та їстівним м'ясом; **Місце:** Ασπροθαλασσιτισσα (1: 298) – *ім.* набережна (букв. "білий морський шлях").

Прямі позначення виду ασπρος / λευκος Х беруть участь у номінативних зсувах (54,9%): метонімічних / МТН (18 – 35,3%), метафоричних / МТР (10 – 19,6%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. В.1.2 у Додатку В): партитивності (8 вживань), каузації (5 вживань), власності (4 вживання), локативності (1 вживання), контактної дії (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (10 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (27 одиниць та 1 одиниця відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія): εμπόριο λευκής σαρκός (1: 1006) – *ім.* торгівля живим товаром; МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле): ασπρογένης (1: 298) – *ім.* білоборода, сивоборода людина.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Афектив → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): λευκοκυττάρωση (1: 1005) – *ім.* лейкемія; МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ / Фактитив → 2. Каузація (Фактитив > Каузатор): λευκοπύρωση (1: 1005) – *ім.* нагрів металевого тіла до досить великої температури, коли воно буде випромінювати біле світло.

- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): ἀσπροντυμένος (1: 298), λευκοφόρος (1: 1006) – *прикм.* одягнений у біле.
- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. Контактна дія (Пацієнс > дія): λευκοφορώ (1: 1006) – *дієсл.* одягати біле.
- Локативність: третій крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник / Мешканець) → 3. Локативність (Мешканець > Територія): Λευκωσία (1: 1006) – *ім.* Білорусія (за однією з версій, воїнів-русичів під час битви супроводжували священики у святковому білому вбранні).
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ: λευκός νάνος (1: 1006) – *ім.* білий карлик, маленькі зірки (астр).

У метафоричних номінаціях назва предметної сутності виду *λευκος* Х, яка належить до предметного домену ЛЮДИНА (див. Додаток В.1, табл. В.1.1), є метафоричним корелятом, який формує одночленний метафоричний спектр:

➤ ЛЮДИНА → референт: ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);

Тим самим метафоричний потенціал має поняття зі складу корелятивного домену ЛЮДИНА (одна мовна одиниця, одночленний метафоричний спектр). Референтний домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ представлений одним прикладом.

Символьними ознаками білого кольору, наявними у новогрецьких композитах, є «радісний», «спрямований на добро», «без негативних якостей», «прихильний до порядку, консервативний» «прихильний до порядку», «без пріоритетів». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «світлий, освітлений», «світлий», «чистий, позбавлений бруду», «позбавлений (іншого) кольору», «пустий, незаповнений», які стають корелятами метафор:

- 1. X: світлий, освітлений → 2. Y: РАДІСНИЙ [1]: *ἀσπρη μέρα* (1: 298) – *ім.* щасливий і радісний момент.
- 1. X: світлий → 2. Y: СПРЯМОВАНИЙ НА ДОБРО [1]: *λευκή μαγεία* (1: 1006) – *ім.* біла магія або магія, яка викликає сили добра або спрямована на хороше.
- 1. X: чистий, позбавлений бруду → 2. Y: без НЕГАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ [3]: *ασπροπρόσωπος* (1: 298) – *прикм.* 2. який не соромиться чогось, який виправданий; *λευκή ψήφος* (1: 1006) – *ім.* 2. голос наданий за виправданий вирок (у суді); *λευκός γάμος* (1: 1006) – *ім.* законний шлюб.
- 1. X: позбавлений (іншого) кольору → 2. Y: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНСЕРВАТИВНИЙ [2]: *Λευκοί* (1: 1006) – *ім.* білогвардійці; *Λευκός Στρατός* (1: 1006) – *ім.* Білогвардійське військо, біла армія, сформована після Жовтневої революції в Росії офіцерами, повірила в царський режим і була переможена Червоною армією в результаті громадянської війни.
- 1. X: позбавлений (іншого) кольору → 2. Y: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ [1]: *λευκή απεργία* (1: 1006) – *ім.* італійський страйк (працівники, не порушуючи трудове законодавство, виходять на роботу та виконують свої обов'язки, але дуже повільно).
- 1. X: пустий, незаповнений → 2. Y: БЕЗ ПРІОРИТЕТІВ [1]: *λευκή ψήφος* (1: 1006) – *ім.* 1. голосування, за якого дехто утримався та не віддав перевагу жодному з кандидатів.

Отже, білий колір у складі 9 новогрецьких композитів має 6 символічних значень, утворених від 5 квалітативних онтологічних характеристик.

2.3.2. Кольороконцепт ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ / ЧОРНИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.2): 53 одиниці з ад'єктивними елементами *μαυρος, μελανος, μελας* або 30,3% від загального числа прикладів. 40 композитів є іменниками, 11 – прикметниками і 2 – дієсловами. 41 одиниця (77,3%) позначають онтологічну ознаку предмета, 12 одиниць (22,7%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *μαυρος*, належать: «темний (про колір, що зустрічається в природі, про безмісячну ніч, про повну відсутність світла)», «чорний – найтемніший колір, що існує в природі (вугільний колір), повна нестача світла», «чорний колір одягу, що означає жалобу», «темний, похмурий», «чорношкірий; людина африканського походження», «людина, яка багато працює у рабстві», «який пов'язаний із неграми, їхньою культурою», «ефіоп», «негр», «мавр», «який має темну шкіру внаслідок засмаги», «кінь з чорною гривою; вороний кінь», «який має темний колір або відтінок», «брудний», «(про вино) те, що має дуже темний червоний колір», «(про хліб) який має темний колір, тому що готується із цільнозернового борошна», «(про зуби) який має зіпсовані, пошкоджені зуби», «гашиш», «літери алфавіту, які друкуються жирним шрифтом, таким чином, щоб виділити головне» (1: 1058; 2: 497); до позначених прикметниковою основою *μελανος*, належать: «чорний», «той, хто має чорну або темно-синю шкіру на тілі (від удару, холоду)» (1: 1068; 2: 501); до позначених прикметниковою основою *μελας*, належать: «той, хто має дуже темний колір», «чорний, темний» (1: 1068; 2: 502). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують шість концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.2.1 у Додатку В):

- центральный – **ЛЮДИНА** [Людина: 3, Частина тіла: 8]: 11 – 20,8%;
- периферія-1 – **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 8]: 8 – 15,1%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 7]: 7 – 13,2%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 6, Частина артефакту: 1]: 7 – 13,2%;
- периферія-2 – **ТВАРИНА** [Тварина: 3, Частина тіла: 1]: 4 – 7,5%; **ЇЖА** [Їжа: 4]: 4 – 7,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΜΑΥΡΟΣ», «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΜΕΛΑΝΟΣ»,

«ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΜΕΛΑΣ» вживані в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації *μαυρος / μελανος / μελας X* (16 одиниць – 30,2%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина:** *μαυρη φυλη* (1: 1058) – *ім.* негроїдна раса; *μελαχρινος* (1: 1058) – *прикм.* який має смуглу шкіру та чорне волосся; **Частина тіла людини:** *μελανοδερμια* (1: 1068) – *ім.* пігментація шкіри через недостатність надниркових залоз або токсичну дію речовини; **Природний об'єкт:** *μαυρόχωμα* (1: 1059) – *ім.* ґрунт чорного кольору, який утворений від розкладання органічних речовин і використовується переважно в садівництві; *μελανοστρωμα* (1: 1068) – *ім.* дуже сіра та темна хмара, що несе дощ або сніг; **Артефакт:** *μαυροπίνακας* (1: 1058) – *ім.* 1. шкільна дошка чорного кольору, на якій пишуть вчителі та учні крейдою; **Тварина:** *μαυροπούλι* – (1: 1058) – *ім.* шпак; **Їжа:** *μαυροζούμι* (1: 1058) – *ім.* бульйон, зазвичай рідкий, темного кольору; *μέλας ζωμός* (1: 1068) – *ім.* юшка зі свинини, їжа давніх спартанців.

Прямі позначення виду *μαυρος / μελανος / μελας X* беруть участь у номінативних зсувах (69,8%): метонімічних / МТН (20 – 37,7%), метафоричних / МТР (16 – 30,2%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (1 – 1,9%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. В.2.2 у Додатку В): партитивності (9 вживань), власності (6 вживань), інклюзивності (3 вживання), контактної дії (2 вживання), локативності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (17 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (36 та 1 одиниць відповідно). Наприклад,

- ο **Партитивність:** другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле):** *μελασος* (1: 1068) – *прикм.* дуже смуглявий, темношкірий; *μελανοφθαλμος* (1: 1068) – *прикм.* який має темні або чорні очі; *μαυρομάλλης* (1: 1058) – *прикм.* чорноволосий.

- Власність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник): μαυροφόρος (1: 1059) – *прикм.* 1) одягнений у чорне; 2) одягнений у чорне через жалобу; μελανοχίτωνας (1: 1068) – *ім.* чорносорочечники – італійські фашисти, послідовники Муссоліні, які носили чорні сорочки.
- Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. Така ЛЮДИНА → 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер): μαυρη πηειρος (1: 1058) – *ім.* чорний континент – Африка; МТН 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст): μαυροπίνακας (1: 1058) – *ім.* 2. чорний список, чорна дошка, на якій власники магазинів позначали, скільки їм випадково заборгували грошей покупці.
- Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. Такий ОДЯГ → 2. Контактна дія (Пацієнс > дія): μαυροφορώ (1: 1059) – *дієсл.* одягати чорний одяг, одягнений в чорне, особливо коли в нього траур чи скорбота; μελανεμponώ (1: 1067) – *дієсл.* носити одяг чорного кольору, одягатися у чорне (через жалобу).
- Локативність: другий крок деривації – МТН 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться (природний об'єкт)): Μαυροβουνιο (1: 1058) – *ім.* Чорногорія.
- Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ФІНАНСОВИЙ СТАН: μαυρή τρύπα (1: 1058-1059) – *ім.* 2. чорна діра, великий борг в економіці чи дефіцит бюджету, який не може бути сплаченим і постійно зростає; 3. процес чи стан, який вимагає багато часу та грошей і постійно вимагає великої кількості громадських робіт; третій крок деривації – МТН + МТР 1. Такий ОДЯГ → 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА) → 3. ТВАРИНА: μαύρη χήρα (1: 1058) – *ім.* чорна вдова – самка отруйного чорного павука, яка вбиває і пожирає свого партнера після спарювання.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *μαυρος* / *μελανος* / *μελας* X, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток В.2, табл. В.2.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (2);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референт: ФІНАНСОВИЙ СТАН (1);
- АРТЕФАКТ → референт: ЛЮДИНА (1);
- ОДЯГ → референт: ТВАРИНА (1).

Тим самим більший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ТВАРИНА (дві мовні одиниці, одночленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів більший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений трьома прикладами.

Символьними ознаками чорного кольору, наявними в досліджених новогрецьких композитах, є «емоційно негативний», «незаконний», «злочинний», «невідомий». Ці значення утворено шляхом метафоричного зсуву від онтологічних характеристик «позбавлений світла», «темний, позбавлений світла», які стають корелятами метафор:

- 1. X: позбавлений світла → 2. Y: ЕМОЦІЙНО НЕГАТИВНИЙ [6]: *μαυρη αληθεια* (1: 1058) – ім. гірка правда; *μαυρα δακρυα* (1: 1058) – ім. дуже гіркі сльози; *μαυρο χαλι* (1: 1058) – ім. зовсім жалюгідна ситуація; *Μαυρος Σεπτεμβρης* (1: 1058) – ім. вересень 1955 року, під час якого спалахнула хвиля тяжких насильств греків Константинополя під час турецької окупації; *μαύρο χιούμωρ* (1: 1058) – ім. чорний гумор для жартів над жахливими речами; *μαύρη κωμωδία* (1: 1058) – ім. чорна комедія – комедія, де гумор базується на неприязних та нещасних ситуаціях.
- 1. X: позбавлений світла → 2. Y: НЕЗАКОННИЙ [3]: *μαύρη αγορά* (1: 1058) – ім. чорний ринок, незаконний продаж за завищеними цінами на продукти, які заборонені чи яких не вистачає; *μαύρο χρήμα* (1: 1058) – ім. гроші які отримуються від тіньової економіки чи зовсім незаконним

способом; *μαύρη εργασία* (1: 1058) – *ім.* чорна праця, таємна і зазвичай низькооплачувана.

- 1. Х: позбавлений світла → 2. У: ЗЛОЧИННИЙ [2]: *Μαυρη Βιβλος* (1: 1058) – *ім.* чорна книга – книга в якій записуються всі чорні схеми роботи державного устрою, особистості та ін. (переслідування, вбивства, порушення законодавства); *μαυρη λιστα* (1: 1058) – *ім.* чорний список – список особистостей, речей і т.д., які засуджують і які треба уникати чи знищувати.
- 1. Х: темний, позбавлений світла → 2. У: НЕВІДОМИЙ [1]: *μαύρο κουτί* (1: 1059) – *ім.* чорний ящик, електронне пристрій, ізольований та захищений спеціальною коробкою, розташований всередині повітряного судна та його навігаційних систем, а також записує розмови між льотчиком та контрольною вежею під час польоту, з тим щоб його можна було дослідити та встановити причини та умови потенційної аварії.

Отже, чорний колір у складі 12 новогрецьких композитів має 4 символічні значення, утворені від двох квалітативних онтологічних характеристик.

2.3.3. Кольороконцепт ΚΟΚΚΙΝΟΣ, ΕΡΥΘΡΟΣ / ЧЕРВОНИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.3): 25 одиниць з ад'єктивними елементами *κόκκινος, ερυθρός* або 14,3% від загального числа прикладів. 22 композити є іменниками, 3 – прикметниками. 22 одиниці (88%) позначають онтологічну ознаку предмета, 3 одиниці (12%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *κόκκινος*, належать: «який має колір крові, зрілого томату», «стиглий, зрілий», «червоний, колір крові, колір пристрасті», «колір відображення яскравих вогнів у дорожньому русі, який забороняє проходження фігур або пішоходів», «(в рулетці) один з двох кольорів, на які у грі роблять ставки на все – і виграють», «те, що робиться з помідорів та має їхній колір» (1: 914; 2: 446); до позначених прикметниковою основою *ερυθρος*, належить

«червоний» (1: 674). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують шість концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.3.1 у Додатку В):

- центральні – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 9]: 9 – 36%; **ЛЮДИНА** [Частина тіла: 6]: 6 – 24%;
- периферія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ’ЄКТ** [Природний об’єкт: 3]: 3 – 12%; **ТВАРИНА** [Тварина: 1, Частина тіла: 1]: 2 – 8%; **РОСЛИНА** [Частина рослини: 1]: 1 – 4%; **ОДЯГ** [Частина одягу: 1]: 1 – 4%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ΚΑΡΠΟΙΟΥΣ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΚΟΚΚΙΝΟΣ», «ΚΑΡΠΟΙΟΥΣ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΕΡΥΘΡΟΣ», вживані у прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *κόκκινος / ερυθρός X* (10 одиниць – 40%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Артефакт:** *κόκκινο πανί* (1: 914) – ім. червона тканина, яка дратує бика під час кориди; *Ερυθρά Ημισέληνος* (1: 674) – ім. Червоний Півмісяць як емблема організації; **Частина тіла людини:** *ερυθροκύτταρο* (1: 674) – ім. еритроцит, червоні клітини крові; **Природний об’єкт:** *κόκκινος πλανήτης* (1: 914) – ім. червона планета – планета Марс; *Ερυθρά Θάλασσα* (1: 674) – ім. Червоне море; **Тварина:** *κοκκινόψαρο* (1: 914) – ім. окунь, велика їстівна риба північної частини Атлантичного океану червоного кольору із шипами на голові; **Частина рослини:** *κοκκινόγούλι* (1: 914) – ім. буряк (*γούλι* – качан, кольрабі).

Прямі позначення виду *κόκκινος / ερυθρός X* беруть участь у номінативних зсувах (60%): метонімічних / МТН (11 – 44%), метафоричних / МТР (4 – 16%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. В.3.2 у Додатку В): партитивності (10 вживань), каузації (1 вживання), власності (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (4 вживання). Зазначені схеми застосовуються у

творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (14 та 1 одиниць відповідно). Наприклад,

- **Партитивність:** другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле):** *κοκκινوترίχης* (1: 914) – *прикм.* рудоволосий, рудий, хто має руде волосся; *ερυθροδερμος* (1: 674) – *ім.* червоношкірий; третій крок деривації – **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Частина-1 → 2. Партитивність (Частина-1 > Ціле) → 3. Партитивність (Ціле > Частина-2):** *ερυθροσταυρίτης* (1: 674) – *ім.* член організації Червоного Хреста.
- **Каузація:** другий крок деривації – **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Засіб → 2. Каузація (Засіб > Каузатор):** *ερυθρογραφος* (1: 674) – *ім.* писар, який, використовуючи червоні чорнила, прикрашає початкову літеру тексту декоративним візерунком.
- **Власність:** другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник):** *Κοκκίνοσκουφίτσα* – Червона Шапочка (1: 914) – *ім.* для дівчини, яка одягнена в червоний колір.
- **Подібність / метафора:** другий крок деривації – **МТР 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ПРИЧИНА АГРЕСІЇ:** *κόκκινο πανί* (1: 914) – *ім.* те, що викликає сильну реакцію (гнів, агресію); те, що дратує.

У метафоричній номінації назва предметної сутності виду *κόκκινος* X, яка належить до предметного домену АРТЕФАКТ (див. Додаток В.3, табл. В.3.1), є метафоричним корелятом, що формує одночленний метафоричний спектр:

- АРТЕФАКТ → референт: ПРИЧИНА АГРЕСІЇ (1).

Тим самим метафоричний потенціал має поняття зі складу корелятивного домену АРТЕФАКТ (одна мовна одиниця, одночленний метафоричний спектр). Референтний домен ПРИЧИНА АГРЕСІЇ представлений одним прикладом.

Символьною ознакою червоного кольору, наявною в новогрецьких композитах, є «революційний». Це значення утворене шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «кольору крові», яка є корелятом метафор:

- 1. X: кольору крові → 2. Y: РЕВОЛЮЦІЙНИЙ [3]: *Κόκκινος Στρατός* (1: 914) – ім. Червона Армія – радянська армія, створена після Жовтневої Революції; *Ερυθρός Στρατός* (1: 674) – ім. Червона Армія (букв.); *ερυθροφρουρός* (1: 674) – ім. член молодіжної комуністичної організації у Китаї (*φρουρός* – караульний, конвоїр).

Отже, червоний колір у складі трьох новогрецьких композитів має одне символічне значення, утворене від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.3.4. Кольороконцепт ΠΡΑΣΙΝΟΣ, ΧΛΩΡΟΣ / ЗЕЛЕНИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.4): 16 одиниць з ад'єктивними елементами *πράσινος, χλωρός* або 9,1% від загального числа прикладів. Усі 16 композитів є іменниками і всі одиниці (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *πράσινος*, належать: «який має колір листя дерев; свіжої трави», «(про горіхи, фрукти) який ще недозрілий», «зарослий; де багато рослин, дерев або лісів», «зелений», «екологічно орієнтований» (1: 1464; 2: 646); до позначених прикметниковою основою *χλωρός*, належать: «(про рослини) яке тільки що проросло, зелене і ще не дозріло», «(про сир) тільки що зроблений і не призначений для тривалого зберігання», «який був виготовлений зовсім нещодавно і не встиг розкритися, показати свої якості», «сирий», «свіжий; молодий» (1: 1954; 2: 815). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують п'ять концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.4.1 у Додатку В):

- центральні – **РОСЛИНА** [Рослина: 4, Частина рослини: 2]: 6 – 37,5%; **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 4]: 4 – 25%;
- периферія-1 – **ТВАРИНА** [Тварина: 2]: 2 – 12,5%; **ОДЯГ** [Одяг: 2]: 2 – 12,5%; **ЇЖА** [Їжа: 2]: 2 – 12,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΠΡΑΣΙΝΟΥ», «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΧΛΩΡΟΥ», вживані у прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *πράσινος / χλωρός X* (8 одиниць – 50%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Рослина:** *χλωρόφυτο* (1: 1954) – *ім.* 1. декоративна рослина з довгим листям, що схиляється донизу і має світло-зелений колір з біло-жовтими смугами вздовж них; **Частина рослини:** *χλωροφύλλη* (1: 1954) – *ім.* найважливіший барвник рослин, який має зелений колір і перетворює сонячну енергію в хімічну; **Артефакт:** *πράσινη γραμμή* (1: 1464) – *ім.* лінія, встановлена наприкінці 1963 року, ділить кіпрську столицю Нікосії на дві частини (вигравірувані на папері зеленим олівцем тодішнім командувачем британських баз на Кіпрі); **Тварина:** *πρασινούστερα* (1: 1464) – *ім.* велика зелена ящірка; **Їжа:** *χλωρότυρι* (1: 1954) – *ім.* молодий сир.

Прямі позначення виду *πράσινος X* беруть участь у номінативних зсувах (50%): метонімічних / МТН (6 – 37,5%), метафоричних / МТР (1 – 6,25%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (1 – 6,25%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. В.4.2 у Додатку В): партитивності (5 вживань), інклюзивності (2 вживання), власності (2 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (2 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (5 та 3 одиниць відповідно). Наприклад,

- **Партитивність**: другий крок деривації – **МТН 1. Така РОСЛИНА → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія):** πράσινη επανάσταση (1: 1464) – *ім.* введення у виробництво сільськогосподарської продукції у 1960-і, а саме – молодих сортів рису, пшениці і кукурудзи, отриманих шляхом поліпшення їхньої генетики в міжнародних науково-дослідних центрах і збільшення виробництва основних харчових продуктів, що вирішувало продовольчі проблеми в країнах Азії та Латинської Америки; третій крок деривації – **МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник / Частина) → 3. Партитивність (Частина > Ціле):** πρασινοσκοῦφηδες – *ім.* 2. організація Λόχος Ορεϊνών Καταδρομών (підрозділ горців-командувачів). Розміщення та навчання грецьких командирів у центрі підготовки спеціальних сил.
- **Інклюзивність**: другий крок деривації – **МТН 1. Така РОСЛИНА / Вміст → 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер):** πράσινη ζώνη (1: 1464) – *ім.* зелена зона або площа посадки дерев в околиці міста по міському плану; **МТН 1. Такий АРТЕФАКТ / Контейнер → 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст):** πράσινη κάρτα (1: 1464) – *ім.* зелена карта (дозвіл).
- **Власність**: другий крок деривації – **МТН 1. Такий ОДЯГ / Власність → 2. Власність (Власність > Власник):** πρασινοσκοῦφης (1: 1464) – *ім.* 1. прасінокуфіс, командос (σκοῦφης – ермолка).
- **Подібність / метафора**: другий крок деривації – **МТР 1. Така ТВАРИНА → 2. НІСЕНІТНИЦЯ:** πράσινα άλογα (1: 1464) – *ім.* нісенітниця, абсурд (букв. – «зелений кінь»); третій крок деривації – **МТН + МТР 1. Такий АРТЕФАКТ / Частина → 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія / ФІЗИЧНА ПОДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ:** πράσινο φως (1: 1464) – *ім.* згода, дозвіл приступити до виконання плану (букв. – «зелене світло»).

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *πράσινος Χ*, які належать до різних предметних доменів (див. Додаток В.4,

табл. В.4.1), є метафоричними корелятами із такими метафоричними спектрами:

- ТВАРИНА → референт: НІСЕНІТНИЦЯ (1);
- АРТЕФАКТ → референт: СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ (1).

Тим самим метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивних доменів ТВАРИНА та АРТЕФАКТ (по одному прикладу, одночленний метафоричний спектр). Референтні домени НІСЕНІТНИЦЯ та СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ представлені одним прикладом кожний.

Символьні ознаки зеленого кольору в досліджуваних новогрецьких композитах не виявлені.

2.3.5. Кольороконцепт ΚΙΤΡΙΝΟΣ, ΞΑΝΘΟΣ / ЖОВТИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.5): 19 одиниць з ад'єктивними елементами *κίτρινος, ξανθός* або 10,9% від загального числа прикладів. 16 композитів є іменниками, 3 – прикметниками. 16 одиниць (84,2%) позначають онтологічну ознаку предмета, 3 одиниці (15,8%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених основою *κίτρινος*, належать: «який має колір стиглого лимона; жовтий», «який зблід, блідий», «кольору стиглого лимона» (1: 895; 2: 439); до позначених прикметниковою основою *ξανθός* належать: «(про волосся) який має світло-жовтий або блідий колір, як колір золота або каменів», «який має світле волосся», «(про речі) який має золотисто-жовтий колір», «(про волосся) білявий, світло-русий», «(про масть коней) соловий, буланій» (1: 1209; 2: 557). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують три концептуальні ознакові домени, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.5.1 у Додатку В):

- центральный – ЛЮДИНА [Людина: 2, Частина тіла: 10]: 12 – 63,2%;

- периферія-1 – **ТВАРИНА** [Тварина: 2]: 2 – 10,5%; **ПРИРОДНИЙ ОБ’ЄКТ** [Природний об’єкт: 2]: 2 – 10,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΚΙΤΡΙΝΟΣ», «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΞΑΝΘΟΣ», вживані у прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *κίτρινος* / *ξανθός* X (3 одиниці – 15,8%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина**: *κίτρινη φυλή* (1: 895) – *ім. жовта раса* – людська раса, до якої належать китайці, японці, корейці, монголи тощо, що поєднує людей із жовтий кольором шкіри і маленьким розрізом очей; **Природний об’єкт**: *Κίτρινη Θάλασσα* (1: 895) – *ім. жовте море* – частина китайського моря між Кореєю та узбережжям Китаю у північній частині Індійського океану; *ξανθοφύλλη* (1: 1210) – *ім. жовта або помаранчева фарбувальна речовина*, пов’язана з хлорофілом.

Прямі позначення виду *κίτρινος* / *ξανθός* X беруть участь у номінативних зсувах (84,2%): метонімічних / МТН (11 – 57,9%) та метафоричних / МТР (5 – 26,3%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. В.5.2 у Додатку В): партитивності (7 вживань), каузації (4 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (5 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому кроці деривації (16 одиниць). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле): *ξανθομούστακος* (1: 1209) – *прикм. який має світлі вуса*.
- Каузація: другий крок деривації – МТН 1. Така **ЛЮДИНА** / **Афектив** → 2. Каузація (Афектив > Каузатор): *κίτρινος πυρετός* (1: 895) – *ім. жовта лихоманка* – гостре інфекційне захворювання тропічного та субтропічного клімату, викликане вірусом, передається через укус різних комах і руйнує клітини печінки, викликаючи жовтяницю; МТН

1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Фактитив → 2. Каузація (Фактитив > Каузатор): *ξανθωμα* (1: 1210) – ім. ксантома – доброякісні золотисто-жовті пухлини, утоврювані на ліктях, колінах, шкірі голови та на сухожиллях внаслідок локального порушення обміну речовин.

- Подібність / метафора: другий крок деривації – **МТР 1. ТАКА ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА: *ξανθίππη* (1: 1209) – ім. 1. святий Православної Церкви (*ξανθός* + *ίππος* – кінь; кінь у традиціях багатьох народів шанується як священна тварина, а його золотисто-жовтий або світлий колір символізує добро); *ξανθίππη* (1: 1209) – ім. 2. (походить від жіночого імені Ксантиппа) *перен.* зла, сварлива жінка (дружина грецького філософа Сократа, відома своїм поганим характером, її ім'я стало прозивним для сварливих та дурних дружин. Проте вона мала знатне походження. На хороше походження Ксантиппи вказує її ім'я, від грецьких коренів *ξανθός* «*xanthos*» (золотисто-жовтий світловолосий, рудий) та *ίππος* «*hippos*» (кінь)).**

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *ξανθός* Х, які належать до предметного домену ТВАРИНА (див. Додаток В.5, табл. В.5.1), є метафоричними корелятами, котрі формують такий метафоричний спектр:

➤ ТВАРИНА → референт: ЛЮДИНА (2).

Тим самим метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ТВАРИНА (дві мовні одиниці, одночленний метафоричний спектр). Референтний домен ЛЮДИНА представлений двома прикладами.

Символьними ознаками жовтого кольору, наявними в новогрецьких композитах, є «низькопробний, продажний» та «зрадницький». Ці значення утворені шляхом метонімічного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «колір низькопробного паперу» та метонімічного + метафоричного зсуву від онтологічної характеристики «колір вікна будівлі, де засідали зрадники», які стають корелятами метафор:

- 1. X: колір низькопробного паперу → 2. Y: НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ → Y: [1]: *κίτρινος Τύπος* (1: 895) – ім. жовта преса – показ в пресі питань, які хвилюють зацікавленість громадськості (сексуальні скандали і т.д.), часто без дотримання журналістської етики, з перебільшенням, наклепом, вигадані репортажі і т. д. (За однією з версій «жовта преса» отримала свою назву через колір паперу, на якому друкувалися перші бульварні газети. Оскільки видання призначалися для масового читача, видавці з метою економії друкували їх на дешевому папері, що швидко жовтів).
- 1. X: колір вікна будівлі, де засідали зрадники → 2. Y: ЗРАДНИЦЬКИЙ [2]: *κίτρινο συνδικάτο* (1: 895) – ім. організації, що з'явилися наприкінці 19-го і початку 20-го сторіччя у Франції з метою боротьби з профспілками; *κίτρινος εργάτης* (1: 895) – ім. штрейкбрехер, зрадник. (Ймовірно термін виник під час страйку у Франції у 1887, коли роботодавці створили профспілку для зриву страйку; члени цього союзу засідали в приміщенні, в якому вікно було заклеєне жовтим папером замість скла, розбитого страйками).

Отже, жовтий колір у складі трьох новогрецьких композитів має два символічні значення, утворені від двох квалітативних онтологічних характеристик.

2.3.6. Кольороконцепти ΜΠΛΕ, ΓΑΛΑΖΙΟΣ, ΓΑΛΑΝΟΣ / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.6): 5 одиниць з ад'єктивними елементами *μπλε, γαλάζιος, γαλανός* або 2,9% від загального числа прикладів. 3 композити є іменниками, 2 – прикметниками. Усі 5 одиниць (100%) позначають онтологічну ознаку предмета.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *μπλε* належать: «який має насичений колір неба та моря», «синій» (1: 1142; 2: 536); до позначених прикметниковою основою *γαλάζιος* належать: «який має колір безхмарного неба або спокійного моря»,

«лазурний, який має колір безхмарного неба і спокійного моря, світло-блакитний», «голубий, блакитний, синій» (1: 396; 2: 203); до позначених прикметниковою основою *γαλάνος* належать: «який має колір безхмарного неба або спокійного моря», «який має голубі очі», «голубий, блакитний, синій» (1: 397; 2: 204). Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують три концептуальні ознакові домени, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.6.1 у Додатку В):

- центральні – **ЛЮДИНА** [Частина тіла: 2]: 2 – 40%; **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 2]: 2 – 40%;
- периферія-1 – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 1]: 1 – 20%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативні пропозиціональні схеми «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΜΠΛΕ», «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΓΑΛΑΖΙΟΥ», «ΚΑΠΟΙΟΥ/ΚΑΤΙ (X) είναι ΓΑΛΑΝΟΥ», вживані у прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *γαλάζιος* X (3 одиниці – 60%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Природний об'єкт:** *γαλαζόπετρα* (1: 396) – ім. 1. загальне найменування гідратованого сульфату міді; *γαλαζόπετρα* (1: 396) – ім. 3. бірюза; **Артефакт:** *γαλαζόπετρα* (1: 396) – ім. 2. розчин позитивної міді та вапна, яким посипають виноградники для боротьби зі споровим грибком.

Прямі позначення виду *γαλάζιος* X, *γαλάνος* X беруть участь у метонімічних / МТН номінативних зсувах: (2 – 40%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисної пропозиціональної схеми (Табл. В.6.2 у Додатку В) партитивності (2 вживання). Зазначена схема застосовується у творенні композитів на другому кроці деривації. Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – МТН 1. **ТАКА ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ** → 2. Партитивність (Частина > Ціле):

γαλανομάτης (1: 397) – *прикм.* блакитноокий; *γαλαζοαίματος* (1: 396) – *прикм.* благородний, блакитної крові – який пов'язаний з аристократією, який має аристократичне походження (вираз пояснюється тим, що іспанські дворяни середньовіччя мали під світлою шкірою вени блакитного кольору, які дуже вирізнялися, що було не притаманно арабським загарбникам із темним кольором шкіри).

Символьні ознаки синього, блакитного та голубого кольору в аналізованих новогрецьких композитах не виявлені.

2.3.7. Кольороконцепт ΓΚΡΙΖΟΣ, ΓΚΡΙ / СІРИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.7): 5 одиниць з ад'єктивними елементами *γκρίζος*, *γκρι* або 2,9% від загального числа прикладів. Усі 5 композитів є іменниками. Одна одиниця (20%) позначає онтологічну ознаку предмета, 4 одиниці (80%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених ад'єктивною основою *γκρίζος* належать: «який має колір між білим і чорним», «колір попелу», «сірий, попелястий» (1: 422; 2: 217); до позначених прикметниковою основою *γκρι* належать: «сірий; попелястий» (1: 422). Поняття про предмет, наділений цими ознаками, конституює один концептуальний ознаковий домен – ЛЮДИНА (табл. В.7.1 у Додатку В):

Прямі номінації в номінативних одиницях виду *γκρίζος* / *γκρι* X не представлені, проте усі одиниці беруть участь у номінативних зсувах (100%): метонімічних / МТН (1 – 20%) та метафоричних / МТР (4 – 80%). Метонімічний номінативний зсув відбувається на підставі базисної пропозиційної схеми (Табл. В.7.2 у Додатку В) партитивності (одне вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому кроці деривації (5 одиниць). Наприклад,

- **Партитивність:** другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. Партитивність (Частина > Ціле):** *υκρίζομᾶλλης* (1: 422) – *ім. той, хто має сиве волосся.*

Символьними ознаками сірого кольору, наявними в новогрецьких композитах, є «прихований», «незаконний», «змішаний, проміжний». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «недостатньо освітлених» та «між білим та чорним», які стають корелятами метафор:

- **1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: ПРИХОВАНИЙ [1]:** *υκρίζα διαφύσιση* (1: 422, 498) – *ім. прихована реклама, перегляд рекламованого продукту не в передбаченому рекламному просторі та часі, а під час програми, як елемент сценарію.*
- **1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: НЕЗАКОННИЙ [1]:** *υκρίζες ζώνες* (1: 422) – *ім. географічні райони, на які подається судовий розгляд.*
- **1. X: між білим та чорним → 2. Y: ЗМІШАНИЙ, ПРОМІЖНИЙ [2]:** *υκρίζες ζώνες* (1: 422) – *ім. географічні райони, які мають змішане населення; υκρίζες ζώνες* (1: 422) – *ім. будь-які ситуації, що розуміються в проміжному просторі, де важко точно визначити категорію, до якої належить об'єкт.*

Отже, сірий колір у складі чотирьох новогрецьких композитів виражає три символні значення, утворені від двох квалітативних онтологічних характеристик.

3.3.8. Кольороконцепт ΡΟΖ / РОЖЕВИЙ. Загальні характеристики (Додаток В.8): Одна одиниця з ад'єктивним елементом *ροζ* або 0,5% від загального числа прикладів. Один композит є іменником (100%), який позначає символну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *ροζ* належать: «який має колір рожевої троянди», «який має колір між червоним та білим», «рожевий» (1: 1551; 2: 674).

Поняття про предмети, наділені цими ознаками, не конституюють концептуальні ознакові домени (табл. В.8.1 у Додатку В). Прямі номінації виду *ροζ* X в аналізованому матеріалі відсутні.

Символьною ознакою рожевого кольору, наявною в новогрецькому композиті, є «еротичний». Це значення утворене шляхом метафоричного зсуву від квалітативної онтологічної характеристики «кольору жіночого тіла», яка стала корелятом метафори:

- 1. X: кольору жіночого тіла → 2. Y: ЕРОТИЧНИЙ [1]: *ροζ τηλεφωνα* (1: 1551, 1766) – ім. телефонна мережа, по якій хтось набирає конкретні номери, щоб почути за кошти магнітофонне повідомлення еротичного характеру або, навпаки, поговорити на еротичні теми.

Отже, рожевий колір у складі однієї новогрецької композити виражає одне символічне значення, утворене від однієї квалітативної онтологічної характеристики.

2.3.9. Система кольороконцептів у новогрецьких композитах.

Аналізовані 175 композитів мають ад'єктивні елементи: *ασπρος, λευκος* / білий (51 – 29,1%); *μαυρος, μελας, μελανος* / чорний (53 – 30,3%); *κοκκινος, ερυθρος* / червоний (25 – 14,3%); *πρασινος, χλωρος* / зелений / (16 – 9,1%); *κιτρινος, ξανθος* / жовтий (19 – 10,9%); *μπλε, γαλαζιος, γαλανος* / синій, блакитний, голубий (5 – 2,9%); *γκριζος, γκρι* / сірий (5 – 2,9%); *ροζ* / рожевий (1 – 0,5%). Найбільшу кількість у дослідженому корпусі даних мають композити з ад'єктивним елементом *μαυρος, μελας, μελανος* (чорний). 148 композитів є іменниками, 24 – прикметниками і 3 – дієсловами. 207 одиниць (81,7%) позначають онтологічну ознаку предмета, 32 одиниці (18,3%) – символічну ознаку кольору – див. Додаток В, табл. В.9.

Онтологічні ознаки предмета позначаються основами: *ασπρος, λευκος* (білий); *μαυρος, μελας, μελανος* (чорний); *κοκκινος, ερυθρος* (червоний); *πρασινος, χλωρος* (зелений); *κιτρινος, ξανθος* (жовтий); *μπλε, γαλαζιος, γαλανος* (синій, блакитний, голубий); *γκριζος, γκρι* (сірий).

Прикметникова основа *ροζ* (рожевий) у складі композитів новогрецької мови позначає лише символну ознаку кольору. Поняття про предмети, наділені онтологічними ознаками, конституують вісім концептуальних ознакових доменів, які, зважаючи на номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної промінантності (табл. В.1.3 у Додатку В):

- центральні – **ЛЮДИНА**: 49 – 28%; **АРТЕФАКТ**: 29 – 16,6%;
- периферія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ**: 20 – 11,4%; **ОДЯГ**: 18 – 10,3%; **ТВАРИНА**: 11 – 6,3%;
- периферія-2 – **ЇЖА**: 8 – 4,6%; **РОСЛИНА**: 7 – 4%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ**: 1 – 0,5%.

Основою внутрішньої форми композитів, співвіднесених із зазначеними предметними доменами, є квалітативна пропозиціональна схема «ЩОСЬ (X) Є ТАКЕ-колір», вживана в прямих номінаціях і їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *ασπρος X*, *λευκος X*; *μαυρος X*, *μελας X*, *μελανος X*; *κοκκινος X*, *ερυθρος X*; *πρασιнос X*, *χλωρος X*; *κιτρινος X*, *ξανθος X*; *μπλε X*, *γαλαζιος X*, *γαλανος X* (63 одиниці – 36%) утворюються на першому кроці деривації.

Прямі позначення беруть участь у номінативних зсувах: метонімічних / МТН (69 – 39,4%), метафоричних / МТР (41 – 23,4%), метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (2 – 1,2%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. В.1.2-В.7.2 у Додатку В): партитивності (42 вживання), власності (13 вживань), каузації (10 вживань), інклюзивності (5 вживань), контактної дії (3 вживання), локативності (2 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності / метафори (43 вживання). Зазначені схеми застосовуються у творенні композитів на другому та третьому кроках деривації (106 та 6 одиниць відповідно).

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *ασπρος* X, *λευκος* X; *μαυρος* X, *μελας* X, *μελανος* X; *κοκκινος* X, *ερυθρος* X; *πρασινος* X, *χλωρος* X; *κιτρινος* X, *ξανθος* X, які належать до різних предметних доменів (див. Додатки В.1 – В.5, табл. В.1.1 – В.5.1), є метафоричними корелятами, що формують такі метафоричні спектри концептуальних референтів:

- АРТЕФАКТ (3) → референти: **ЛЮДИНА** (1), ПРИЧИНА АГРЕСІЇ (1), СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ (1);
- ТВАРИНА (3) → референти: НІСЕНІТНИЦЯ (1), **ЛЮДИНА** (2);
- ЛЮДИНА (1) → референт: ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);
- ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1) → референт: ФІНАНСОВИЙ СТАН (1);
- ОДЯГ (1) → референт: ТВАРИНА (1).

Отже, більший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену АРТЕФАКТ (три мовні одиниці, тричленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів більший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений трьома прикладами.

Символьні ознаки чорного (12 одиниць), білого (9 одиниць), сірого (4 одиниці), червоного (3 одиниці), жовтого (3 одиниці) та рожевого (1 одиниця) кольорів, наявні в новогрецьких композитах, утворюються шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик, які стають корелятами метафор.

У складі проаналізованих новогрецьких композитів із колоративом найбільшу кількість символічних значень (6) утворює білий колір. Чорний колір утворює 4, сірий колір – 3 символічні значення, жовтий колір – 2 символічні значення. Червоний та рожевий кольори утворюють по одному символічному значенню кожний. Зелений та синій, блакитний, голубий кольори в досліджених новогрецьких композитах символічних значень не утворюють.

2.4. Кольороконцепти в номінативних моделях композитів англійської, української та новогрецької мов: порівняльний аналіз

Відбір для дослідження композитів із кольороназвами у їхньому складі відбувався із приблизно однакових за обсягом лексикографічних джерел. Проте у результаті суцільної вибірки даних корпуси фактичного матеріалу виявили значну різницю між трьома мовами (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Відсоток композитів із кольороназвами в аналізованих словниках

Мова, словник	Кількість одиниць у словнику	Кількість композитів із кольороназвами	% композитів із кольороназвами
Англійська MWCD	225 000	740	0,33
Українська ВТССУМ	250 000	393	0,16
Новогрецька ΛΝΕΓ, ΗΡС	217 000	175	0,03

Включення композитів із кольороназвами до складу словників свідчить насамперед про їхню належність до найчастіше вживаної лексики. На підставі даних табл. 2.1 можна припустити, що композити з колоративним компонентом є найбільш вживаними в англійській мові. В українській їхнє вживання є вдвічі, а у новогрецькій – майже вдесятеро меншим за англійську.

Здійснюваний нижче порівняльний аналіз кольороконцептів у композитах трьох мов відбувається за декількома напрямками: проміантність кольороконцептів у кожній з мов; відповідність між кольороконцептами та доменами наділених кольором онтологічних сутностей; напрями концептуальної деривації, притаманні композитами порівнюваних мов; символні ознаки кольороконцептів у складі композитів трьох мов.

2.4.1. Промінантність кольороконцептів у кожній із мов. За ступенем представленості конкретних кольорів в аналізованих композитах (тобто за промінантністю кольорів) кольори розглядаємо як центральні та периферійні, розташовані на периферії-1,2,3 номінативного поля композитів. За результатами кількісного аналізу, номінативне поле композитів у трьох мовах має організацію, представлену в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Кольороназви у номінативному полі
англійських, українських та новогрецьких композитів**

Мова	Центральні члени	Периферія-1	Периферія-2	Периферія-3
АНГЛІЙСЬКА	чорний (22,0%) червоний (19,7%) білий (19,0%)	синій, блакитний, голубий (14,2%) зелений (10,4%)	жовтий (4,9%) коричневий (4,5%) сірий (2,3%)	рожевий (1,4%) фіолетовий (1,1) оранжевий (0,5%)
УКРАЇНСЬКА	чорний (34,9%) білий (20,6%) червоний (16,5%)	жовтий (9,9)	синій, блакитний голубий (5,4%) зелений (4,8%) сірий (4,6) рожевий (2,8%)	коричневий (0,5%)
НОВО-ГРЕЦЬКА	чорний (30,3%) білий (29,1%) червоний (14,3%)	жовтий (10,9%), зелений (9,1%)	синій, блакитний голубий (2,9%) сірий (2,9)	рожевий (0,5%)

За даними табл. 2.2, в усіх трьох мовах центральними, найбільш уживаними кольороконцептами є «чорний», «білий» та «червоний» (з домінуванням червоного над білим в англійській мові). Периферія-1 виявляється схожою для української та новогрецької, де достатньо часто вживаним кольором є «жовтий», а також для новогрецької та англійської, де спостерігається активність «зеленого». «Синій (блакитний, голубий)» колір, що займає четверту позицію за ступенем своєї проявленості в англійській мові, є майже втричі менше вживаним в українській і майже вп'ятеро – у новогрецькій мові. У цих мовах він перебуває на Периферії-2 номінативного поля композитів. Аналогічні особливості притаманні кольору «жовтий», який є вдвічі активнішим в українській та новогрецькій мовах, ніж в

англійській, де він зсувається на Периферію-2 номінативного поля композитів. Не виключено, що промінантність «синього» в англійській та «жовтого» в українській та новогрецькій є наслідком відбитку колористики оточуючого пейзажу: моря і неба в одному випадку та сонця і степу в іншому. Однакову активність демонструє в усіх трьох мовах колір «сірий», віднесений до Периферії-2. Кольори «коричневий» і «рожевий», наділені невисокою частотністю вживання, займають у різних мовах місця на Периферії-2 та Периферії-3.

За даними дослідження, однакові кольори, навіть якщо вони належать до однієї зони (центральної чи периферійних) у номінативному полі композитів, можуть демонструвати різний ступінь промінантності, тобто певний колір може мати більшу активність в номінативних процесах конкретної мови, порівняно з іншою (табл. 2.3). За даними табл. 2.3, «чорний» колір превалює в номінаціях української мови, «білий» – в номінаціях новогрецької, «червоний», «синій (блакитний, голубий)» та «коричневий» – в номінаціях англійської, «зелений» – в номінаціях англійської і новогрецької, «жовтий» – в номінаціях новогрецької та української, «сірий» та «рожевий» – в номінаціях української.

Таблиця 2.3

**Промінантність кольорів у номінативному полі
англійських, українських та новогрецьких композитів**

Кольори	Англійська мова	Українська мова	Новогрецька мова
ЧОРНИЙ	22,0%	34,9%	30,3%
БІЛИЙ	19%	20,6%	29,1%
ЧЕРВОНИЙ	19,7%	16,5%	14,3%
ЗЕЛЕНИЙ	10,4%	4,8%	9,1%
ЖОВТИЙ	4,9%	9,9%	10,9%
СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ	14,2%	5,4%	2,9%
КОРИЧНЕВИЙ	4,5%	0,5%	-

СІРИЙ	2,3%	4,6%	2,9%
ФІОЛЕТОВИЙ	1,1%	-	-
РОЖЕВИЙ	1,4%	2,8%	0,5%
ОРАНЖЕВИЙ	0,5%	-	-
РАЗОМ	100% (740)	100% (393)	100% (175)

2.4.2. Кольороконцепти та онтологічні домени. Композити з колоративним компонентом позначають вісім основних виокремлених нами тематичних доменів: ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. При цьому інтенсивність номінації цих доменів за допомогою аналізованих композитів є різною: одні домени є центральними, найчастіше позначуваними композитами з колоративом, інші – такими, що перебувають на різних рівнях периферії номінативного поля (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Онтологічні домени у номінативному полі
англійських, українських та новогрецьких композитів**

Мова	Центральні члени	Периферія-1	Периферія-2
АНГЛІЙСЬКА	тварина (23,1%), рослина (18,0%), артефакт (15,5%), людина (15,1%)	природний об'єкт (8,6%), одяг (7,2%)	їжа (3,9%), місце, територія (2,2%)
УКРАЇНСЬКА	тварина (28,0%), людина (25,4%), рослина (13,5%)	природний об'єкт (7,6%), артефакт (6,6%)	одяг (4,6%), їжа (2,0%), місце, територія (0,8%)
НОВОГРЕЦЬКА	людина (28,0%), артефакт (16,6%)	природний об'єкт (11,4%), одяг (10,3%), тварина (6,3%)	їжа (4,6%), рослина (4,0%), місце, територія (0,5%)

За даними дослідження, композити з колоративним компонентом в англійській мові найчастіше називають тварину, рослину, артефакт і людину; в українській мові – тварину, людину та рослину; у новогрецькій мові – людину, артефакт, природний об'єкт та одяг.

При створенні назв сутностей, віднесених до одного й того самого домену кольороназви можуть мати в різних мовах більший і менший ступінь застосування (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Промінантність онтологічних доменів у номінативному полі
англійських, українських та новогрецьких композитів**

Домен	Англійська мова	Українська мова	Новогрецька мова
ТВАРИНА	23,1%	28,0%	6,3%
ЛЮДИНА	15,1%	25,4%	28,0%
РОСЛИНА	18,0%	13,5%	4,0%
АРТЕФАКТ	15,5%	6,6%	16,6%
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ	8,6%	7,6%	11,4%
ОДЯГ	7,2%	4,6%	10,3%
ЇЖА	3,9%	2,0%	4,6%
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ	2,2%	0,8%	0,5%

Як свідчить табл. 2.5, колористична гама в англійській мові більшою мірою застосовується для утворення композитів на позначення тварин, рослин, артефактів; в українській мові – для утворення композитів на позначення тварин, людей та рослин, у новогрецькій мові – для утворення композитів на позначення людей, артефактів, природних об'єктів, одягу та їжі. Такі преференції можуть бути відлунням різних культурних традицій, зосереджених здебільшого на природному або мистецькому світах.

Іншим можливим напрямом порівняння композитів трьох мов є домінування певного кольору у позначенні конкретного домену (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Домінування кольору в онтологічних доменах номінативного поля
англійських, українських та новогрецьких композитів**

Домен	Англійська мова	Українська мова	Новогрецька мова
ТВАРИНА	171 = 100% <i>червоний (22,8%), чорний (19,9%), білий (13,5%), синій, блакитний, голубий(12,9%), зелений (10,5%)</i>	110 = 100% <i>чорний (30,9%), білий (20,0%), червоний (17,3%), жовтий (17,3%)</i>	11 = 100% <i>чорний (36,4%)</i>
ЛЮДИНА	112 = 100% <i>чорний (33,9%), білий (24,1%), червоний (15,2%)</i>	100 = 100% <i>чорний (37,0%), білий (23,0%), червоний (12,0%)</i>	49 = 100% <i>білий (34,7%), жовтий (24,5%), чорний (22,4%)</i>
РОСЛИНА	133 = 100% <i>червоний (24,1%), зелений (19,5%), білий (18,0%)</i>	53 = 100% <i>чорний (35,8%), червоний (24,5%)</i>	7 = 100% <i>зелений (85,7%)</i>
АРТЕФАКТ	115 = 100% <i>білий (22,6%), синій, блакитний, голубий (21,7%) чорний (20,0%) червоний (14,8%)</i>	26 = 100% <i>зелений (26,9%), червоний (23,1%), чорний (19,2%)</i>	29 = 100% <i>червоний (31,0), білий (27,6), чорний (24,1%)</i>
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ	64 = 100% <i>червоний (23,4%), синій, блакитний, голубий (18,8%), білий (17,2%) чорний (17,2%)</i>	30 = 100% <i>чорний (23,3%), білий (23,3%), червоний (16,7%), сірий (16,7%)</i>	20 = 100% <i>чорний (35,0%), білий (30,0%)</i>
ОДЯГ	53 = 100% <i>чорний (28,3%), білий (24,5%), синій, блакитний, голубий (24,5%)</i>	18 = 100% <i>чорний (61,1%), білий (33,3%)</i>	18 = 100% <i>чорний (44,4%), білий (38,9%)</i>
ЇЖА	29 = 100% <i>червоний (27,6%), білий (24,1%)</i>	8 = 100% <i>чорний (50,0%)</i>	8 = 100% <i>чорний (50,0%)</i>
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ	16 = 100% <i>зелений (43,75%), чорний (31,25%)</i>	3 = 100% <i>чорний (100%)</i>	1 = 100% <i>білий (100%)</i>

Пріоритетними кольорами у номінаціях онтологічних доменів у різних мовах є: ТВАРИНА: *червона* (англ.), *чорна* (укр., новогр.); ЛЮДИНА: *чорна* (англ., укр.), *біла* (новогр.); РОСЛИНА: *червона* (англ.), *чорна* (укр.), *зелена* (новогр.); АРТЕФАКТ: *білий*, *синій* (англ.), *зелений*, *червоний* (укр.), *червоний*,

білий (новогр.); ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ: *червоний* (англ.), *чорний*, *білий* (укр.), *чорний* (новогр.); ОДЯГ: *чорний* (англ., укр., новогр.): ЇЖА: *червона* (англ.), *чорна* (укр., новогр.); МІСЦЕ (ТЕРИТОР): *зелене* (англ.), *чорне* (укр.), *біле* (новогр.).

2.4.3. Напрями концептуальної деривації у композитах трьох мов.

Аналізовані композити з колоративним компонентом утворюються на різних кроках концептуальної деривації. Композити, утворені на першому кроці, мають ономасіологічну модель, базовану на квалітативній пропозиціональній схемі «X (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака)». Значення цих композитів є прямим: вони позначають певну онтологічну сутність, наділену тим чи іншим кольором. Пропозиціональна схема «X є ТАКИЙ-колір» може брати участь у подальшій концептуальній деривації як основа метонімічних та / або метафоричних процесів, у результаті яких перетворюється значення композита, супроводжуване зазвичай і перетвореннями його форми. Табл. 2.7 містить результати кількісного порівняльного аналізу англійських, українських і новогрецьких композитів у метафоричних і метонімічних перетвореннях.

Таблиця 2.7

Прямі та переносні значення в англійських, українських та новогрецьких композитах

Тип значення / переносу	Англійська мова	Українська мова	Грецька мова
Прямі значення	42,9 %	15,8%	36,0%
Метонімія (МТН)	34,9%	67,9%	39,4 %
Метафора (МТР)	14,2%	13,5%	23,4%
МТН + МТР зсуви	2,7%	0,8%	1,2%
МТР + МТН зсуви	5,3%	2,0%	—
Разом	100%	100%	100%

За даними табл. 2.7, на першому кроці деривації утворюється найбільша кількість композитів в англійській, аніж в українській та новогрецькій мовах.

Усі ці композити мають прямі значення. В українській та новогрецькій мовах найбільше композитів утворюється при метонімічних зсувах. Утворення композитів шляхом метафоричних зсувів є однаково характерним для всіх трьох мов, з перевагою у новогрецькій. Кількість композитів, утворених у результаті змішаних зсувів, є незначною. При цьому у новогрецькій мові не виявлені композити, утворені в результаті метафоричного + метонімічного зсуву.

Метонімічні зсуви відбуваються на підставі низки базисних пропозиціональних схем: буттєвих схем локативності і темпоральності, посесивних схем партитивності, інклюзивності та власності, акціональних схем контактної дії та каузації (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Частотність вживання базисних пропозиціональних схем
у метонімічних номінативних зсувах в трьох мовах**

БПС	Англійська мова (кіл-ть вживань)	Українська мова (кіл-ть вживань)	Новогрецька мова (кіл-ть вживань)
Партитивність	192	218	42
Каузація	55	8	10
Власність	39	20	13
Контактна дія	32	5	3
Інклюзивність	17	52	5
Локативність	11	2	2
Темпоральність	1	1	-

За даними табл. 2.8, найбільш задіяною у дериваційних процесах усіх трьох мов є партитивна схема, за якою сутність, наділена кольором, мислиться або як частина цілого, або як ціле, що має частину. Достатньо високу частотність уживання має також схема власності: сутність, наділена кольором, стає, як правило чиеюсь власністю (що особливо типово для онтологічного домену ОДЯГ). Посесивна схема інклюзивності, за якою сутність, наділена кольором, виступає в ролі вмісту певного контейнера (яким може бути також подія або явище) має достатньо багато вживань в українській мові за рахунок включення до складу словника значної кількості номіналізацій на кшталт *чорнобородість*, *чорнобровість* та ін. В англійській

мові відмітно частотною є акціональна схема каузації: сутність, наділена кольором є результатом певної дії каузатора, в якості якого нерідко виступає хвороба людини, тварини або рослини. Достатньо висока дериваційна активність акціональної схеми контактної дії в англійській мові демонструє тенденцію, за якою сутність, наділена кольором, може асоціюватися з агенсом або пацієнсом дії, з її інструментом або засобом, або ж із самою дією. Найменш задіяними в дериваційних процесах у корпусах даних трьох мов є буттєві темпоральна та локативна схеми, що демонструють суміжність між сутністю, наділеною кольором та її місцем і часом існування відповідно.

Метафоричні зсуви відбуваються на підставі базисної пропозиційної схеми подібності, в якій сутність, наділена кольоровою ознакою, стає концептуальним корелятом (тим, із чим порівнюється концептуальний референт). Активність метафоричних зсувів в англійській мові набагато перевищує їхню активність в українській та новогрецькій у зв'язку з різницею у корпусах даних, вилучених зі словників. Проте деякі закономірності у плані числа метафоричних виразів (МВ) та метафоричних спектрів референтів відслідкувати можливо (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Сутності, наділені кольором, як кореляти метафор
в англійській, українській та новогрецькій мовах**

Корелятивний онтологічний домен	Англійська мова	Українська мова	Новогрецька мова
ЛЮДИНА	38 МВ, 7-членний спектр	4 МВ, 2-членний спектр	1 МВ, 1-членний спектр
АРТЕФАКТ	20 МВ, 9-членний спектр	1 МВ, 1-членний спектр	3 МВ, 3-членний спектр
ТВАРИНА	18 МВ, 5-членний спектр	5 МВ, 2-членний спектр	3 МВ, 2-членний спектр
ОДЯГ	17 МВ, 7-членний спектр	—	1 МВ, 1-членний спектр
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ	15 МВ, 12-членний спектр	6 МВ, 4-членний спектр	1 МВ, 1-членний спектр
РОСЛИНА	6 МВ, 4-членний спектр	—	—
ЇЖА	2 МВ, 2-членний спектр	—	—
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ	1 МВ, 1-членний спектр	—	—

За даними табл. 2.9, сутності, які наділені кольором і які в усіх трьох мовах беруть участь у творенні метафор у якості їхніх корелятивів, належать до онтологічних доменів ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ, ТВАРИНА та ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ. В англійській мові за кількістю МВ домінує корелятивний домен ЛЮДИНА, а за обсягом метафоричного спектру (числом референтів, на яке проектується корелятивне поняття) – корелятивні домени ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ та АРТЕФАКТ. В українській мові і за кількістю МВ, і за обсягом метафоричного спектру домінує корелятивний домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, а у новогрецькій мові за цими показниками домінує корелятивний домен АРТЕФАКТ.

Якщо на першому дериваційному кроці відбувається утворення композита з прямим значенням, то утворення композита з переносним – метонімічним, метафоричним та комплексним – може відбуватися на різних дериваційних кроках (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Дериваційні кроки утворення композитів з кольороназвою
в англійській, українській та новогрецькій мовах**

Дериваційний крок	Англійська мова	Українська мова	Новогрецька мова
Перший	42,9%	15,8%	36%
Другий	45,7%	69,2%	60,6%
Третій	10,6%	14,5%	3,4%
Четвертий	0,8%	0,5%	—

З огляду на дані табл. 2.10 утворення композитів із переносним значенням найчастіше відбувається на другому кроці деривації, що є характерним для англійської, української та новогрецької мов. На третьому кроці деривації утворюється менша кількість композитів із переносним значенням у трьох мовах, а на четвертому кроці утворюються лише поодинокі композити із колоративом в англійській та українській мовах.

2.4.4. Символьні ознаки кольороконцептів. Композити, у складі яких кольороназви мають символічне значення (тобто, метафоричне значення утворюється не від онтологічної сутності, наділеною кольоровою ознакою, а від кольору як такого), складають достатньо значну частку від досліджуваного корпусу даних у кожній із мов. Найбільшою ця частка є у новогрецькій мові (18,3%), дещо менша вона в українській мові (11,5%) та найменша в англійській (6,4%). Застосування кольорів у їхньому символічному значенні має у трьох мовах деякі відмінності (табл. 2.11).

Як свідчать дані табл. 2.11, в усіх трьох мовах у складі композитів символічні значення найчастіше демонструють кольори «чорний» і «білий». В українській мові до них також приєднується «червоний», а в англійській – «синій (блакитний, голубий)» та «червоний».

Таблиця 2.11

**Символьні ознаки кольорів
в англійських, українських та новогрецьких композитах**

Кольори	Англійська мова	Українська мова	Новогрецька мова
ЧОРНИЙ	36,2%	37,8%	37,5%
БІЛИЙ	10,6%	28,9%	28,1%
ЧЕРВОНИЙ	25,5%	20,1%	9,4%
ЗЕЛЕНИЙ	4,3%	—	—
ЖОВТИЙ	—	4,4%	9,4%
СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ	14,9%	—	—
КОРИЧНЕВИЙ	2,1%	4,4%	—
СІРИЙ	4,3%	4,4%	12,5%
ФІОЛЕТОВИЙ	2,1%	—	—
РОЖЕВИЙ	—	—	3,1%
ОРАНЖЕВИЙ	—	—	—
РАЗОМ	100% 47 одиниць	100% 45 одиниць	100% 32 одиниці

Серед символічних ознак кольорів є такі, що демонструють універсальність, пов'язану з лінгвістичними запозиченнями, з реаліями світової історії, з міжкультурними реаліями та з міжкультурними асоціаціями психологічного плану. Є також і такі символічні ознаки кольорів, які демонструють ідіоетнічність.

Лінгвістичними запозиченнями можна вважати композити з кольороконцептом ЖОВТИЙ: Х: **низькопробний папір** → У: **НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ** – англ. *yellow journalism, press*⁴; укр. *жовта преса* (1: 370); новогр. *κίτρινος Τύπος* – жовта преса (1: 895); Х: **вікна будівлі, де засідали зрадники** → У: **ЗРАДНИЦЬКИЙ** – укр. *жовті профспілки* (1: 370); новогр. *κίτρινο συνδικάτο* (1: 895). За гіпотезою, термін виник під час страйку у Франції у 1887, коли роботодавці створили профспілку для зриву страйку; члени цього союзу засідали в приміщенні, в якому вікно було заклеєне жовтим папером замість скла, розбитого страйками.

Історичними реаліям, назви яких містять кольори БІЛИЙ та ЧЕРВОНИЙ і запозичуються із мови в мову, є реалії часів Жовтневої революції в Росії 1917 р. та подальшої боротьби за владу. Символьне значення ЧЕРВОНОГО як «комуністичного» є також відомим із китайської історії середини минулого століття та з американської історії того ж часу, коли переслідувалися комуністичні погляди: Х: **позбавлений (іншого) кольору** → У: **ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНСЕРВАТИВНИЙ / КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИЙ** – укр. *білогвардійці, білогвардійський, білогвардійщина, білоемігрант, білоемігрантський, білополяки, білокозак* тощо (1: 81); англ. *white terror* (1: 1427), новогр. *Λευκοί* – білогвардійці, *Λευκός Στρατός* – білогвардійське військо (1: 1006). Х: **кольору крові** → У: **РЕВОЛЮЦІЙНИЙ, БУНТАРСЬКИЙ** – укр. *червона армія, червоноармієць, червоногвардієць, червонофлотець* тощо (1: 1598); новогр. *Κόκκινος Στρατός* – Червона Армія, *Ερυθρός Στρατός* – Червона Армія (1: 674), (букв.); *ερυθροφρουρός* – член молодіжної комуністичної організації у Китаї (1: 674); англ. *Red Guard* – член напіввоєнізованої молодіжної організації в Китаї в 1960-х роках; *redbait* – переслідувати прогресивні елементи; полювати за червоними; *redbaiter* – амер. особа, яка переслідує прогресивні елементи

⁴ У нашому корпусі даних одиниці *yellow journalism, press*, які виникли в американській англійській, словник MWCD не фіксує, хоча ці вирази згадуються серед опису значень прикметника *yellow* в інших словниках (наприклад, [197, с. 1654]).

тощо (1: 1042). Зі світовими історичними реаліями слід також пов'язати і КОРИЧНЕВИЙ колір, символіка якого в багатьох мовах відсилає до фашистської ідеології часів Другої Світової війни **Х: колір одягу фашистів → У: ФАШИСТСЬКИЙ, КРАЙНЬОПРАВІЙ, АГРЕСИВНИЙ** укр. коричнева чума, коричнево-червона доктрина.

Міжкультурними реаліями релігійного плану є протиставлення БІЛОГО (СВІТЛОГО) та ЧОРНОГО (ТЕМНОГО) як утілень Бога і Диявола, добра і зла: **Х: наділений світлом → У: ДОБРИЙ** – англ. *black-and-white* – розділений на добро і зло (1: 128); новогр. *λευκή μαγεία* – біла магія або магія, яка викликає сили добра або спрямована на хороше (1: 1006); **Х: темний, позбавлений світла → У: ДИЯВОЛЬСЬКИЙ, ЗЛИЙ** – англ. *black Mass* (1: 129); укр. *чорна хвороба* – епілепсія (1: 1605) як результат одержимості духами.

До міжкультурних реалій технологічного плану відноситься присутня в різних мовах лінгвістична одиниця зі значенням «чорна скринька»: **Х: темний, позбавлений світла → У: НЕВІДОМИЙ** – англ. *black box* (1: 128); укр. *чорний ящик* (1: 1605); новогр. *μαύρο κουτί* (1: 1059).

Міжкультурними психологічними асоціатами є значення ЧОРНОГО як незаконного та СІРОГО як незаконного або напівзаконного: **Х: темний, позбавлений світла → У: НЕЗАКОННИЙ** – англ. *black market, black marketer, black marketer* (1: 129) тощо; новогр. *μαύρη αγορά* – чорний ринок, *μαύρο χρήμα* – гроші, які отримуються від тіньової економіки чи зовсім незаконним способом, *μαύρη εργασία* – чорна праця, таємна і зазвичай низькооплачувана (1: 1058); **Х: недостатньо освітлений → У: НЕЗАКОННИЙ** – англ. *gray market* (1: 547); укр. *сірий ринок* (1: 1324), *сірий список* (1: 1324); новогр. *υγκρίζεις ζώνες* – географічні райони, на які подається судовий розгляд (1: 422).

Аналогічно, міжкультурними психологічними асоціатами є протиставлення БІЛОГО (ЧИСТОГО) як наділеного позитивними якостями і ЧОРНОГО (БРУДНОГО) як наділеного якостями негативними: **Х: чистий,**

позбавлений бруду → Y: ІЗ ПОЗИТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ / БЕЗ НЕГАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ – англ. *white knight, white hope, white list* (1: 1428); новогр. *ασπροπρόσωπος* – який не соромиться чогось, який виправданий (1: 298), *λευκή ψήφος* – голос, наданий за виправданий вирок у суді, *λευκός γάμος* – законний шлюб (1: 1006); X: брудний → Y із НЕГАТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ, ГАНЕБНИЙ, ЗЛОЧИННИЙ – англ. *blacklist* (1: 129), *black book, black hander* (1: 128), *blackleg, blackmail* (1: 129) тощо; укр. *чорне слово* (1: 1605), *чорноротий, чорноротість* (1: 1606), *чорна пляма* (1: 1605) тощо. Наділеність негативними якостями, злочинність асоціюється також із ЧОРНИМ-ТЕМРЯВОЮ, позбавленістю світла: X: темний, позбавлений світла → Y: ЗЛОЧИННИЙ – укр. *чорносотенець, чорносотенний, чорносотенство* (1: 1606) тощо; новогр. *Μαυρη Βιβλος* – чорна книга, де записуються чорні схеми роботи державного устрою, *μαυρη λιστα* – чорний список особистостей, речей і т.д., які засуджують і які треба уникати чи знищувати (1: 1058).

Протиставлення БІЛОГО (СВІТЛОГО) як радісного та ЧОРНОГО (ТЕМНОГО) як емоційно негативного, гнітючого, є типовим для різних мов. У нашому матеріалі його представлено у таких композитах: X: наділений світлом / темний, позбавлений світла → X: ДОБРИЙ / ЗЛИЙ: *black-and-white* (1: 128) – а 5. розділений на добро і зло. X: світлий, освітлений → Y: РАДІСНИЙ: *άσπρη μέρα*, щасливий і радісний момент (1: 298). X: позбавлений світла → Y: ЕМОЦІЙНО НЕГАТИВНИЙ – новогр. *μαυρη αληθεια*, гірка правда; *μαυρα δακρυα*, дуже гіркі сльози; *μαυρο χαλι*, жалюгідна ситуація; *Μαυρος Σεπτεμβρης*, вересень 1955 року, під час якого спалахнула хвиля тяжких насильств греків Константинополя під час турецької окупації; *μαύρο χιούмор*, чорний гумор для жартів над жахливими речами (1: 1058) тощо.

До міжкультурних психологічних асоціатів доцільно віднести й значення ЧЕРВОНОГО як небезпеки: X: кольору крові → Y: НЕБЕЗПЕЧНИЙ, АГРЕСИВНИЙ, ЗЛОЧИННИЙ – англ. *red alert* – небезпека, *red zone* (1: 1044), *redline* (1: 1043) тощо, *red-handed* (1: 1042); укр. *червона книга* (1: 1597),

коричнево-червона доктрина (1: 575). Іншим міжкультурним асоціатом є символічне значення СІРОГО як когось або чогось непублічного, скритого: Х: недостатньо освітлений → У: НЕПУБЛІЧНИЙ, ПРИХОВАНИЙ – англ. *gray eminence* – «сірий кардинал» (1: 547); новогр. *υκρίζα διαφήμιση* – прихована реклама (1: 422).

В аналізованому матеріалі ідіоетнічними символічними значеннями кольорів, виявленими в композитах однієї мови виявилися такі:

- Англійська мова: ЧЕРВОНИЙ – Х: кольору крові Ісуса Христа → У: СВЯТИЙ – *red mass, red man* (1: 1043); ЗЕЛЕНИЙ – Х: фізично хворобливий, жовчний, зі шкірою жовтувато-зеленого кольору → У: заздрісний – *green-eyed, green-eyed monster* (1: 549); СИНІЙ (БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ) – Х: змерзлий, холодний → У: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ЖОРСТКОЇ МОРАЛІ – *bluenose, bluenosed, blue law* (1: 136); Х: фізично слабкий, посинілий → У: ПРИГНІЧЕНИЙ, МЛЯВИЙ, ПОВІЛЬНИЙ – *blue devils (blues), bluesman, blue note* (1: 136); КОРИЧНЕВИЙ – Х: темний → У: ПОХМУРИЙ, СМУТНИЙ – *brown study*; ФІОЛЕТОВИЙ – Х: яскравого кольору → У ПОМІТНИЙ, ПИШНИЙ – *purple passage*, особливо помітна частина, використана для блиску та ефекту в роботі, яка є нудною (1: 1011).
- Українська мова: ЧОРНИЙ – Х: брудний → У: ПРОСТОНАРОДНИЙ, НИЗЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ – *чорна рада, чорна кістка, чорні люди* (1: 1605); Х: у брудному одязі → У: НЕКВАЛІФІКОВАНИЙ – *чорнороб, чорноробський* (1: 1606); Х: темний, позбавлений світла → У: НЕ ПАРАДНИЙ, НЕ НАРЯДНИЙ – *чорний хід* (1: 1605).
- Новогрецька мова: БІЛИЙ – Х: позбавлений (іншого) кольору → У: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ – *λευκή απεργία*, італійський страйк (працівники, не порушуючи трудове законодавство, виходять на роботу та виконують свої обов'язки, але дуже повільно) (1: 1006); Х: пустий, незаповнений → У: БЕЗ ПРІОРИТЕТІВ – *λευκή ψήφος*, голосування, за якого дехто утримувався та не віддавав перевагу жодному з

кандидатів (1: 1006); СІРИЙ – Х: між білим та чорним → Y: ЗМІШАНИЙ, ПРОМІЖНИЙ – *υκρίζεις ζώνες*, географічні райони, які мають змішане населення; *υκρίζεις ζώνες*, ситуації, за яких важко точно визначити категорію, до якої належить об'єкт (1: 422); РОЖЕВИЙ – Х: кольору жіночого тіла → Y: ЕРОТИЧНИЙ – *ροζ τηλεφωνα*, секс по телефону (1: 1551, 1766).

Не виключено, що збільшення корпусу українських та новогрецьких мовних даних може виявити наявність у зазначених ідіотетнічних значень відповідників і в іншій мові.

Висновки до розділу 2

1. У проаналізованих англійських композитах з ад'єктивними компонентами *white, black, red, green, yellow, blue, brown, gray, purple, pink, orange* найрепрезентативнішою є кольороназва *black*. У корпусі англійських мовних даних більшість композитів є іменниками, дещо меншою є кількість прикметників, число дієслів є незначним. У внутрішній формі композитів у 93,6% прикладів колір є онтологічною ознакою предмета, у 6,4% прикладів – символічною ознакою. Поняття про предмети, наділені онтологічними ознаками, конституюють вісім концептуальних доменів, серед яких центральними є ТВАРИНА, РОСЛИНА, АРТЕФАКТ та ЛЮДИНА; на периферії перебувають ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, ОДЯГ, ЇЖА та МІСЦЕ / ТЕРИТОРІЯ. Майже половина композитів англійської мови здійснює пряму номінацію, яка реалізується на першому кроці деривації за участі номінативної структури «Х (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака)» представленої в номінативних одиницях виду *white X, black X, red X* тощо. Більше половини прямих позначень беруть участь у подальших номінативних зсувах: метонімічних, метафоричних та змішаних, серед яких частіше мають місце метонімічні. У метонімічних зсувах найбільш задіяною є БПС партитивності, дещо менш продуктивними є БПС каузації, власності, контактної дії, інклюзивності та локативності.

Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі БПС подібності. Найбільша кількість англійських композитів утворюється на другому кроці деривації, менше – на третьому та незначна кількість на четвертому кроці. У метафоричних зсувах найбільший метафоричний потенціал демонструють поняття зі складу корелятивних доменів ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ. Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА. У складі композитів з компонентом-кolorативом за символічними значеннями домінує *чорний* колір.

2. Серед проаналізованих українських композитів з ад'єктивними елементами *білий, чорний, червоний, зелений, жовтий, синій, блакитний, голубий, коричневий, сірий, рожевий* превалюють одиниці з кольороназвою *чорний*. Більшість композитів є іменниками, число прикметників є дещо меншим, і є один прислівник. У внутрішній формі 88,5% прикладів колір є онтологічною ознакою предмета, у 11,5% прикладів – символічною ознакою. Поняття про предмети, наділені онтологічними ознаками, конституують вісім концептуальних доменів, серед яких центральними є ТВАРИНА, ЛЮДИНА та РОСЛИНА, а периферійними – ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, АРТЕФАКТ, ОДЯГ, ЇЖА, МІСЦЕ / ТЕРИТОРІЯ. Прямі номінації, утворені на першому кроці деривації за участі квалітативної БПС «Х (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака)», представлені невеликою кількістю номінативних одиниць виду *білий Х, чорний Х, червоний Х* тощо. Номінативні одиниці виду *коричневий Х* не беруть участь у прямих номінаціях. У корпусі даних превалюють композити з переносним значенням, утвореним завдяки метонімічним, метафоричним та змішаним зсувам, із домінуванням метонімічних. Зазвичай метонімічні зсуви відбуваються на підставі БПС партитивності. Також до номінативних зсувів залучаються БПС інклюзивності, власності, каузації та контактної дії. Уживання БПС схожості, локативності та темпоральності є поодиноким. Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі БПС подібності. Більшість композитів утворюється на другому кроці деривації, менше на третьому та декілька – на четвертому кроці. Найбільший метафоричний

потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ. Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА. У складі українських композитів з елементом-кольороназвою за числом символічних значень домінує *чорний* колір.

3. У досліджених новогрецьких композитах з ад'єктивними елементами *ασπρος, λευκος* (білий); *μαυρος, μελας, μελανος* (чорний); *κοκκινος, ερυθρος* (червоний); *πρασινος, χλωρος* (зелений); *κιτρινος, ξανθος* (жовтий); *μπλε, γαλαζιος, γαλανος* (синій, блакитний, голубий); *γκριζος, γκρι* (сірий); *ροζ* (рожевий) домінують одиниці з кольороназвою *μαυρος, μελας, μελανος* (чорний). Переважна більшість композитів є іменниками, менша кількість прикметниками, зустрічаються також декілька дієслів. У 81,7% прикладів колір у внутрішній формі композита є онтологічною ознакою предмета, у 18,3% – символічною ознакою. Поняття про предмети, наділені онтологічними ознаками, конституюють вісім концептуальних доменів, центральними серед яких є ЛЮДИНА та АРТЕФАКТ, периферійними – ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, ОДЯГ, ТВАРИНА, ЇЖА, РОСЛИНА, МІСЦЕ / ТЕРИТОРІЯ. Прямі номінації, утворювані на першому кроці деривації за участю квалітативної БПС «Х (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака)», представлені невеликою кількістю номінативних одиниць виду *ασπρος Χ, λευκος Χ; μαυρος Χ* тощо. Такі одиниці беруть участь у метонімічних, метафоричних та метонімічних + метафоричних зсувах, із превалюванням метонімічних. Найчастіше метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі БПС партитивності. Достатньо активними є БПС власності, каузації, контактної дії та інклюзивності. Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі пропозиціональної схеми подібності. Переважна кількість композитів утворюється на другому кроці деривації, на третьому кроці утворюється незначна кількість одиниць. Найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену АРТЕФАКТ. Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен

ЛЮДИНА. У складі новогрецьких композитів з елементом-кольороназвою за числом символічних значень домінує *білий* колір.

4. Порівняльний аналіз англійських, українських та новогрецьких композитів з елементом-колоративом, здійснений за декількома напрямками, виявив їхні спільні та розбіжні характеристики.

4.1. За промінантністю кольороконцептів у номінативному полі англійських, українських та новогрецьких композитів провідну позицію займають *чорний*, *білий* та *червоний* кольори, при домінуванні червоного над білим в англійській мові. При цьому кольороназва *чорний* є найуживанішим компонентом композитів в усіх порівнюваних мовах. Порівняння композитів із назвою конкретного кольору свідчить про те, що *чорний* колір превалює в композитах української, *білий* – в композитах новогрецької, *червоний*, *синій* (*блакитний*, *голубий*) та *коричневий* – в композитах англійської, *зелений* – в композитах англійської та новогрецької, *жовтий* – в композитах новогрецької та української, *сірий* і *рожевий* – в композитах української. У складі композитів української мови відсутні кольороназви *фіолетовий* та *оранжевий*, а у складі новогрецьких композитів – кольороназви *фіолетовий*, *оранжевий* та *коричневий*.

4.2. Досліджувані композити англійської, української та новогрецької мов позначають вісім основних ознакових доменів: ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ / ТЕРИТОРІЯ, АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. За кількістю композитів в англійській мові домінує домен ТВАРИНА, в українській – домени ТВАРИНА та ЛЮДИНА, у новогрецькій – домен ЛЮДИНА. У межах доменів превалюють композити з кольороназвами *чорний*, *червоний* та *білий*, у деяких доменах відмічена частотність *зеленого*.

4.3. Композити англійської, української та новогрецької мов утворюються на різних кроках концептуальної деривації. Композитів із прямим значенням, утворених на першому кроці деривації, найбільше в англійській мові. В українській та новогрецькій мовах більше композитів із переносним значенням, переважно сформованим на другому дериваційному

кроці. Композити із переносним значенням у всіх трьох мовах утворюються здебільшого в результаті метонімічних зсувів. Метафоричні та змішані зсуви представлені меншою мірою. У трьох мовах метонімічні зсуви частіше відбуваються на підставі БПС партитивності та власності. Метафоричні зсуви в трьох досліджених мовах відбуваються на підставі БПС подібності, до якої в українській мові додається БПС схожості / аналогії. Метафоричні зсуви є більш представленими в англійській мові, де за кількістю метафоричних виразів домінує корелятивний домен ЛЮДИНА, а за обсягом метафоричного спектру – корелятивні домени ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ та АРТЕФАКТ. В українській мові за кількістю утворених метафор та за обсягом метафоричного спектру домінує корелятивний домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, а у новогрецькій мові за цими показниками домінує корелятивний домен АРТЕФАКТ.

4.4. Найбільший відсоток композитів, до складу яких входить кольороназва із символічним значенням, зафіксована у новогрецькій мові, дещо меншим є цей відсоток в українській та найменшим – в англійській мові. Найбільше символічних значень у трьох мовах мають *чорний* та *білий* кольори; в українській та англійській мовах до них долучається *червоний*, а в англійській – *синій* (*блакитний*, *голубий*). Символьні ознаки кольорів у складі композитів англійської, української та новогрецької мов демонструють як універсальність, пов'язану з лінгвістичними запозиченнями, з реаліями світової історії, з міжкультурними реаліями та з міжкультурними асоціаціями психологічного плану, так і ідіоетнічність, пов'язану з культурною спадщиною кожного окремого етносу.

Основні положення розділу висвітлено у роботах автора [143; 145]. У роботі [145], виконаній у співавторстві з Мамоною О. І., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис даних.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У багатьох мовах складні слова, або композити, представлені численною групою номінативних одиниць, які утворені шляхом складання основ і які стають проміжною ланкою між власне словом і словосполученням. У зв'язку з цим для віднесення одиниці до складного слова вживаються критерії цільнооформленості, яка має фонетичний, морфологічний, синтаксичний (функціональний) та семантичний прояви. Ці критерії дозволяють кваліфікувати номінативну одиницю як складне слово, відмінне від словосполучення, за наявності низки винятків, які допускають можливість віднесення мовної одиниці і до слова, і до словосполучення. Вивчення композитів, відоме як композитологія, включає широкий спектр проблем, до складу якого входять класифікація композитів за структурними типами, за типом їхнього зв'язку зі словосполученням, за частинами мови тощо. На сучасному етапі композитологія, як і теорія номінації, частиною якої вона є, набуває когнітивного спрямування: створення композиту як мовної структури розглядається у зв'язку з відповідними ментальними структурами й операціями.

Серед композитів різних мов є багато таких, де однією з основ стає позначення базового кольору, або кольороназва. Кольороназви є невід'ємною складовою будь-якої мовної картини світу, однак їхній склад у кожній мові не є універсальним; він залежить від сприйняття кольору різними етнічними спільнотами. Уважається, що в англійській мові існує 11 основних кольороназв: *black, white, red, yellow, green, blue, brown, purple, pink, orange, gray*; українська мова налічує 12 базових колірних термінів: *чорний, білий, червоний, жовтий, зелений, синій, блакитний / голубий, коричневий, фіолетовий, рожевий, оранжевий / помаранчевий та сірий*; у новогрецькій мові нараховується 12 основних кольороназв із синонімами у деяких із них: *μαύρος / μέλας / μελανός* (чорний), *άσπρος / λευκός* (білий), *κόκκινος / ερυθρός* (червоний), *πράσινος / χλωρός* (зелений), *κίτρινος / ξανθός*

(жовтий), *μπλε* (синій), *γαλάζιος* / *γαλανός* (блакитний), *καφέ* (коричневий), *πορτοκαλί* (помаранчевий), *ροζ* (рожевий), *μωβ* / *μενεξεδενιος* / *μενεξεδης* / *ιωδης* / *ιοχρουν* (фіолетовий) та *γκρι* / *γκριζος* (сірий).

Особливості концептуалізації кольору носіями англійської, української та новогрецької мов виявляються у наявності спільних та відмінних ознак в етимології та символіці кольорів. Характерним для англійської, української та новогрецької мов є походження кольорів від онтологічних сутностей, наділених відповідною колірною ознакою. Такі сутності стосуються переважно людини та природного світу. У деяких випадках етимологія кольороназв, відслідкована до коріння прамови, залишається нез'ясованою. Символіка кольорів, наявна в англослов'янській, українослов'янській та грекомовній картинах світу, також демонструє спільні й відмінні риси. Спільною тенденцією для символічних значень кольорів у трьох мовах є асоціювання сумних або радісних психологічних станів із темними або світлими кольорами відповідно; ототожнення *червоного* (кольору крові) із загрозою, *сірого* із невизначеністю. На тлі спільних рис у символіці кольорів трьох лінгвокультур вирізняються і деякі ідіоетнічні ознаки. Так, *жовтий* у грецькій культурі символізує багатство та щастя, а *синій*, що має негативні символічні значення в англійців та греків, асоціюється із позитивною символікою в українців.

У складі досліджуваних композитів англійської, української і новогрецької мов колірний компонент є як онтологічною, так і символічною ознакою предмета.

У дисертації аналіз композитів з елементом-кolorативом здійснюється в річищі когнітивної теорії номінації, яка вважає основою будь-якого номінативного (семіотичного) процесу когнітивну операцію мапування, тобто неповної репрезентації однієї сутності за посередництва іншої. Так, свідомість мапує, або фрагментарно сприймає, навколишній світ і фіксує це сприйняття в концепті, що стає значенням знаку. При створенні самого знаку обирається фрагмент значення, який стає внутрішньою формою знаку,

утіленою, переважно фрагментарно, у зовнішній формі знаку. Внутрішня форма знаку структурується ономасіологічною моделлю, яка має базис (основне поняття) та ознаку (характеристику базиса), приєднану до нього предикативною зв'язкою. Ономасіологічна модель є когнітивною моделлю: її основою стає концептуальна модель – базисна пропозиційна схема (БПС), до компонентів якої застосована когнітивна операція проміантності, завдяки чому один із компонентів БПС (логічний суб'єкт або логічний предикат) стає первинним семантичним фокусом, ономасіологічним базисом, а інший компонент стає вторинним семантичним фокусом, ономасіологічною ознакою. Подальше розгортання номінативного процесу передбачає концептуальну деривацію, до якої залучаються різні (буттєві, акціональні, посесивні, ідентифікаційні та компаративні) БПС, визначені в семантиці лінгвальних мереж (С. А. Жаботинська).

У нашому дослідженні процедура лінгвокогнітивного аналізу композитів із кольороназвою, заснованого на положеннях семантики лінгвальних мереж, здійснювалася у три етапи.

На першому етапі композити конкретної мови розподілялися на групи відповідно до вжитої в них кольороназви. У кожній із таких груп виокремлювалися композити, у внутрішній формі яких колір є онтологічною або символною ознакою предмета. Ті композити, де колір є онтологічною ознакою предмета, стратифікувалися за предметними доменами ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА. Для композитів, стратифікованих за цими доменами, встановлювалися номінативні (ономасіологічні) моделі, які, за умов прямої номінації, спираються на квалітативну БПС «X (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака) > ТАКИЙ-колір (ознака) X (базис)». За умов переносної номінації до початкової моделі додаються інші БПС, що забезпечує різні способи зв'язку внутрішньої форми композита з його значенням: метонімію, метафору, метонімію + метафору, метафору + метонімію. Метафоричні зсуви додатково аналізувалися на предмет формування метафоричного спектру для

онтологічних доменів ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА, а також на предмет метафоричного потенціалу цих доменів. У тих композитах, де колір є символічною ознакою предмета, заснованою на метафорі або аналогії, виявлялося первинне поняття, від якого походить символічне значення колоратива.

Другий і третій етапи аналізу композитів є порівняльними. На другому етапі порівнюються результати аналізу груп композитів у межах однієї мови. На третьому етапі порівнюються результати аналізу композитів у всіх трьох мовах. Аспектами порівняння стають: промінантність (ступінь представленості в композитах) різних базових кольорів; пріоритетність доменів онтологічних сутностей, наділених кольоровою ознакою; активність БПС, залучених до номінативних процесів на різних кроках концептуальної деривації; метафоричний потенціал онтологічних доменів предметних сутностей, наділених кольором; підстави для символізації різних кольорів.

Здійснений порівняльний аналіз лінгвокогнітивних засад утворення композитів із кольороназвами в трьох мовах дозволив виявити універсальні та ідіоетнічні особливості у «колірних» концептуальних картинах світу носіїв англійської, української та новогрецької мов, а також спільні та відмінні ознаки у номінативних процесах, які зумовили появу таких композитів на різних кроках концептуальної і формальної деривації завдяки метонімічним та метафоричним зсувам у трьох мовах.

За промінантністю кольороконцептів у складі композитів англійської, української та новогрецької мов найбільш уживаними в трьох мовах виявилися *чорний*, *білий* та *червоний* (із домінуванням червоного над білим в англійській мові); відсутніми в номінативному полі українських композитів виявилися кольороконцепти *фіолетовий* та *оранжевий*, а в номінативному полі новогрецьких композитів – кольороконцепти *фіолетовий*, *оранжевий* та *коричневий*. Вірогідно, що схожі дані для трьох мов пов'язані із зафіксованою психологами первинною концептуалізацією *чорного*, *білого* та

червоного як результатом нейрокогнітивних процесів, а різні дані для трьох мов є результатом варіативності у послідовності концептуалізації інших кольорів.

У композитах, де колір у складі внутрішньої форми слова позначає онтологічну ознаку предмета, таким предметом в англійській мові найчастіше стає тварина, далі йдуть рослина, артефакт і людина; в українській мові колір є зазвичай онтологічною ознакою тварини і людини; у новогрецькій мові колір найчастіше є онтологічною ознакою людини і рідше – ознакою артефакту, природного об'єкту та одягу.

У трьох мовах композити із кольороназвою із прямим значенням утворюються на першому кроці формальної та концептуальної деривації та мають ономазіологічну структуру, утворену на підставі квалітативної пропозиційної схеми «X (базис) є ТАКИЙ-колір (ознака) > ТАКИЙ-колір (ознака) X (базис)». Кількість композитів із прямою номінацією найбільша в англійській мові, у новогрецькій мові таких композитів у півтори рази менше, та майже втричі менше в українській мові. Композитів з елементом-кolorативом, що мають переносне значення, утворене в результаті метонімічних зсувів, помітно більше в українській та новогрецькій мовах, на відміну від англійської. Метафорична та комплексна номінація спостерігається у трьох мовах, окрім метафоричного + метонімічного зсуву у новогрецькій мові. У трьох мовах найчастіше задіяними у метонімічних зсувах виявилися БПС партитивності та власності. У метафоричному зсуві задіяна компаративна схема подібності, а в українській мові – також схема схожості / аналогії. Найпродуктивнішим у творенні композитів із colorативним компонентом виявився в усіх трьох мовах другий крок концептуальної деривації, третій крок деривації є менш типовим, а четвертий крок деривації представлений поодинокими прикладами в англійській і українській мовах і відсутній у новогрецькій.

Виявлена схожість у символічних значеннях кольороконцептів у складі композитів трьох мов свідчить про наявність у досліджених мовах

лінгвістичних запозичень, назв реалій світової історії, міжкультурних реалій та міжкультурних асоціацій психологічного плану, а розбіжності у символічних значеннях кольороконцептів у складі композитів відбивають ідіоетнічні особливості та своєрідність культури носіїв англійської, української та новогрецької мов.

Перспективою подальших досліджень є поширення розробленої схеми лінгвокогнітивного аналізу на інші номінативні форми аналізованих мов – афіксальні похідні та слова, утворені на підставі семантичного словотвору, в яких до складу внутрішньої форми входить кольороконцепт. Відпрацювання процедури лінгвокогнітивного аналізу похідних одиниць із кольороназвою на матеріалі індоєвропейських мов дозволить надалі здійснити такий аналіз і для аналогічних одиниць у мовах інших сімей з метою порівняння отриманих результатів із даними індоєвропейських мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. С. Символ // Литературный энциклопедический словарь / под общ. ред. В. М. Кожевникова. Москва: Советская энциклопедия, 1987. С. 378–379.
2. Алешина А. А. Классификация голофрастических конструкций в английском языке (на материале романа L. Weisberger «The Devil Wears Prada») // Ученые записки Орловского гос. ун-та. 2014. № 4 (60). С.115–117.
3. Антрушина Г. Б., Афанасьева О. В., Морозова Н. Н. Лексикология английского языка. Москва: Высшая школа, 1985. 223 с.
4. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. Москва: Изд-во лит. на иностр. яз., 1959. 351 с.
5. Арутюнова Н. Д. Образ (опыт концептуального анализа) // Референция и проблемы текстообразования / отв. ред. Н. Д. Арутюнова. Москва: Наука, 1988. С. 117–129.
6. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 1997. 21 с.
7. Базыма Б. А. Психология цвета. Теория и практика. М.: Речь, 2005. 205 с.
8. Бахилина Н. Б. Из истории названий красного цвета в русском языке // Вопросы исторической лексикологии и лексикографии восточнославянских языков. Москва: Наука, 1974. С. 251–258.
9. Бахилина Н. Б. История цветообозначений в русском языке. Москва: Наука, 1975. 288 с.
10. Бахилина Н. Б. История цветообозначений в русском языке: автореф. дис. ... доктора фил. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». Москва, 1976. 44 с.

11. Белецкий А. А. Номинальная композиция: именное словосложение в древнегреческом языке: дис. ... канд. филол. наук по отделам общего языкознания и классической филологии. Москва, 1943. 350 с.
12. Блумфильд Л. Язык. Москва: Прогрес, 1968. 608 с.
13. Бортничук Е. Н., Василенко И. В., Пастушенко Л. П. Словообразование в современном английском языке / под ред. Ю. А. Жлуктенко. Київ: Вища школа, 1988. 264 с.
14. Бровченко И. В. Концептуальная метафора в клише англоязычного научного текста: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Черкассы, 2011. 368 с.
15. Василевич А. П. Исследование лексики в психолингвистическом эксперименте (на материале цветообозначения в языках разных систем) / отв. ред. В. Н. Телия. Москва: Наука, 1987. 140 с.
16. Василевич А. П., Кузнецов С. Н., Мищенко С. С. Цвет и названия цвета в русском языке / ред. А. П. Василевич. Москва: КомКнига, 2005. 216 с.
17. Васильева О. Г. Концептуальна семантика субстантивних композитів-бахуврихі (на матеріалі антропосемічної лексики сучасної англійської мови): автореф. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2006. 20 с.
18. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва: Русские словари, 1996. 416 с.
19. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. Москва: Шк. «Яз. рус. культуры», 1999. 780 с.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
21. Виноградов А. А. Словососложение // Лингвистический энциклопедический словарь / ред. В. Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 688 с.

22. Гак В. Г. Языковые преобразования. Москва: Шк. «Яз. рус. культуры», 1998. 768 с.
23. Гинзбург Е. Л. Синтаксическая типология сложных слов («Внутренний» синтаксис сложенных) // Проблемы структурной лингвистики. Москва: Наука, 1968. С. 203–239.
24. Гинзбург Е. Л. Словообразование и синтаксис. М.: Наука, 1979. 264 с.
25. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Логос, 2004. 284 с.
26. Голубь Л. А. Сквозные мотивы языковой картины мира (на примере семантического поля «цвет» в английском и русском языках): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Москва, 2006. URL: <http://psycholing.narod.ru/auto/golub.pdf>
27. Гонта І. А. Структурні й семантичні особливості композит-метафор в американському сленгу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2000. 20 с.
28. Градалева Е. А. Способы разграничения сложных слов и словосочетаний английского языка // Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin). 2015. № 10(163). С. 15–19.
29. Деменчук О. В. Колоративна композита: досвід фреймової семантики // Науковий вісник Волинського державного ун-ту. Серія: Філологічні науки. 2001. № 13. С. 36–42.
30. Деменчук О. В. Колоративна композита: особливості семантичної структури // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. статей. Київ: Київськ. нац. лінгв. ун-т, 2001. Вип. 7. С. 65–71.
31. Деменчук О. В. Колоративна композита у когнітивно-ономасіологічному аспекті // Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики: зб. матер. конф. / за ред. В. К. Шпака. Черкаси: Черкаськ. інженер.-тех. ін-т, 2001. С. 66–67.

32. Деменчук О. В. Колоративна композита у мовній картині світу української та англійської націй: досвід когнітивно-ономасіологічного аналізу // Проблеми зіставної семантики: зб. наук. статей / відп. ред. М. П. Кочерган. Київ: Київський державний лінгвістичний ун-т, 2001. Вип. 5. С. 85–89.
33. Деменчук О. В. Колоративна композита в англійській мові: когнітивно-ономасіологічний аспект: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2003. 240 с.
34. Дзівак О. М. З історії назв кольорів // Українська мова і література в школі. Київ: Наукова думка, 1973. № 9. С. 81–84.
35. Дзивак О. Н. Лексика на обозначение цвета в современном украинском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Украинский язык». Киев, 1974. 34 с.
36. Дзівак О. М. Похідні назви кольорів в українській мові // Дослідження з фонетики, граматики, лексики і фразеології української мови. 1975. С. 112–127.
37. Дзівак О. М. Про систему назв кольорів у сучасній українській літературній мові // Українське мовознавство. 1975. Вип. 3. С. 23–31.
38. Дюжикова Е. А. Ономаσιологическое исследование формирования значений субстантивных композитов современного английского языка // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку. Владивосток: Дальневост. гос. ун-т, 1987. С. 90–99.
39. Дюжикова Е. А. Номинативные единицы типа прилагательное цвета + существительное в современном английском языке // Картина мира: лексикон и текст (на материале английского языка): сб. науч. тр. Москва: Моск. ордена Дружбы народов гос. лингв. ун-т, 1991. Вып. 375. С. 52–58.
40. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-те вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.

41. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. К.: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–7.
42. Жаботинская С. А. Теория номинации: когнитивный ракурс // Вестник Московского гос. лингв. исторического ун-та «Лексика в разных типах дискурса». Москва: МГЛУ, 2003. Вып. 478. С. 145–164.
43. Жаботинская С. А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход // Когнитивные исследования языка. Типы знаний и проблемы их классификации: сб. науч. трудов / ред. Е. С. Кубрякова, Н. Н. Болдырев. М.-Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2008. Вып. III. С. 61–74.
44. Жаботинская С. А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В. В. Левицького / під ред. Г. Альтмана, І. Задорожної, Ю. Мацкуляк. Чернівці: Книги XXI, 2008. С. 357–368.
45. Жаботинская С. А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели // Культура народов Причерноморья, 2009. № 168. Т. 1. С. 254–261.
46. Жаботинская С. А. Ономаσιологические модели и событийные схемы // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. № 837. С. 3–14.
47. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2010. Вып. 928. С. 6–20.
48. Жаботинская С. А. Концептуальная метафора: процедура анализа для множественных данных // Актуальні проблеми металінгвістики: матеріали VII Міжнародної наукової конференції / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, Черкаси, 28–29 квітня 2011 р. Черкаси: Ант, 2011. С. 3–6.

49. Жаботинская С. А. Когнитивное картирование как лингвосемиотический фактор // Функциональная лингвистика: сб. науч. работ / ред. А. Н. Рудяков. Симферополь: Крымский респ. ин-т последипломного пед. образования, 2012. № 3. С. 179–182.
50. Жаботинская С. А. Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции) // Когниция, коммуникация, дискурс: Междунар. электрон. сб. науч. трудов. ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. № 6. С. 47-76. URL:
<http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no6-2013/zhabotynskaa-s-a>
51. Жаботинская С. А. Концептуальная метафора: конгруэнтное и неконгруэнтное картирование во множественных данных // Функциональная лингвистика: сб. науч. работ / ред. А. Н. Рудяков. Симферополь: Крымский респ. ин-т последипломного пед. образования, 2013. № 5. С. 104–106.
52. Жаботинская С. А. Сетевая семантика: теория и практика // Когнитивные исследования языка. Вып. XIV: Когнитивная лингвистика: итоги, перспективы: материалы Всероссийской научной конференции / Тамбов, 11–12 апреля 2013 г. / отв. ред. вып. Л. А. Фурс. Москва, Тамбов: Ин-т языкознания РАН; Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2013. С. 81–86.
53. Жаботинская С. А. Фразовые конструкции и перекатегоризация языковой информации // Личность. Язык. Сознание: сб. науч. трудов. Посвящается юбилею засл. деятеля науки РФ, д-ра филол. наук, профессора Н. Н. Болдырева / Когнитивные исследования языка. Вып. XXIV / отв. ред. вып. А. Л. Шарандин. Москва: Ин-т языкознания РАН; Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2016. С. 273–286.
54. Жаботинская С. А. Генеративизм, когнитивизм и Семантика лингвальных сетей // Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато,

- істина одна: зб. праць до ювілею Ізабелли Рафаїлівни Буніятової. К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 99–141.
55. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
 56. Жирмунская М. Л. Словообразовательные потенции прилагательных цветообозначения в современных германских языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Москва, 1982. 25 с.
 57. Иванова И. П. О характеристике сложного слова типа Rainbow в английском языке // Вопросы структуры английского языка в синхронии и диахронии. Л.: Изд-во ЛГУ, 1967. Вып. 1. С. 3–10.
 58. Иваровская В. И. Лексическое значение цветowych прилагательных в синтагматико-парадигматическом и словообразовательном аспектах // Вестник Санкт-Петербургского ун-та, 1998. Серия 2. № 9. Вып. 2. С. 104–109.
 59. Історико-культурологічні аспекти семантики кольору. URL: http://www.koloristika.in.ua/t_kak.php
 60. Каращук П. М. Роль семантических факторов в образовании сложных прилагательных в английском языке // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку. Владивосток: Дальневосточный гос. ун-т, 1978. Вып. 5. С. 14–21.
 61. Кириченко А. Г. До семантичної характеристики назв кольорів у східнослов'янських мовах // Питання українського мовознавства. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1960. Кн. 4. С. 127–136.
 62. Кириченко А. Г. Структурно-семантичні типи назв кольорів у східнослов'янських мовах // Доповіді та повідомлення Львівського університету. Львів, 1995. Вип. VI. Ч. 1. С. 111–115.
 63. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів в сучасній українській мові. Київ: Наук. думка, 1984. 244 с.

64. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля колоративів в українській поезії початку XX ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 1999. 19 с.
65. Колшанский Г. В. Лингво-гносеологические основы языковой номинации // Языковая номинация. Общие вопросы / отв. ред. Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева. Москва: Наука, 1977. С. 99–146.
66. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.
67. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу // Мовознавство: наук.-техн. журнал. Київ, 2004. № 5–6. С. 12–22.
68. Краснова Л. В. Символика черного и белого цветов в поэтике Александра Блока // Филологические науки. 1976. № 4(94). С. 3–13.
69. Кресан О. Я. Функції композитної ономасіологічної структури в англomовній художній прозі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Одеса, 2001. 18 с.
70. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові // Славістичний збірник. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. С. 97–111.
71. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові // Мовознавство. 1967. № 4. С. 97–112.
72. Кубрякова Е. С. Части речи в ономасіологическом освещении. Москва: Наука, 1978. 114 с.
73. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. Москва: Наука, 1981. 200 с.
74. Кубрякова Е. С. Актуальные проблемы современной семантики: учебное пособие по курсу Общее языкознание. Москва: МГПИИЯ им. Мориса Тореза, 1984. 130 с.
75. Кубрякова Е. С. Словосложение как процесс номинации и его отличительные формальные и содержательные характеристики // Теоретические основы словосложения и вопросы создания сложных

лексических единиц. Пятигорск: Изд-во Пятигорск. гос. пед. ин-та иностр. яз., 1988. С. 3–23.

76. Кубрякова Е. С. Лингвистический энциклопедический словарь / отв. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 688 с.
77. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика — психология — когнитивная наука // Вопросы языкознания. 1994. № 4. С. 34–47.
78. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения. Москва: Ин-т языкознания РАН, 1997. 326 с.
79. Кубрякова Е. С., Александрова О. В. О контурах новой парадигмы знания в лингвистике // Структура и семантика художественного текста: докл. VII Междунар. конф. Москва, 1999. С. 46–51.
80. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
81. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. 2-е изд., доп. Москва: Наука, 2007. 208 с.
82. Кубрякова Е. С. Теория номинации и словообразование. 3-е изд. Москва: Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2012. 88 с.
83. Куцик О. А. Слова-символы як образно-смисловий центр формування фразеологізмів (на матеріалі російської та української мов): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01, 10.02.02. Дрогобич, 1996. 253 с.
84. Лексикология английского языка / Р. З. Гинзбург, С. С. Хидекель, Г. Ю. Князева, А. А. Санкин. Москва: Высшая школа, 1979. 269 с.
85. Лотман Ю. М. Символ в системе культуры // Учен. записки Тартуского гос. ун-та: труды по знак. системам XXI. Тарту: ТГУ, 1987. Вып. 754. С. 10–21.
86. Матвеева Т. В. Полный словарь лингвистических терминов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. 562 с.

87. Мешков О. Д. Двучленные термины N+N в английской научной литературе и структура их русских эквивалентов // Преподавание иностранных языков. Теория и практика. М.: Наука, 1971. С. 179–188.
88. Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка. Москва: Наука, 1976. 248 с.
89. Мешков О. Д. Словосложение в современном английском языке. Москва: Высшая школа, 1985. 186 с.
90. Мешков О. Д. Семантические аспекты словосложения английского языка. Москва: Наука, 1986. 210 с.
91. Минский М. Фреймы и представление знаний. М.: Прогресс, 1979. 166 с.
92. Миронова Л. М. Семантика цвета на эволюции психики человека // Проблема цвета в психологии. Москва, 1993. С. 172–187.
93. Нагамова Н. В. Сложное слово и словосочетание в системе лексических единиц немецкого языка // Вестник Ставропольского гос. ун-та. 2009. № 65. С. 241–244.
94. Норман Б. Ю. Теория языка. Вводный курс: учебное пособие. Москва: Наука, 2004. 296 с.
95. Омельченко Л. Ф. Структурно-семантичні моделі дієслів-комполітів та особливості їх функціонування в словотвірчій системі сучасної англійської мови // Іноземна філологія. 1975. Вип. 39. С. 48–53.
96. Омельченко Л. Ф. Деривационная история словосложения в английском языке // Филологические науки. 1976. № 4(94). С. 43–51.
97. Омельченко Л. Ф. Продуктивные типы сложных слов в современном английском языке (на материале прилагательных и глаголов). Київ: Вища школа, 1981. 144 с.
98. Омельченко Л. Ф. Английская композита: структура и семантика: дис. ... доктора филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Киев, 1989. 493 с.
99. Павилёнис Р. И. Проблема смысла. Москва: Мысль, 1983. 285 с.

100. Пастуро М. Зеленый. История цвета: пер. с франц. Н. Кулиш. Москва: Новое литературное обозрение, 2018. 260 с.
101. Пастушенко Т. В. Цветовая номинация как элемент вторично-образной языковой картины мира: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Киев, 1998. 184 с.
102. Пауль Г. Принципы истории языка. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1960. 500 с.
103. Пирс Ч. Начала прагматизма: пер. с англ., предисл. В. В. Кирющенко, М. В. Колопотина. Санкт-Петербург: Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПбГУ; Алетейя, 2000. 352 с.
104. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення: монографія. Ужгород: Закарпаття, 1999. 240 с.
105. Полюжин М. М., Омельченко Л. Ф. Бахуврихи у сучасній англійській мові. Ужгород: Патент, 2004. 60 с.
106. Попова З. Д., Стернин И. А. Язык и национальная картина мира. Воронеж: Изд-во «Истоки», 2002. 60 с.
107. Попович М. В. Мировоззрение древних славян. Киев: Наукова думка, 1985. 170 с.
108. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1988. С. 8–69.
109. Потебня А. А. Мысль и язык. Киев: СИНТО, 1993. 192 с.
110. Почепцова Л. Д. Цветообозначение в структуре наименований орнитофауны // Проблемы значения языкового знака: сб. науч. тр. Киев: Изд-во Киевск. гос. пед. ин-та иностр. яз., 1982. С. 62–65.
111. Привалова И. В. Интеркультура и вербальный знак: монография. Москва: Гнозис, 2005. 472 с.
112. Радченко О. Ю. Концептуальна метафора в терміносистемі маркетингу (на матеріалі англomовних текстів): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Черкаси, 2012. 314 с.

113. Раевская Н. А. Лексикология английского языка (на англ. языке). 4-е изд. Киев: Вища школа, 1979. 302 с.
114. Свещинская (Филатова) Е. А. Сопоставительный анализ способов образования композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук: матеріали VII Міжрегіональної конф. молодих учених та аспірантів / ГДПШМ, Горлівка, 10 квітня 2009 р. Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2009. Вип. 13. С. 10–13.
115. Свещинская (Филатова) Е. А. Способы образования и передачи композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Актуальні проблеми філології: мовознавство, літературознавство, методика викладання філологічних дисциплін: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. / МДГУ, Маріуполь, 27 травня 2009 р. Маріуполь: МДГУ, 2009. С. 166–169.
116. Свещинская (Филатова) Е. А. Сравнительный анализ способов образования сложных слов в английском, украинском и новогреческом языках // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XI підсум. наук.-практ. конф. викл. / МДГУ, Маріуполь, 30 січня 2009 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДГУ, 2009. С. 234–235.
117. Свещинская (Филатова) Е. А. Анализ способов образования композитов на материале трех языков (английского, украинского, новогреческого) // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XII підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДГУ, Маріуполь, 5 лютого 2010 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДГУ, 2010. С. 242–243.
118. Свещинська (Філатова) К. О. Колоративна композита з позицій когнітивної ономазіології // Філологічні студії молодих учених: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / МДУ, Маріуполь, 12 листопада 2010 р. Маріуполь: МДУ, 2010. С. 97–99.
119. Свещинська (Філатова) К. О., Шепітько С. В. Методологічні засади вивчення проблеми колоратурної композити // Вісник

Маріупольського державного гуманітарного ун-ту. Серія: Філологія: зб. наук. праць / заг. ред. С. В. Безчотнікова. 2010. Вип. 3. С. 80–85.

(У роботі, виконаній у співавторстві з Шепітько С. В., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис фактичних даних).

120. Свєцинська (Філатова) К. О. Ономасіологічний аспект української колоратурної композиції // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2011. Вип. 95(2). С. 405–408.
121. Свєцинська (Філатова) К. О. Шляхи та чинники формування колірного концепта на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XIII підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 4 лютого 2011 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2011. С. 314–316.
122. Свєцинська (Філатова) К. О. Ономасіологічна структура колоративної композиції (на матеріалі англійської і української мов) // Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту. Серія: Філологія: зб. наук. праць. 2012. Т. 15. № 1. С. 171–176.
123. Селіванова О. О. Складне слово: мовні моделі світу (основи зіставної композитології російської та української мов). Черкаси: Вид-во ЦНТЕІ, 1996. 297 с.
124. Селиванова Е. А. Когнитивная ономасиология: монография. Киев: Изд-во укр. фитосоциол. центра, 2000. 248 с.
125. Селиванова Е. А. Когнитивно-ономасиологический фактор полисемии производной лексики // Вісник Черкаського ун-ту. Серія: Філологічні науки. Черкаси, 2001. Вип. 25. С. 3–10.
126. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: «Довкілля-К», 2008. 712 с.

127. Семиотика цвета в восточной и западной культурах. URL: <http://vuz-24.ru/nex/vuz-77839.php>
128. Словотвір сучасної української літературної мови: монографія / ред. М. А. Жовтобрюх. Київ: Наук. думка, 1979. 405 с.
129. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. Москва: Изд-во лит. на иностр. яз., 1956. 260 с.
130. Степанова М. Д. Словосложение в современном немецком языке: дис. ... доктора филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» Л., 1960. 357 с.
131. Страхова Н. І. Колірні символи в сонетній ліриці В. Шекспіра // Іноземна філологія на межі тисячоліть: тези міжнарод. наук. конф. / відп. ред. В. О. Дмитренко. Харків: Константа, 2000. С. 286–288.
132. Телия В. Н. Номинация // Лингвистический энциклопедический словарь / отв. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990. С. 336–337.
133. Токарчук В. А. Номінативні одиниці із нумеральним компонентом: лінгвокогнітивний аналіз (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Черкаси, 2013. 420 с.
134. Уфимцева А. А. Роль лексики в познании человеком действительности и формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1988. С. 108–140.
135. Філатова К. О. Зіставний ономасіологічний аналіз англійської, української та новогрецької колоративної композити // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: зб. матер. І Міжнар. наук. конф. / МДУ, Маріуполь, 28–30 вересня 2012 р. / ред. С. В. Шепітько. Маріуполь: МДУ, 2012. С. 102–107.
136. Філатова К. О. Зіставний ономасіологічний аналіз колоративної композити на матеріалі англійської, української та новогрецької мов //

- Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного ун-ту. 2012. Вип. 51. С. 221–224.
137. Філатова К. О. Досвід ономасіологічного аналізу колоративних композит на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XV підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 1 лютого 2013 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2013. С. 183–186.
 138. Філатова К. О. Ономасіологічний аналіз колоративної композити на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Наукові записки Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Філологічні науки. Дискурсологія: мова, культура, суспільство: зб. наук. праць. 2013. № 2(38). С. 115–124.
 139. Филатова Е. А. Опыт ономасиологического анализа колоративных композит (на материале английского, украинского и новогреческого языков) // Язык и культура в эпоху глобализации: сб. научн. трудов по матер. I Междунар. науч. конф. / СПбГЭУ, Санкт-Петербург, 2013 г. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГЭУ, 2013. Вып. 1. Т. 1. С. 257–264.
 140. Филатова Е. А. Когнитивно-ономасиологический анализ колоративных композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Научный потенциал: науч. журнал НИИ педагогики и психологии. Чебоксары, 2015. Вып. 1(18). С. 17–20.
 141. Філатова К. О. Методика порівняльно-типологічного аналізу колоративних композитів на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць / ред. Н. Л. Іванницька. 2015. Вип. 21. С. 396–399.
 142. Філатова К. О. Теоретичні засади аналізу лексики // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних

- студій: зб. матер. III Міжнар. наук. конф. / МДУ, Маріуполь, 29–30 вересня 2017 р. / ред. С. В. Шепітько. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 9–11.
143. Філатова К. О. Теоретичні основи номінативних процесів лексики: когнітивні засади // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного ун-ту ім. Івана Франка. Серія: філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2017. № 8. Т. 2. С. 130–134. *Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).*
 144. Філатова К. О. Дослідницькі принципи когнітивної ономасіології та теорії номінації // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XX підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 2 лютого 2018 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 221–223.
 145. Філатова К. О., Мамонова О. І. Методологічні засади лінгвокогнітивного аналізу номінативних одиниць неблизькоспоріднених мов (англійської, української та новогрецької мов) // Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. / МДУ, Маріуполь, 18–19 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 542–544.
(У роботі, виконаній у співавторстві з Мамоною О. І., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис даних).
 146. Фрумкина Р. М. Цвет. Смысл. Сходство. Москва: Наука, 1984. 176 с.
 147. Хмара Г. В. Номінація як об'єкт лінгвістичних досліджень: історія становлення і сучасність // Вісник Львівського ун-ту. 2004. Вип. 34. С. 423–427.
 148. Хориков И. П., Малев М. Г. Новогреческо-русский словарь / под. ред. П. Пердикиса, Т. Пападопулоса. М.: Русский язык, 1980. 856 с.
 149. Царев П. В. Сложные слова в английском языке. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1980. 124 с.
 150. Цвет в античной культуре. Древняя Греция и Древний Рим. URL : <http://cvet-psy.ru/tsvet-v-antichnoj-kulture-drevnyaya-grets/>

151. Чікало М. Назви кольорів у пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. Львів, 1994. 210 с.
152. Шелестюк Е. В. Символ versus троп: сравнительный анализ семантики // Филологические науки. Москва, 2001. № 6. С. 50–58.
153. Шпет Г. В. Внутренняя форма слова (этюды на тему Гумбольта). 2-е изд., стереотипное. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 216 с.
154. Яворська Г. М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) // Мовознавство. 1998. № 2–3. С. 42–50.
155. A course of modern English lexicology / R. S. Ginzburg, S. S. Khidekel, G. V. Knyazeva, A. A. Sankin. Moscow, 1966. 269 p.
156. A grammar of contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, G. Starvik. London: Longman Publishing Group, 1972. 1120 p.
157. Arnold I. V. The English word. Moscow, 1973. 295 p.
158. Basic colour terms in Modern Greek. Twelve terms including two blues / Anna Androulaki, Natalia Gómez-Pestaña, Christos Mitsakis, Julio Lillo Jover, Kenneth Coventry and Ian Davies // Journal of Greek Linguistics. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006. № 7. P. 3–47.
159. Berlin B., Kay P. Basic colour terms: their universality and evolution. Berkeley: Reed, 1969. 178 p.
160. Berlin B., Berlin E. A. Aguaruna Color Categories // American Ethnologist, 1975. Vol. 2. № 1. P. 61–87.
161. Birren F. Color and Human Response. New York: Van Nostrand Reinhold Co., 1978. 141 p.
162. Brakel J. van. The plasticity of categories: the case of colour // British Journal for the Philosophy of Science. 1993. Vol. 40. № 44. P. 103–135.
163. Byrne A., Hilbert R. D. Readings on color: the philosophy of color. Cambridge: M.I.T. Press, 1997. Vol. 1. 317 p.
164. Cambridge Dictionaries Online. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/symbol>

165. Casson R. W. Color shift: evolution of English color terms from brightness to hue // *Color Categories in Thought and Language* / eds. C. L. Hardin, L. Maffi. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. P. 224–239.
166. Dirven R., Verspoor M. Cognitive exploration of language and linguistics. 2nd ed. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2004. 277 p.
167. Dokulil M. Tvoření slov v češtině. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1962. 263 c.
168. Fillmore Ch. Frame semantics // *Linguistics in the morning calm* / ed. The linguistic society of Korea. Seoul: Hanshin Publishing Co., 1982. P. 111–137.
169. Foulke A. English for everyone. N.Y., 1964. 262 p.
170. Gage J. Colour and culture: practice and meaning from antiquity to abstraction. Berkeley: University of California Press, 1999. 336 p.
171. Goldberg A. E. Constructions. A construction grammar approach to argument structure. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1995. 265 p.
172. Hardin C. L. Color for philosophers. Unweaving the rainbow. Indianapolis: Hackett, 1988. 243 p.
173. Hardin C. L. Berlin and Kay theory // *Encyclopedia of Color Science and Technology*. New York: Springer Science+Business Media, 2013. URL: http://imbs.uci.edu/~kjameson/ECST/Hardin_BerlinKayTheory.pdf
174. Heider E. R. Universals in color naming and memory // *Journal of Experimental Psychology*. Washington, 1972. No. 93(1). P. 10–20.
175. Jespersen O. A modern English grammar. London, 1954. 408 p.
176. Kay P., McDaniel Chad K. The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms // *Language*. Washington: Linguistic Society of America, 1978. Vol. 54. № 3. P. 610–646. URL: <http://www.jstor.org/stable/412789>
177. Kay P., Berlin B., Merrifield W. Biocultural implication of systems of color naming // *Journal of Linguistic Anthropology*. 1991. No 1 (1). P. 12–25.

178. Kovecses Z. The scope of metaphor // Metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive perspective / ed. A. Barcelona. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000. P. 79–92.
179. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1980. 239 p.
180. Langacker R.W. Cognitive grammar: A basic introduction. Oxford: Oxford University Press, 2008. 562 p.
181. Leech G. Semantics. London: Penguin, 1974. 386 p.
182. MacLaury R. E. Vantage theory // Language and the cognitive construal of the world / eds. J. Taylor, R. E. MacLaury. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1995. P. 231-276.
183. MacLaury R. Color and Cognition in Mesoamerica: Constructing Categories as Vantages. Austin: University of Texas Press, 1997. 619 p.
184. Marchand H. The categories and types of present-day English word formation. Wiesbaden, 1960. 379 p.
185. Marchand H. The categories and types of present-day English word-formation: a synchronic-diachronic approach. 2nd ed. München: Beck, 1969. 156 p.
186. Maxwell-Stuart P. G. Studies in Greek Color Terminology. Leiden: E. J. Brill, 1981. Vol.1. 254 p.
187. Merriam-Webster's collegiate dictionary. 11th ed. Springfield: Encyclopedia Britannica Company, 2004. 1626 p.
188. Minsky M. The society of mind. New York: Simon & Schuster Company, 1988. 298 p.
189. New Webster's Dictionary of the English Language. Delhi: Surjeet Publications, 1988. 1824 p.
190. Oxford Dictionary of English Etymology / eds C. T. Onions, G. W. S. Friedrichsen, R. W. Burchifield. Oxford: Oxford University Press, 1966. 1024 p.

191. Rosch E. The nature of mental codes for color categories // *Journal of Experimental Psychology: Human perception and performance*. 1975. Vol. 1. № 4. P. 303–322.
192. Sahlins M. Colors and cultures // *Semiotica*. 1976. Vol. 16. P. 1–22.
193. Štekauer P. An onomasiological theory of English word-formation. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1999. 202 p.
194. Štekauer P. Fundamental principles of an onomasiological theory of word-formation in English // *Sborník Prací Filosofické Fakulty Brněnské Univerzity. Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis / Brno Studies in English*. 1999b. No 25. P. 75–98.
195. Štekauer P., Lieber R. *The Oxford handbook of compounding*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 712 p.
196. The world color survey / P. Kay, B. Berlin, L. Maffi, W. R. Merrifield, R. Cook. Stanford: CSLI Publications, 2009. P. 177–199.
197. Webster's new universal unabridged dictionary. New York: Barnes and Noble Books, 1992. 1854p.
198. Wierzbicka A. The semantics of colour: A new paradigm // *Progress in Colour Studies* / eds. C. P. Biggam, C. J. Kay. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006. P. 1–24.
199. Wittgenstein L. *Remarks on Colour* / eds. G. E. M. Anscombe; trans. L. McAlister, M. Schättle. Oxford: Basil Blackwell, 1977. 170 p.
200. Word-formation. An international handbook of the languages of Europe / eds. P. O. Müller, I. Ohnheiser, S. Olsen, F. Rainer. Amsterdam, Philadelphia: Mouton De Gruyter, 2016. Vol. 5. P. 3089–3775.
201. Zhabotyńska S. Saussure's theory of the linguistic sign: a cognitive perspective // *papers of the International Congress of Linguistics, 20-27 July, 2013, Geneva*. Geneva: Département de Linguistique de l'Université de Genève, 2013. URL: http://www.cil19.org/uploads/documents/Saussure_Theory_Of_The_Linguistic_Sign-A_Cognitive_Perspective.pdf

202. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας / Γ. Μπαμπινιώτης. Αθήνα: ΕΠΕ «Κέντρο Λεξικολογίας», 1998. 2064 σ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Αγγλίσська мова

1. **MWCD** – Merriam-Webster's collegiate dictionary. 11th ed. Springfield: Encyclopedia Britannica Company, 2004. 1626 p.

Українська мова

1. **ВТССУМ** – Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Новогрецька мова

1. **ΛΝΕΓ** – Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας / Γ. Μπαμπινιώτης. Αθήνα: ΕΠΕ «Κέντρο Λεξικολογίας», 1998. 2064 σ.
2. **НРС** – Хориков И. П., Малев М. Г. Новогреческо-русский словарь / под. ред. П. Пердикиса, Т. Пападопулоса. М.: Русский язык, 1980. 856 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кольороконцепти в ономасіологічних ознаках комполітів АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ MWCD – 1 (225,000 words)

Додаток А.1. WHITE / БІЛИЙ [141]

WHITE (1: 1427) – а онтологічна ознака предмета: 1) білий, колір снігу/молока; 2) в одязі білого кольору; 3) світлий або блідий; 4) зі світлою шкірою; 5) той, що належить до людей зі світлою шкірою або до їхньої культури; 6) особливо яскравий, блискучий; 7) нагрітий до білого; 8) відтінок основного кольору; 9) із широким діапазоном частот – про світло, звук та електромагнітне випромінювання; 10) позбавлений кольору; 11) пустий, незаповнений; 12) незатверджений печаткою/підписом; 13) чистий, позбавлений бруду; 14) той, що характеризується чистим звуком у музиці, відсутністю резонансу; символьна ознака кольору: 1) наділений позитивними якостями: а) чесний (стереотипне уявлення про добрий/гарний характер, пов'язаний із європейським походженням); б) незаплямований, невинний; в) не націлений нанести шкоду; 2) наділений потенціалом, сприятливий, вдалий; 2) прихильний до порядку; 3) *політ.* консервативний за політичними поглядами; 4) контрреволюційний.

WHITE: онтологічна ознака предмета

А.1.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [27]

а) 1. Така ЛЮДИНА [4]: *white hunter* (1: 1428) – *n* біла людина, що служить керівником та професійним мисливцем на африканському сафарі; *white trash* (1: 1429) – *n* біле бідне населення південних штатів; *white hope* (1: 1428) – білий суперник на змаганнях із боксу, що влаштовують чорні; *white slave* (1:1429) – *n* 1. дівчина або жінка продана в рабство до будинку розпусти.

Метонімічний зсув [5]:

- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: *white-slaver* (1: 1429) – *n* торговець живим товаром; постачальник жінок у будинки розпусти.
- 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: *white slavery* (1: 1429) – *n* вимушена проституція.
- 2. Партитивність (Ціле > Частина-ознака) [1]: *white supremacy* (1: 1429) – *n* віра у невід'ємну перевагу білої раси над іншими расами.
- 2. Партитивність (Ціле > Частина-ознака /Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-доктрина) [1]: *white supremacy* (1: 1429) – *n* доктрина, що засновується на вірі у невід'ємну перевагу білої раси над іншими расами.
- 2. Партитивність (Ціле > Частина-ознака /Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-теорія / Пацієнс) → 4. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: *white supremacist* (1: 1429) – *n* поборник переваги білої раси.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]: white dwarf (1: 1428) – *n* маленька зірка білого кольору з невеликою яскравістю, масою приблизно рівною Сонцю, але меншою за густиною.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [5]: white-line (1: 1428) – *n* 4. анат. біла лінія живота; whitehead (1: 1428) – *n* білі вугрі; white blood cell (1: 1428) – *n* біла кров'яна клітина; white cell (1: 1428) – *n* лейкоцит; white matter (1: 1428) – *n* нервова тканина, особливо головного та спинного мозку, що складається в основному з мієлінізованих нервових волокон, згрупованих у тракти, мають білуватий колір та лежать в основі сірої речовини кори.

Метонімічний зсув [8]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [7]: white-headed (1: 1428) – *a* 1. білоголовий; 2. світловолосий; 3. сивий; 4. солом'яний (про колір волосся); white-faced (1:1428) – *a* 1. блідий, блідолиций; white-footed (1: 1428) – *a* з білими стопами; 2. підк. кволий; white-knuckle (1: 1428) – *a* напружений, збуджений; white-knuckler (1:1428) – *n* напружена та нервова людина; whitebeard (1: 1427) – *n* розм. сивий дід, бородань, старий; whiteface (1: 1428) – *n* 4. білий клоун, П'єро.
- 2. Каузація (Афектив > Засіб) [1]: whiteface (1: 1428) – *n* 3. білий грим, який часто носять клоуни.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / ЛЮДИНА-1) → 3. ЛЮДИНА-2 [1]: white-headed (1: 1428) – *a* 5. ірл. привілейований, дорогий, шанований.

Метафоричний + метонімічний зсуви [3]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: white-headed (1: 1428) – *a* пінистий, покритий баранцями (про море).
- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: white-faced (1: 1428) – *a* 2. помічений білим спереду на голові, напр., із білою плямою на морді (про коня); 3. який має білий передок або поверхню.
- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Афектив → 3. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: whitehead (1: 1428) – *n* 3. хвороба трави, що характеризується побілінням її вершків.

А.1.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [23]

а) 1. Така ТВАРИНА [16]: white rhinoceros (1: 1428) – *n* носоріг Південної та Центральної Африки, який відрізняється від чорного носорога особливо великим розміром та квадратною верхньою губою, що не виступає; white elephant (1: 1428) – *n* індійський слон із блідим кольором шкіри; Chester

White (1: 212) – *n* будь-яка з порід великих білих свиней; Rhode Island White (1: 1070) – *n* будь-яка з американських порід домашніх курчат, що нагадують Род-Айлендських червоних, маючи при цьому тільки біле пір'я; whitefly (1: 1428) – *n* ент. білокрилка; whitebait (1: 1427) – *n* 1. мальок; 2. *ixm.* тюлька; whitefish (1: 1428) – *n* 1. білорибця; 2. *ixm.* 1) білуга; білий кит; 2) сиг; white bass (1: 1429) – *n* північно-американська прісноводна кістлява їстівна риба, окунь; white marlin (1: 1428) – *n* вид риби в Атлантичному океані, яка синя зверху та біла знизу; white crappie (1: 1428) – *n* срібляста північноамериканська маленька риба із п'ятьма або шістьма шипами на спинних плавниках, що водиться у ставках; white perch (1: 1428) – *n* 1. сріблястий окунь, що переважно водиться на східних узбережжях Сполучених Штатів; 2. прісноводна риба; 3. білий короп; white amur (1: 1427) – *n* короп; white shark (1: 548) – *n* велика акула, яка водиться у теплих морях і яка стає білуватою з віком, вважається людоджером; white whale (1: 1429) – *n* білуха; white ant (2: 1628) – *n* терміт; white grub (1: 1428) – *n* личинка жуків, яка є руйнівним шкідником коріння трави.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. АРТЕФАКТ [1]: white elephant (1: 1428) – *n* 1. власність, яка потребує великої обережності та витрат, але приносить невеликий прибуток; 2. об'єкт, що не має цінності для власника, але має цінність для інших; 3. щось незначне.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Агенс → 3. Контактна дія (Агенс > дія) [1]: white-ant (1: 1427) – *vt* руйнувати, підривати (особ. таємно, нишком).

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [3]: whitefoot (1: 1428) – *n* 3. *pl* різновид північно-американських мишей, *Peromyscus*; whitetail (1: 1429) – *n* різновид тварин із білуватим хвостом; whitethroat (1: 1429) – *n* орн. славка, кропив'янка.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 3. ЛЮДИНА [1]: white-feathered (1: 1428) – *a* боягузливий, назва походить від білого пір'я у хвості бійцівського півня, що вважалося ознакою дефекту породи й тим самим зниження бійцівських якостей.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ОДЯГ / Власність → 3. Власність (Власність > Власник) [1]: whitewing (1: 1429) – *n* амер. прибиральник вулиць або інша особа, яка носить білу уніформу.

А.1.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [24]

а) 1. Така РОСЛИНА [7]: *white-ash* (1: 1427) – *n* білий ясен; *white cedar* (1: 1428) – *n* 1. ароматне вічнозелене болотне дерево сімейства кипарисів, що зустрічається уздовж східного узбережжя США та має віялоподібне гілля із маленьким круглим конусом; 2. білий кедр; *white birch* (1: 1427) – *n* одна з двох євразійських берез із корою білого або попелястого кольору, які висаджують як декоративні рослини у Сполучених Штатах; *white fir* (1: 1428) – *n* велика піхта західної частини Північної Америки із синьо-зеленим листям, вузьким прямим верхом та м'якою деревиною, що використовується для заготівлі; *white oak* (1: 1428) – *n* білий дуб; *white pine* (1: 1428) – *n* високоросла сосна східної частини Сполучених Штатів, яка має довгі голки зібрані у пучки; *white spruce* (1: 1429) – *n* широко розповсюджена ялина хвойних лісів Канади та півночі США, яка має короткі тверді синьо-зелені голки та вузькі шишки.

Метонімічний зсув [6]:

- **2. Партитивність (Ціле > Частина) [5]:** *white cedar* (1: 1428) – *n* деревина білого кедру; *white oak* (1: 1428) – *n* деревина білого дуба; *white pine* (1: 1428) – *n* деревина білої сосни, особливо східної білої сосни; *white spruce* (1: 1429) – *n* деревина білої ялини; *white-ash* (1: 1427) – *n* деревина білого ясена.
- **2. Партитивність (Ціле > Частина / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]:** *white-ash* (1: 1427) – *a* зроблений з деревини білого ясена.

Метафоричний зсув [1]:

- **1. Така РОСЛИНА → 2. АРТЕФАКТ [1]:** *white birch* (1: 1427) – *n* паперова бірка.

б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [5]: *white potato* (1: 1428) – *n* бульба картоплі; *white rice* (1: 1429) – *n* рис, з якого видалена шкірка за допомогою шліфування; *white bean* (1: 1427) – *n* біла квасолина; *whitewood* (1: 1429) – *n* деревина білого кольору, напр., деревина липи; *white walnut* (1: 1429) – *n* світла деревина горіха.

Метонімічний зсув [5]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]:** *whitewood* (1: 1429) – *n* 1. дерево з білою або світлою деревиною, напр., липа; 2. американське дерево сімейства Euphorbiaceae; *white bean* (1: 1427) – *n* біла квасоля (рослина). *white walnut* (1: 1429) – *n* горіх сірий каліфорнійський; *white clover* (1: 1428) – *n* євразійська конюшина із круглими голівками білих квітів, який широко використовується для газонів та пасовищ та є важливим джерелом нектару для бджіл; *white mustard* (1: 1428) – *n* євразійська гірчиця, що

вироснується задля її блідо-жовтого насіння, з якого роблять гірчицю та гірчичне масло.

A.1.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [11]

а) 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [5]:** *white-looking* (3: 2608) – *a* білий на вигляд; *white-hot* (1: 1428) – *a* розпечений до білого; *white water* (1: 1428) – *n* 1. піниста вода у водоймі, наприклад вода водопаду; 2. світла вода на міліні; *white hole* (1: 1428) – *n* «біла діра», дуже щільний небесний об'єкт, що випромінює велику кількість енергії та речовини; *white noise* (1: 1428) – *n* неоднорідне поєднання звукових хвиль, розповсюджених у широкому діапазоні частот; постійний фоновий шум, що заглушає інші звуки.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. **Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** *white heat* (1: 1428) – *n* дуже висока температура, за якої об'єкт знаходиться у стані білого жару.

Метафоричний зсув [3]:

- 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЇЖА (напій) [1]:** *white lightning* (1: 1428) – *n* самогон.
- 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ВЕРБАЛЬНА ПОДІЯ [1]:** *white noise* (1: 1428) – *n* беззмістовний або відволікаючий шум, бесіда.
- 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЛЮДИНА (у певному стані) [1]:** *white-hot* (1: 1428) – *a* *перен. розм.* який працює під дуже великим тиском.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. **Каузація (Афектив > Каузатор / ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ) → 3. СТАН ЛЮДИНИ [1]:** *white heat* (1: 1428) – *n* стан сильного фізичного або розумового напруження.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** *white rust* (1: 1429) – *n* 1. хвороба переважно хрестоцвітих рослин, викликана грибом і позначена наявністю уражених білих спор; 2. грибок, що викликає білу іржу.

A.1.5. Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [5]

а) 1. **Таке МІСЦЕ [4]:** *white space* (1: 1429) – *n* область сторінки без друку та малюнків; *white way* (1: 1429) – *n* блискуче освітлена вулиця або проспект, особливо у діловому та театральному районах міста; *white room* (1: 1429) – *n* чиста кімната; *White House* (1: 1428) – *n* Резиденція президента США.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться) [1]: White House (1: 1428) – *n* Виконавча гілка влади уряду США.

A.1.6. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [26]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [14]: whiteboard (1: 1428) – *n* дошка білого кольору, напр., у школі; white-book (1: 1428) – *n* біла книга, офіційний звіт уряду, що має зазвичай білу обкладинку; white-line (1: 1428) – *n* 1. будь-який білий кордон, край, смуга; 2. біла сигнальна смуга (на дорозі); whitewash (1: 1429) – *n* вапняний розчин для побілки; Chinese white (1: 215) – *n* китайські біліла (цинкові); white chip (1: 1428) – *n* 1. покерний жетон білого кольору, як правило, мінімальної вартості; whited sepulcher (1: 1428) – *n* 1. вуличний склеп; white flag (1: 1428) – *n* 1. прапор білого кольору, що використовується як знак перемир'я або відступу; 2. знак слабкості та поступливості; white goods (1: 1428) – *n* 1. білі товари; 2. біла тканина, особливо бавовна чи льон; 3. основні побутові прилади, покриті білою емаллю; white gas (1: 1428) – *n* неетілірований бензин, що використовується для портативної печі; white gold (1: 1428) – *n* блідий сплав золота, особливо з паладієм, який зовнішньо нагадує платину; white lead (1: 1428) – *n* свинцеві біліла; white metal (1: 1428) – *n* білий або сріблястий сплав, особливо на основі олова; white oil (1: 1428) – *n* будь-яке із мінеральних масел без кольору та смаку, що використовується у медицині, фармацевтичних та косметичних препаратах.

Метонімічний зсув [6]:

- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [1]: white paper (1: 1429) – *n* 1. урядовий звіт із будь-якого питання; 2. детальний та авторитетний звіт.
- 2. Каузація (Засіб > Фактив, дія, подія) [3]: whitewash (1: 1429) – *n* 1. побілка; whitewash (1: 1429) – *vt* 1. білити; whitewashing (1: 1429) – *n* 1. побілка, білення.
- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: whitesmith (1: 1429) – *n* коваль.
- 2. Контактна дія (Пацієнс > подія) [1]: white sale (1: 1428) – *n* продаж побутової техніки.

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ЛЮДИНА [1]: whited sepulcher (1: 1428) – *n* 2. лицемір.
- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ [1]: white flag (1: 1428) – *n* 2. знак слабкості та поступливості.

Метонімічний + метафоричний зсуви [2]:

- 2. Каузація (Засіб > дія / ФІЗИЧНА ДІЯ) → 3. НЕФІЗИЧНА (вербальна, ігрова) ДІЯ [2]: whitewash (1: 1429) – *vt* 2. намагатися обілити (когось), приховати недоліки; 3. реабілітувати, поновити в правах; 4. військ. не доповісти про

порушення дисципліни; whitewash (1: 1429) – *vt 5. спорт. розм.* виграти «із сухим рахунком», «начисто».

б) 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ [1]: white pages (1: 1428) – *n* розділ телефонного довідника, в якому перераховані особи та фірми за абеткою.

Метонімічний зсув [1]:

○ **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** whitewalls (3: 2610) – *n pl авт.* «білобокi» автопокришки (з білими смугами).

А.1.7. Ознаковий домен ОДЯГ [13]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [8]:

- **2. Власність (Власність > Власник) [5]:** white friar (1: 1428) – *n* кармеліт, монах, що носить білий одяг; White Russian (1: 1429) – *n* білорус (за однією з версій, воїнів-русичів під час битви супроводжували священики у святковому білому вбранні); white-glove (1: 1428) – *a* допитлива людина; white-shoe (1: 1429) – *a* пов'язаний із, або той, хто відноситься до привілейованого вищого суспільства; whitehat (1: 1428) – *n* особа, яка носить білий капелюх.
- **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]:** white-tie (1: 1429) – *n* подія, що вимагає офіційної форми одягу: для чоловіків – білої краватки та фрака та офіційного одягу для жінки.
- **2. Каузація (Каузатор > Фактитив) [1]:** white-coat hypertension (1: 1428) – *n* синдром, за якого почуття тривожності пацієнта в медичному середовищі призводить до аномально високого показника при вимірюванні артеріального тиску.
- **2. Власність (Власність > Власник / Мешканець) → 3. Локативність (Мешканець > Місце) [1]:** White Russia (1: 1429) – *n* Білорусь.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- **2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА) → 3. ЇЖА (напій) [1]:** White Russian (1: 1429) – *n* коктейль із горілки, кавового лікеру, вершків або молока.

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- **1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** whitecap (1: 1428) – *n* 1. амер. баранець, хвиля з пінистим вершком.
- **1. Такий ОДЯГ (прикраса) → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** white-crowned sparrow (1: 1428) – *n* мігруючий горобець із сіруватою груддю, рожевим дзьобом та біло-чорним гребенем на голові.

б) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: white-collar (1: 1428) – *n* клерк.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]: white-collar (1: 1428) – *a* канцелярський, «чистий» (про роботу).

A.1.8. Ознаковий домен ЇЖА [7]

а) 1. Така ЇЖА [6]: white chocolate (1: 1428) – *n* кондитерські вироби з какао-масла, цукру, молока, лецитину та ароматизаторів; white pepper (1: 1428) – *n* гостра приправа, що складається із плодів перцю після знаття чорного лушпиння; white sauce (1: 1429) – *n* соус, що складається із підсмаженого борошна із молоком, вершків та приправ; white sucker (1: 1429) – *n* їстівний льодяник на паличці у США та Канаді; white wine (1: 1429) – *n* вино, із кольором від блідо жовтого до бурштинового, яке виробляється із соку темного або світлого винограду окремо; white zinfandel (1: 1429) – *n* вино із винограду зінфандель.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЇЖА → 2. ЛЮДИНА [1]: whitebread (1: 1428) – *a* сленг простий, нудний (про людину).

WHITE: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [5]:

- 1. X: позбавлений (іншого) кольору → 2. Y: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНСЕРВАТИВНИЙ [1]: white terror (1: 1427) – *n* іст. білий терор, контрреволюційні заходи (пов'язано з традиційною символікою білого як кольору прихильників законного правопорядку у протилежність червоному як кольору революції).
- 1. X: у білому одязі → 2. X: чистий, позбавлений бруду → 3. Y із ПОЗИТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ [1]: white knight (1: 1428) – *n* 1. той, хто приходить на допомогу іншому; 2. той, хто відстоює якусь справу; 3. корпорація, яка поглинає іншу з метою запобігти її поглинанню третьою корпорацією.
- 1. X: чистий, позбавлений бруду → 2. Y із позитивними якостями → 3. Y із ПОТЕНЦІАЛОМ [2]: white hope (1: 1428) – *n* людина, на яку покладають великі надії, або той, хто виконує важке завдання; white-list (2: 1629) – *n* «білий» список осіб або організацій, якості яких розглядаються як позитивні укладачем такого списку.
- X: наділений світлом → Y: ДОБРИЙ [1]: black-and-white (1: 128) – *a* 5. розділений на добро і зло.

Таблиця А.1.1

WHITE / БІЛИЙ:
мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (27 – 19,2%) Людина (10) Частина тіла (17) <i>n (20), a (7)</i>	9 4 5	13 5 8	1 1	1 1	3 3	ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2) ТВАРИНА (1) РОСЛИНА (1) ЛЮДИНА (1)
ТВАРИНА (23 – 16,3%) Тварина (18) Частина тіла (5) <i>n (21), a (1), v (1)</i>	16 16	3 3	1 1	1 1	2 1 1	ЛЮДИНА (2) АРТЕФАКТ (1) ОДЯГ (1)
РОСЛИНА (24 – 17,0%) Рослина (14) Частина рослини (10) <i>n (23), a (1)</i>	12 7 5	11 6 5	1 1			АРТЕФАКТ (1)
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (11 – 7,8%) Природний об'єкт (11) <i>n (8), a (3)</i>	5 5	1 1	3 3	1 1	1 1	ЛЮДИНА (2) ВЕРБАЛЬНА ПОДІЯ (1) ЇЖА (1) ЧАСТИНА РОСЛИНИ (1)
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (5 – 3,5%) Місце, територія (5) <i>n (5)</i>	4 4	1 1				
АРТЕФАКТ (26 – 18,4%) Артефакт (24) Частина артефакту(2) <i>n (23), v (3)</i>	15 14 1	7 6 1	2 2	2 2		ЛЮДИНА (1) ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ (1) ВЕРБАЛЬНА / ІГРОВА ДІЯ (2)
ОДЯГ (13 – 9,3%) Одяг, прикраси (11) Частина одягу (2) <i>n (10), a (3)</i>		10 8 2		1 1	2 2	ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1) ТВАРИНА (1) ЇЖА (1)
ЇЖА (7 – 5,0%) Їжа (7) <i>n (6), a (1)</i>	6 6		1 1			ЛЮДИНА (1)
WHITE: символізація (5 – 3,5%) <i>n (4), a (1)</i>			5			ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ (1) ПОЗИТИВНИЙ (1) ІЗ ПОТЕНЦІАЛОМ (2) ДОБРИЙ (1)
Разом: 141 (100 %) <i>n (120), a (17), v (4)</i>	67 (47,5%)	46 (32,6%)	14 (9,9%)	6 (4,3%)	8 (5,7%)	

Таблиця А.1.2

**WHITE / БІЛИЙ (онтологічна ознака): концептуальні засади
мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(74) ¹ 67				141
Локативність		1	1		2
Партитивність		(5) 24	4		33
Інклюзивність		2	(1) 2		5
Власність		(2) 6	1		9
Контактна дія		2	1	1	4
Каузація		(3) 7	2		12
Подібність (метафора)		(8) 14	6		28
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 67	(2 кроки) 56	(3 кроки) 17	(4 кроки) 1	141

¹ Число у скобках позначає проміжне застосування пропозиційної схеми в дериваційних процесах.

Додаток А.2. BLACK / ЧОРНИЙ [163]

BLACK (1: 127) – а онтологічна ознака предмета: 1) чорний колір, дуже темний; 2) з темною шкірою, волоссям і очима, відноситься до будь-якої різноманітної групи населення, що мають темну пігментацію шкіри; 3) одягнений у чорний колір; 4) брудний; 5) характеризується відсутністю світла; символьна ознака кольору: 1) зловісний, дурний, похмурий; 2) зв'язаний із надприродним і особливо дияволом; 3) дуже сумний, похмурий; 4) характеризується ворожнечею чи гнівним невдоволенням; 5) підлягають бойкоту профспілковими членами як працівники або сприяють неприєднанню працівників, або працюють в умовах, що вважаються несправедливими профспілкою; 6) пропаганда, проведена у країні ворога і покликана послабити моральний дух противника, характеризується або пов'язана з використанням чорної пропаганди; 7) характеризується жорсткою, спотвореною або гротескною сатирою; 8) з операцій таємної розвідки.

BLACK: онтологічна ознака предмета

A.2.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [38]

а) 1. **Така ЛЮДИНА** [8]: *blackamoor* (1: 128) – *n* темношкіра людина; *black-and-blue* (1: 128) – *a* в синцях; *black-a-vised* (1: 128) – *a* діал. темношкірий, смуглявий; *Black Carib* (1: 128) – *n* член народу африканського та американського індійського походження, який проживає переважно уздовж Карибського узбережжя північної частини Центральної Америки, також називається "чорна каріба"; *black nationalist* (1: 129) – *n* член групи воєнничих чорношкірих, які виступають за сепаратизм від білих і формування самоврядування чорних спільнот; *black power* (1: 129) – *n* мобілізація політичних та економічних сил американських негрів, особливо, щоб примусити поважати їхні права та поліпшити їх стан (пов'язана з використанням чорної пропаганди); *black and tan* (1: 128) – *n* 4. член політичної організації (як на півдні Сполучених Штатів); *Black Muslim* (1: 129) – *n* член «чорної» групи, яка сповідує ісламську релігійну віру.

Метонімічний зсув [3]:

- 2. **Каузація (Каузатор > Фактив)** [1]: *Black English* (1: 128) – *n* нестандартний різновид англійської мови, якою розмовляють деякі афроамериканці.
- 2. **Партитивність (Частина > Ціле-подія)** [2]: *black-on-black* (1: 129) – *n* залучення чорної людини проти іншої чорної людини; *black-and-tan* (1: 128) – *a* 2. сприяння або практика пропорційного представництва білих і чорних у політиці; 3. часто відвідуваний як чорними, так і білими.

Метафоричний зсув [7]:

- 1. **Така ЛЮДИНА → 2. РОСЛИНА** [1]: *blackjack* (1: 129) – *n* 4. низькорослий дуб, головним чином із південно-східної частини США.
- 1. **Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [1]: *black dwarf* (1: 128) – *n* дуже маленький охолоджений залишок білого карлика, який не випромінює виявленого світла.
- 1. **Така ЛЮДИНА → 2. АРТЕФАКТ** [5]: *blackjack* (1: 129) – *n* 1. високий пивний келих для темного або світлого пива, звичайно зі шкіри із гумовим покриттям; *blackjack* (1: 129) – *n* 2. сфалерит, цинкова обманка; *blackjack* (1: 129) – *n* 3. ручна зброя, що складається із металевого вкладиша та покрита шкірою, кийок; *blackjack* (1: 129) – *n* 5. валет пік; *Black Maria* (1: 129) – *n* причіпний вагон (закритий вагон, який використовувала поліція для перевезення засуджених, так звана Чорна Марія, патрульний вагон).

Метафоричний + метонімічний зсуви [3]:

- 1. **Така ЛЮДИНА-1 → 2. ЛЮДИНА-2 / Каузатор → 3. Каузація (Каузатор > дія)** [1]: *blackguard* (1: 128) – *vt* говорити або звертатися в образливій формі.

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. АРТЕФАКТ / Частина → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *blackjack* (1: 129) – *n* 6. покер, карткова гра з роздаванням карт та набором не більше 21 очок.
- 1. Така ЛЮДИНА → 2. АРТЕФАКТ / Засіб → 3. Контактна дія (Засіб > дія) [1]: *blackjack* (1: 129) – *vt* 1. побити кийком; 2. підкорити когось, погрожуючи або побивши кийком.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [2]: *black bile* (1: 128) – *n* рідина, яка, як вважалося у середньовічній фізіології, виділяється нирками або селезінкою та викликає депресію, меланхолію; *black-eye* (1: 128) – *n* 1. зміна кольору шкіри навколо очей від синяків.

Метонімічний зсув [11]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]: *black-face* (1: 128) – *n* виконавець, який грає чорну особу, особливо в шоу менестрель; *blackfoot* (1: 128) – *n* 1. індіанець племені «чорноногих».
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Каузатор) → 3. Каузація (Каузатор > Фактив) [1]: *blackfoot* (1: 128) – *n* 2. мова племені «чорноногих».
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Власник) → 3. Власність (Власник > Власність) [1]: *black-eye* (1: 128) – *n* 2. погана репутація.
- 2. Каузація (Фактив > Засіб) [1]: *black-face* (1: 128) – *n* макіяж, застосовується до виконавця, який грає чорну особу, особливо в шоу менестрель.
- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [3]: *black lung* (1: 129) – *n* пневмоконіоз, викликаний звичним вдихом вугільного пилу; *blackwater* (1: 129) – *n* хвороба тварин або людини, яка характеризується потемнінням сечі; *blackwater fever* (1: 129) – *n* гарячкове ускладнення повторних малярійних нападів, яке характеризується сильним пошкодженням нирок та зміною кольору сечі, через потрапляння крові.
- 2. Каузація (Фактив > Каузатор) [1]: *black death* (1: 128) – *n* 1. чума; 2. серйозна епідемія чуми та особливо бубонна чума, що була в Азії та Європі в 14 столітті (ознакою є чорні пухирі на тілі).
- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: *black hand* (1: 128) – *n* незаконне таємне суспільство, що займається кримінальною діяльністю (як тероризм чи вимагання); італійська мафія у США в 1904; раніше іспанські анархісти; обидві назви походять від попереджувальної мітки, яку вони демонстрували потенційним жертвам.
- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс / Ціле) → 3. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: *black-hander* (1: 128) – *n* 1. член організації «Чорна рука».

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА-1 ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА-2 ТІЛА ЛЮДИНИ [1]: *blackhead* (1: 128) – *n* 1. невелика заглибка шкірного сала, що блокує протоку сальної залози особливо на обличчі.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле / ЛЮДИНА) → 3. РОСЛИНА [1]:** *black-eyed Susan* (1: 128) – *n* рудбекія, північноамериканська квітка, що має жовті або помаранчеві пелюстки і темний центр у вигляді конічного диску.

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Афектив → 3. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** *blackheart* (1: 129) – *n* хвороба рослини, в якій центральна частина чорніє;
- 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** *black-eyed pea* (1: 128) – *n* коров'ячий горох.

A.2.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [34]

а) 1. Така **ТВАРИНА [20]:** *Black Angus* (1: 128) – *n* абердин-ангуська порода великої рогатої худоби; *black and tan* (1: 128) – *n* 1. чорно-коричнева тварина (як собака); *black-and-tan* (1: 128) – *a* 1. переважно чорний з темно-червоним або рудим кольором, як правило, на ногах, плямами на щоках, над очима та всередині вух; *black-and-tan coonhound* (1: 128) – *n* 1. чорний з рудими підпалинами (*про масть собаки*); *black bear* (1: 128) – *n* звичайний північноамериканський ведмідь від коричневого або чорного до білого кольору; *blackbuck* (1: 128) – *n* антилопа; *black rhinoceros* (1: 129) – *n* носоріг у Африці на південь від Сахари, що має пристосовану для хапання верхню губу, що виступає посередині; *blackbird* (1: 128) – *n* 1. чорний дрізд; 2. будь-який різновид птахів чоловічої статі, що має чорне забарвлення; *blackcock* (1: 129) – *n* *орн.* тетерук; *black duck* (1: 128) – *n* будь-яка з качок темного кольору, звичайна коричнева качка у східній частині Північної Америки; *black grouse* (1: 128) – *n* велика куріпка Західної Азії та Європи, самець якої чорний з білими плямами на крилах, а самка – смугаста та плямиста; *blackpoll* (1: 129) – *n* північноамериканський співочий птах, який має чорне забарвлення оперення при розмноженні; *black swallowtail* (1: 129) – *n* звичайні темно-кольорові ластівки, що мають жовті плями на крилах та чорною плямою, розташованою в центрі великої помаранчевої плями на внутрішній стороні крила *black bass* (1: 128) – *n* будь-який рід прісноводних риб, що водяться у східній та центральній частині Північної Америки, включаючи великих та малих окунів; *black cod* (1: 128) – *n* велика синьо-чорна кісткова риба Тихоокеанського узбережжя, яка є важливою продовольчою рибою і має печінку, багату на вітаміни, також, називається вугільна риба; *black crappie* (1: 128) – *n* сріблясто-чорні строкаті риби східної та центральної частини Північної Америки, що мають сім або вісім виступаючих шипів на спинних плавниках; *blackfish* (1: 128) – *n* *ixm.* 1. будь-яка з риб темного кольору; 2. будь-який з китів; 3. *ixm.* чорний дельфін; *blackfly* (1: 128) – *n* *ент.* різновид маленьких мушок з чорним тілом; *black racer* (1: 129) – *n* будь-яка з двох найпоширеніших чорно-кольорових змій,

головним чином зі східних та південно-східних частин Сполучених Штатів; blacksnake (1: 129) – *n* 1. 1) будь-яка змія з чорним або темним кольором шкіри, напр., полоз-удава; 2) ямайська чорна змія.

Метафоричний зсув [4]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА [4]: black beast (1: 128) – *n* чорний звір, бестія; black sheep (1: 129) – *n* знехтуваний чи незаперечний член групи; Black Panther (1: 129) – *n* учасник організації бойовничих американських чорношкірих; blackbird (1: 128) – *n* 2. мешканець тихоокеанських островів, викрадений для використання як робоча сила.

Метафоричний + метонімічний зсуви [3]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Пацієнс → 3. Контактна дія (Пацієнс > дія, Агенс, Засіб) [3]: blackbird (1: 128) – *vi* займатися торгівлею рабами, особливо в південній частині Тихого океану; blackbirder (1: 128) – *n* 1. особа, яка викрадає канаків; blackbirder (1: 128) – *n* 2. корабель, який використовують при викраденні канаків.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [7]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]: blackfooted albatross (1: 128) – *n* альбатрос Тихого океану, який в основному чорний із темним дзьобом і чорними ногами; blackfooted ferret (1: 128) – *n* рідкісний горностай західних північноамериканських прерій (степів) із жовтуватим хутром, темними ногами та маскою на обличчі, а також темним хвостом; blacklegged tick (1: 129) – *n* будь-який з кліщів, що є збудником кількох захворювань (наприклад хвороба Лайма); blacktail (1: 129) – *n* 1. олень-муд; blackhead (1: 128) – *n* 3. личинковий молюск або мідія, прикріплені до шкіри або зябра прісноводної риби.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Афектив) → 3. Каузація (Афектив > Каузатор) [2]: blackhead (1: 128) – *n* 2. руйнівна хвороба індиків та пов'язаних з ними птахів, спричинених найпростішими, що проникає в кишкову кішку і печінку; blackleg (1: 129) – *n* 1. зазвичай смертельна токсемія, особливо у молоді великої рогатої худоби, викликана бактерією ґрунту.

A.2.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [21]

- а) 1. Така РОСЛИНА [5]: black alder (1: 128) – *n* вільха чорна; black birch (1: 128) – *n* солодка береза, з коричневою або чорною корою; black locust (1: 129) – *n* високе дерево у східній частині Північної Америки, із пір'їстим складним листям, гронами ароматних білих квітів та сильною міцною деревиною; black spruce (1: 129) – *n* широко поширені ялини північної частини Північної Америки, які ростуть переважно у вологих ґрунтах і болотах; black walnut (1: 129) – *n* горіх у східній частині Північної Америки з

міцною важкою темно-коричневою деревиною та жирними їстівними горіхами.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** *black walnut* (1: 129) – *n* плід чорного горіха; *black walnut* (1: 129) – *n* деревина чорного горіха.

б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [5]: *black cherry* (1: 128) – *n* 1. велика темно-фіолетова вишня; *black-current* (1: 128) – *n* бот. чорна смородина (ягода); *black raspberry* (1: 129) – *n* малина (ягода) пурпурово-чорного кольору; *black bean* (1: 128) – *n* 1. чорна квасоля, зазвичай використовується в латиноамериканській кухні; 2. чорна соя звичайно ферментована часто використовується в східно-азіатській кухні; *blackberry* (1: 128) – *n* 1. ожина; 2. будь-які ягоди чорного або темного кольору; 3. діал. чорна смородина;

Метонімічний зсув [9]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [7]:** *black cherry* (1: 128) – *n* велика вишня східної та центральної частини Північної Америки, що має знесилені скупчення дрібних білих квітів та в'язучих чорних або темно-фіолетових плодів; *black-current* (1: 128) – *n* бот. чорна смородина (рослина); *black raspberry* (1: 129) – *n* малина східної частини Північної Америки, яка має пурпурово-чорний плід і є предком декількох культурних сортів; *black bean* (1: 128) – *n* 1. чорна квасоля (рослина); *blackberry* (1: 128) – *n* 1. ожина (рослина); *blackwood* (1: 128) – *n* чорне дерево (рослина); *blackthorn* (1: 129) – *n* бот. слива колюча, терен.
- 2. **Партитивність-1 (Частина > Ціле) → 3. Партитивність-2 (Ціле > Частина) [1]:** *black cherry* (1: 128) – *n* 2. сильна червоно-бура деревина чорної вишні, яка використовується спеціально для витонченої столярної роботи.
- 2. **Каузація (Фактитив > Каузатор) [1]:** *black spot* (1: 129) – *n* будь-який з декількох бактеріальних або грибкових захворювань рослин, що характеризуються чорними плямами або плямами, особливо на листах.

А.2.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [11]

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [7]: *black diamond* (1: 129) – *n* чорний алмаз; *black ice* (1: 129) – *n* майже прозорий шар льоду на темній поверхні, яку важко побачити; *blackland* (1: 129) – *n* чорнозем (у *Texas*); *black-rot* (1: 128) – *n* чорна гниль; *blackbody* (1: 128) – *n* фіз. ідеальне тіло або поверхня, яка повністю поглинає всю сяючу енергію, що падає на неї, і випромінює на всіх частотах з спектральним розподілом енергії залежно від його абсолютної температури; *black-hole* (1: 129) – *n* 1. «чорна діра», небесний об'єкт, який має таке сильне гравітаційне поле, що світло не може пробитися крізь нього, і це створюється особливо в умовах колапсу дуже масивної зірки; *black-light* (1: 129) – *n* 1. невидиме ультрафіолетове світло.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Каузація (Фактитив > Каузатор) [2]: *black-light* (1: 129) – *n* 2. лампа, яка випромінює чорне світло; *black-light trap* (1: 129) – *n* пастка для комах, яка використовує форму чорного світла, відчутну для конкретних комах, привертаючи їх увагу.

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. СИТУАЦІЯ [1]: *black-hole* (1: 129) – *n* 2. щось нагадує чорну діру: як те, що споживає постійно ресурс.
- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-1 → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-2 [1]: *black diamond* (1: 128) – *n* 1. червоний залізняк; 2. торф, чорна або коричнево-чорна тверда горюча речовина, що утворюється при частковому розкладі рослинної сировини без вільного доступу повітря та під впливом вологи та часто підвищеним тиском і температурою, що широко використовується як природне паливо.

А.2.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [23]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [16]: *black-and-white* (1: 128) – *a* 1. частково чорний і частково білий; 2. письмовий або надрукований; 3. чорний або темний малюнок, виконаний на білому чи світлому тлі або світлий малюнок, виконаний на темному тлі; 4. монохромний; *black and white* (1: 128) – *n* 1. у письмовій або друкованій формі; 2. чорно-біле зображення (у кіно, телебаченні, фото); 3. чорно-біла репродукція (у мистецтві); *black-and-white* (1: 128) – *n* чорно-біла поліцейська патрульна машина; *blackball* (1: 128) – *n* 1. чорна куля (при балотуванні чорна куля свідчить про голос проти кандидата); *blackboard* (1: 128) – *n* 1. класна дошка; *blackdamp* (1: 128) – *n* суміш вуглекислого газу, що не здатна підтримувати життя або полум'я; *black flag* (1: 128) – *n* піратський прапор із зображенням черепа і кісток; *black gold* (1: 128) – *n* нафта; *black gum* (1: 128) – *n* смола у східній частині Сполучених Штатів з легкою та м'якою, але міцною деревиною; *black-lead* (1: 129) – *n* графіт; *black letter* (1: 129) – *n* важкий незграбний вузький шрифт, який використовувався найдавнішими європейськими друкарськими машинами і ґрунтувався на почерку, яким користувалися переважно в XIII-XV століттях; також, цей стиль почерку; *blackpowder* (1: 129) – *n* вибухонебезпечна суміш нітрату калію або нітрату натрію, деревного вугілля та сірки, що використовуються, особливо в піротехнічних виробках та в якості палива у старій вогнепальній зброї, чорний порошок; *black smoker* (1: 129) – *n* вентиляційний отвір в геологічно активному районі морського дна, з якого випускається перегріта вода, наповнена мінералами (у вигляді сульфідних осадів); також: кам'яна труба, що покриває такий вентиляційний отвір; *black-top* (1: 129) – *n* бітумний матеріал, що використовується спеціально для покриття доріг; асфальтобетон.

Метонімічний зсув [6]:

- 2. Контактна дія (Засіб > дія) [2]: black-flag (1: 128) – *vt* подати сигнал автогонщику покинути трасу; blackball (1: 128) – *vt* 1. віддати голос проти, виключити з членства голосом проти.
- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: blacksmith (1: 129) – *n* 1. коваль;
- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс / Власник) → 3. Власність (Власник > Власність) [1]: blacksmithing (1: 129) – *n* 1. ковалева справа.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: blacktop (1: 129) – *n* 2. територія (напр. дорога), покрита асфальтобетоном.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]: blackball (1: 128) – *n* 2. голосування за виключення члена певної організації з її лав.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ЛЮДИНА [1]: black Rod (1: 129) – *n* головний судовий розпорядник Палати Лордів.

А.2.6. Ознаковий домен ОДЯГ [15]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [5]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [3]: blackshirt (1: 129) – *n* фашист, що носить чорну сорочку як відмінну рису одягу, чорносорочечник, член фашистської партії Італії; black and tan (1: 128) – *n* 3. (від кольору його форменого одягу) рекрут, зарахований для служби в Королівській Ірландській поліції в Англії в 1920-1921 рр. проти збройного руху за ірландську незалежність; 4. член політичної організації (як на півдні Сполучених Штатів); blackguard (1: 128) – *n* 1. кухарі, слуги (за однією з версій – у темному або брудному одязі).
- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: black tie (1: 129) – *n* напівошатний одяг.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Частина) → 3. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]: black-tie (1: 129) – *a* подія, яка вимагає носіння напівошатного вечірнього одягу, що складається зі звичайної чорної краватки та смокінгу для чоловіків і формальної сукні для жінок.

Метонімічний + метафоричний зсуви [2]:

- 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА-1 → 2. ЛЮДИНА-2 [1]: blackguard (1: 128) – *n* 2. груба або недоброчесна особа, людина, яка використовує непристойну або образливу мову.
- 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА) → 3. ТВАРИНА [1]: black widow (1: 129) – *n* отруйний павук, самка якого чорна з пігментною червоною позначкою на нижній частині живота.

Метафоричний + метонімічний зсуви [4]:

- 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [3]: black-capped (1: 128) – а з чорною верхівкою на голові (*про пташку*); blackcap (1: 128) – *n* 1. будь-який з птахів із чорною головою; black-crowned night heron (1: 128) – *n* широко поширений нічний чапля з чорною верхівкою і спиною, сірими крилами і білими ногами.
- 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: blackcap (1: 128) – *n* 2. ожина.

б) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле-кваліфікація) [1]: black belt (1: 128) – *n* розряд 1-го класу в різних видах самооборони (як дзюдо та карате).
- 2. Партитивність (Частина > Ціле-кваліфікація / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник) [1]: black belt (1: 128) – *n* той, хто має розряд 1-го класу в різних видах самооборони (як дзюдо та карате).

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Такий ОДЯГ → 2. ТЕРИТОРІЯ [2]: black belt (1: 128) – *n* 1. площа, що характеризується багатим чорним ґрунтом; black belt (1: 128) – *n* 2. територія, щільно заселена неграми.

А.2.7. Ознаковий домен ЇЖА [4]

- а) 1. Така ЇЖА [3]:** black pepper (1: 129) – *n* пряність, яка складається з сушеної ягоди індійського винограду з чорним лушпинням, також, рослина, яка дає чорний перець; black pudding (1: 129) – *n* кров'яна ковбаса; black and tan (1: 128) – *n* 2. напій, що складається з темного пива (як міцного або портера) та ель або пива світлого кольору.

б) 1. Така ЧАСТИНА ЇЖИ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: blackstrap molasses (1: 129) – *n* товста темна патока, отримана при послідовній обробці сирого цукру.

BLACK: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [17]:

- **Х: брудний → Y із НЕГАТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ [4]:** blacklist (1: 129) – *n* 1. список осіб, які в опалі; 2. список небажаних робітників; 3. список нечесних роботодавців (у профспілках); blacklist (1: 129) – *vt* вносити до чорного списку; black book (1: 128) – *n* книга з чорним списком; black

- hander* (1: 128) – *n* 3. робітник із ворожим ставленням до профспілок чи діючий проти профспілкової політики.
- **Х: брудний → Y: ЗЛОЧИННИЙ [5]:** *black hander* (1: 128) – *n* вимагач; *blackleg* (1: 129) – *n* 2. шулер, шахрай; *blackmail* (1: 129) – *n* 1: данина, яка в минулому існувала на шотландському кордоні та яку платили в обмін на імунітет від грабежів; 2. вимагання або примушування, особливо громадським розголосом або кримінальним переслідуванням; виплата, яка вимагається – шантаж, вимагання; *blackmail* (1: 129) – *vt* шантажувати, вимагати гроші; *blackmailer* (1: 129) – *n* шантажист, вимагач;
 - **Х: темний, позбавлений світла → Y: НЕЗАКОННИЙ [5]:** *black market* (1: 129) – *n* незаконна торгівля товарами з порушенням офіційних правил; також, місце, де здійснюється така торгівля; *black-market* (1: 129) – *vi* купувати чи продавати товари на чорному ринку; *black marketer*; *black marketeer*; *black marketeering*.
 - **Х: темний, позбавлений світла → Y: ДИЯВОЛЬСЬКИЙ [1]:** *black Mass* (1: 129) – *n* хвалебність християнської меси приписувалася шанувальникам протилежної сили.
 - **Х: темний, позбавлений світла → Y: ЗЛИЙ [1]:** *black-and-white* (1: 128) – *a* 5. розділений на добро і зло.
 - **Х: темний, позбавлений світла → Y: НЕВІДОМИЙ [1]:** *black box* (1: 128) – *n* все, що має таємничі чи невідомі внутрішні функції чи механізми.

Таблиця А.2.1

BLACK / ЧОРНИЙ:**мотиваційні характеристики в англійських композитах**

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (38 – 23,3%) Людина (21) Частина тіла (17) <i>n</i> (33), <i>a</i> (3), <i>v</i> (2)	10 8 2	14 3 11	8 7 1	1 1	5 3 2	ЛЮДИНА (2) ПРИ-РОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1) РОСЛИНА (4) АРТЕФАКТ (7)
ТВАРИНА (34 – 20,9%) Тварина (27) Частина тіла (7) <i>n</i> (32), <i>a</i> (1), <i>v</i> (1)	20 20	7 7	4 4		3 3	ЛЮДИНА (7)
РОСЛИНА (21 – 12,9%) Рослина (7) Частина рослини (14) <i>n</i> (21)	10 5 5	11 2 9				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (11 – 6,7%) Природний об'єкт (11) <i>n</i> (11)	7 7	2 2	2 2			СИТУАЦІЯ (1) ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1)

АРТЕФАКТ (23 – 14,1%) Артефакт (23) <i>n</i> (20), <i>a</i> (1), <i>v</i> (2)	16 16	6 6	1 1			ЛЮДИНА (1)
ОДЯГ (15 – 9,2%) Одяг, прикраси (11) Частина одягу (4) <i>n</i> (13), <i>a</i> (2)		7 5 2	2 2	2 2	4 4	ЛЮДИНА (1) РОСЛИНА (1) ТВАРИНА (4) ТЕРИТОРІЯ (2)
ЇЖА (4 – 2,5%) Їжа (3) Частина їжі (1) <i>n</i> (4)	3 3	1 1				
BLACK: символізація (17 – 10,4%) <i>n</i> (13), <i>a</i> (1), <i>v</i> (3)			17			ІЗ НЕГАТИВНИМИ ЯКОСТЯМИ (4) ЗЛОЧИННИЙ (5) НЕЗАКОННИЙ (5) ДИЯВОЛЬСЬКИЙ (1) ЗЛИЙ (1) НЕВІДОМИЙ (1)
Разом: 163 (100 %) <i>n</i> (147), <i>a</i> (8), <i>v</i> (8)	66 (40,5 %)	48 (29,4%)	34 (20,9%)	3 (1,8%)	12 (7,4%)	

Таблиця А.2.2

BLACK / ЧОРНИЙ (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиціо- нальна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(97) 66				163
Партитивність		(8) 23	9		40
Власність		(2) 3	3		8
Контактна дія		(2) 4	4		10
Каузація		9	5		14
Подібність (метафора)		(12) 34	3		49
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 66	(2 кроки) 73	(3 кроки) 24	(4 кроки)	163

Додаток А.3. RED / ЧЕРВОНИЙ [146]

RED (1: 1041) – *a* онтологічна ознака предмета: 1) червоний, багряний, кольору крові або вогню; 2) почервонілий від злості або збентеження; 3) рум'яний, багровий; 4) рудий; 5) мати шкіру мідного відтінку; 6) налитий кров'ю, закривавлений; 7) коливатися в діапазоні кольорів між оранжевим і червоно-коричневим; 8) з червоним відтінком; 9) червоний (про вино); 10) нагрітий до почервоніння; символьна ознака кольору: 1) пов'язаний із підбурюванням або схваленням радикальних соціальних чи політичних змін, особливо силовим шляхом; 2) комуністичний; 3) стосується комуністичної країни або пов'язаний з нею, і особливо, з Союзом Радянських Соціалістичних Республік.

RED: онтологічна ознака предмета
А.3.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [17]

а) 1. Така ЛЮДИНА [2]: *Red Indian* (1: 1043) – *n* американський індіанець; *red man* (1: 1043) – *n* 1. американський індіанець.

Метафоричний зсув [2]:

- **1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]:** *red dwarf* (1: 1042) – *n* зірка, яка має значно нижчу температуру поверхні, внутрішню світність, масу і розмір, ніж сонце; *red giant* (1: 1042) – *n* зірка, яка має низьку температуру поверхні та великий діаметр відносно сонця.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [2]: *red blood cell* (1: 1042) – *n* будь-яка з клітин, що містять гемоглобін та несуть кисень до тканин і є відповідальними за червоний колір хребетної крові, також еритроцит, червоні кров'яні тільця, червоні клітини; *red marrow* (1: 1043) – *n* кістковий мозок.

Метонімічний зсув [9]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [6]:** *red-headed* (1: 1042) – *a* 1. рудоволосий, рудий (про людину); *red-blooded* (1: 1042) – *a* 1. повний енергії, сильний, енергійний, здоровий, міцний; *red-head* (1: 1042) – *n* 1. людина, що має червоне волосся; *redskin* (1: 1044) – *n* червоношкірий (*про індіанця*); *red-neck* (1: 1043) – *n* 1. іноді *зневажл.* білий батрак (на півдні США); 2. *найчастіше зневажл.* людина, поведінка та думка якої подібні до тих, що відносяться до робочого класу, особливо з сільської місцевості; *redleg* (1: 1043) – *n* артилерист.
- **2. Партитивність (Частина > Ціле-явище) [1]:** *red-eyed* (1: 1042) – *a* 2. явище, за якого очі людини виявляються червоними на кольоровій фотографії.

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [2]: *red-eyed* (*night / flight*) (1: 1042) – а 3. пізній (про ніч), нічний (про політ); *red-eyed* (1: 1042) – а 1. дешевий (про віскі).

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА ЇЖІ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *red-eye gravy* (1: 1042) – *n* соус із соків м'яса, при тушкуванні часто має кавовий присмак.
- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *red-eared* (1: 1042) – *n* риба південної та східної частини Сполучених Штатів, яка має задню частину зябрів яскраво-оранжево-червоного кольору, що харчується особливо равликами.

А.3.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [39]

а) 1. Така ТВАРИНА [19]: *red deer* (1: 1042) – *n* лось, олень; *red ant* (1: 1041) – *n* будь-який з різноманітних червонуватих мурашок; *red fox* (1: 1042) – *n* звичайна помаранчево-червона або червонувато-коричнева голарктична лисиця, яка має білий кінчик хвосту; *red kangaroo* (1: 1043) – *n* великий кенгуру сухих рівнин внутрішньої Австралії, чоловіча стаття якого має червоно-коричневу шерсть; *red panda* (1: 1043) – *n* довгохвостий в основному травоядний ссавець, який нагадує американського єнота і має довге іржаве чи каштанове хутро, і зустрічається з Гімалаїв до Китаю; *red squirrel* (1: 1044) – *n* звичайна широко поширена північноамериканська білка, яка має червонувату верхню частину і менша за сіру білку; *red sindhi* (1: 1044) – *n* будь-яка порода горбатого досить маленької червоної молочної худоби розвинена в Південно-Західній Азії і широко використовується для схрещення з європейськими породами в тропічних районах; *red squirrel* (1: 1044) – *n* звичайна широко поширена північноамериканська білка, яка має червонувату верхню частину і менша за сіру білку; *redbird* (1: 1042) – *n* опн. будь-який з птахів (як кардинал або танагра) з переважно червоним оперенням; *red siskin* (1: 1044) – *n* зяблик північної частини Південної Америки, який червоний із чорною голівкою, крилами та хвостиком; *red drum* (1: 1042) – *n* велика мідно-червоний дром, шумляча риба, головним чином Мексиканської затоки та атлантичного узбережжя Північної Америки, яка має чорну пляму біля основи хвоста і є важливою продовольчою рибою, так званий морський окунь; *redfish* (1: 1042) – *n* будь-яка з різноманітних червонуватих риб: 1. морська їстівна риба північної частини Атлантичного узбережжя Європи та Північної Америки, яка зазвичай буває яскраво-рожево-червоною або помаранчево-червоною, коли дозріла, називається також рожевою рибою; *red mullet* (1: 1043) – *n* будь-яка з червоних або червонуватих риб Середземного моря та теплих атлантичних берегів Європи та північної Африки, які відрізняються здатністю змінювати колір; *red salmon* (1: 1043) – *n* нерка; *red snapper* (1: 1044) – *n* будь-яка з різноманітних червонуватих риб, включаючи кілька продовольчих риб; *red-worm* (1: 1044) –

n черв'як; *red spider* (1: 1044) – *n* червоний кліщ; *red bug* (1: 1042) – *n* червоний клоп бавовняний; *red mite* (1: 1043) – *n* будь-який з кліщів, що мають червоний колір.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: *redfish* (1: 1042) – *n* 2. червона риба (м'ясо).

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ТВАРИНА-1 → 2. ТВАРИНА-2 [1]: *redhorse* (1: 1042) – *n* будь-який з великих присосок північноамериканських річок та озер, самці яких мають червоні хвости, особливо в сезон розмноження.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Агенс → 3. Контактна дія (Агенс > дія) [1]: *red-dog* (1: 1042) – *vt, vi* нападати на пасуючого (у футболі).

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [17]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [16]: *red-headed* (1: 1042) – *a* 2. червоноголовий (про пташку); *redbelly dace* (1: 1042) – *n* будь-яка з невеликих яскравих північноамериканських корошових риб; *red-legged grasshopper* (1: 1043) – *a* широко поширений, а часом дуже руйнівна маленька сарана з червоними задніми ногами, також червононога сарана; *red-shouldered hawk* (1: 1043) – *n* звичайний північноамериканський яструб, який має облямований хвіст і світле місце на нижній частині крил до кінчиків; *red-shafted flicker* (1: 1043) – *n* дятел західної частини Північної Америки з світло-червоним кольором на нижній частині хвоста та крил, сірою шиєю, а в чоловічої статі червоному на кожній щоглі; *red-tailed hawk* (1: 1044) – *n* широко розповсюджений, в основному полюючий на гризунів яструб Нового Світу, який, як правило, має досить короткий червонуватий хвіст; *red-eyed vireo* (1: 1042) – *n* північноамериканський вірео, що має оливково-зелену спину, білу нижню частину та червону райдужну оболонку очей; *redwing blackbird* (1: 1044) – *n* північноамериканський червонокрилий чорний дрізд; *redbone* (1: 1042) – *n* середньої величини американський мисливський пес із рудим або брунатно-рудим хутром; *red-head* (1: 1042) – *n* 2. північноамериканська качка, яка нагадує нирок, але має коротший дзьоб з чорним наконечником, а у самців – більш яскраво-червону голову; *redbreast* (1: 1042) – *n* 1. птах з червоною груддю; 2. червоночерева риба у східній частині США, називається також червоночереvim лящем; *redpoll* (1: 1043) – *n* будь-який з двох маленьких зябликів з коричневим смугастим оперенням і червоною або рожевою короною; один зустрічається в північних регіонах як Нового, так і Старого Світу; *red poll* (1: 1043) – *n* будь-яка порода великої рогатої худоби англійського походження; *redstart* (1: 1044) – *n* 1. маленький

- співочий птах Старого Світу чоловіча стать якого має біле чоло, чорне горло, каштанові груди та хвіст; 2. американський співочий птах, самець якого чорно-оранжевого кольору; redshank (1: 1043) – *n* звичайний кулик з блідо-червоними ногами та стопами; redwing (1: 1044) – *n* 1. європейський дрізд який має крила червоного кольору; 2. червонокрилий чорний дрізд.
- 2. **Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** redwater (1: 1044) – *n* хвороба худоби та овець, що характеризується наявністю вільного гемоглобіну (крові) у сечі.

А.3.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [32]:

а) 1. Така РОСЛИНА [8]: red alga (1: 1041) – *n* будь-який різновид переважно морських водоростей, що мають переважно червону пігментацію; red cedar (1: 1042) – *n* 1. ялівець звичайний зі східних Сполучених Штатів, який має темно-зелене листя; 2. західний червоний кед; red coral (1: 1042) – *n* червоні корали Середземномор'я та прилеглих частин Атлантики, що мають твердий кам'янистий скелет тонкого червоного або рожевого кольору, який використовується для прикрас; red maple (1: 1043) – *n* звичайне дерево східної та центральної частини Північної Америки, яке росте переважно у вологих ґрунтах, має червонуваті гілочки та квіти, і дає світлішу і м'якішу деревину, ніж цукровий клен; red oak (1: 1043) – *n* 1. будь-який з різноманітних північноамериканських дубів, які мають жолуді з внутрішньою поверхнею оболонки, вкритою шерстистими волосинками, капелюшок, вкритий тонкими лусочками, і листяними жилами, які зазвичай виходять за межі листя, щоб утворити щетину; red osier (1: 1043) – *n* звичайний чагарник із Північної Америки з червонувато-фіолетовими гілочками, дрібними білими квітами та кульковим синіми або білими плодами; red spruce (1: 1044) – *n* ялина східних Сполучених Штатів та Канади, яка має опушені гілочки та жовтувато-зелені голки і є важливим джерелом пиломатеріалів і целюлози; red pine (1: 1043) – *n* 1. північноамериканська сосна, яка має червону кору і дві довгі голки у кожному пучку.

Метонімічний зсув [3]:

- 2. **Партитивність (Ціле > Частина) [3]:** red cedar (1: 1042) – *n* 3. червона або червоно-коричнева деревина червоного кедра; red oak (1: 1043) – *n* 2. деревина червоного дуба; red pine (1: 1043) – *n* 2. відносно тверда деревина з червоної сосни.
- б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [6]:** redwood (1: 1044) – *n* 3. коричнево-червона довговічна деревина; red bean (1: 1042) – *n* 1. червона квасоля, особливо невелика і кругла; 2. невелике темно-червоне насіння квасолі адзуки, яке часто поєднується з цукром для виготовлення солодкої пасти, що використовується при приготуванні; red-currant (1: 1042) – *n* червона

смородина; red mulberry (1: 1043) – *n* їстівні пурпурові плоди шовковиці; red squill (1: 1044) – *n* 1. цибулина з червоними зовнішніми лусочками; red wheat (1: 1044) – *n* червоні зерна пшениці.

Метонімічний зсув [15]:

- 2. **Партиитивність (Частина > Ціле) [13]:** red bean (1: 1042) – *n* 1. червона квасоля (рослина); red-currant (1: 1042) – *n* бот. червона смородина; red mulberry (1: 1043) – *n* шовковиця північноамериканських лісів з зубчастим листям і м'якою міцною деревиною; red squill (1: 1044) – *n* 1. морська цибуля (рослина); red wheat (1: 1044) – *n* пшениця з червоними зернами; redbud (1: 1042) – *n* будь-який з декількох листяних чагарників або дерев сімейства бобових із звичайними блідо-рожевими квітами; red-gum (1: 1042) – *n* 1. будь-яке з австралійських дерев евкаліпту, включаючи один натуралізований в Каліфорнії; червонувато-коричнева смола евкаліпта; redtop (1: 1044) – *n* бот. будь-яка трава із червонуватими верхівками у вигляді мітелок; особливо: євразійська трава, що росте у східній частині Північної Америки як корм та трав'яний газон; redroot (1: 1043) – *n* 1. багаторічна трав'яна рослина східної частини Сполучених Штатів, червоний корінь якого є джерелом барвника; 2. низький листяний чагарник, що зустрічається в східних штатах Америки і має пухкі зелені листя і дрібні білі квіти; 3. вовча стопа, лапчатка; 4. амарант, у якого зеленуваті квіти з гострими зубцями та листям вдвічі довшим ніж чашолисток; redwood (1: 1044) – *n*. 1. червоне дерево; 2. будь-яке дерево, що має червону деревину; 3. дуже високе хвойне дерево сімейства лисих кипарисів, яке росте головним чином на узбережжі Каліфорнії, іноді досягає висоти 360 футів (110 метрів), і має важливу деревину; red bay (1: 1042) – *n* лаврове дерево на півдні Сполучених Штатів, що має ароматичне вічнозелене листя та темно-червону серцевину; red clover (1: 1042) – *n* європейська конюшина, яка має кульові голови червонувато-пурпурових квітів, широко культивується як сіно, корм та покривна культура, і натуралізується в США; red fescue (1: 1042) – *n* дернова вівсяниця Євразії та Північної Америки, що мають повзуче коріння та червонуваті нижні квіткові луски і оболонки.
- 2. **Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]:** red squill (1: 1044) – *n* 2. щуряча отрута, отримана від бульби червоної цибулини.
- 2. **Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** red leaf (1: 1043) – *n* будь-яке із декількох хвороб рослин, що характеризуються почервонінням листя.

А.3.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [15]

- а) 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [9]:** red-hot (1: 1042) – *a* надзвичайно палкий, сильно пекучий; red ocher (1: 1043) – *n* червоний земляний залізняк, використовується як пігмент; redshift (1: 1043) – *n* зміщення спектру небесного тіла на довші довжини хвилі, що є наслідком ефекту Доплера або

гравітаційного поля джерела; red-lead (1: 1043) – *n* оранжево-червоний або цегляно-червоний оксид свинцю Pb3O4, який використовується в пластинах акумуляторів, у склі та кераміці, а також як пігмент фарби; red rust (1: 1043) – *n* 1. уредінальна стадія іржі; red snow (1: 1044) – *n* сніг, забарвлений різним повітряним пилом або зростанням водоростей, які містять червоний пігмент і живуть у верхньому шарі снігу; red soil (1: 1044) – *n* будь-яка група зональних ґрунтів, які формуються в теплому помірному вологому кліматі під листяними або змішаними лісами і мають тонкі органічні та органічно-мінеральні шари, покриті жовто-коричневий шаром солоного ґрунту, що лежить на червоному ярусі, називається також червоним підзолистим ґрунтом; red star (1: 1044) – *n* зірка, яка має дуже низьку температуру поверхні і червоний колір; red tide (1: 1044) – *n* морська вода знебарвлена наявністю великої кількості одноклітинних організмів.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [2]: red heat (1: 1042) – *n* температура, за якою речовина розпечена до почервоніння; red snow (1: 1044) – *n* водорості, що викликають червоний сніг.

Метафоричний зсув [3]:

- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЛЮДИНА (стан) [2]: red hot (1: 1042) – *n* 1. емоційна людина; red-hot (1: 1042) – *a* 2. відмічений сильними емоціями, ентузіазмом або насиллям.
- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. АРТЕФАКТ [1]: red-hot (1: 1042) – *a* 3. свіжий, новий; 4. надзвичайно популярний.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ / Фактитив → 3. Каузація (Фактитив > Каузатор) [1]: red rust (1: 1043) – *n* 2. захворювання рослин, яке викликає утворення червоного наліту на листях.

А.3.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [17]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [6]: red cent (1: 1042) – *n* монета в один цент, мідна монета; Red Cross (1: 1042) – *n* червоний грецький хрест на білому фоні, який використовується як емблема Міжнародного Червоного Хреста; red light (1: 1043) – *n* попереджувальний сигнал; особливо червоний сигнал дорожнього руху; redware (1: 1044) – *n* глиняний керамічний посуд, що містить значний оксид заліза; red flag (1: 1042) – *n* 1. попереджувальний сигнал; 2. щось, що приваблює або дратує увагу; red ribbon (1: 1043) – *n* червона стрічка, зазвичай з відповідними словами або маркуванням, нагороджує переможця за друге місце на змаганні.

Метонімічний зсув [6]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [5]: red-carpet (1: 1042) – *a* позначений церемоніальним етикетом, люб'язністю; red carpet (1: 1042) – *n* привітання або прийом, що відзначається церемоніальною люб'язністю;

red-letter (1: 1043) – *a* особливо визначний; red-tape (1: 1044) – *n* (від червона тасьма для скріплення юридичних документів Англії) офіційна процедура або процедура, що характеризується надмірною складністю, що призводить до затримки або бездіяльності; red-ink (1: 1043) – *n* 1. втрати бізнесу, дефіцит; 2. стан виявлення втрат.

- 2. Контактна дія (Засіб > дія) [1]: red-pencil (1: 1043) – *vt* 1. піддавати цензурі; 2. виправляти.

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. РОСЛИНА [1]: red-hot poker (1: 1042) – *n* південноафриканська трава сімейства лілій з довгим лінійним листям і високими шипами яскраво-червоного, оранжево-червоного або жовтого кольорів.
- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ЇЖА [1]: red flannel hash (1: 1042) – *n* страва, виготовлена спеціально з яловичини, картоплі та буряка.

б) 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ [1]: redline (1: 1043) – *n* червона лінія на датчику, яка позначає рекомендований ліміт безпеки.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: Redbrick (1: 1042) – *a* 1. побудований з червоної цегли; 2. що стосується або є британськими університетами, заснованими у ХІХ або на початку ХХ століття.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник) [1]: red-light (1: 1043) – *a* маючий численні будинки розпусти.

А.3.6. Ознаковий домен ОДЯГ [6]

а) 1. Такий ОДЯГ [1]: red-in-gote (1: 1043) – *n* приталений верхній одяг, такий як двобортне пальто з широкими плоскими манжетами та коміром, що одягали чоловіки в 18 столітті; жіноче легке пальто, відкрите спереду; сукня спереду з контрастного матеріалу.

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [3]: redcoat (1: 1042) – *n* червономундирник, британський солдат у революційній війні; redshirt (1: 1043) – *n* атлет коледжу, який не бере участі в університетських спортивних змаганнях протягом усього академічного року; redcap (1: 1042) – *n* носильник (на залізниці).

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА → 3. ТВАРИНА [1]: red admiral (1: 1041) – *n* кувшинковий метелик який зустрічається в Європі та Америці, має широкі помаранчево-червоні смуги і харчується переважно кропивою на личинковій стадії.

○ б) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: red-cockaded woodpecker (1: 1042) – *n* зникаючий чорно-білий дятел у південно-східній частині Сполучених Штатів, що має смугасту спину, білі плями на щоках, а у чоловічої статі – невеликий пучок червоного пір'я по обидві сторони голови.

А.3.8. Ознаковий домен ЇЖА [8]

- а) 1. Така ЇЖА [7]: red-gum (1: 1042) – *n* 2. солодка гумка; red herring (1: 1042) – *n* 1. оселедець витриманий у солі і повільно копчений до темно-коричневого кольору; red meat (1: 1043) – *n* 1. м'ясо (як яловичина), яке червоне, коли сире; 2. щось істотне, що може задовольнити основну потребу або апетит; red pepper (1: 1043) – *n* 1. зрілий червоний стручковий перець; 2. каєнський перець; red wine (1: 1044) – *n* вино переважно червоного кольору, одержуване під час бродіння з природного пігменту в шкірці темного винограду; red hot (1: 1042) – *n* 2. хот дог; 3. маленька червона цукерка, сильно приправлена корицею; Red Delicious (1: 1042) – *n* звичайне велике яблуко з солодкою соковитою м'якоттю і темно-червоною шкірою.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЇЖА → 2. ВІДВОЛІКАЮЧИЙ ОБ'ЄКТ [1]: red herring (1: 1042) – *n* 2. (від виразу: тягнути по землі мішок із копченим оселедцем по стежці, щоб створити штучний слід при тренуванні мисливських собак) щось, що відволікає увагу від справжнього питання.

RED: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [12]:

- 1. X: кольору крові Ісуса Христа → 2. Y: СВЯТИЙ [2]: red mass (1: 1043) – *n* виконана за обітницею меса Святого Духа, що відзначається червоними вбраннями, особливо на відкритті судів та конгресів; red man (1: 1043) – *n* 2. член благодійної та братської організації.
- 1. X: кольору крові → 2. Y: РЕВОЛЮЦІЙНИЙ, БУНТАРСЬКИЙ [4]: Red Guard (1: 1042) – *n* член напіввоєнізованої молодіжної організації в Китаї в 1960-х роках; redbait (1: 1042) – *vt амер.* переслідувати прогресивні елементи; полювати за червоними; redbaiter (1: 1042) – *n амер.* особа, яка переслідує прогресивні елементи; redbaiting (1: 1042) – *n амер.* переслідування прогресивних елементів; полювання за червоними.
- 1. X: кольору крові → 2. Y: НЕБЕЗПЕЧНИЙ [5]: red alert (1: 1041) – *n* заключний етап оповіщення, в якому атака противника неминуха; в широкому розумінні: стан попередження, заподіяний наближенням небезпеки; red zone (1: 1044) – *n* зона небезпеки; площа футбольного поля в межах 20-дюймової лінії опонента; redline (1: 1043) – *n* рекомендований ліміт безпеки: найшвидша, найдальша або найвища точка або ступінь, що

вважається безпечною; *redline* (1: 1043) – *vi* 1. утримувати фонди домашнього кредитування або страхування від сусідніх районів, які вважаються невеликими економічними ризиками; *redline* (1: 1043) – *vi* 2. дискримінувати в житловому чи страховому відношенні.

- 1. X: кольору крові → 2. Y: ЗЛОЧИННИЙ [1]: *red-handed* (1: 1042) – *a* спійманий на місці злочину.

Таблиця А.3.1

RED / ЧЕРВОНИЙ:**мотиваційні характеристики в англійських композитах**

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (17 – 11,6%) Людина (4) Частина тіла (13) <i>n</i> (12), <i>a</i> (5)	4 2 2	9 9	2 2		2 2	ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2) ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ (1) ЧАСТИНА ЇЖИ (1)
ТВАРИНА (39 – 26,7%) Тварина (22) Частина тіла (17) <i>n</i> (36), <i>a</i> (2), <i>v</i> (1)	19 19	18 1 17	1 1		1 1	ЛЮДИНА (1) ТВАРИНА (1)
РОСЛИНА (32 – 21,9%) Рослина (14) Частина рослини (18) <i>n</i> (32)	14 8 6	18 3 15				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (15 – 10,3%) Природний об'єкт (15) <i>n</i> (12), <i>a</i> (3)	9 9	2 2	3 3		1 1	ЛЮДИНА (2) ЧАСТИНА РОСЛИНИ (1) АРТЕФАКТ (1)
АРТЕФАКТ (17 – 11,6%) Артефакт (14) Частина артефакту (3) <i>n</i> (12), <i>a</i> (4), <i>v</i> (1)	7 6 1	8 6 2	2 2			РОСЛИНА (1) ЇЖА (1)
ОДЯГ (6 – 4,1%) Одяг, прикраси (5) Частина одягу (1) <i>n</i> (6)	1	3 3		1 1	1 1	ТВАРИНА (1) ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ (1)
ЇЖА (8 – 5,5%) Їжа (8) <i>n</i> (8)	7 7		1 1			ВІДВОЛІКАЮЧИЙ ОБ'ЄКТ (1)
RED: символізація (12 – 8,2%) <i>n</i> (8), <i>a</i> (1), <i>v</i> (3)			12			СВЯТИЙ (2) РЕВОЛЮЦІЙНИ, БУНТАРСЬКИЙ (4) НЕБЕЗПЕЧНИЙ (5) ЗЛОЧИННИЙ (1)
Разом: 146 (100 %) <i>n</i> (126), <i>a</i> (15), <i>v</i> (5)	61 (41,8%)	58 (39,7%)	21 (14,4%)	1 (0,7%)	5 (3,4%)	

Таблиця А.3.2

**RED / ЧЕРВОНИЙ (онтологічна ознака): концептуальні засади
мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(85) 61				146
Партитивність		(1) 46	3		50
Інклюзивність		1			1
Власність		(1) 3	1		5
Контактна дія		1	1		2
Каузація		6	1		7
Подібність (метафора)		(5) 21	1		27
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 61	(2 кроки) 78	(3 кроки) 7	(4 кроки)	146

Додаток А.4. GREEN / ЗЕЛЕНИЙ [77]

GREEN (1: 548) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) зеленого кольору; 2) а) покритий зеленою рослинністю або листям; б) м'який (про клімат); в) складається з зелених рослин та їстівної зелені; 3) незрілий, недозрілий; 4) а) свіжий, новий; б) сирий; 5) а) позначений блідим, хворобливим або нудотним зовнішнім виглядом; б) а) оброблений не повністю: як 1) не застарілий; 2) не одягнений або не загорілий; 3) щойно розпилений, незрілий; б) не в стані для конкретного використання; 7) повний сил, квітучий, свіжий; 8) рослинний (про їжу); символьна ознака кольору: 1) приємно заманливий; 2) молодий, енергійний; 3) недосвідчений, довірливий; 4) заздрісний, позеленілий від заздрості; 5) а) позбавлений підготовки, знань або досвіду; б) позбавлений витонченості та спритності, наївний; с) недостатньо кваліфікований або недосвідчений для конкретної функції; б) а) стосується екологічного політичного руху або є його учасником; б) стурбований або підтримує природоохоронну діяльність; в) прагне зберегти якість навколишнього середовища (може бути перероблений, біологічно розкладений або не забруднений).

GREEN: онтологічна ознака предмета

А.4.1. Ознаковий домен ТВАРИНА [18]

а) 1. Така ТВАРИНА [11]: *green monkey* (1: 549) – *n* довгохвоста мавпа будь-якої з кількох африканських підгруп, що має зелену шерсть, що часто використовується в медичних дослідженнях; *green turtle* (1: 549) – *n* велика та трав'яна морська черепаха з теплих вод з гладким зеленуватим або оливковим панциром; *green snake* (1: 549) – *n* будь-який з двох яскраво-зелених нешкідливих в основному комахоїдних північно-американських змій; *greenfinch* (1: 549) – *n* дуже поширений європейський зяблик з оливково-зеленим і жовтим оперенням; *green heron* (1: 549) – *n* маленька жовтонога американська чапля з зеленуватою спиною і каштановою шиєю та груддю; *greenlet* (1: 549) – *n* будь-який з різноманітних маленьких комахоїдних американських співочих птахів, які переважно оливково-сіруваті; *greenling* (1: 549) – *n* будь-яка з кількох кісткових риб скелястих берегів північної частини Тихого океану; звичайна їжа та риба, яка ловиться з катера рибалками; *green sunfish* (1: 549) – *n* риба-луна в районі Великих озер і на південний схід до Ріо-Гранде, що є дуже зеленою зверху та з синьою плямою на лусці; *greenbug* (1: 548) – *n* зелена тля, яка є шкідником особливо для зернових та кормових трав; *greenfly* (1: 549) – *n* тля; особливо, тля персикова зелена; *green peach aphid* (1: 549) – *n* дуже поширена жовтуватозелена тля, що часто являє собою носієм вірусної хвороби рослин.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. РОСЛИНА [1]: *green dragon* (1: 549) – *n* північно-американська трава сімейства арум з пальцеподібним листям, тонкою обгорткою квітки та витягнутими початками.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ [1]: *green gland* (1: 549) – *n* одна з декількох великих зелених залоз у деяких ракоподібних (як раки) у вигляді щупальців, які мають вивідну функцію.

Метонімічний зсув [5]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]: *greenbacked heron* (1: 549) – *n* зелена чапля; *green-winged teal* (1: 549) – *n* мала голарктична качка, самець якої має каштанову голівку з зеленою плямою і металевозелену зону на крилі; *greenhead* (1: 549) – *n* будь-який з декількох зеленооких гедзів; *greenshank* (1: 549) – *n* піщаник з зеленуватими ногами і трохи піднятим дзьобом; *greenwing* (1: 549) – *n* зеленокрилий чирок.

А.4.2. Ознаковий домен РОСЛИНА [26]

а) 1. Така РОСЛИНА [6]: *green alga* (1: 548) – *n* будь-який вид зелених водоростей, що має хлоропласти і зустрічається особливо у прісній воді; *greenbrier* (1: 548) – *n* будь-який рід деревних або трав'яних в'юнких рослин сімейства лілій особливо колюча лоза східної частини США із суцвіттям малих зеленуватих квітів; *green onion* (1: 549) – *n* молода цибуля витягнута перед тим, як цибулина збільшиться; також використовується в салатах; *greenstuff* (1: 549) – *n* зелена рослинність, що використовується як харчова продукція; *green sward* (1: 549) – *n* зелений газон; зелений поверхневий шар ґрунту зі зростаючою травою; *greenwood* (1: 549) – *n* ліс, дерева якого мають зелене листя.

Метонімічний зсув [8]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [2]:** *green revolution* (1: 549) – *n* значне збільшення виробництва харчових зернових (як рису та пшениці) за рахунок впровадження високопродуктивних сортів, використання пестицидів та кращих методів управління; *greenwashing* (1: 549) – *n* захист навколишнього середовища.
- **2. Локативність (Те, що знаходиться в певному місці > Місце) [1]:** *greenhouse* (1: 549) – *n* 1. закрыта споруда, яка використовується для вирощування або захисту ніжних рослин.
- **2. Контактна дія (Пацієнс > Інструмент / Частина) → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [3]:** *green fingers* (1: 549) – *n pl* людина, яка володіє садівничим мистецтвом; *green thumb* (1: 549) – *n* людина, у якої росте все посаджене; *green thumb* *adj.*
- **2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** *greensickness* (1: 549) – *n* хлороз, бліда неміч.
- **2. Каузація (Афектив > Каузатор / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник) [1]:** *greensick* (1: 549) – *adj* хвора на хлороз (про рослину).

Метонімічний + метафоричний зсуви [3]:

- **2. Локативність (Те, що знаходиться в певному місці > Місце / СПОРУДА) → 3. ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ (механізму) [1]:** *greenhouse* (1: 549) – *n* 2. прозорий пластмасовий корпус, що покриває ділянку літака, а також відсік (як у бомбардира), закритий таким корпусом.
- **2. Локативність (Те, що знаходиться в певному місці > Місце / СПОРУДА) → 3. ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ [2]:** *greenhouse* (1: 549) – *adj* який має відношення або викликаний парниковим ефектом; *greenhouse effect* (1: 549) – *n* потепління поверхні та нижчої атмосфери планети (як Земля або Венера), що викликано перетворенням сонячної радіації в тепло; парниковий ефект.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така РОСЛИНА → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 4. ЛЮДИНА [1]: *greenhorn* (1: 549) – *n* 1. недосвідчена або наївна людина; 2. новачок, незнайомий з місцевими порядками та звичаями.

б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [5]: *greenheart* (1: 549) – *n* зеленкувата деревина тропічного південно-американського вічнозеленого лаврового дерева; *green bean* (1: 548) – *n* квасоля; *green corn* (1: 548) – *n* молоді ніжні початки індійської кукурудзи; *greengage* (1: 549) – *n* будь-який з декількох досить малих округлих зеленуватих або зеленувато-жовтих вирощених слив; *green pepper* (1: 549) – *n* солодкий перець, перед тим як він стає червоним, перед дозріванням.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]: *greenheart* (1: 549) – *n* тропічне південно-американське вічнозелене лаврове дерево з твердою зеленуватою деревиною; *green bean* (1: 548) – *n* квасоля (рослина).

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Ціле → 3. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: *greenstick fracture* (1: 549) – *n* перелом кісток у молодій людини, у якої кістка частково зламана і частково згинається.

А.4.3. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [6]

а) 1. Такий ФІЗИЧНИЙ / ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [6]: *green flash* (1: 549) – *n* миттєва поява верхньої частини сонячного диска на сході або заході сонця, що виникає внаслідок рефракції атмосфери; *green manure* (1: 549) – *n* трав'яна культура (як конюшина) закопана у землю, щоб збагатити ґрунт; *green mold* (1: 549) – *n* зелена або зелено-спорова цвіль; *greenockite* (1: 549) – *n* мінерал, що складається з природного сульфіду кадмію, що виникає, особливо в жовтих напівпрозорих гексагональних кристалах; *greensand* (1: 549) – *n* осадові відкладення, що складаються переважно з темно-зеленуватого зерна глауконіту, часто змішується з глиною або піском; *greenstone* (1: 549) – *n* 1. нефрит; 2. будь-який з численних, як правило, змінних темно-зелених щільних гірських порід (як діорит).

А.4.4. Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [7]

а) 1. Таке МІСЦЕ [4]: *greenbelt* (1: 548) – *n* зона паркових доріг, парків або сільськогосподарських угідь, які оточують житловий район; *greenfield* (1: 549) – *n* земля (як потенційна промислова ділянка), яка раніше не була

забудована чи забруднена; greenroom (1: 549) – *n* кімната (як у театрі чи студії), де виконавці можуть розслабитися до або після появи на сцені; greenway (1: 549) – *n* смуга необробленої землі, що зберігається для рекреаційного використання чи охорони навколишнього середовища.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: greenkeeper or greenskeeper (1: 549) – *n* особа, відповідальна за догляд і підтримку гольф-поля.
- 2. Локативність (Місце > Засіб доступу до нього) [1]: greens fee (1: 549) – *n* плата за привілею у грі на полі для гольфу, також називається зеленою платою.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Таке МІСЦЕ → 2. СИТУАЦІЯ [1]: greener pastures (1: 549) – *n pl* краща або більш перспективна ситуація.

А.4.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [12]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [3]: greenback (1: 548) – *n* зелена банкнота, законний платіжний засіб, що видається урядом США; green light (1: 549) – *n* зелений світлофор, який сигналізує про дозвіл на продовження руху; повноваження чи дозвіл на продовження руху; green soap (1: 549) – *n* ніжне мило, що було зроблене з рослинної олії та використовується у лікуванні хвороби шкіри.

Метонімічний зсув [8]:

- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [2]: green card (1: 548) – *n* посвідчення особи, що підтверджує статус постійного резидента іноземця в США (раніше мала зелений колір); green paper (1: 549) – *n* державний документ (у зеленій обгортці), який пропонує і запрошує до обговорення підходів до проблеми.
- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст / Власність) → 3. Власність (Власність > Власник [1]: green-carder (1: 548) – *n* володар зеленої карти.
- 2. Контактна дія (Засіб → дія, Агенс) [2]: greenmail (1: 549) – *vt* (від *green* + *blackmail*) вороже захоплення компанії шляхом придбання та перепродажу її акцій; greenmailer *n*.
- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: greenbacker (1: 548) – *n* 1. член американської політичної партії після громадянської війни, який виступає проти скорочення обсягу паперових грошей в обігу; 2. хто підтримує паперову грошову політику уряду США.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [2]: green-backism – *n* підтримка паперової грошової політики уряду США; greenmail (1: 549) – *n* практика придбання достатньої кількості акцій компанії, що загрожує ворожим

захопленням цієї компанії та перепродажем акцій за ціною вище ринкової вартості; також, гроші, виплачені за такі акції.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Контактна дія (Пацієнс > дія / ФІЗИЧНА ДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ДІЯ [1]: *green-light* (1: 549) – *vt* давати комусь «зелене світло», дозволяти.

A.4.6. Ознаковий домен ОДЯГ [1]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: *Green Beret* (1: 548) – *n* член спецназу Армії США.

A.4.7. Ознаковий домен ЇЖА [5]

- а) 1. Така ЇЖА [3]: *greengrocery* (1: 549) – *n* зелені овочі; *green vegetable* (1: 549) – *n* овоч, чий листя або стебла є головною їстівною частиною; *green tea* (1: 549) – *n* чай світлого кольору, через неповну ферментацію листя перед його випалом.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс, Локатив) [2]: *greengrocer* (1: 549) – *n* роздрібний торговець свіжими овочами та фруктами; *greengrocery* (1: 549) – *n* крамниця, де торгують овочами і фруктами.

GREEN: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [2]:

- X: фізично хворобливий, жовчний, зі шкірою жовтувато-зеленого кольору → Y: заздрісний [2]: *green-eyed* (1: 549) – *adj* заздрісний; *green-eyed monster* (1: 549) – *n* заздрість.

Таблиця А.4.1

GREEN / ЗЕЛЕНИЙ:
мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ТВАРИНА (18 – 23,4%) Тварина (12) Частина тіла (6) <i>n</i> (18)	12 11 1	5 5	1 1			РОСЛИНА (1)
РОСЛИНА (26 – 33,8%) Рослина (18) Частина рослини (8) <i>n</i> (23), <i>a</i> (3)	11 6 5	10 8 2		3 3	2 1 1	ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ (1) ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ (2) ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ (1) ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ (1)
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (6 – 7,8%) Природний об'єкт (6) <i>n</i> (6)	6 6					
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (7 – 9%) Місце, територія (7) <i>n</i> (7)	4 4	2 2	1 1			СИТУАЦІЯ (1)
АРТЕФАКТ (12 – 15,6%) Артефакт (12) <i>n</i> (10), <i>v</i> (2)	3 3	8 8		1 1		СОЦІАЛЬНА ДІЯ (1)
ОДЯГ (1 – 1,3%) Одяг, прикраси (1) <i>n</i> (1)		1 1				
ЇЖА (5 – 6,5%) Їжа (5) <i>n</i> (5)	3 3	2 2				
GREEN: символізація (2 – 2,6%) <i>n</i> (1), <i>a</i> (1)			2			ЗАЗДРІСНИЙ (2)
Разом: 77 (100 %) <i>n</i> (71), <i>a</i> (4), <i>v</i> (2)	39 (50,6%)	28 (36,4%)	4 (5,2%)	4 (5,2%)	2 (2,6%)	

GREEN (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(32) 39				77
Локативність		(3) 2			5
Партитивність		11	(1) 4		16
Інклюзивність		(1) 2			3
Власність		1	2		3
Контактна дія		(4) 6			10
Каузація		(1) 1			2
Подібність (метафора)		(2) 4	4	1	11
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 39	(2 кроки) 27	(3 кроки) 10	(4 кроки) 1	77

Додаток А.5. YELLOW / ЖОВТИЙ [36]

YELLOW (1: 1452) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) а) жовтого кольору; б) стати жовтуватим через вік, захворювання або знебарвлення; жовтіти; в) мати жовтувату або світло коричневу шкіру або колір обличчя; символьна ознака кольору: 1) а) показувати сенсаційні або скандальні предмети або сенсаційно спотворені звичайні новини; б) скупий, боягузливий; 2) заздрисний, ревнивий, підозрілий.

YELLOW: онтологічна ознака предмета**А.5.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [7]:****а) 1. Така ЛЮДИНА:**

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: yellow fever (1: 1452) – *n* жовта лихоманка, гостра інфекційна хвороба теплих регіонів (як Африка на південь від Сахари та тропічна Південна Америка), що характеризується раптовим спалахом, прострацією, гарячкою та головним болем, а іноді і альбумінурією, жовтяницею та кровотечею.

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор / Пацієнс) → 3. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: yellow-fever mosquito (1: 1452) – *n* маленький темний комар, що є переносником інфекції жовтої лихоманки.
- 2. Каузація (Каузатор > Фактив) [1]: yellow peril (1: 1452) – *n* 1. небезпека для західної цивілізації, яка виникла внаслідок вторгнення влади та впливу східних азійських народів; 2. загроза західним стандартам життя від припливу східно-азійських робітників, які прагнуть працювати за дуже низькою заробітною платою.

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ТВАРИНА [1]: yellow jack (1: 1452) – *n* 2. жовта ставридова морська продовольча риба, знайдена від Масачусетса до Бразилії.
- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]: yellow jack (1: 1452) – *n* жовта лихоманка.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. РОСЛИНА / Афектив → 3. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: yellow dwarf (1: 1452) – *n* будь-який з декількох хвороб зернових трав (як вівсянка та ячмінь), цибулі картоплі, помідору або тютюну, які характеризуються пожовтінням та затримкою у зрості і викликані вірусами; карликовість.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [1]: yellow bile (1: 1452) – *n* жовч, яку в середньовіччі вважали такою, що викликає дратівливість.

А.5.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [11]

а) 1. Така ТВАРИНА [1]: yellow perch (1: 1452) – *n* всесвітньо поширена північноамериканська прісноводна риба сімейства окунів, яка має жовтуваті боки з темно-зеленими вертикальними смугами, є популярною їжею та рибою, яку ловлять з катера рибалки-спортсмени.

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА (якості) [2]: yellow-dog (1: 1452) – *n* нікчемна людина, яка заслуговує на презирство завдяки своєму боягузству та скупості (від назви безпритульних собак у Кароліні, які мали переважно жовтий окрас); yellow-dog (1: 1452) – *adj* 1. скупий, презирливий; 2. пов'язаний з опозицією профспілкового руху або профспілкової організації.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА / Каузатор → 3. Каузація (Каузатор > Фактив) [1]: yellow-dog contract (1: 1452) – *n* трудовий договір, в якому

працівник відмовляється від членства та погоджується не вступати до профспілки для отримання роботи.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [7]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [7]:** yellowfin tuna (1: 1452) – *n* майже всесвітньо поширений тунець з жовтуватими плавцями, мілчочешуйний жовтопер; yellow-shafted flicker (1: 1452) – *n* шилодзьобий дятел на сході Північної Америки, який є золотисто жовтим на нижній частині хвоста та крил; yellowtail flounder (1: 1452) – *n* західноатлантична камбала, коричневатого кольору, з іржавими плямами і жовтим хвостовим плавником; yellowlegs (1: 1452) – *n pl* один з двох американських берегових птахів сімейства пісочників з жовтими ніжками; а. строкатий уліт; б. жовтоногий уліт; yellowtail (1: 1452) – *n* or yellowtails – *n pl* будь-яка з різноманітних риб, що мають жовтий або жовтуватий хвіст; окунь-жовтохвіст; yellowthroat (1: 1452) – *n* будь-який з декількох американських співучих птахів, здебільшого оливкових, вони є жовтогруді та з жовтим горлом, а в самців є чорна маска.

A.5.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [9]

- а) 1. Така РОСЛИНА [4]:** yellow birch (1: 1452) – *n* велика береза, що переважно зростає на сході Північної Америки, з тонкою, блискучою, сірою або жовтою деревиною, що формує пластини з обірваними краями на старих деревах; yellow-green alga (1: 1452) – *n* будь-який клас водоростей з хлорофілом, замаскований коричневим або жовтим пігментом; yellow pine (1: 1452) – *n* 1. будь-яка з декількох північноамериканських сосен (як сосна пондероза або довгохвойна сосна) з жовтуватою деревиною; yellow poplar (1: 1452) – *n* 1. тюльпанове дерево; 2. рожеве дерево.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. **Партитивність (Ціле > Частина) [2]:** yellow birch (1: 1452) – *n* деревина великої берези, що переважно зростає на сході Північної Америки; yellow pine (1: 1452) – *n* 2. деревина жовтої сосни.

- б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [1]:** yellowwood (1: 1452) – *n* 2. жовтувата деревина дерев.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** yellow jessamine (1: 1452) – *n* в'юнкий північноамериканський вічнозелений чагарник з запашними жовтими квітами; yellowwood (1: 1452) – *n* 1. будь-яке з різних дерев, що мають

жовтувату деревину або виробляють жовтий екстракт; бобове дерево південної частини США, що дає жовтий барвник.

A.5.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]: *yellow ocher* (1: 1452) – n 1. суміш озерної руди зазвичай із глиною і кремнеземом або кварцом, що використовується як пігмент; 2. Стриманий помаранчево-жовтий; *yellow spot* (1: 1452) – n жовта пляма; *yellow rain* (1: 1452) – n жовта речовина, що виникла в Південно-Східній Азії як туман або плями на камінні та рослинності; вважається бойовим біологічний засобом, що використовувався під час війни у В'єтнамі.

A5.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [4]:

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [1]: *yellowware* (1: 1452) – n кераміка, виготовлена з гумової глини і покрита жовтуватою прозорою глиною.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ТВАРИНА [1]: *yellowhammer* (1: 1452) – n 1. звичайний палеоарктичний зяблик, у якого самець переважно жовтий і каштановий, також його називають звичайна вівсянка; 2. золотий шилодзьобий дятел.

б) 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ:

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *yellow pages* (1: 1452) – n pl 2. каталог, що нагадує жовтий довідник із жовтими сторінками.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле) → 3. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [1]: *yellow pages* (1: 1452) – n pl 1. розділ телефонної книги, в якому перелічено ділові та професійні фірми в алфавітному порядку за категоріями, що включає в себе класифіковану рекламу; також перелік продуктів чи послуг, які публікуються незалежно.

A.5.6. Ознаковий домен ОДЯГ [2]:

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *yellow jacket* (1: 1452) – n 1. будь-яка з малих жовтих ос, які зазвичай гніздяться в землю і можуть багаторазово болісно жалити.

- 1. Такий ОДЯГ → 2. АРТЕФАКТ / Контейнер → 3. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [1]: *yellow jacket* (1: 1452) – *n* 2. сленг. пентобарбітал, особливо в жовтій капсулі.

Таблиця А.5.1

YELLOW / ЖОВТИЙ:

мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (7 – 19,4%) <i>n</i> (7) Людина (6) Частина тіла (1)	1 1	3 3	2 2		1 1	ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1) ТВАРИНА (1) РОСЛИНА (1)
ТВАРИНА (11 – 30,6%) Тварина (4) Частина тіла (7) <i>n</i> (10), <i>a</i> (1)	1 1	7 7	2 2		1 1	ЛЮДИНА (3)
РОСЛИНА (9 – 25%) <i>n</i> (9) Рослина (6) Частина рослини (3)	5 4 1	4 2 2				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (3 – 8,3%) <i>n</i> (3) Природний об'єкт (3)	3 3					
АРТЕФАКТ (4 – 11,1%) <i>n</i> (4) Артефакт (2) Частина артефакту(2)	1 1	2 2	1 1			ТВАРИНА (1)
ОДЯГ (2 – 5,6%) <i>n</i> (2) Одяг, прикраси (2)					2 2	АРТЕФАКТ (1) ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ (1)
Разом: 36 (100 %) <i>n</i> (35), <i>a</i> (1)	11 (30,6%)	16 (44,4%)	5 (13,9%)	-	4 (11,1%)	

Таблиця А.5.2

**YELLOW / ЖОВТИЙ (онтологічна ознака): концептуальні засади
мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиційна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(25) 11				36
Партитивність		(1) 12	1		14
Інклюзивність			2		2
Контактна дія			1		1
Каузація		(1) 2	2		5
Подібність (метафора)		(4) 5			9
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 11	(2 кроки) 19	(3 кроки) 6	(4 кроки)	36

Додаток А.6. BLUE / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ [105]

BLUE (1: 135) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) синього кольору; 2) голубий, лазуровий; 3) а) синюватий; б) знебарвлений, посинілий ніби побиттям; в) синювато-сірий; 4) який носить синє; символьна ознака кольору: 1) а) слабкий духом; меланхолік; б) відмічений слабким духом; гнітючий; 2) що стосується або використовується в блюзі; 4) пуританський; 5) а) нечестивий; непристойний; б) ризикований; б) наляканий; похмурий, пригнічений; б) який має відношення до партії Торі, консервативний.

BLUE: онтологічна ознака предмета

А.6.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [10]

а) 1. Така ЛЮДИНА:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: *blue baby* (1: 135) – *n* немовля з ціанозом, як правило, від конденсуючого серцевого дефекту, в якому змішуються венозна та артеріальна кров.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. АРТЕФАКТ [1]: *blue peter* (1: 136) – *n* синій сигнальний флаг з білим квадратом у центрі, який використовується для того, щоб показати, що торговельне судно готове до відпливу.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [6]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]: *blue-eyed* (1: 136) – *adj* 1. який має блакитні очі; 2. представлений білими (про людей); *blue-blooded* (1: 136) – *adj* аристократичного походження (від блакитного кольору вен у людей зі світлою шкірою, не засмаглих на сонці, тобто у аристократів, які за цією ознакою протиставляються засмаглим робітникам); *bluenose* (1: 136) – *n* прізвисько жителя Нової Шотландії (Канада), можливо через колір носу взимку; *bluebeard* (1: 135) – *n* чоловік, який одружується і вбиває одну дружину за іншою; *blue blood* (1: 135) – *n* 1. член аристократичної або знатної родини;
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Частина) → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *blue blood* (1: 135) – *n* 2. аристократична або знатна родина.

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [2]: *blue curls* (1: 136) – *n pl* будь-яка м'ята з нерівними синіми квітами; *blue-eyed grass* (1: 136) – *n* будь-який сорт трави Нового Світу із сімейства ірисові, які мають трав'янисте листя і блакитні, жовті або білі квіти.

А.6.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [22]

- а) 1. Така ТВАРИНА [15]:** *blue heeler* (1: 136) – *n* Австралійська пастуша собака; *blue crab* (1: 136) – *n* великий синьо-зелений їстівний краб Атлантичного і північного узбережжя Мексиканської затоки; *blue sheep* (1: 136) – *n* блакитний баран; *blue racer* (1: 136) – *n* синя або зеленувато-блакитна вужоподібна змія, що водиться переважно від Онтаріо до Міссурі; *bluebird* (1: 135) – *n* будь-який з трьох малих північно-американських дроздів, що є синіми зверху, та червонувато-коричневі або блідо-блакитні знизу; *blue heron* (1: 136) – *n* будь-яка з двох чаплів з синюватою або синювато-сірим оперенням; *blue jay* (1: 136) – *n* прикрашена синім гребенем яскрава північноамериканська сойка; *bluefish* (1: 136) – *n* 1. їстівна морська риба для спортивного лову, яка є синюватою зверху та зі сріблястими сторонами; 2. будь-яка з різних темних або синюватих риб (як сайда); *blue catfish* (1: 135) – *n* великий блакитний сом долини Міссісіпі, який може важити більше 100 фунтів (45 кг); *blue marlin* (1: 136) – *n* великий марлін, який широко поширений у теплих морях і цінується як спортивна риба; *blue mussel* (1: 136) – *n* широко поширені їстівні мідії з синьою або коричневою раковиною; *blue pike* (1: 136) – *n* сірувато-блакитна щука району Великих озер, що нині вважається вимерлою; *blue shark* (1: 136) – *n* переважно морська акула, що зустрічається у всіх тропічних і помірних морях, яка іноді нападає на людей; *bluetang* (1: 136) – *n* яскраво-блакитна риба-хірург, з більш темними подовженими смугами у зрілому віці, водиться переважно

від Бермудських островів до Бразилії; *blue whale* (1: 136) – *n* дуже великий кит, який може досягати ваги 150 тонн (135 метричних тонн) і довжиною 100 футів (30 метрів) і, як правило, вважається найбільшою живою твариною.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [7]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [6]: *blueback herring* (1: 135) – *n* прохідна риба атлантичного узбережжя Північної Америки з темно-синьою або синювато-сірою спиною; *blue point* (1: 136) – *adj* який має блакитно-кремове хутро домашньої кішки з темно-сірими плямами; *bluefin tuna* (1: 136) – *n* дуже великий тунець, що є важливою їжею і рибою для спортивного лову; *blue-winged teal* (1: 136) – *n* північноамериканська самка качки з блакитними плямами на кожному крилі, а у самця – білий півмісяць на кожній щіці; *bluegill* (1: 136) – *n* звичайна риба-луна східної та центральної частини США яку шукають для їжі та спорту; *bluetick* (1: 136) – *n* будь-яка порода триколірних мисливських собак американського походження з білими ділянками на хутрі рясно відмічені чорними плямами.
- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: *bluetongue* (1: 136) – *n* неінфекційне вірусне захворювання переважно у овець, що викликано реовірусом, переданим через укуси комах, і характеризується, зокрема, набряками та виразками слизових оболонок рота і язика.

А.6.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [12]

а) 1. Така РОСЛИНА [5]: *blue grama* (1: 136) – *n* низькоросла багаторічна бутелоуа з витонченим фігурним листям, що є важливою кормовою травою, особливо на Великих рівнинах; *bluegrass* (1: 136) – *n* 1. будь-яка з декількох трав, деякі мають синьо-зелене стебло; *blue-green alga* (1: 136) – *n* цианобактерія; *blue spruce* (1: 136) – *n* ялина скелястих гір, яка має гострі і зазвичай синювато-сірі голки і її часто висаджують як декоративне дерево; *blueweed* (1: 136) – *n* 1. воловик; 2. маленький злаковий соняшник південно-західної частини США з синьо-зеленим або сіро-зеленим листям.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Локативність-1 (Те, що знаходиться в певному місці > Місце) → 3. Локативність-2 (Місце > Мешканці / Каузатор) → 4. Каузація (Каузатор > Фактив) [1]: *bluegrass* (1: 136) – *n* 2. народна музика, яку грають на акустичних струнних інструментах (як банджо, скрипка, гітара та мандолін) і характеризується вільною імпровізацією та близькою високою гармонією (асоціюється з музикальною групою *the Blue Grass Boys* (1940s-1950) із Кентуккі – штату, іншою назвою якого є *Bluegrass State*).

б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [1]: *blueberry* (1: 135) – *n* їстівна синя або чорна ягода будь-якого з декількох північноамериканських вересків.

Метонімічний зсув [5]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]:** *blueberry* (1: 135) – *n* низький або високий кущ, що має сині або чорні ягоди; *blue corn* (1: 136) – *n* індійська кукурудза, що має сині ядра, яка використовується для виготовлення борошна, і вирощується, особливо на південному заході США; *blue gum* (1: 136) – *n* будь-який з декількох австралійських дерев, які дають цінну деревину; *bluestem* (1: 136) – *n* висока північноамериканська трава, яка має гладку синювату листову оболонку та стрункі колоски, що зв'язані парами або гронами; *blue cohosh* (1: 136) – *n* багаторічна північноамериканська трава сімейства барбарису, яка має зеленувато-жовті чи пурпурні квіти і великі сині плоди, схожі на ягоди;

А.6.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [12]

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]: *blueshift* (1: 136) – *n* зміщення спектру наближення небесного тіла до хвилі меншої довжини; *blue vitriol* (1: 136) – *n* гідратний мідний сульфат; *blue water* (1: 136) – *n* відкрите море.

Метонімічний зсув [5]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** *blueshifted* (1: 136) – *adj* пов'язаний зі зміщенням спектру.
- **2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]:** (1: 136) – *blue-water* (1: 136) – *adj* той, що відноситься до відкритого моря.
- **2. Темпоральність (Те, що існує в певний час > Час) [1]:** *blue moon* (1: 136) – *n* 1. зазвичай використовується у виразі *once in a blue moon* – ніколи або майже ніколи, дуже рідко, раз на сто років (за віруванням, луна ніколи або майже ніколи не набуває такого кольору).
- **2. Каузація (Фактив > Каузатор) [2]:** *blue streak* (1: 136) – *n* 1. щось, що рухається дуже швидко; *blue mold* (1: 136) – *n* будь-які різноманітні гриби, що утворюють синю або синьо-зелену плісняву.

Метафоричний зсув [3]:

- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-1 (нереальний) → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-2 [1]:** *blue moon* (1: 136) – *n* 2. другий повний місяць за календарний місяць.
- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЛЮДИНА / АРТЕФАКТ / ПОДІЯ [1]:** *blue-sky* (1: 136) – *n* 1. щось незначне, неважливе; 2. щось не обґрунтоване реальністю нинішнього часу; хтось замріяний.
- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → ВЕРБАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ [1]:** *blue streak* (1: 136) – *n* постійний потік слів.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ПОДІЯ / Вміст → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]: blue-sky law (1: 136) – *n* закон, що передбачає регулювання продажу цінних паперів (таких як вексель) задля запобігання необґрунтованих обороток.

А.6.5. Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [3]

- а) 1. Таке МІСЦЕ [1]: blue line (1: 136) – *n* одна з двох синіх ліній, які розділяють хокейний каток на три рівних зони і відокремлюють зону атаки та зону захисту від центральної нейтральної зони.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Локативність (Місце > Той / те, що там знаходиться) [2]: blueliner (1: 136) – *n* захисник у хокеї; bluepoint (1: 136) – *n* маленька устриця, як правило, з південного берега Лонг-Айленда (біля Лонг-Айленда, іншою назвою якого є *Blue Point*, знаходяться колонії таких устриць).

А.6.6. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [25]

- а) 1. Такий АРТЕФАКТ [6]: blue book (1: 135) – *n* 2. книга спеціалізованої інформації, яка часто публікується під егідою уряду; 3. блакитний буклет, що використовується для написання іспитів; blue pencil (1: 136) – *n* інструмент для письма, який використовується для редагування; blueprint (1: 136) – *n* 1. фотографічний друк у білому кольорі на яскраво-синій поверхні або синій на білій поверхні, що спеціально використовується для копіювання карт, механічних малюнків та планів архітекторів; blue screen (1: 136) – *n* синій фон; bluestone (1: 136) – *n* будівельний камінь синювато-сірого кольору; blue ribbon (1: 136) – *n* 1. нагорода, отримана за перевагу; 2. блакитна стрічка як нагорода (переможцю за перше місце на змаганнях).

Метонімічний зсув [8]:

- 2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: blueprint (1: 136) – *n* 2. щось схоже на схему (як у вигляді моделі або надання керівництва); детальний план або програма дій.
- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [2]: blue book (1: 135) – *n* 1. реєстр особливо видатних осіб; 4. періодично виданий ціновий список; blue plate (1: 136) – *n* основне блюдо, яке зазвичай пропонується за спеціальною ціною в ресторані.
- 2. Каузація (Фактив > дія) [1]: blueprint (1: 136) – *vt* робити фотографічний друк у білому кольорі на яскраво-синій поверхні або синій на білій поверхні, що спеціально використовується для копіювання карт, механічних малюнків та планів архітекторів.
- 2. Контактна дія (Засіб > дія, Агенс) [2]: blue-pencil (1: 136) – *vt* редагувати, особливо скорочувати або викреслювати; blue-penciller *n*.

- 2. Каузація (Засіб > Фактив) [2]: blue pencil (1: 136) – *n* дія або практика ретуші; blue screen (1: 136) – *n* фотографічна техніка, за якої предмет знімається перед синім фоном задля матового композитування плівки.

Метафоричний зсув [7]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ-1 (матеріальний) → 2. АРТЕФАКТ-2 (вербальний) [1]: blueprint (1: 136) – *n* 2. щось схоже на схему (як у вигляді моделі або надання керівництва); детальний план або програма дій.
- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ЛЮДИНА / ОРГАНІЗАЦІЯ / АРТЕФАКТ-2 [5]: blue chip (1: 135) – *n* 2. той, хто є видатним, цінованим; спортсмен, що є відмінним або має прекрасну перспективу – blue-chip adj – blue-chipper n; blue chip (1: 135) – *n* 1. бізнес або підприємство з видатним досягненням або видатною репутацією; підприємство, яке має акції з високою інвестиційною якістю (термін походить від гри в покер, де синій чіп має високу вартість); blue chip (1: 135) – *n* акції з високою інвестиційною якістю, які належать добре розвиненій компанії, і користуються довірою громадськості щодо їхньої вартості та стабільності.
- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ТВАРИНА [1]: bluebottle (1: 135) – *n* 2. будь-яка з декількох м'ясних мух із тілом яскраво-блакитного кольору.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА-1) → 3. ЛЮДИНА-2 [1]: blue-ribbon (1: 136) – *adj* відмінної якості; складається з осіб, вибраних за якістю, репутацією або авторитетом.

Метафоричний + метонімічний зсуви [3]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [3]: bluebell (1: 135) – *n* 1. будь-який з різноманітних дзвоників (квітка); bluebottle (1: 135) – *n* 1. синя волошка; blue flag (1: 136) – *n* синьо-квітковий ірис, який зростає переважно на сході США, корінь якого використовувався раніше як лікувальний засіб.

А.6.7. Ознаковий домен ОДЯГ [13]

- а) 1. Такий ОДЯГ [2]: bluebonnet (1: 135) – *n* 1. а. широка плоска кругла шапочка з синьої вовни, яку раніше носили в Шотландії; blue jeans (1: 136) – *n pl* штани із джинсової тканини.

Метонімічний зсув [8]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [7]: blue-jeaned (1: 136) – *adj* у синіх джинсах; bluebonnet (1: 135) – *n* 1. б. той, хто носить широку плоска круглу шапочку з синьої вовни; blue coat (1: 136) – *n* людина, яка носить синє пальто; blue coat (1: 136) – *n* солдат союзу під час американської Громадянської війни; blue coat (1: 136) – *n* поліцейський; bluejacket (1:

136) – *n* військовослужбовець рядового складу на флоті; матрос; *bluestocking* (1: 136) – *n* жінка, яка має інтелектуальні інтереси.

- 2. Власність (Власність > Власник / Афектив) → 3. Каузація-1 (Афектив > Каузатор / Частина) → 4. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]: *blue flu* (1: 136) – *n* страйк працівників міліції, які не прийшли на роботу під приводом нібито хвороби.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Такий ОДЯГ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: *bluebonnet* (1: 135) – *n* 2. один з двох карликових однорічних люпинів Техасу з шовковистим листям і синіми квітами.

б) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: *blue-collar* (1: 136) – *adj* 1. ті, що становлять клас найманих працівників, чії обов'язки вимагають носіння робочого одягу або захисний одяг.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА-1) → 2. ЛЮДИНА-2 [1]: *blue-collar* (1: 136) – *adj* 2. які мають характеристики, пов'язані з робітниками: як а. з невибагливими або простими смаками; б. надійний і працьовитий, а не показний або вражаючий.

А.6.8. Ознаковий домен ЇЖА [1]

- а) 1. Така ЇЖА [1]: *blue cheese* (1: 135) – *n* сир з прожилками зеленувато-блакитної цвілі.

BLUE: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [7]:

- 1. X: змерзлий, холодний → 2. Y: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ЖОРСТКОЇ МОРАЛІ [3]: *bluenose* (1: 136) – *n* людина, яка виступає за жорсткий моральний кодекс – *bluenosed* *adj*; *blue law* (1: 136) – *n* 1. один з численних надзвичайно жорстких законів, спрямованих на регулювання моралі та поведінки в колоніальній Новій Англії; 2. статут, що регулює роботу, торгівлю та розваги по неділях.
- 1. X: фізично слабкий, посинілий → 2. Y: ПРИГНІЧЕНИЙ, МЛЯВИЙ, ПОВІЛЬНИЙ [4]: *blue devils (blues)* (1: 136) – *n pl* пригніченість; занепад духу; слабкий дух; *blues (blue devils)* (1: 136) – *n pl* 2. часто пісня, що характеризується, як правило, 12-тактовими фразами, 3-рядковими строфами, в яких слова другої лінії зазвичай повторюють слова першої, а також постійне виникнення блюзових нот у мелодії та гармонії; 3. джаз або популярна музика, що використовує гармонічні та фразові структури блюзу; *bluesman* (1: 136) – *n* людина, яка співає або грає в стилі блюз; *blue*

note (1: 136) – *n* змінне мікротональне пониження третього, сьомого і іноді п'ятого ступеня основної шкали (назва пояснюється частим вживанням такого пониження в блюзі).

Таблиця А.6.1

BLUE / СИНИЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ:
мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (10–9,5%) Людина (2) Частина тіла (8) <i>n</i> (8), <i>a</i> (2)		7 1 6	1 1		2 2	АРТЕФАКТ (1) ЧАСТИНА РОСЛИНИ (2)
ТВАРИНА (22–21%) Тварина (15) Частина тіла (7) <i>n</i> (21), <i>a</i> (1)	15 15	7 7				
РОСЛИНА (12 – 11,4%), <i>n</i> (12) Рослина (6) Частина рослини (6)	6 5 1	6 1 5				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (12 – 11,4%) Природний об'єкт (12) <i>n</i> (10), <i>a</i> (2)	3 3	5 5	3 3		1 1	ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1) ЛЮДИНА/ АРТЕФАКТ/ ПОДІЯ (1) ВЕРБАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ (1) ПОДІЯ (1)
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (3–2,9%), <i>n</i> (3) Місце, територія (3)	1 1	2 2				
АРТЕФАКТ (25 – 23,8%) Артефакт (25) <i>n</i> (21), <i>a</i> (2), <i>v</i> (2)	6 6	8 8	7 7	1 1	3	АРТЕФАКТ (1) ЛЮДИНА (3) /ОРГАНІЗАЦІЯ (1)/ АРТЕФАКТ (1) ЧАСТИНА РОСЛИНИ (3) ТВАРИНА (1) ЛЮДИНА (1)
ОДЯГ (13 – 12,4%) Одяг, прикраси (11) Частина одягу (2) <i>n</i> (10), <i>a</i> (3)	2 2	9 8 1		1 1	1 1	ЛЮДИНА (1) ЧАСТИНА РОСЛИНИ (1)
ЇЖА (1 – 0,9%) <i>n</i> (1) Їжа (1)	1 1					
BLUE: символізація (7 – 6,7%) <i>n</i> (6), <i>a</i> (1)			7			ПРИХИЛЬНИЙ ДО ЖОРСТКОЇ МОРАЛІ (3) ПРИГНІЧЕНИЙ, МЛЯВИЙ, ПОВІЛЬНИЙ (4)
Разом: 105 (100 %) <i>n</i> (92), <i>a</i> (11), <i>v</i> (2)	34 (32,4%)	44 (41,9%)	18 (17,1%)	2 (1,9%)	7 (6,7%)	

Таблиця А.6.2

BLUE / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ: (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів
в англійських композитах

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(71) 34				105
Локативність		(1) 2	(1)		4
Партитивність		(1) 19	7	1	28
Інклюзивність		2	1		3
Власність		(3) 8			11
Контактна дія		2			2
Каузація		7	(1)	1	9
Темпоральність		1			1
Подібність (метафора)		(7) 18	2		27
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 34	(2 кроки) 59	(3 кроки) 10	(4 кроки) 2	105

Додаток А.7. BROWN / КОРИЧНЕВИЙ [33]

BROWN (1: 158) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) коричневого кольору; бурий; 2) темний; 3) засмаглий (колір обличчя); 4) сировий (про тканину); символна ознака кольору: 1) похмурий, смутний.

BROWN: онтологічна ознака предмета

А.7.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [7]:

а) 1. Така ЛЮДИНА:

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]: *brown dwarf* (1: 158) – *n* небесний об'єкт, який набагато менше, ніж звичайна зірка, і має недостатню масу для підтримки ядерного синтезу, але він досить гарячий,

щоб випромінювати енергію, особливо у довжині хвиль інфрачервоного діапазону.

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ЇЖА [1]: *brown Betty* (1: 158) – *n* запечений пудинг з яблук, хлібних сухарів та спецій.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: *brown lung* (1: 158) – *n* бісіноз; легеневе захворювання, викликане вдиханням бавовняного пилу.

Метонімічний + метафоричний зсуви [4]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / ЛЮДИНА) → 3. РОСЛИНА [1]: *brown-eyed Susan* (1: 158) – *n* квітка, що має конусну форму із темним центром, яка зростає на сході Північної Америки та часто має розподілені на три частини нижні листи.
- 2. Каузація (Афектив > дія / ФІЗИЧНА ДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ДІЯ [1]: *brownnose* (1: 158) – *vt* зневажати себе; підлабузнюватися перед тим, хто може надати підвищення по службі (асоційовано з тим, що слухняність заради просування по службі аналогічна триманню носа в анусі роботодавця);
- 2. Каузація (Афектив > дія / ФІЗИЧНА ДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ДІЯ → 4. Контактна дія (дія > Агенс) [2]: *brownnose*, *brownnoser* (1: 158) – *n* підлабузник, кар'єрист.

A.7.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [10]

а) 1. Така ТВАРИНА [7]: *brown bear* (1: 158) – *n* будь-який з декількох ведмедів, переважно коричневих кольорів, які, як правило, вважаються одним видом, включаючи грізлі-ведмеда; *Brown Swiss* (1: 158) – *n* будь-яка порода великої ледь коричневої молочної худоби із Швейцарії; *brown rat* (1: 158) – *n* звичайні домашні щури, які були розвезені по всьому світу, також називаються норвезькими щурами; *brown tree snake* (1: 158) – *n* велика ядовита деревна вужоподібна змія північної Австралії, Нової Гвінеї та Соломонових островів, яка випадково була розведена в інших районах (як Гуам); *brown pelican* (1: 158) – *n* пелікан американського узбережжя, який має коричневе тіло та переважно білу з жовтим голову; *brown trout* (1: 158) – *n* плямиста європейська форель, яка широко поширена як риба для спортивного лову; *brown recluse spider* (1: 158) – *n* отруйний павук на півдні та у центральній частині США, що має скрипоподібну позначку на головогрудному відділі, і створює небезпечний цитотоксин, який може викликати некротичні ураження.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ [1]: *brown fat* (1: 158) – *n* екзотермічна тканина ссавців, що особливо зустрічається в людських ембріонах та у новонароджених, та у тварин, що впадають в зимову сплячку, також називається коричневою жировою тканиною.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Ціле > Частина) [2]: *brown-headed cowbird* (1: 158) – *n* воловій птах; *brown-tail moth* (1: 158) – *n* європейська метелик, який водиться в США і має личинки, які харчуються листям і мають волоски, що дратують шкіру.

А.7.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [3]:

а) 1. Така РОСЛИНА [1]: *brown alga* (1: 158) – *n* будь-яка категорія мінливих переважно морських водоростей з хлорофілом, що маскується коричневим пігментом.

б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [1]: *brown rice* (1: 158) – *n* шелушений, але нешліфований рис, який зберігає більшість шарів висівки, ендоспермі та плодовий початок.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Каузація (Фактитив > Каузатор) [1]: *brown rot* (1: 158) – *n* хвороба кісточкових плодів (як персики), що була викликана грибом.

А.7.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [4]

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]: *brown coal* (1: 158) – *n* лігніт; буре вугілля; *brown earth* (1: 158) – *n* будь-яка група внутрішньозональних ґрунтів в районах з помірковано вологим середовищем під широколистяними лісами і може змінюватися на більш світлий ґрунт; *brownstone* (1: 158) – *n* 1. коричневий піщаник, використовується для будівництва.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: *brownstone* (1: 158) – *n* 2. житло облицьоване з пісковика.

А.7.5. Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [1]

а) 1. Таке МІСЦЕ [1]: *brownfield* (1: 158) – *n* земельна ділянка, розроблена для промислових цілей, яку спочатку забруднюють, а потім залишають.

А.7.6. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [3]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [1]: *brown bag* (1: 158) – *n* коричневий паперовий кульок, в якому носять їжу.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: *brown bagger* (1: 158) – *n* той, хто носить із собою на роботу обід або приходить зі своєю пляшкою до ресторану чи клубу.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]: *brown bagging* (1: 158) – *n* 1. практика носіння обіду (як наприклад на роботу), як правило, в коричневій паперовій сумці; 2. практика носіння пляшки з алкогольним напоєм до ресторанів або клубів, де ця практика доступна.

А.7.7. Ознаковий домен ОДЯГ [1]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: *browns shirt* (1: 158) – *n* штурмовик; коричневорубашечник, фашист, гітлерівець.

А.7.8. Ознаковий домен ЇЖА [3]:

а) 1. Така ЇЖА [3]: *brown bread* (1: 158) – *n* 1. хліб з пшеничного борошна; 2. темно-коричневий хліб на пару, вироблений, як правило, з кукурудзяної муки, білого або цілнозернового борошна, м'яса, соди, молока або води; *brown sauce* (1: 158) – *n* соус, що складається, як правило, з бульйону та борошна обсмаженого з жиром; *brown sugar* (1: 158) – *n* м'який цукор, кристали якого покриті плівкою рафінованого темного сиропу.

BROWN: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [1]:

- 1. X: темний → 2. Y: ПОХМУРИЙ, СМУТНИЙ [1]: *brown study* (1: 158) – *n* задума (у пізніє середньовіччя *brown* мало переносне значення «темний», «похмурий», «смутий», а *study* – стан глибокої задумливості, абстрагованості).

Таблиця А.7.1

BROWN / КОРИЧНЕВИЙ:
мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (7 – 21,3%) Людина (2) Частина тіла (5) n (6), v (1)		1 1	2 2	4 4		СОЦІАЛЬНА ДІЯ (3) ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1) РОСЛИНА (1) ЇЖА (1)
ТВАРИНА (10 – 30,3%) Тварина (7) Частина тіла (3) n (10)	8 7 1	2 2				
РОСЛИНА (3 – 9,1%) Рослина (1) Частина рослини (2) n (3)	2 1 1	1 1				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (4 – 12,1%) Природний об'єкт (4) n (4)	3 3	1 1				
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (1 -- 3%) Місце, територія (1) n (1)	1 1					
АРТЕФАКТ (3 – 9,1%) Артефакт (3) n (3)	1 1	2 2				
ОДЯГ (1– 3%) Одяг, прикраси (1) n (1)		1 1				
ЇЖА (3 – 9,1%) Їжа (3) n (3)	3 3					
BROWN: символізація (1 – 3%) n (1)			1			ПОХМУРИЙ, СМУТНИЙ (1)
Разом: 33 (100 %) n (32), v (1)	18 (54,5%)	8 (24,3%)	3 (9,1%)	4 (12,1%)	-	

BROWN / КОРИЧНЕВИЙ (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(15) 18				33
Партитивність		(1) 4			5
Власність		2			2
Контактна дія				2	2
Каузація		(3) 2			5
Подібність (метафора)		3	(2) 2		7
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 18	(2 кроки) 11	(3 кроки) 2	(4 кроки) 2	33

Додаток А.8. GRAY / СІРИЙ [17]

GRAY, GREY (1: 547) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) сірий; 2) сивий; 3) одягнений у сіре; 4) похмурий (про погоду); 6) блідий, невиразний, сірий; символьна ознака кольору: 1) який має проміжну та часто невизначену позицію, стан чи характер; 2) непублічний; 3) похмурий, невеселий.

GREY, GRAY: онтологічна ознака предмета**А.8.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [2]**

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [1]: *gray matter* (1: 547) – *n* 1. нервова тканина, особливо мозку та спинного мозку, яка містить тіла нервових клітин, а також нервові волокна і має коричнево-сірий колір; 2. мізки, інтелект.

Метонімічний зсув [1]:

о 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *graybeard* (1: 547) – *n* стара людина.

А.8.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [8]

а) 1. Така ТВАРИНА [8]: *greyhound* (1: 550) – *n* будь-яка порода високих струнких гладкошерстих собак, що характеризується швидкістю і гострим зором, і використовуються для ведення гри та собачих перегонів; *gray fox* (1:

547) – *n* лисиця з грубою сивою шерстю і білою нижньою частиною, яка зустрічається від південної Канади до північної частини Південної Америки; *gray wolf* (1: 547) – *n* великий, як правило, сірий Голарктичний вовк, зараз рідкісний у більшості південних частин свого ареалу; *gray squirrel* (1: 547) – *n* звичайна від світло-сірого до чорного кольору білка, яка є у східній частині Північної Америки, і представлена у Великобританії та Південній Африці; *greylag* (1: 550) – *n* звичайний сірий дикий європейський гусак, з якого походять більшість домашніх порід гусаків; *grayfish* (1: 547) – *n* мала акула з довгим хвостом, зустрічається на європейських узбережжях; *grayling* (1: 547) – *n* будь-яка з кількох прісноводних лососєвих риб, яка цінується як харчова та спортивна риба; *gray whale* (1: 547) – *n* великий кит північного Тихого океану, який має короткі щелепи і без спинного плавця.

А.8.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [1]

а) 1. Така РОСЛИНА [1]: *gray birch* (1: 547) – *n* 1. невелика береза північно-східної частини Північної Америки, яка має багато бокових ліній, сірувато-білу кору, трикутні листя та м'яку деревину, що зустрічається у старих полях, повернутих до лісу; 2. жовта береза.

А.8.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]: *gray wacke* (1: 547) – *n* грубий, як правило, темно-сірий пісковик або дрібнозернистий конгломерат, що складається з міцно зацементованих фрагментів (кварцевого або польового шпату); *gray water* (1: 547) – *n* побутові стічні води (як із раковини або ванни), які не містять серйозних забруднювачів (як з туалетів чи підгузків).

А.8.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [1]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [1]: *gray scale* (1: 547) – *n* рядок однаково розташованих тонів, починаючи від чорного до білого кольору через проміжні відтінки сірого кольору; також, зображення, що складається виключно із сірих тонів.

А.8.6. Ознаковий домен ОДЯГ [1]:

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [1]:

2. Власність (Власність > Власник) [1]: *grey friar* (1: 550) – *n* францисканський монах.

GREY, GRAY: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [2]:

- 1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: НЕЗАКОННИЙ [1]: *gray market* (1: 547) – *n* ринок, що використовує неправильні та незаконні методи; особливо, ринок, який юридично обходить впорядковані канали розподілу продажу товарів за цінами нижче, ніж передбачаються виробником.
- 1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: НАДІЛЕНИЙ НЕПУБЛІЧНОЮ ВЛАДОЮ [1]: *gray eminence* (1: 547) – *n* впливова людина, яка здійснює «владу за треном», «сірий кардинал».

Таблиця А.8.1

GRAY / СІРИЙ:

мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (2 – 11,8%) Частина тіла (2) <i>n</i> (2)	1 1	1 1				
ТВАРИНА (8 – 46,9%) Тварина (8) <i>n</i> (8)	8 8					
РОСЛИНА (1 – 5,9%) Рослина (1) <i>n</i> (1)	1 1					
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2 – 11,8%) Природний об'єкт (2) <i>n</i> (2)	2 2					
АРТЕФАКТ (1 – 5,9%) Артефакт (1) <i>n</i> (1)	1 1					
ОДЯГ (1 – 5,9%) Одяг, прикраси (1) <i>n</i> (1)		1 1				
GRAY: символізація (2 – 11,8%) <i>n</i> (2)			2			НЕЗАКОННИЙ (1) НАДІЛЕНИЙ НЕПУБЛІЧНОЮ ВЛАДОЮ (1)
Разом: 17 (100 %) <i>n</i> (17)	13 (76,4%)	2 (11,8%)	2 (11,8%)			

Таблиця А.8.2

**GRAY / СІРИЙ (онтологічна ознака): концептуальні засади
мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиціональна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(4) 13				17
Партитивність		1			1
Власність		1			1
Подібність (метафора)		2			2
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 13	(2 кроки) 4	(3 кроки)	(4 кроки)	17

Додаток А.9. PURPLE / ФІОЛЕТОВИЙ, ПУРПУРНИЙ [8]

PURPLE (1: 1011) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) фіолетовий, пурпуровий; 2) пурпуровий, багряний; символьна ознака кольору: 1) королівський, імперський; 2) а) пихатий, прикрашений; б) богохульний; 3) пишний; 4) царський.

PURPLE: онтологічна ознака предмета

А.9.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [2]

а) 1. Така ЛЮДИНА:

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ТВАРИНА [1]: *purple martin* (1: 1011) – *n* велика ластівка в Північній Америці, самці яких мають блискуче пурпурно-блакитне оперення.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *purpleheart* (1: 1011) – *n* дерево, що має міцну пурпурову деревину.

А.9.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [1]

а) 1. Така ТВАРИНА [1]: *purple finch* (1: 1011) – *n* зяблик Сполучених Штатів та Канади, самці яких мають пурпурно-червону голову, груди та огузок.

А.9.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [3]

а) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [1]: *purple scale* (1: 1011) – *n* коричнева або пурпурова луска, що шкідлива для цитрусових.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]: *purple coneflower* (1: 1011) – *n* будь-який північноамериканський вид великих багаторічних трав із товстим грубим листям та довгостебловими квітами з пурпурово-коричневими конусоподібними кошиками від рожевих до пурпурових; *purple loosestrife* (1: 1011) – *n* багаторічна євразійська болотна рослина сім'ї вербейників, натуралізована у східній частині Північної Америки і має довгі колоски фіолетових квітів.

А9.4. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [1]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [1]: *Purple Heart* (1: 1011) – *n* військова прикраса Сполучених Штатів, що присуджується будь-якому члену збройних сил, пораненому або загиблому під час бойових дій.

PURPLE: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [1]:

- 1. **Х: яскравого кольору** → 2. **У ПОМІТНИЙ, ПИШНИЙ [1]:** *purple passage* (1: 1011) – *n* 1. особливо помітна частина, використана для блиску та ефекту в роботі, яка є нудною, звичайною або ненатхненою; 2. частина нав'язливо декорованого письма.

Таблиця А.9.1

PURPLE / ФІОЛЕТОВИЙ, ПУРПУРНИЙ:
мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (2 – 25%) Людина (1) Частина тіла (1) <i>n</i> (2)			1 1		1 1	ТВАРИНА (1) ЧАСТИНА РОСЛИНИ (1)
ТВАРИНА (1 – 12,5%) Тварина (1) <i>n</i> (1)	1 1					
РОСЛИНА (3 – 37,5%) Частина рослини (3) <i>n</i> (3)	1 1	2 2				
АРТЕФАКТ (1 – 12,5%) Артефакт (1) <i>n</i> (1)	1 1					
PURPLE: символізація (1 – 12,5%) <i>n</i> (1)			1			ПОМІТНИЙ, ПИШНИЙ (1)
Разом: 8 (100 %) <i>n</i> (8)	3 (37,5%)	2 (25%)	2 (25%)		1 (12,5%)	

Таблиця А.9.2

PURPLE / ФІОЛЕТОВИЙ, ПУРПУРНИЙ (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів

в англійських композитах

Пропозиціональна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(5) 3				8
Партитивність		2	1		3
Подібність (метафора)		(1) 2			3
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 3	(2 кроки) 4	(3 кроки) 1	(4 кроки)	8

Додаток А.10. PINK / РОЖЕВИЙ [10]

PINK (1: 941) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) рожевого кольору; символьна ознака кольору: 1) із помірно радикальними та соціалістичними політичними та економічними поглядами; 2) збуджений, стурбований.

PINK: онтологічна ознака предмета

A.10.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [2]

а) 1. Така ЛЮДИНА:

Метафоричний зсув [1]:

- 1. ЛЮДИНА → ЇЖА (напій) [1]: *pink lady* (1: 942) – *n* коктейль, що складається з джину, коньяку, лимонного соку, гранатового сиропу та збитого із льодом та процідженого білку.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]: *pinkeye* (1: 942) – *n* гострий, дуже заразний кон'юнктивіт людей та різних домашніх тварин.

A.10.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [3]

а) 1. Така ТВАРИНА [2]: *pink bollworm* (1: 942) – *n* маленький темно-коричневий метелик, чії рожеві личинки роблять дірки у квітах та насінні бавовни і є руйнівним шкідником у більшості регіонів бавовництва; *pink salmon* (1: 942) – *n* невеликий плямистий тихоокеанський лосось, рідний для північного Тихого океану та прилеглих річок.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ТВАРИНА → 2. АРТЕФАКТ (візуальний) [1]: *pink elephants* (1: 942) – *n* галюцинації, що виникають особливо від пияцтва чи наркотиків.

A.10.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [1]

а) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *pink root* (1: 942) – *n* будь-який з декількох американських рослин, пов'язаних з пух vomica і використовується як антигельмінт; особливо, лісова рослина Сполучених Штатів іноді вирощується за свої яскраві червоні та жовті квіти.

А.10.4. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [3]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ:

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [2]: *pink sheet* (1: 942) – *n* 1. щоденний перелік проданих без посередників акцій та їх ціни; 2. будь-яка група легко проданих без посередників біржових акцій; *pink slip* (1: 942) – *n* повідомлення роботодавця про те, що робота працівника припиняється.
- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст / Пацієнс) → 3. Контактна дія (Пацієнс > дія) [1]: *pink slip* (1: 942) – *v* повідомити, що робота працівника припиняється (про роботодавця).

А.10.6. Ознаковий домен ОДЯГ [1]:

а) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *pink-collar* (1: 942) – *adj* пов'язаний із класом чиновників, які займаються професіями (як медсестри та канцелярські робітники), традиційно займаються жінки.

Таблиця А.10.1

PINK / РОЖЕВИЙ:

мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (2 – 20%) Людина (1) Частина тіла (1) <i>n</i> (2)		1 1	1 1			ЇЖА (1)
ТВАРИНА (3 – 30%) Тварина (3) <i>n</i> (3)	2 2		1 1			АРТЕФАКТ візуальний (1)
РОСЛИНА (1 – 10%) Частина рослини (1) <i>n</i> (1)		1 1				
АРТЕФАКТ (3-30%) Артефакт (3) <i>n</i> (2), <i>v</i> (1)		3 3				
ОДЯГ (1 – 10%) Частина одягу (1) <i>a</i> (1)		1 1				
Разом: 10 (100 %) <i>n</i> (8), <i>a</i> (1), <i>v</i> (1)	2 (20%)	6 (60%)	2 (20%)			

Таблиця А.10.2

**PINK / РОЖЕВИЙ (онтологічна ознака): концептуальні засади
мотиваційних зсувів в англійських композитах**

Пропозиційна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(8) 2				10
Партитивність		2			2
Інклюзивність		(1) 2			3
Контактна дія			1		1
Каузація		1			1
Подібність (метафора)		2			2
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 2	(2 кроки) 7	(3 кроки) 1	(4 кроки)	10

Додаток А.11. ORANGE / ОРАНЖЕВИЙ [4]

ORANGE (1: 872) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) оранжевого кольору.

ORANGE: онтологічна ознака предмета

А.11.1. Ознаковий домен ТВАРИНА [2]

а) 1. Така ТВАРИНА [2]: *orange chromide* (1: 872) – *n* азіатська прісноводна окунева риба оранжева або жовта з червоними плямами і часто тримається в тропічних акваріумах; *orange roughy* (1: 872) – *n* червоно-оранжева риба глибоких субтропічних і тропічних вод, яка має тверде біле м'ясо і виловлюється переважно у водах Нової Зеландії для комерції.

А.11.2. Ознаковий домен РОСЛИНА [1]

а) 1. Така РОСЛИНА [1]: *orange hawkweed* (1: 872) – *n* європейська яструбинка, яка має квіткові голівки з яскраво-оранжево-червоними лініями і є неприємним бур'яном, особливо в північно-східній частині Північної Америки (сік трави покращує зіркість очей яструбів).

А.11.3. Ознаковий домен ЇЖА [1]

а) 1. Така ЇЖА [1]: *orange pekoe* (1: 872) – *n* чай з найменших та наймолодших листків гілок.

Таблиця А.11.1

ORANGE / ОРАНЖЕВИЙ: мотиваційні характеристики в англійських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ТВАРИНА (2 – 50%) Тварина (2) <i>n</i> (2)	2					
РОСЛИНА (1 – 25%) Рослина (1) <i>n</i> (1)	1					
ЇЖА (1 – 25%) Їжа (1) <i>n</i> (1)	1					
Разом: 4 (100 %) <i>n</i> (4)	4 (100%)					

Таблиця А.11.2

ORANGE / ОРАНЖЕВИЙ (онтологічна ознака): концептуальні засади мотиваційних зсувів в англійських композитах

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	4				4
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 4	(2 кроки)	(3 кроки)	(4 кроки)	4

**Кольороконцепти в композитах англійської мови:
порівняльний аналіз**

Ознакові домени	ЛЮДИНА 112 (15,1%)	ТВАРИН А 171 (23,1%)	РОСЛИНА 133 (18%)	ПРИРОД- НИЙ ОБ'ЄКТ 64 (8,6%)	МІСЦЕ, ТЕРИТО- РІЯ 16 (2,2%)	АРТЕФАКТ 115 (15,5%)	ОДЯГ 53 (7,2%)	ЇЖА 29 (3,9%)	символізація 47 (6,4%)	Разом: 740(100%) n (660), a (57), v (23)
WHITE/ БІЛИЙ	27 – 19,2%	23 – 16,3%	24 – 17,0%	11 – 7,8%	5 – 3,5%	26 – 18,4%	13 – 9,3%	7 – 5,0%	5 – 3,5%	141 (19%) n (120), a (17), v (4)
BLACK/ ЧОРНИЙ	38 – 23,3%	34 – 20,9%	21 – 12,9%	11 – 6,7%	-	23 – 14,1%	15 – 9,2%	4 – 2,5%	17 – 10,4%	163 (22%) n (147), a (8), v (8)
RED/ ЧЕРВОНИЙ	17 – 11,6%	39 – 26,7%	32 – 21,9%	15 – 10,3%	-	17 – 11,6%	6 – 4,1%	8 – 5,5%	12 – 8,2%	146 (19,7%) n (8), a (1), v (3)
GREEN/ ЗЕЛЕНИЙ	-	18 – 23,4%	26 – 33,8%	6 – 7,8%	7 – 9%	12 – 15,6%	1 – 1,3%	5 – 6,5%	2 – 2,6%	77 (10,4%) n (71), a (4), v (2)
YELLOW/ ЖОВТИЙ	7 – 19,4%	11 – 30,6%	9 – 25%	3 – 8,3%	-	4 – 11,1%	2 – 5,6%	-	-	36 (4,9%) n (35), a (1)
BLUE/СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ	10 – 9,5%	22 – 21%	12 – 11,4%	12 – 11,4%	3 – 2,9%	25 – 23,8%	13 – 12,4%	1 – 0,9%	7 – 6,7%	105 (14,2%) n (92), a (11), v (2)
BROWN/ КОРИЧНЕВИЙ	7 – 21,3%	10 – 30,3%	3 – 9,1%	4 – 12,1%	1 -- 3%	3 – 9,1%	1 – 3%	3 – 9,1%	1 – 3%	33 (4,5%) n (32), v (1)
GRAY,GREY/ СІРИЙ	2 – 11,8%	8 – 46,9%	1 – 5,9%	2 – 11,8%	-	1 – 5,9%	1 – 5,9%	-	2 – 11,8%	17 (2,3%) n (17)
PURPLE/ ФІОЛЕТОВИЙ	2 – 25%	1 – 12,5%	3 – 37,5%	-	-	1 – 12,5%	-	-	1 – 12,5%	8 (1,1%) n (8)
PINK/ РОЖЕВИЙ	2 – 20%	3 – 30%	1 – 10%	-	-	3 – 30%	1 – 10%	-	-	10 (1,4%) n (8), a (1), v (1)
ORANGE/ ОРАНЖЕВИЙ	-	2 – 50%	1 – 25%	-	-	-	-	1 – 25%	-	4 (0,5%) n (4)

Додаток Б
Кольороконцепти в ономасіологічних ознаках
композитів УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
 ВТССУМ – 1 (250 000 слів).

Додаток Б.1. БІЛИЙ КОЛІР [81]

БІЛИЙ (1: 81) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має колір (наближається кольором до) крейди, молока, снігу; білий колір; прот. *чорне*; 2) на (у) якому є багато білих плям, вибілених предметів; 3) зблідлий, блідий; 4) світлошкірий (про расу); 4) посивілий, сивий, сивоволосий; 5) безколірний, безбарвний, прозорий; 6) вимитий, випраний: чистий; символьна ознака кольору: 1) *перен., іст.* ворожий радянські владі; контрреволюційний; прот. *червоний*.

БІЛИЙ: онтологічна ознака предмета

Б.1.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [23]

а) 1. Така ЛЮДИНА:

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]: *білі карлики* (1: 80) – *ім.* зорі білого кольору з малою світністю, що характеризуються великою густиною речовини.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [22]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [21]: *білотілий* (1: 81) – *ім.* у якого біле тіло; *білозубий* (1: 81) – *ім.* який має дуже білі зуби; *білолиций* (1: 81) – *прикм.* який має біле обличчя; уживається як постійний епітет місяця; *біловидий* (1: 81) – *прикм.* який має біле обличчя; білолиций; *білорукий* (1: 81) – *прикм.* який має білі руки; *білоголовий* (1: 81) – *прикм.* 1. який має світле або сиве волосся; *білогубий* (1: 81) – *прикм.* у якого бліді губи; *білобородий* (1: 81) – *прикм.* який має сиву бороду; *білобрисий* (1: 81) – *прикм.* світловолосий; *білобровий* (1: 81) – *прикм.* який має світлі брови; *білобрівка* (1: 81) – *ім.* з русими бровами *біловолосий* (1: 81) – *прикм.* який має світле волосся; *біловусий* (1: 81) – *прикм.* який має світлі або сиві вуса; *біловус* рідше *білоус* (1: 81) – *ім.* 1. той, хто має світлі або сиві вуса; *білозір* (1: 81) – *ім.* 2. *нар.-поет.* уживається як постійний епітет назв білозорих, яснооких людей, тварин, птахів, а також місяця; *білозорий* (1: 81) – *прикм.* який має ясні очі; білозір; *білоокий* (1: 81) – *прикм.* у якого дуже світлі очі; *білокосий* (1: 81) – *прикм.* який має білі коси; *білошкірий* (1: 81) – *прикм.*

який має білу (не кольорову) шкіру; біловидий (1: 81) – *прикм.* який має біле обличчя; білолиций.

- 2. **Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** білокрів'я (1: 81) – *ім.* захворювання кровотворної системи, що виявляється у значному збільшенні кількості білих кров'яних тілець у крові; лейкемія.

Б.1.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [22]

а) 1. **Така ТВАРИНА [2]:** білий ведмідь (1: 80) – *ім.* хижий ссавець родини ведмедевих, поширений на плавучій кризі, островах і узбережжях Північного Льодовитого Океану; білий амур (1: 80) – *ім.* промислова риба родини корошових.

б) 1. **Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:**

Метонімічний зсув [18]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [18]:** білобокий (1: 81) – *прикм.* який має білий бік (боки) або білі плями на боках; білобочка (1: 81) – *ім.* ссавець сімейства дельфінів; білоголовий (1: 81) – *прикм.* 2. уживається як складова частина ботанічних, зоологічних та інших назв, термінів, що вказує на зовнішні ознаки — колір, масть і т. ін.; білогрудий (1: 81) – *прикм.* який має білу шерсть або біле пір'я спереду на грудях; білокопитий (1: 81) – *прикм.* який має білі копита або білі ноги нижче колін; білокрилий (1: 81) – *прикм.* який має білі крила; уживається як постійний епітет лебедя, чайки; білоногий (1: 81) – *прикм.* у якого білі ноги; білоніжка (1: 81) – *ім.* та, що має білі ноги; білоперий (1: 81) – *прикм.* який має біле пір'я, оперення; білохвостий (1: 81) – *прикм.* у якого білий хвіст; білошерстий (1: 81) – *прикм.* у якого біла шерсть; білоший (1: 81) – *прикм.* який має білу шию; білошкурый (1: 81) – *прикм.* який має білу шкіру; білогривий (1: 81) – *прикм.* який має світлу або сиву гриву; білогривець (1: 81) – *ім.* той, у кого світла або сива грива; білорогий (1: 81) – *прикм.* який має світлі роги; білодушка (1: 81) – *ім.* ссавець ряду хижих звірів; кам'яна куниця; білозубка (1: 81) – *ім.* маленька комахоїдна землерийка.

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- 1. **Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** білокопитник (1: 81) – *ім.* трав'яниста рослина родини складноцвітних з листям, вкритим знизу білими волосинками; підбіл; біловус (1: 81) – *ім.* 2. бот. бур'янова злакова рослина, яка росте в полі й на луках.

Б.1.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [5]

а) **1. Така РОСЛИНА [1]:** білий гриб (1: 80) – ім. один з кращих їстівних грибів; боровик.

б) **1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ:**

Метонімічний зсув [4]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [4]:** білозерний (1: 81) – прикм. який має біле зерно, з білим насінням; білокачанний (1: 81) – прикм. який має щільний білий качан (про сорт капусти); білостовбурний (1: 81) – прикм. у якого білий стовбур; білокорий (1: 81) – прикм. який має білу кору, оболонку; уживається як постійний епітет берези.

Б.1.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [7]

а) **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]:** білі ночі (1: 80) – ім. літні ночі на півночі, коли вечірній присмерк зливається зі світанком.

Метонімічний зсув [2]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** білопінний (1: 81) – прикм. який має багато білої піни (про хвилі); біложаровий (1: 81) – прикм. який розпечений до температури білого жару.

Метафоричний зсув [3]:

- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-1 → 2. ОБ'ЄКТ-2 [1]:** білопінний (1: 81) – прикм. схожий на білу піну.
- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ТЕРИТОРІЯ [1]:** біла пляма (1: 80) – ім. необжитий, невивчений район.
- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ТЕРИТОРІЯ → 3. ІНФОРМАЦІЯ [1]:** біла пляма (1: 80) – ім. недосліджене питання.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЛЮДИНА → 3. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** біла гарячка (1: 80) – ім. гострий психоз, що виникає на ґрунті тривалого зловживання алкоголем.

Б.1.4. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [3]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ [2]:** біла книга (1: 80) – ім. збірник документів із метою інформування про діяльність уряду в тій або іншій галузі (дипломатичній, військовій і т. ін.); білий вірш (1: 80) – ім. вірш без рим.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** білостінний (1: 81) – прикм. який має білі, вибілені стіни.

Б.1.5. Ознаковий домен ОДЯГ [6]

а) 1.Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [5]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [2]: білоруси (1: 81) – ім. один із трьох східнослов'янських народів, що становить основне населення Білорусії (за однією з версій, воїнів-русичів під час битви супроводжували священики у святковому білому вбранні); білоруска див. білоруси.
- 2. Власність (Власність-1 > Власник) → 3. Власність (Власник > Власність-2) [1]: білоруський (1: 81) – прикм. до білорус і Білорусія, у т.ч. білоруська мова.
- 2. Власність (Власність-1 > Власник) → 3. Власність (Власник > Власність-2 / Ціле) → 4. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: білорусизм (1: 81) – ім. слово чи зворот, запозичені з білоруської мови.
- 2. Власність (Власність-1 > Власник) → 3. Власність (Власник > Власність-2 / Пацієнс) → 4. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]: білорусистика (1: 81) – ім. сукупність наук, що вивчають білоруську мову, культуру, літературу, фольклор.

б) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: білопідкладочник (1: 81) – ім. заст., зневажл. студент аристократичного походження, що зневажливо ставився до рядового студентства й був ворожий революційному рухові.

Б.1.6. Ознаковий домен ЇЖА [2]

- а) 1. Така ЇЖА [2]: біле вино (1: 80) – ім. натуральне виноградне вино; біле м'ясо (1: 80) – ім. м'ясо, придатне для дієтичного харчування (телятина, курятина).

БІЛИЙ: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [13]:

- 1. X: позбавлений (іншого) кольору → 2. X: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИЙ [13]: білогвардійці (1: 81) – ім. монархісти та контрреволюціонерів (від кольору прапора прибічників короля під час французької революції 18 ст.); білогвардієць (1: 81) – ім. член антирадянської контрреволюційної військової організації, а також той, хто воював проти радянської влади в лавах білої гвардії; контрреволюціонер; білогвардійка (1: 81) – ім. жін. до білогвардієць; білогвардійський (1: 81) – прикм. до білогвардійці; білогвардійщина (1: 81) – ім. білогвардійці, контрреволюціонери; білоемігрант (1: 81) – ім. людина, яка після перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції емігрувала за кордон; білоемігрантка (1: 81) – ім. жін. до білоемігрант; білоемігрантський (1: 81) – прикм. до білоемігрант; білоемігрантищина (1: 81) – ім. збірн. до білоемігрант; білопольський (1: 81) – прикм. до

білополяки; білопольські інтервенти; білопольська армія; *білополяки* (1: 81) – *ім. іст.* війська буржуазно-поміщицької Польщі, які в 1919— 1920 рр., після розгрому другого походу Антанти, пішли війною на Радянську країну; *білоказацький* (1: 81) – *прикм.* стос. до білого козацтва; *білокозак* (1: 81) – *ім.* кіннотник, що воював у складі військових формувань білого козацтва.

Таблиця Б.1.1

БІЛИЙ КОЛІР:
мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (23 – 28,4%) Людина (1) Частина тіла (22) <i>ім. (8), прикм. (15)</i>		22 22	1 1			ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1)
ТВАРИНА (22 – 27,2%) Тварина (2) Частина тіла (20) <i>ім. (9), прикм. (13)</i>	2 2	18 18			2 2	ЧАСТИНА РОСЛИНИ (2)
РОСЛИНА (5 – 6,2%) Рослина (1) Частина рослини (4) <i>ім. (1), прикм. (4)</i>	1 1	4 4				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (7 – 8,6%) Природний об'єкт (7) <i>ім. (4), прикм. (3)</i>	1 1	2 2	3 3		1 1	ЛЮДИНА (1) ОБ'ЄКТ (1) ТЕРИТОРІЯ (1) ІНФОРМАЦІЯ (1)
АРТЕФАКТ (3 – 3,7%) Артефакт (3) <i>ім. (2), прикм. (1)</i>	2 2	1 1				
ОДЯГ (6 – 7,4%) Одяг, прикраси (5) Частина одягу (1) <i>ім. (5), прикм. (1)</i>		6 5 1				
ЇЖА (2 – 2,5%) Їжа (2) <i>ім. (2)</i>	2 2					
БІЛИЙ КОЛІР: символізація (13 – 16%) <i>ім. (9), прикм. (4)</i>			13			ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНТРРЕВО ЛЮЦІЙНИЙ (13)
Разом: 81 (100 %) <i>ім. (40), прикм. (41)</i>	8 (9,9%)	53 (65,4%)	17 (21%)	-	3 (3,7%)	

БІЛИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах**

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(73) 8				81
Партитивність		46	2	1	49
Власність		(1) 3	(2) 1		7
Контактна дія				1	1
Каузація		1	1		2
Подібність (метафора)		(3) 17			20
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 8	(2 кроки) 67	(3 кроки) 4	(4 кроки) 2	81

Додаток Б.2. ЧОРНИЙ КОЛІР [137]

ЧОРНИЙ (1: 1605) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) кольору сажі, вугілля, найтемніший; *прот.* білий.; 2) темний, темніший порівняно зі звичайним кольором; 3) те саме, що в'язниця; 4) виготовлений з темного, житнього борошна; 5) темноволосий і смуглий, чорнявий; 6) чорношкірий (як ознака раси); 7) брудний, покритий брудом, сажею, кіптявою; 8) позбавлений світла; символьна ознака кольору: 1) непрофесійний, підсобний, важкий фізично, часто пов'язаний з виробничим брудом, пилом; 2) не головний, не парадний, призначений для щоденних потреб (про вхід, приміщення); 3) необроблений чи оброблений частково, начорно; 4) який належить до нижчих верств суспільства, до трудового народу, простонародний; *перен.*: 5) тяжкий, безпросвітний, безрадісний; 6) властивий злісній, низькій, підступній людині; 7) вкрай ворожий, реакційний; 8) який не викликає схвалення, поганий, негативний, ганебний; 9) *заст.* за упередженими уявленнями – чарівницький, чаклунський, пов'язаний з нечистою силою.

ЧОРНИЙ: онтологічна ознака предмета**Б.2.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [37]**

а) 1. Така ЛЮДИНА [1]: чорномазий (1: 1606) – *прикм. розм.* 1. чорний від бруду, замащений землею, болотом і т. ін.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [1]: чорна кров (1: 1605) – ім. венозна кров.

Метонімічний зсув [34]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [24]: чорнобородий (1: 1605) – прикм. який має чорну бороду, з чорною бородою; чорнобривий, рідше чорнобровий (1: 1605) – прикм. який має чорні брови, з чорними бровами, нар.-поет. уживається як постійний епітет до сл. хлопець, дівчина, милий, мила, у знач. ім. чорнобривий, чорнобровий, чорнобрива, чорноброва, людина з чорними бровами; чорнобровий (1: 1605) – прикм. див. чорнобривий; чорнобривенький (1: 1605) – прикм. пестл. до чорнобривий; чорнобривець¹ (1: 1605) – ім. той, хто має чорні брови, нар.-поет. уживається як прикладка до слова хлопець; чорнобривчик¹ (1: 1605) – ім. пестл. до чорнобривець 1; чорнобривка (1: 1605) – ім. та, що має чорні брови; чорнобривочка (1: 1605) – ім. пестл. до чорнобривка; чорноволосий (1: 1605) – прикм. який має чорне волосся, з чорним волоссям; чорновусий, рідко чорновусий (1: 1605) – прикм. який має чорні вуса; з чорними вусами; чорноголовець (1: 1605) – ім. (перев. мн. чорноголовці), заст. чорнобривець (див. чорнобривець 1; чорноголовий (1: 1605) – прикм. має темне, чорне волосся; чорноволосий // у знач. ім. чорноголовий; чорнокосий (1: 1606) – прикм. з чорними косами, з чорним волоссям; чорноносий (1: 1606) – прикм. 1. Який має чорний ніс. 2. розм. який має забруднений чим-небудь ніс; чорноокий (1: 1606) – прикм. який має чорні, темні очі, у знач. ім. чорноока, дівчина, жінка з такими очима; чорноусий (1: 1606) – прикм. див. чорновусий ; чорночубий (1: 1606) – прикм. який має чорний чуб; з чорним чубом, у знач. ім. чорночубий, розм. хлопець, чоловік, який має такий чуб; чорновидий (1: 1605) – прикм. який має темне або смугляве обличчя; чорновидий; чорнозубий (1: 1606) – прикм. який має чорні, темні зуби; чорномазий (1: 1606) – прикм. те саме, що чорновидий; чорномазий (1: 1606) – прикм. розм. 2. з темним кольором шкіри, дуже смаглявий, у знач. ім. чорномазий, чорномаза, людина з таким обличчям; чорнопикий (1: 1606) – прикм. те саме, що чорновидий; чорношкірий (1: 1606) – прикм. який має чорну, темну шкіру, у знач. ім. чорношкірий; чорношкіра (1: 1606) – прикм. людина темної раси, яка має таку шкіру; негр.**
- **2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [9]: чорнобородість (1: 1605) – ім. властивість за знач. чорнобородий; чорнобривість (1: 1605) – ім. властивість за знач. чорнобривий; чорнобровість (1: 1605) – ім. властивість за знач. чорнобровий; чорночубість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорночубий; чорнозубість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорнозубий; чорноокисть (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорноокий; чорнопикисть (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорнопикий; чорновидість (1: 1605) – ім. властивість за знач. чорновидий; чорношкірість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорношкірий.**

- 2. Каузація (Фактитив > Каузатор) [1]: чорна віспа (1: 1605) – ім. народна назва важкої форми віспи, за якої віспини набувають темно-синього забарвлення.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: чорнобривець² (1: 1605) – ім. однорічна трав'яниста декоративна рослина родини складноцвітих із запашними квітками жовтого та брунатно-червоного кольору.

Б.2.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [34]

- а) 1. Така ТВАРИНА [1]: чорнобурка (1: 1605) – ім. розм. чорно-бура лисиця.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: чорнобурка (1: 1605) – ім. розм. хутро чорно-бурої лисиці.

- б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [31]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [22]: чорногуз (1: 1606) – ім. те саме, що лелека; бусел; чорногузенья (1: 1606) – ім. пташа чорногуза; чорногузик (1: 1606) – ім. зменш.-пестл. до чорногуз; чорногузиха (1: 1606) – ім. те саме, що чорногузка; чорногузка (1: 1606) – ім. самиця чорногуза; чорнобокий (1: 1605) – прикм. у якого чорний бік, чорні боки; чорноголова (1: 1605) – ім. той, хто має темне, чорне волосся, з чорною шерстю, чорним пір'ям на голові (про тварин, птахів); чорногровий (1: 1606) – прикм. який має чорну гриву, у знач. ім. чорногровий, кінь, який має чорну гриву; чорногрудий (1: 1606) – прикм. який має чорне пір'я спереду (про птахів); чорнодзьобий (1: 1606) – прикм. який має чорний дзьоб; чорнокрилий (1: 1606) – прикм. який має чорні крила; чорнолобий (1: 1606) – прикм. з чорною плямою на лобі, з чорним пір'ям на голові; чорноногий (1: 1606) – прикм. 1. Який має чорні ноги. 2. розм. з брудними ногами; чорноперий (1: 1606) – прикм. який має чорне пір'я, який має чорне оперення, чорний хвіст; чорнотілий (1: 1606) – прикм. у якого чорне тіло; чорнотільний (1: 1606) – прикм. те саме, що чорнотілий; чорнохвостий (1: 1606) – прикм. з чорним хвостом; чорношерстий (1: 1606) – прикм. який має чорну шерсть; чорнокрилець (1: 1606) – ім. чорнокрилий птах; чорномордий (1: 1606) – прикм. 1. який має чорну шерсть на морді; з чорною мордою; чорнорилий (1: 1606) – прикм. у якого чорне рило; чорнопірка (1: 1606) – ім., нар.-поет. птах із чорним пір'ям.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [8]: чорнобокість (1: 1605) – ім. властивість за знач. чорнобокий; чорноголовість (1: 1605) – ім. властивість за знач.

- чорноголовий; чорногривість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорногровий; чорнодзьобість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорнодзьобий; чорнолобість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорнолобий; чорнорилість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорнорилий; чорноперість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорноперий; чорнотілість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорнотілий;
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Власник) → 3. Власність (Власник > Власність) [1]: чорногузів (1: 1606) – прикм. до чорногуз, належний чорногузові.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: чорномордий (1: 1606) – прикм. 2. розм. про людину: те саме, що чорновидий.

Б.2.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [19]

- а) 1. Така РОСЛИНА [6]: чорний дуб (1: 1605) – ім. морений дуб; чорні гриби (1: 1605) – ім. гриби, які темніють від сушіння (маслюки, моховики, підосичники); чорноклен (1: 1606) – ім. дерево або кущ родини кленових; чорнокленок (1: 1606) – ім. те саме, що чорноклен; чорноліс (1: 1606) – ім. те саме, що чорнолісся; чорнолісся (1: 1606) – ім. листяний ліс.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: чорнолісний (1: 1606) – прикм. до чорноліс і чорнолісся.
- 2. Партитивність (Ціле > Частина / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]: чорнокленовий (1: 1606) – прикм. зробл. з чорноклена.

- б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [3]: чорносливина (1: 1606) – ім. сушений плід особливого сорту слив (перев. угорок); чорнослив (1: 1606) – ім. збірн. до чорносливина; чорне дерево (1: 1605) – ім. деревина деяких цінних порід тропічних дерев, темного кольору, що використовується для виготовлення меблів, духових музичних інструментів.

Метонімічний зсув [8]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]: чорнокорий (1: 1606) – прикм. який має чорну кору, оболонку; чорноплідний (1: 1606) – прикм. який має плоди чорного кольору; чорнолоз (1: 1606) – ім. кущ або дерево, один із видів верби; чорнокорінь (1: 1606) – ім. трав'яниста рослина (бур'ян) родини шорстколистих; використовується для боротьби з гризунами, а також у народній медицині як болезаспокійливий засіб; чорнобиль (1: 1605) – ім. багаторічна трав'яниста рослина з чорнувато-бурым стеблом, різновид полину; використовується в медицині.

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [2]: чорнокорість (1: 1606) – ім. властивість за знач., чорнокорий; чорноплідність (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорноплідний.
- 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]: чорносливовий (1: 1606) – прикм. до чорнослив.

Б.2.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [7]

- а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]: чорна буря (1: 1605) – ім. шквалистий сухий вітер (перев. в степу, пустелі), що переносить на далеку відстань велику кількість пилу, піску та вивіреного поверхневого ґрунту; чорнозем (1: 1606) – ім. родючий чорний ґрунт, багатий на перегній, що утворився перев. в степових і лісостепових районах, поле, площа з таким ґрунтом; чорноземля (1: 1606) – ім. те саме, що чорнозем.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Ціле > Частина) [1]: чорноземний (1: 1606) – прикм. до чорнозем.

Метафоричний / аналоговий зсув [2]:

- 2. Схожість (Корелят > Компаратив) [1]: чорноземоподібний (1: 1606) – прикм. подібний до чорнозему.
- 2. Схожість (Корелят > Компаратив) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: чорноземоподібність (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорноземоподібний.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс / ЛЮДИНА-1) → 3. ЛЮДИНА-2 [1]: чорноземний (1: 1606) – прикм. перен. розм. по-селянському щирий, безпосередній, міцний (про людину).

Б.2.5. Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [3]

- а) 1. Така ТЕРИТОРІЯ [2]: чорна дорога (1: 1605) – ім. автогужовий шлях, покритий смолистими речовинами (бітумом, дьогтем, смолою); чорнотроп (1: 1606) – ім. дорога, ще не вкрита снігом.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Темпоральність (Предмет > Час його існування) [1]: чорнотроп (1: 1606) – ім. осінній холодний період до випадання снігу.

Б.2.6. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [5]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ [2]:** чорне скло (1: 1605) – ім. оптичне скло, непрозоре для видимого діапазону електромагнітних хвиль, прозоре для коротших за видимі хвиль – ультрафіолетового проміння і довших – інфрачервоного проміння; чорний порошок (1: 1605) – ім. вибухова суміш із калієвої селітри, сірки та вугілля.

Метонімічний зсув [3]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** чорнолаковий (1: 1606) – прикм. покритий чорним лаком.
- **2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]:** чорнофігурний (1: 1606) – прикм. стос. до чорних фігур (напр. у шахах).
- **2. Каузація (Фактив > Каузатор) [1]:** чорна металургія (1: 1605) – ім. головна галузь важкої промисловості, завданням якої є виробництво чорних металів та їх первинна обробка.

Б.2.7. Ознаковий домен ОДЯГ [10]

а) **1. Такий ОДЯГ:**

Метонімічний зсув [11]:

- **2. Власність (Власність > Власник) [11]:** чорне духовництво (духовенство) (1: 1605) – ім. частина православного духовництва, яка суворо дотримується чернечої обітничі, чернецтво; чорноризець (1: 1606) – ім. чернець; чорноризка (1: 1606) – ім. жін. до чорноризець; чорноризник (1: 1606) – ім. церк. чернець; чорнорясник (1: 1606) – ім. церк. чернець; чорнорясниця (1: 1606) – ім. жін. до чорнорясник; чорносорочечник (1: 1606) – ім. іст. італійський фашист, якого називали так тому, що він носив сорочку чорного кольору; чорносорочник (1: 1606) – ім. те саме, що чорносорочечник; чорносутанний (1: 1606) – прикм. стос. до чорносутанника; чорносутанник (1: 1606) – ім. представник католицького духовенства, що носило (перев. поза церковною відправою) довгий верхній одяг – сутану; чорні клобуки (1: 1605) – ім. давньоруська назва торків, печенігів та інших кочових тюркських племен, які від кінця 11 ст. жили в південних і південно-східних володіннях Київської Русі.

Б.2.8. Ознаковий домен ЇЖА [4]:

а) **1. Така ЇЖА [3]:** чорна ікра (1: 1605) – ім. ікра осетрових риб; чорна кава (1: 1605) – ім. міцна кава без молока, вершків; чорний чай (1: 1605) – ім. сорт чаю, що дає темний настій, напій з цього сорту чаю.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]:** чорнохлібний (1: 1606) – прикм. із самого лише чорного хліба.

ЧОРНИЙ: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [17]:

- 1. X: брудний → 2. Y: ПОГАННИЙ, ГАНЕБНИЙ [4]: чорне слово (1: 1605) – ім. лайка із згадуванням чорта; чорноротий (1: 1606) – прикм. розм. який злісно лається, поширює наклепи тощо, у знач. ім. чорноротий, чорнорота, зла, лайлива людина; чорноротість (1: 1606) – ім. властивість за знач. чорноротий; чорна пляма (1: 1605) – ім. те, що ганьбить, плямує чию-небудь репутацію.
- 1. X: брудний → 2. Y: ПРОСТОНАРОДНИЙ, НИЗЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ [3]: чорна рада (1: 1605) – ім. загальна козацька рада, скликана в 1663 р. поблизу Ніжина для обрання гетьмана Лівобережної України, в якій взяли участь селянство і міська біднота (чернь); чорна кістка (1: 1605) – ім. люди недворянського походження; чорні люди (1: 1605) – ім. а) російські селяни в 14-17 ст., які жили на чорних, тобто державних, землях, чорносошні селяни; б) частина посадських людей, що сплачували державні податки, трудящі маси міського населення в 16-17 ст.
- 1. X: у брудному одязі → 2. Y: НЕКВАЛІФІКОВАНИЙ [2]: чорнороб (1: 1606) – ім. некваліфікований робітник, який виконує перев. фізично важку, брудну роботу, *перен.* той, хто виконує чорнову, копітку роботу, яка потребує багато сил, витривалості й терпіння; чорноробський (1: 1606) – прикм. до чорнороб, який складається з чорноробів.
- 1. X: темний, позбавлений світла → 2. Y: ПОГРОМНИК-РЕАКЦІОНЕР [5]: чорносотенець (1: 1606) – ім. див. чорносотенці; чорносотенна (1: 1606) – ім. політ. жін. до чорносотенець; чорносотенний (1: 1606) – прикм. до чорносотенці; чорносотенство (1: 1606) – ім. політ. 1. рух чорносотенців. 2. збірн. до чорносотенці; чорносотенці (1: 1606) – ім. політ. члени крайньо-правих організацій в Росії в 1905 – 1917 рр., які виступали під гаслами монархізму, великодержавного шовінізму та антисемітизму.
- 1. X: темний, позбавлений світла → 2. Y: СПРИЧИНЕНИЙ ДИЯВОЛОМ [1]: чорна хвороба (1: 1605) – ім. падуча хвороба, епілепсія (вважалася результатом одержимості духами).
- 1. X: темний, позбавлений світла → 2. Y: НЕ ПАРАДНИЙ, НЕ НАРЯДНИЙ [1]: чорний хід (1: 1605) – ім. прохід у будівлі, призначений переважно для господарських потреб.
- 1. X: темний, позбавлений світла → 2. Y: НЕВІДОМИЙ [1]: чорний ящик (1: 1605) – ім. система, в якій зовнішньому спостерігачеві доступні лише вхідні та вихідні величини, а внутрішня будова її й процеси, які в ній відбуваються, невідомі.

Таблиця Б.2.1

ЧОРНИЙ КОЛІР:
мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув; АНЛ	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (37–27%) Людина (1) Частина тіла (36) <i>ім. (17), прикм. (20)</i>	2 1 1	34 34			1 1	ЧАСТИНА РОСЛИНИ (1)
ТВАРИНА (34-24,8%) Тварина (2) Частина тіла (32) <i>ім. (18), прикм. (16)</i>	1 1	32 1 31			1 1	ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ (1)
РОСЛИНА (19 – 13,9%) Рослина (8) Частина рослини (11) <i>ім. (14), прикм. (5)</i>	9 6 3	10 2 8				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (7 – 5,1%) Природний об'єкт (7) <i>ім. (4), прикм. (3)</i>	3 3	1 1	2 2	1 1		ЛЮДИНА (1)
МІСЦЕ,ТЕРИТОРІЯ (3 – 2,2%) ім. (3) Місце, територія (3)	2 2	1 1				
АРТЕФАКТ (5 – 3,7%) Артефакт (5) <i>ім. (3), прикм. (2)</i>	2 2	3 3				
ОДЯГ (11 – 8%) Одяг, прикраси (11) <i>ім. (10), прикм. (1)</i>		11 11				
ЇЖА (4 – 2,9%) Їжа (4) <i>ім. (3), прикм. (1)</i>	3 3	1 1				
ЧОРНИЙ КОЛІР: символізація (17 – 12,4%) ім. (14), прикм. (3)			17			ПОГАННИЙ, ГАНЕБНИЙ (4) ПРОСТОНАРОДНИЙ, НИЗЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ(3) НЕКВАЛІФІКОВАНИЙ (2) ПОГРОМНИК, РЕАКЦІОНЕР (5) СПРИЧИНЕНИЙ ДИЯВОЛОМ (1) НЕ ПАРАДНИЙ, НЕ НАРЯДНИЙ (1) НЕВІДОМИЙ (1)
Разом: 137 (100 %) ім. (86), прикм. (51)	22 (16,1%)	93 (67,9%)	19 (13,9%)	1 (0,7%)	2 (1,4%)	

ЧОРНИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах**

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(115) 22				137
Партитивність		(21) 56	2		59
Інклюзивність		2	21		23
Власність		11	1		12
Контактна дія		(1)			1
Каузація		2			2
Темпоральність		1			1
Схожість/аналогія		(1) 1			2
Подібність (метафора)		(2) 17	1		20
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 22	(2 кроки) 90	(3 кроки) 25	(4 кроки) -	137

Додаток Б.3. ЧЕРВОНИЙ КОЛІР [65]

ЧЕРВОНИЙ (1: 1597) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим; кольору крові та його близьких відтінків; 2) уживається як складова частина деяких ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів; *символьна ознака кольору*: 1) *перен., політ., іст.* який стосується революційної діяльності; пов'язаний з радянським соціалістичним ладом.

ЧЕРВОНИЙ: онтологічна ознака предмета**Б.3.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [12]**

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [1]: червонокрівці (1: 1598) – ім. біол. червоні кров'яні тільця; еритроцити.

Метонімічний зсув [11]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [8]: червоношкірий (1: 1598) – прикм.** який має червонуватий колір шкіри (перев. про американських індіанців); червоношкірий (1: 1598) – ім. американський індіанець; червоногубий (1:

1597) – *прикм.* у якого червоні губи; червонолиций (1: 1598) – *прикм.* який має червоне обличчя; червонопикий (1: 1598) – *прикм.* те саме, що червонолиций; червонопиский (1: 1598) – *прикм.* 1. у якого червоний писок. 2. *зневажл.* те саме, що червонопикий; червоновидий (1: 1598) – *прикм.* те саме, що червонолиций; червонощокий (1: 1598) – *прикм.* який має рожеві, червоні щоки.

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [3]:** червоногубість (1: 1597) – *ім.* властивість за знач. червоногубий; червонопикість (1: 1598) – *ім.* властивість за знач. червонопикий; червонощокість (1: 1598) – *ім.* властивість за знач. червонощокий.

Б.3.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [19]

а) 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ**:

Метонімічний зсув [18]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [12]:** червонобокий (1: 1597) – *прикм.* який має червоний бік (червоні боки); червоноверхий (1: 1597) – *прикм.* який має червоний верх; червоногрудий (1: 1597) – *прикм.* який має червону шерсть або червоне пір'я спереду, на грудях; червонодзьобий (1: 1597) – *прикм.* який має червоний дзьоб; червонокрилий (1: 1598) – *прикм.* який має червоні крила; червононогий (1: 1598) – *прикм.* який має червоні ноги; червононіжка (1: 1598) – *ім.* птах ряду кулікоподібних, який має буру спину та оранжево-червоні ноги, травник; червононосий (1: 1598) – *прикм.* який має червоний ніс; червоноокий (1: 1598) – *прикм.* який має червоні очі; червоноперий (1: 1598) – *прикм.* який має червоне пір'я або червоні плавники; червоноперка, червонопірка (1: 1598) – *ім.* річкова риба родини корошових, яка має червонуваті плавники; червоноголовий (1: 1597) – *прикм.* 1. який має червону голову, голівку. 2. уживається як складова частина ботанічних, зоологічних та інших назв, що вказує на зовнішні ознаки – колір, масть тощо.
- 2. **Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [6]:** червонобокість (1: 1597) – *ім.* властивість за значенням червонобокий; червоноверхість (1: 1597) – *ім.* властивість за значенням червоноверхий; червонодзьобість (1: 1597) – *ім.* властивість за значенням червонодзьобий; червонокрилість (1: 1598) – *ім.* властивість за значенням червонокрилий; червоноокість (1: 1598) – *ім.* властивість за значенням червоноокий; червоноголовість (1: 1597) – *ім.* властивість за значенням червоноголовий.

Метафоричний + метонімічний зсуви [1]:

- 1. Така **ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ → 2. ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** червономордий (1: 1598) – *прикм.* те саме, що червонолиций.

Б.3.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [13]

а) **1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [2]:** червоне дерево (1: 1597) – ім. 2. деревина червоного дерева і деяких подібних (зокрема, червоної вільхи), що використовується для виготовлення меблів вищої якості; червоний перець (1: 1597) – ім. 2. плід червоного перцю, гостро пекучий на смак.

Метонімічний зсув [11]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [7]:** червонолистий (1: 1598) – прикм. який має червонувате листя; червонокачанний (1: 1597) – прикм. з червоним качаном; червонокорий (1: 1597) – прикм. який має червонувату кору; червоноголовий (1: 1597) – прикм. 2. уживається як складова частина ботанічних назв; червоноголовець (1: 1597) – ім. те саме, що підосичник; червоне дерево (1: 1597) – ім. 1. порода цінних, перев. тропічних дерев з червонуватою або коричневою деревиною; червоний перець (1: 1597) – ім. 1. південна рослина родини пасльонових з плодами у вигляді стручків.
- **2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]:** червонокорість (1: 1597) – ім. властивість за знач. червонозорий.
- **2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]:** червонодеревий (1: 1597) – прикм. зробл. з червоного дерева.
- **2. Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [2]:** червонодеревець (1: 1597) – ім. столяр, який виготовляє меблі з червоного дерева або взагалі меблі вищої якості; червонодеревник (1: 1597) – ім. те саме, що червонодеревець.

Б.3.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [5]

а) **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]:** червоне зміщення (1: 1597) – ім. астр. зміщення спектральних ліній у бік довгих хвиль спектра, що зумовлюється зменшенням частоти випромінювання; червонозем (1: 1597) – ім. родючий залізистий ґрунт субтропічної зони, багатий на перегній; червоний залізняк (1: 1597) – ім. те саме, що гематит.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** червономідний (1: 1598) – прикм. 1. стос. до червоної міді.

Метафоричний / аналоговий зсув [1]:

- **2. Схожість (Корелят > Компаратив) [1]:** червономідний (1: 1598) – прикм. 2. який має колір червоної міді.

Б.3.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [6]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ:**

Метонімічний зсув [3]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** червонозорий (1: 1597) – прикм. який має червону зірку, червоні зорі; червонозоряний (1: 1597) – прикм. те саме, що червонозорий.

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: червонозорість (1: 1597) – ім. властивість за знач. червонозоряний.

б) 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ:

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]: червонодашний (1: 1597) – прикм. у якого червоний дах; червоноламкий (1: 1598) – прикм. із сталі з великим вмістом сірки; сталь дає тріщини при гарячій обробці тиском (купання, штампування, вальцювання).
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: червоноламкість (1: 1598) – ім. властивість сталі з великим вмістом сірки давати тріщини при гарячій обробці тиском.

Б.3.6. Ознаковий домен ЇЖА [1]

- а) 1. Така ЇЖА [1]: червоне вино (1: 1597) – ім. вино, виготовлене з певних сортів винограду темного кольору.

ЧЕРВОНІЙ: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [9]:

- 1. Х: кольору крові → 2. У: У НЕБЕЗПЕЦІ [1]: червона книга (1: 1597) – ім. багатотомне видання, яке здійснюється Міжнародною спілкою охорони природи і містить відомості про види тварин і рослин, які зникають і потребують охорони; зібрання подібних відомостей по якій-небудь області, частини країни.
- 1. Х: кольору крові → 2. У: РЕВОЛЮЦІЙНИЙ [7]: червона армія (робітничо-селянська Червона армія) (1: 1597) – ім. армія, створена 23.02.1918 р. для захисту і підтримання Радянської влади; червоноармієць (1: 1597) – ім. рядовий воїн Червоної армії; червоноармійський (1: 1597) – прикм. стос. до Червоної Армії, червоноармійця; червоногвардієць (1: 1597) – ім. боєць Червоної гвардії; червоногвардійський (1: 1597) – прикм. стос. до Червоної гвардії, червоногвардійця; червонофлотець (1: 1598) – ім. рядовий моряк Військово-морського флоту СРСР; червонофлотський (1: 1598) – прикм. стос. до червонофлотця.
- 1. Х: кольору крові → 2. У: КРАЙНЬОЛІВИЙ, АГРЕСИВНИЙ [1]: коричнево-червона доктрина (1: 575) – ім. про спільність і схожість крайньоправих і крайньолівих ідеологій, політичних доктрин.

ЧЕРВОНИЙ КОЛІР:
мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув; АНЛ	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (12 – 18,6%) Частина тіла (12) <i>ім. (5), прикм. (7)</i>	1 1	11 11				
ТВАРИНА (19 – 29,2%) Частина тіла (19) <i>ім. (8), прикм. (11)</i>		18 18			1 1	ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ (1)
РОСЛИНА (13 – 20%) Частина рослини (13) <i>ім. (8), прикм. (5)</i>	2 2	11 11				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (5 – 7,7%) Природний об'єкт (5) <i>ім. (3), прикм. (2)</i>	3 3	1 1	1 1			
АРТЕФАКТ (6 – 9,2%) Артефакт (3) Частина артефакту(3) <i>ім. (2), прикм. (4)</i>		6 3 3				
ЇЖА (1 – 1,5%) Їжа (1) <i>ім. (1)</i>	1 1					
ЧЕРВОНИЙ КОЛІР: символізація (9 – 13,8%) <i>ім. (6), прикм. (3)</i>			9			У НЕБЕЗПЕЦІ (1) РЕВОЛЮЦІЙНИЙ (7) КРАЙНЬОЛІВНИЙ, АГРЕСИВНИЙ (1)
Разом: 65 (100 %) <i>ім. (33), прикм. (32)</i>	7 (10,8%)	47 (72,3%)	10 (15,4%)	-	1 (1,5%)	

Таблиця Б.3.2

ЧЕРВОНИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах**

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(58) 7				65
Партитивність		(12) 32	1		45
Інклюзивність		1	12		13
Контактна дія		2			2
Схожість/аналогія		1			1
Подібність (метафора)		(1) 9			10
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 7	(2 кроки) 45	(3 кроки) 13	(4 кроки) -	65

Додаток Б.4. ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР [19]

ЗЕЛЕНИЙ (1: 456) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) один із основний кольорів спектра – середній між жовтим та блакитним; який має колір трави, листя, зелені; 2) зроблений із зелені, рослинності; який заріс зеленню, травою, кущами; що стосується зелені, рослинності; 3) недозрілий, недоспілий (про злакові рослини, фрукти, овочі і т. ін.); 4) *перен.* екологічні напрями та рухи, мета яких – захист довкілля, а також перебудова усіх галузей громадського життя, економіки, зовнішньої політики, освіти та ін.; мають широку соціальну базу; 5) хворобливо блідий (про колір обличчя, шкіри людини); символьна ознака кольору: 1) *перен.* який не має життєвого досвіду; недосвідчений.

ЗЕЛЕНИЙ: онтологічна ознака предмета**Б.4.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [2]****а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:**

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: зеленоокий (1: 457) – *прикм.* із зеленими очима.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: зеленоокість (1: 457) – *ім.* властивість за знач. зеленоокий.

Б.4.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [3]

а) **1. Така ТВАРИНА [1]:** зелені бактерії (1: 456) – ім. мікроорганізми, що містять хлорофіл і засвоюють вуглекислий газ за допомогою сонячної енергії.

б) **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:**

Метонімічний зсув [2]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** зеленоголовий (1: 457) – прикм. з зеленою головою; зеленоочка (1: 457) – ім. муха, личинки якої пошкоджують сходи й колосся хлібних злаків.

Б.4.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [6]

а) **1. Така РОСЛИНА [1]:** зелена аптека (1: 456) – ім. про дикорослі лікарські рослини.

Метонімічний зсув [4]:

- 2. **Контактна дія (Пацієнс > Агенс) [1]:** зелений патруль (1: 456) – ім. громадська група, що здійснює нагляд за рослинністю, її охорону.
- 2. **Партитивність (Частина > Ціле-полія) [2]:** зелені свята (святки) (1: 456) – ім. одне зі свят православної церкви, яке відзначається на п'ятдесятій день після Великодня і супроводжується прибиранням хати всередині і зовні зеленню; зелена неділя (1: 456) – ім. день, яким починаються зелені свята.
- 2. **Партитивність (Місце > Те, що знаходиться поряд) [1]:** зелений театр (1: 456) – ім. літній театр серед зелені.

б) **1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ:**

Метонімічний зсув [1]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** зеленолистий (1: 457) – прикм. із зеленим листям.

Б.4.4. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [7]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ [2]:** зелене світло (1: 456) – ім. сигнал зеленого кольору в очковому світлофорі як знак, що дозволяє рух; зелене мило (1: 456) – ім. рідке мило зеленувато-бурого кольору, вживається як дезінфікуючий засіб.

Метонімічний зсув [4]:

- 2. **Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** зелена хвиля (1: 456) – ім. автоматична система, режим світлофорного регулювання, що забезпечує оптимальний режим транспортного руху в місті.
- 2. **Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]:** зелений шантаж (1: 456) – ім. а) активне скуповування акцій компанії, яка стає об'єктом спроби

поглинання для того, щоб змусити її викупити свої акції за високою ціною; б) викуп компанією власних акцій за підвищеною ціною у фірми, що скупила значний пакет її акцій і погрожує поглинути компанію (від англ. *green* /гроші/ + *mail* /шантаж, піратство/, за аналогією з *blackmail*).

- **2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [2]: зелена карта (1: 456) – ім.** а) угода про взаємне визнання страхового покриття громадянської відповідальності власників засобу автотранспорту та про надання взаємної допомоги з урегулювання збитків, що виникають у міжнародному автотранспортному сполученні; зелена карта (1: 456) – ім. б) свідоцтво, яке дає вид на проживання у США за певних умов.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія / ФІЗИЧНА ПОДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ [1]: зелена вулиця (1: 456) – ім.** про відсутність перешкод, затримок у здійсненні чого-небудь.

Б.4.5. Ознаковий домен ЇЖА [1]

- а) **1. Така ЇЖА (напій) [1]: зелений чай (1: 456) – ім.** різновид гіркуватого на смак чаю, що дає зеленувато-жовтуватий, дуже запашний настій.

Таблиця Б.4.1

ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР:

мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референти а сфера метафор
ЛЮДИНА (2–10,5%) Частина тіла (2) <i>ім. (1), прикм. (1)</i>		2 2				
ТВАРИНА (3–15,8%) Тварина (1) Частина тіла (2) <i>ім. (2), прикм. (1)</i>	1 1	2 2				
РОСЛИНА (6–31,6%) Рослина (5) Частина рослини (1) <i>ім. (5), прикм. (1)</i>	1 1	5 4 1				
АРТЕФАКТ (7 – 36,8%) Артефакт (7) <i>ім. (7)</i>	2 2	4 4		1 1		СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ (1)
ЇЖА (1 – 5,3%) Їжа (1) <i>ім. (1)</i>	1 1					
Разом: 19 (100 %) <i>ім. (16), прикм. (3)</i>	5 (23,6%)	13 (68,4%)	-	1 (5,3%)	-	

ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах**

Пропозиційно-нальна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(14) 5				19
Партитивність		(2) 9			11
Інклюзивність		2	1		3
Контактна дія		1			1
Подібність (метафора)			1		1
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 5	(2 кроки) 12	(3 кроки) 2	(4 кроки) -	19

Додаток Б.5. ЖОВТИЙ КОЛІР [39]

ЖОВТИЙ (1: 369-370) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) а) який має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середній між оранжевим і зеленим; який має колір золота, яєчного жовтка, соняшникового суцвіття; б) уживається як постійний епітет до деяких назв; в) зблідлий, змарнілий, із жовтим відтінком; худий; г) засохлий, вигорілий, зів'ялий; 2) уживається як складова частина ботанічних назв, термінів; символьна ознака кольору: 1) *перен.* низькопробний, продажний, зрадницький.

ЖОВТИЙ: онтологічна ознака предмета**Б.5.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [10]****а) 1. Така ЛЮДИНА:**

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [2]: жовта гарячка (1: 369-370) – ім. природно-вогнищева, карантинна, гостра двофазна вірусна хвороба; жовта пропасниця (1: 370) – ім. гостре інфекційне захворювання (один із різновидів малярії), збудником якого є вірус; ознаками хвороби є гарячка, інтоксикація, жовтяниця, крововиливи.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [2]: жовта пляма (1: 370) – ім. найчутливіша частина сітківки ока, розміщена назовні від диска зорового нерва; виконує функцію центрального зору; жовте тіло (1: 370) – ім.

ендокринна залоза, яка розвивається в яєчнику на місці граафового пухирця після овуляції.

Метонімічний зсув [6]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [5]: жовтолиций (1: 370) – прикм. який має жовтий колір шкіри обличчя; жовтолиці (1: 370) – прикм. ті, обличчя яких мають жовту шкіру; жовтоносий (1: 370) – прикм. у якого жовтий ніс; жовтошкірий (1: 370) – прикм. із жовтою шкірою; жовтощокий (1: 370) – прикм. із жовтими щоками.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: жовтощокість (1: 370) – ім. абстр. ім. до жовтощокий.

Б.5.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [19]

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [18]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [16]: жовтобокий (1: 370) – прикм. який має жовтий бік (боки); жовтоголовий (1: 370) – прикм. з жовтою головою; жовтогрудий (1: 370) – прикм. з жовтими грудьми; жовтокрилий (1: 370) – прикм. у якого жовті крила; жовтоногий (1: 370) – прикм. із жовтими ногами; жовторотий (1: 370) – прикм. 1. із жовтим дзьобом; жовтодзьобий (1: 370) – прикм. те саме, що жовторотий; жовточеревий (1: 370) – прикм. з жовтим черевом; жовтошкурый (1: 370) – прикм. у якого жовта шкура; жовтобрюховий (1: 370) – прикм. 2. у якого жовте черевце (брюхо); жовтобрюх (1: 370) – ім. велика неотруйна з жовтуватим черевом змія; жовточеревий полоз; жовтобрюха (1: 370) – ім. маленька з жовтим черевцем пташечка з ряду горобцеподібних; жовтобрюшка (1: 370) – ім. те саме, що жовтобрюха; жовтопуз (1: 370) – ім. велика безнога ящірка (довжиною до 1,5 м), нижня частина тіла якої має жовтувате забарвлення; жовтопузик (1: 370) – ім. те саме, що жовтопуз; жовтодушка (1: 370) – ім. те саме, що куниця.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [2]: жовтокрилість (1: 370) – ім. властивість за знач. жовтокрилий; жовторотість (1: 370) – ім. абстр. до жовторотий.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 3. ЛЮДИНА [1]: жовторотий (1: 370) – прикм. 2. перен. назва людей молодих, недосвідчених, без життєвого досвіду.

Б.5.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [4]

а) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ:

Метонімічний зсув [4]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [4]: жовтолистий (1: 370) – прикм. із жовтим листям; жовтоцвіт (1: 370) – ім. 1. назва різних лугових і

польових рослин, що цвітуть жовтим цвітом. 2. *розм.* трав'яниста рослина, росте в степах і по узліссях, цвіте великими жовтими квітами, використовується в медицині: горицвіт; жовтозілля (1: 370) – *ім.* збірн. трав'янисті бур'яни рослини складноцвітих, що цвітуть переважно жовтим цвітом і дають велику кількість насіння; жовтофіоль (1: 370) – *ім.* те саме, що лакфіоль – кімнатна або садова трав'яниста рослина з жовтими або червоно-жовтими запашними квітками.

Б.5.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]

а) **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]:** жовтозем (1: 370) – *ім.* легкий глинистий ґрунт сірувато-жовтого та жовто-білястого кольору.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться) [1]: Жовті Води (1: 370) – *ім.* місто.
- 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться / Ціле) → 3. Партитивність (Ціле > Частина) [1]: жовтоводський (1: 370) – *прикм.* до Жовті Води.

Б.5.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [1]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ:**

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [1]: жовтий білет (1: 370) – *ім.* у деяких країнах – реєстрова картка повіі для реєстрації у поліції.

ЖОВТИЙ: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [2]:

- 1. X: низькопробний папір → 2. Y: НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ → Y: [1]: жовта преса (1: 370) – *ім.* низькопробна, продажна преса, що в гонитві за сенсацією публікує вигадану й перекручену інформацію, скандальну хроніку, компрометуючі факти з особистого життя відомих людей. (За однією з версій «жовта преса» отримала свою назву через колір паперу, на якому друкувалися перші бульварні газети. Оскільки видання призначалися для масового читача, видавці з метою економії друкували їх на дешевому папері, що швидко жовтів).
- 1. X: вікна будівлі, де засідали зрадники → 2. Y: ЗРАДНИЦЬКИЙ [1]: жовті профспілки (1: 370) – *ім.* назва профспілок, лідери яких проводять політику співробітництва з роботодавцями. (Ймовірно термін виник під час страйку у Франції у 1887, коли роботодавці створили профспілку для зриву страйку; члени цього союзу засідали в приміщенні, в якому вікно було заклеєне жовтим папером замість скла, розбитого страйками).

Таблиця Б.5.1

**ЖОВТИЙ КОЛІР:
мотиваційні характеристики в українських композитах**

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (10–25,6%) Людина (2) Частина тіла (8) <i>ім. (5), прикм. (5)</i>	2 2	8 2 6				
ТВАРИНА (19–48,7%) Частина тіла (19) <i>ім. (7), прикм. (12)</i>		18 18		1 1		ЛЮДИНА (1)
РОСЛИНА (4 – 10,3%) Частина рослини (4) <i>ім. (3), прикм. (1)</i>		4 4				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (3 – 7,7%) Природний об'єкт (3) <i>ім. (2), прикм. (1)</i>	1 1	2 2				
АРТЕФАКТ (1 – 2,6%) Артефакт (1) <i>ім. (1)</i>		1 1				
ЖОВТИЙ КОЛІР: символізація (2 – 5,1%), ім. (2)			2			НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ (1) ЗРАДНИЦЬКИЙ (1)
Разом: 39 (100 %) ім. (20), прикм. (19)	3 (7,7%)	33 (84,6%)	2 (5,1%)	1 (2,6%)	-	

Таблиця Б.5.2

**ЖОВТИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах**

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(36) 3				39
Локативність		(1) 1			2
Партитивність		(4) 25	1		30
Інклюзивність		1	3		4
Каузація		2			2
Подібність (метафора)		2	1		3
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 3	(2 кроки) 31	(3 кроки) 5	(4 кроки) -	39

**Додаток Б.6. СИНІЙ, ГОЛУБИЙ,
БЛАКИТНИЙ КОЛІР [21]**

СИНІЙ (1: 1317) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має забарвлення одного з основних кольорів спектра — середній між голубим і фіолетовим; який цвіте квітками такого кольору; зроблений із квіток такого кольору; який кольором наближається до синього; який має відтінок синього кольору; уживається як постійний епітет до деяких назв; 2) який дуже зблід, змарнів або почервонів, набувши відтінку такого кольору (про обличчя, шкіру); який має обличчя, шкіру такого кольору (про людину); 3) уживається як складова частина ботанічних, зоологічних та інших назв, термінів.

ГОЛУБИЙ (1: 251) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має забарвлення одного з основних кольорів спектра — середнього між зеленим і синім; 2) кольору ясного неба; 3) світло-синій, блакитний.

БЛАКИТНИЙ (1: 86) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) небесно-голубого кольору; голубий.

СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ: онтологічна ознака предмета
Б.6.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [10]
а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:
Метонімічний зсув [8]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [6]:** синьоокий (1: 1319) – *прикм.* із синіми очима, у знач. ім. синьоока жінка, дівчина із синіми очима; синьооко (1: 1319) – *присл.* до синьоокий; блакитноокий (1: 86) – *прикм.* який має блакитні очі; голубоокий (1: 251) – *прикм.* з голубими очима; синьозорий (1: 1319) – *прикм.* 2. із синіми очима; голуба кров (1: 251) – *ім. ірон.* про дворянське, аристократичне походження кого-небудь.
- **2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [2]:** синьоокість (1: 1319) – *ім.* властивість за знач. синьоокий; блакитноокість (1: 86) – *прикм.* абстр. до ім. блакитноокий.

Метафоричний + метонімічний зсуви [2]:

- **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА РОСЛИНИ → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** синьоокий (1: 1319) – *прикм.* 2. із синіми квітками.
- **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ → 2. ЧАСТИНА ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** синьоочка (1: 1319) – *ім.* ковелін, мінерал класу сульфідів, із синіми вкрапленнями.

Б.6.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [3]

а) **1. Така ТВАРИНА [1]: синій кит** (1: 1317) – ім. водяний ссавець роду смугачів; найбільша тварина на земній кулі.

б) **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ [2]: синьоголовий** (1: 1319) – *прикм.* із синьою головою, голівкою; **синьокрилий** (1: 1319) – *прикм.* із синіми крилами.

Б.6.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [2]

а) **1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [1]: синьоцвіття** (1: 1319) – ім. синій цвіт, сині квіти.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: синьоцвіт** (1: 1319) – ім. 1. сокирки; 2. кручені паничі.

Б.6.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]

а) **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]: синій мул** (1: 1317) – ім. осад морських басейнів сталеві-сірого або синювато-сірого кольору із сірководневим запахом.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: синьозорий** (1: 1319) – *прикм.* 1. із синіми зорями, блакитний.

Метафоричний зсув [1]:

- **1. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ-1 → ОБ'ЄКТ-2 [1]: синьозорий** (1: 1319) – *прикм.* 3. який нагадує сині зорі.

Б.6.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [2]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ [1]: голубі фішки** (1: 251) – ім. *перен.* звичайні акції найбільш відомих великих компаній США.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: синьоламкість** (1: 1319) – ім. зниження пластичності сталі при одночасному підвищенні міцності, що спостерігається при деформації в інтервалі температур, які викликають синій колір мінливості.

Б.6.6. Ознаковий домен ОДЯГ [1]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: синя панчоха (1: 1317) – ім. зневажл. суха, черства жінка, що втратила чарівність, цілком віддалася науковим інтересам, книгам.

Таблиця Б.6.1

СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ КОЛІР:

мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (10 – 47,6%) Частина тіла (10) <i>ім. (3), прикм. (6), присл. (1)</i>		8 8			2 2	ЧАСТИНА РОСЛИНИ (1) ЧАСТИНА ПРИРОДНОГО ОБ'ЄКТА (1)
ТВАРИНА (3 – 14,3%) Тварина (1) Частина тіла (2) <i>ім. (1), прикм. (2)</i>	3 1 2					
РОСЛИНА (2 – 9,5%) Частина рослини (2) <i>ім. (2)</i>	1 1	1 1				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (3 – 14,3%) Природний об'єкт (3) <i>ім. (1), прикм. (2)</i>	1 1	1 1	1 1			ОБ'ЄКТ (1)
АРТЕФАКТ (2 – 9,5%) Артефакт (2) <i>ім. (2)</i>	1 1	1 1				
ОДЯГ (1 – 4,8%) Одяг (1) <i>ім. (1)</i>		1 1				
Разом: 21 (100 %) <i>ім. (10), прикм. (10), присл. (1)</i>	6 (28,6%)	12 (57,1%)	1 (4,8%)	-	2 (9,5%)	

Таблиця Б.6.2

СИНИЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах**

Пропозиціональна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(15) 6				21
Партитивність		(3) 8	2		13
Інклюзивність			3		3
Власність		1			1
Подібність (метафора)		(2) 1			3
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 6	(2 кроки) 10	(3 кроки) 5	(4 кроки) -	21

Додаток Б.7. КОРИЧНЕВИЙ КОЛІР [2]

КОРИЧНЕВИЙ (1: 575) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) кольору кориці або смаженої кави; брунатний; символьна ознака кольору: 1) пов'язаний із фашизмом і неофашизмом, фашистський, неофашистський.

КОРИЧНЕВИЙ: символічна ознака кольору

Метонімічний + метафоричний зсуви [2]:

- 1. X: колір одягу фашистів → 2. Y: **ФАШИСТСЬКИЙ, КРАЙНЬОПРАВИЙ, АГРЕСИВНИЙ** [2]: коричнева чума (1: 575) – *ім.* про фашизм (назва походить від кольору форми членів націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини); коричнево-червона доктрина (1: 575) – *ім.* про спільність і схожість крайньоправих і крайньолівих ідеологій, політичних доктрин.

Таблиця Б.7.1

КОРИЧНЕВИЙ КОЛІР:**мотиваційні характеристики в українських композитах**

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
КОРИЧНЕВИЙ КОЛІР: символізація (2 – 100%) <i>ім.</i> (2)			2			ФАШИСТСЬКИЙ, КРАЙНЬОПРАВИЙ, АГРЕСИВНИЙ (2)
Разом: 2 (100 %) <i>ім.</i> (2)			2 (100%)			

Додаток Б.8. СІРИЙ КОЛІР [18]

СІРИЙ (1: 1324) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) колір, середній між білим і чорним; барва попелу; блідий, з відтінком такого кольору (про обличчя, про людину з таким обличчям); із шерстю, що має барву попелу (про тварин); із сивиною (про волосся); неяскравий, тьмянний; безбарвний, однотонний; 2) хмарний, похмурий (про погоду, ранок, день і т. ін.); 3) уживається як складова частина зоологічних, ботанічних, геологічних, технічних та інших назв, термінів; символьна ознака кольору: 1) *перен.* нічим не примітний, невиразний; позбавлений новизни; одноманітний; беззмістовний; бідний за змістом (про художній твір, лекцію і т. ін.); позбавлений виразності, яскравості, оригінальності; 2) *перен., заст.* який належить до непривілейованого класу; простий; неосвічений, малокультурний.

СІРИЙ: онтологічна ознака предмета
Б.8.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [2]

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [1] *сіра речовина [мозку]* (1: 1324) – *ім.* фізіол. речовина, яка складається з нервових клітин і в якій містяться нервові центри різних органів.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** *сіроокий* (1: 1325) – *прикм.* з сірими очима, людина, що має сірі очі.

Б.8.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [6]

а) 1. Така ТВАРИНА [4]: *сіра куріпка* (1: 1324) – *ім.* птах родини фазанових, поширений в лісових і лісостепових зонах Європи і Західної Азії; *сіра сова* (1: 1324) – *ім.* те саме, що неясить; *сірий кит* (1: 1324) – *ім.* морський ссавець підряду беззубих китів; *сірий пануга* (1: 1324) – *ім.* те саме, що жако.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [2]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** *сіромастий* (1: 1325) – *прикм.* який має сіру масть; *сірогровий* (1: 1325) – *прикм.* який має сіру гриву (про коней).

Б.8.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [1]

а) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ:

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: сіролистий (1: 1325) – прикм. з листям сіруватого відтінку.

Б.8.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [5]

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]: сіре тіло (1: 1324) – ім. тіло, у якого коефіцієнт поглинання електромагнітних хвиль менший за 1 і не залежить від довжини хвилі; сірозем (1: 1325) – ім. ґрунт із світло-жовтим забарвленням, сформований на лесах під пустельно-степовою рослинністю.

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [3]: сіроземний (1: 1325) – прикм. сірозем, сіроземні ґрунти; сірокам'яний (1: 1325) – прикм. змурований або витесаний із каменю, що має сіру барву; сіропіщаний (1: 1325) – прикм. який складається із сірого піску, насипаний, виготовлений із нього.

Б.8.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [2]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [2]: сірий папір (1: 1324) – ім. папір низької якості; сіре сукно (1: 1324) – ім. сирове, грубе небілене сукно, з якого шили верхній одяг (сіряки тощо).

СІРИЙ: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [2]:

- 1. Х: недостатньо освітлений → 2. У: НЕЗАКОННИЙ [1]: сірий ринок (1: 1324) – ім. а) неофіційний, неявний ринок; б) неофіційне котирування та обмін цінних паперів за їх очікуваним курсом до офіційного випуску на біржу.
- 1. Х: між білим та чорним → 2. У: ДОЗВОЛЕНИЙ [1]: сірий список (1: 1324) – ім. список шкідливих речовин, які можуть бути скинені в морські та океанські води за міжнародною угодою.

Таблиця Б.8.1

СІРИЙ КОЛІР:
мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (2 – 11,1%) Частина тіла (2) <i>ім. (1), прикм. (1)</i>	1 1	1 1				
ТВАРИНА (6 – 33,3%) Тварина (4) Частина тіла (2) <i>ім. (4), прикм. (2)</i>	4 4	2 2				
РОСЛИНА (1 – 5,6%) <i>прикм. (1)</i> Частина рослини (1)		1 1				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (5 – 27,8%) Природний об'єкт (5) <i>ім. (2), прикм. (3)</i>	2 2	3 3				
АРТЕФАКТ (2 – 11,1%) <i>ім. (2)</i> Артефакт (2)	2 2					
СІРИЙ КОЛІР: символізація (2 – 11,1%) <i>ім. (2)</i>			2			НЕЗАКОННИЙ (1) ДОЗВОЛЕНИЙ (1)
Разом: 18 (100 %) <i>ім. (11), прикм. (7)</i>	9 (50%)	7 (38,9%)	2 (11,1%)			

Таблиця Б.8.2

СІРИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(9) 9				18
Партитивність		4			4
Інклюзивність		3			3
Подібність (метафора)		2			2
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 9	(2 кроки) 9	(3 кроки) -	(4 кроки) -	18

Додаток Б.9. РОЖЕВИЙ КОЛІР [11]

РОЖЕВИЙ (1: 1230) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) світло-червоний; який має рум'янці; рум'яний; уживається як складова частина назв деяких рослин і тварин; символьна ознака кольору: 1) *перен.* нічим не затьмарений; радісний, світлий; з радісними сподіваннями (про мрії, надії, плани).

РОЖЕВИЙ: онтологічна ознака предмета

Б.9.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [4]

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [4]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: рожевощокий (1: 1231) – *прикм.* який має рожеві щоки, рум'яні щоки.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: рожевощокість (1: 1231) – *ім.* властивість за знач. рожевощокий.
- 2. Каузація (Фактитив > Каузатор) [2]: рожевий лишай (1: 1230) – *ім.* захворювання шкіри з групи інфекційних еритем; рожева хвороба (1: 1230) – *ім.* те саме, що акродинія.

Б.9.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [4]

а) 1. Така ТВАРИНА [1]: рожевий шпак (1: 1230) – *ім.* рід птахів родини шпакових.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [3]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]: рожевобокий (1: 1230) – *прикм.* який має бік (боки) рожевого кольору; рожевокрилий (1: 1230) – *прикм.* з рожевими крилами.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: рожевобокість (1: 1230) – *ім.* властивість за знач. рожевобокий.

Б.9.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [3]

а) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [1]: рожеве дерево (1: 1230) – *ім.* деревина тропічних і субтропічних дерев рожевого або рожево-червоного кольору, іноді із запахом троянди.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: рожевоплідний (1: 1231) – *прикм.* у якого рожеві плоди.
- 2. Партитивність (Частина > Ціле / Вміст) → 3. Інклюзивність (Вміст > Контейнер-явище) [1]: рожевоплідність (1: 1231) – *ім. абстр.* до рожево плідний.

Таблиця Б.9.1

РОЖЕВИЙ КОЛІР:

мотиваційні характеристики в українських композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (4 – 36,4%) Частина тіла (4) <i>ім. (3), прикм. (1)</i>		4 4				
ТВАРИНА (4 – 36,4%) Тварина (1) Частина тіла (3) <i>ім. (2), прикм. (2)</i>	1 1	3 3				
РОСЛИНА (3 – 27,2%) Частина рослини (1) <i>ім. (2), прикм. (1)</i>	1 1	2 2				
Разом: 11 (100 %) <i>ім. (7), прикм. (4)</i>	2 (18,2%)	9 (81,8%)	-	-	-	

Таблиця Б.9.2

РОЖЕВИЙ КОЛІР (онтологічна ознака):

концептуальні засади мотиваційних зсувів в українських композитах

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(9) 2				11
Партитивність		(3) 4			7
Інклюзивність			3		3
Каузація		2			2
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 2	(2 кроки) 6	(3 кроки) 3	(4 кроки) -	11

Таблиця Б.10

**Кольороконцепти в композитах української мови:
порівняльний аналіз**

Ознакові домени	ЛЮДИНА 100 (25,4%)	ТВАРИН А 110 (28%)	РОСЛИНА 53 (13,5%)	ПРИРОД НИЙ ОБ'ЄКТ 30 (7,6%)	МІСЦЕ, ТЕРИТО РІЯ 3 (0,8%)	АРТЕФАКТ 26 (6,6%)	ОДЯГ 18 (4,6%)	ЇЖА 8 (2%)	символізація 45 (11,5%)	Разом: 393(100%) ім. (225), прикм.(167), присл. (1)
БІЛИЙ	23 – 28,4%	22 – 27,2%	5 – 6,2%	7 – 8,6%	-	3 – 3,7%	6 – 7,4%	2 – 2,5%	13 – 16%	81 (20,6%) ім. (40), прикм. (41)
ЧОРНИЙ	37 – 27%	34 – 24,8%	19 – 13,9%	7 – 5,1%	3 – 2,2%	5 – 3,7%	11 – 8%	4 – 2,9%	17 – 12,4%	137 (34,9%) ім. (86), прикм. (51)
ЧЕРВОНИЙ	12 – 18,6%	19 – 29,2%	13 – 20%	5 – 7,7%	-	6 – 9,2%	-	1 – 1,5%	9 – 13,8%	65 (16,5%) ім. (33), прикм. (32)
ЗЕЛЕНИЙ	2 – 10,5%	3 – 15,8%	6 – 31,6%	-	-	7 – 36,8%	-	1 – 5,3%	-	19 (4,8%) ім. (16), прикм. (3)
ЖОВТИЙ	10 – 25,6%	19 – 48,7%	4 – 10,3%	3 – 7,7%	-	1 – 2,6%	-	-	2 – 5,1%	39 (9,9%) ім. (20), прикм. (19)
СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ	10 – 47,6%	3 – 14,3%	2 – 9,5%	3 – 14,3%	-	2 – 9,5%	1 – 4,8%	-	-	21 (5,4%) ім. (10), прикм. (10), присл. (1)
КОРИЧНЕВИЙ	-	-	-	-	-	-	-	-	2 – 100%	2 (0,5%) ім. (2)
СІРИЙ	2 – 11,1%	6 – 33,3%	1 – 5,6%	5 – 27,8%	-	2 – 11,1%	-	-	2 – 11,1%	18 (4,6%) ім. (11), прикм. (7)
РОЖЕВИЙ	4 – 36,4%	4 – 36,4%	3 – 27,2%	-	-	-	-	-	-	11 (2,8%) ім. (7), прикм.(4)

Додаток В
Кольороконцепти в ономасіологічних ознаках композитів
НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ

ΛΝΕΓ – 1 (150 000 слів), НРС – 2 (67 000 слів).

Додаток В.1. ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ /
БІЛИЙ КОЛІР [51]

ΑΣΠΡΟΣ (1: 298; 2: 147) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1. який має білий колір; 2. білий колір молока, снігу; 3. блідий колір обличчя через неприємні емоції; 3. світлий, ясний, яскравий; 4. білошкірий (про людину); 5. побляклий, вигорілий. **ΛΕΥΚΟΣ** (1: 1006; 2: 477) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має колір снігу, молока; 2) який має світлий/білий колір шкіри; 3) білий (про одяг); 4) білий, світлий; 5) білий, світлошкірий; *символьна ознака кольору*: 1) *перен.* якого не звинувачують у юридичній або моральній помилці, тобто чистий, невинний; 2) *перен.* чистий, незаплямований, бездоганий.

ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ: онтологічна ознака предмета

В.1.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [17]

а) 1. Така ЛЮДИНА [1]: *λευκοθεα* (1: 1006) – *ім.* морська богиня.

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]:** *εμπόριο λευκής σαρκός* (1: 1006) – *ім.* торгівля живим товаром.

Метафоричний зсув [1]:

- **1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]:** *λευκός νάνος* (1: 1006) – *ім.* білий карлик, маленькі зірки (астр).

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [4]: *λευκοκύτταρος* (1: 1005) – *ім.* лейкоцит; *λευκοκύτταρο* (1: 1005) – *ім.* білі клітини крові; *λευκορροια* (1: 1005-1006) – *ім.* білі виділення без крові жіночої статеві системи; *λευκά αιμοσφαίρια* (1: 1006) – *ім.* білі клітини крові.

Метонімічний зсув [10]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [7]:** *ασπροπρόσωπος* (1: 298) – *прикм.* 1. із білим обличчям; *ασπρογένης* (1: 298) – *ім.* білоборода, сивоборода людина; *ασπρομάλλης* (1: 298) – *ім.* 1. той, хто має сиве волосся; *ασπρομάλλης* (1: 298) – *ім.* 2. літній, старий; *ασπρομαλλούσα* (1: 298) – *ім.* сивоволоса жінка;

λευκόθριξ (1: 1005) – ім. сивий, сивоволоса людина; άσπρα μαλλιά (1: 298) – ім. похилий вік.

- ο 2. Каузація (Афектив > Каузатор) [3]: λευκοκύτταρογενεση (1: 1005) – ім. лейкоцитогенез; λευκοκυττάρωση (1: 1005) – ім. лейкемія; λευκοπενια (1: 1005) – ім. лейкемія, патологічне зменшення кількості лейкоцитів у крові нижче фізіологічної норми.

В.1.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [1]

- α) 1. Така ТВАРИНА [1]: ασπροψαρο (1: 298) – ім. велика риба річок та озер зі срібним забарвленням та їстівним м'ясом.

В.1.3. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [6]

- α) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [5]: Ασπρη Θάλασσα (1: 298) – ім. Егейське море на відміну від Чорного моря; ασπρόχωμα (1: 298) – ім. біла глина, ґрунт із домішками глини та вапна; λευκό φως (1: 1006) – ім. світло, що відповідає всім радіусам видимого спектра; λευκές νύχτες (1: 1006) – ім. білі, світлі ночі в країнах арктичного циклу; λευκόχρυσος (1: 1006) – ім. платина (біле золото).

Метонімічний зсув [1]:

- ο 2. Каузація (Фактитив > Каузатор) [1]: λευκοπύρωση (1: 1005) – ім. нагрів металевого тіла до досить великої температури, коли воно буде випромінювати біле світло.

В.1.4. Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [1]

- α) 1. Таке МІСЦЕ [1]: Ασπροθαλασσιτισσα (1: 298) – ім. набережна (букв. "білий морський шлях").

В.1.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [8]

- α) 1. Такий АРТЕФАКТ [7]: λευκοσίδηρος (1: 1006) – ім. жерсть; Λευκη Βίβλος (1: 1006) – ім. біла книга (збірник офіційних державних документів, пов'язаних з внутрішніми та зовнішніми питаннями країни); λευκή κόλλα (1: 1006) – ім. білий/чистий аркуш (термін застосовується, коли учень на екзамені не відповів на жодне питання та здав викладачу чисті аркуші); λευκή σημαία (1: 1006) – ім. білий прапор – будь-яка біла тканина, яка використовується як прапор і демонструє, що особа не має агресивних цілей (наприклад, приходить до переговорів); λευκά είδη (1: 1006) – ім. тканинні вироби, що застосовуються у побуті (серветки, скатертини, простирадла і т. ін.); Λευκός Πύργος (1: 1006) – ім. Біла Вежа (історична пам'ятка, символ міста Салоніки, побудований після завоювання міста турками в 1430 р.); Λευκός Οίκος (1: 1006) – ім. Білий Дім.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Каузація (Каузатор > Фактитив) [1]: λευκός θάνατος (1: 1006) – ім. біла смерть (наркотик, героїн).

В.1.6. Ознаковий домен ОДЯГ [5]

- а) 1. Такий ОДЯГ [2]: ασπρόρρουχο (1: 298) – ім. 1. біла нижня білизна; ασπρόρρουχο (1: 298) – ім. 2. білий одяг для господарського використання.

Метонімічний зсув [5]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [3]: ασπροντυμένος (1: 298) – прикм. одягнений у біле; λευκοντυμένος (1: 1005) – прикм. одягнений у біле; λευκοφόρος (1: 1006) – прикм. одягнений у біле.
- 2. Контактна дія (Пацієнс > дія) [1]: λευκοφορώ (1: 1006) – дієсл. одягати біле.
- 2. Власність (Власність > Власник / Мешканець) → 3. Локативність (Мешканець > Територія) [1]: Λευκωσία (1: 1006) – ім. Білорусія (за однією з версій, воїнів-русичів під час битви супроводжували священики у святковому білому вбранні).

В.1.7. Ознаковий домен ЇЖА [2]

- а) 1. Така ЇЖА (напій) [2]: το λευκο κρασι, ο λευκός οίνος (1: 1006) – ім. біле віно, вино жовтуватого кольору, на відміну від рожевого та червоного.

ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ: символічна ознака предмета

Метафоричний зсув [9]:

- 1. Х: світлий, освітлений → 2. У: РАДІСНИЙ [1]: άσπρη μέρα (1: 298) – ім. щасливий і радісний момент.
- 1. Х: світлий → 2. У: СПРЯМОВАНИЙ НА ДОБРО [1]: λευκή μαγεία (1: 1006) – ім. біла магія або магія, яка викликає сили добра або спрямована на хороше.
- 1. Х: чистий, позбавлений бруду → 2. У: без НЕГАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ [3]: ασπροπρόσωπος (1: 298) – прикм. 2. який не соромиться чогось, який виправданий; λευκή ψήφος (1: 1006) – ім. 2. голос наданий за виправданий вирок (у суді); λευκός γάμος (1: 1006) – ім. законний шлюб.
- 1. Х: позбавлений (іншого) кольору → 2. У: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНСЕРВАТИВНИЙ [2]: Λευκοί (1: 1006) – ім. білогвардійці; Λευκός Στρατός (1: 1006) – ім. Білогвардійське військо, біла армія, сформована після Жовтневої революції в Росії офіцерами, повірила в царський режим і була переможена Червоною армією в результаті громадянської війни;
- 1. Х: позбавлений (іншого) кольору → 2. У: ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ [1]: λευκή απεργία (1: 1006) – ім. італійський страйк (працівники, не порушуючи трудове законодавство, виходять на роботу та виконують свої обов'язки, але дуже повільно).

- 1. X: пустий, незаповнений → 2. Y: БЕЗ ПРІОРИТЕТІВ [1]: *λευκή ψήφος* (1: 1006) – *ім.* 1. голосування, при якому дехто утримувався та не віддав перевагу жодному з кандидатів.

Таблиця В.1.1

ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ / БІЛИЙ:

мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (17 – 33,3%) Людина (3) Частина тіла (14) <i>ім.</i> (16), <i>прикм.</i> (1)	5 1 4	11 1 10	1 1			ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1)
ТВАРИНА (1 – 1,9%) Тварина (1) <i>ім.</i> (1)	1 1					
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (6 – 11,8%) Природний об'єкт (6) <i>ім.</i> (6)	5 5	1 1				
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (1 – 1,9%) Місце, територія (1) <i>ім.</i> (1)	1 1					
АРТЕФАКТ (8 – 15,9%) Артефакт (8) <i>ім.</i> (8)	7 7	1 1				
ОДЯГ (7 – 13,7%) Одяг, прикраси (7) <i>ім.</i> (3), <i>прикм.</i> (3), <i>дієсл.</i> (1)	2 2	5 5				
ЇЖА (2 – 3,9%) Їжа (2) <i>ім.</i> (2)	2 2					
ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ: символізація (9 – 17,6%) <i>ім.</i> (8), <i>прикм.</i> (1)			9			РАДІСНИЙ (1), СПРЯМОВАНИЙ НА ДОБРО (1), БЕЗ НЕГАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ (3), ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ, КОНСЕРВАТИВНИЙ (2), ПРИХИЛЬНИЙ ДО ПОРЯДКУ (1), БЕЗ ПРІОРИТЕТІВ (1)
Разом: 51 (100 %) <i>ім.</i> (45), <i>прикм.</i> (5), <i>дієсл.</i> (1)	23 (45,1%)	18 (35,3%)	10 (19,6%)	-	-	

ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ / БІЛИЙ (онтологічна ознака):

концептуальні засади мотиваційних зсувів в новогрецьких композитах

Пропозиційна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(28) 23				51
Локативність			1		1
Партитивність		8			8
Власність		(1) 3			4
Контактна дія		1			1
Каузація		5			5
Подібність (метафора)		10			10
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 23	(2 кроки) 27	(3 кроки) 1	(4 кроки) -	51

**Додаток В.2. ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ,
ΜΕΛΑΣ / ЧОРНИЙ КОЛІР [53]**

ΜΑΥΡΟΣ (1: 1058; 2: 497) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) темний (про колір, що зустрічається в природі, про безмісячну ніч, про повну відсутність світла); 2) а) чорний – найтемніший колір, що існує в природі (вугільний колір), повна нестача світла; 3) чорний колір одягу, що означає жалобу; 4) темний, похмурий; 5) чорношкірий; людина африканського походження; людина, яка багато працює у рабстві; 6) який пов'язаний із неграми, їхньою культурою, 7) ефіоп; негр; мавр (уст.); 8) який має темну шкіру внаслідок засмаги; 9) кінь з чорною гривою; вороний кінь; 10) який має темний колір або відтінок; 11) брудний; 12) (про вино) те, що має дуже темний червоний колір; 13) (про хліб) який має темний колір, тому що готується із цільнозернового борошна; 14) (про зуби) який має зіпсовані, пошкоджені зуби; 15) (сленг) гашиш; 16) літери алфавіту, які друкуються жирним шрифтом, таким чином, щоб виділити головне; символьна ознака кольору: 1) *перен.* гіркий, сумний; 2) злий, злісний, шкідливий; 3) (ірон.) голосування проти або негативне голосування; 4) який характеризується великими труднощами, стражданнями, катастрофами; 5) пов'язаний з неприємними відчуттями; 6) який виявився незадоволеним; 7) який пов'язаний з поняттям підземного, демонічним – магією; 8) який страждає

від нещастя, якого випробовує доля та обставини; 9) який характеризується злобою, недоброзичливістю; 10) який пов'язаний з ультраконсервативними поглядами чи протидією, який протистоїть різним реформам; реакційний, ультраправий; 11) незаконний; 12) жакливий. **ΜΕΛΑΝΟΣ** (1: 1068; 2: 501) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) чорний; 2) той, хто має чорну або темно-синю шкіру на тілі (від удару, холоду); *символьна ознака кольору*: 1) пов'язаний із негативним, поганим; 2) *перен.* темний, ганебний; 3) посинівший; почорнівший (від злості); **ΜΕΛΑΣ** (1: 1068; 2: 502) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) той, хто має дуже темний колір; 2) чорний, темний.

ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ: онтологічна ознака предмета

В.2.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [11]

а) **1. Така ЛЮДИНА [2]:** *μαυρη φυλη* (1: 1058) – *ім.* негроїдна раса; *μελαχρινος* (1: 1058) – *прикм.* який має смуглу шкіру та чорне волосся.

Метонімічний зсув [1]:

○ **2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]:** *μαυρη ηπειρος* (1: 1058) – *ім.* чорний континент – Африка.

б) **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [1]:** *μελανοδερμα* (1: 1068) – *ім.* пігментація шкіри через недостатність надниркових залоз або токсичну дію речовини.

Метонімічний зсув [7]:

○ **2. Партитивність (Частина > Ціле) [7]:** *μελαψος* (1: 1068) – *прикм.* дуже смуглявий, темношкірий; *μελανόμορφος* (1: 1068) – *прикм.* темнолиций, смуглявий; *μελανοφθαλμος* (1: 1068) – *прикм.* який має темні або чорні очі; *μαυρομάλλης* (1: 1058) – *прикм.* чорноволосий; *μαυρομάτης* (1: 1058) – *прикм.* чорноокий; *μαυροφρύδης* (1: 1059) – *прикм.* чорнобровий; *μαυρογένης* (1: 1058) – *ім.* чорнобородий.

В.2.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [4]

а) **1. Така ТВАРИНА [1]:** *μαυροπούλι* – (1: 1058) – *ім.* шпак.

Метафоричний зсув [2]:

○ **1. Така ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА [2]:** *μαύρο πρόβατο* (1: 1059) – *ім.* чорна вівця – людина, яка відрізняється від інших деякою (зазвичай, негативною) характеристикою чи тим, що протидіє іншим; *μελανουρι* (1: 1068) – *ім.* 2) красива смуглява молода жінка або дівчина.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: μελανουρι (1: 1068) – ім. 1) риба із чорними лініями на хвості.

В.2.3. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [7]

- а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [5]: μαυρος χρυαος (1: 1058) – ім. нафта; μελανη οπη (1: 1068) – ім. чорна діра; μαυρόχωμα (1: 1059) – ім. ґрунт чорного кольору, який утворений від розкладання органічних речовин і використовується переважно в садівництві; μελανοστρωμα (1: 1068) – ім. дуже сіра та темна хмара, що несе дощ або сніг; μαυρή τρύπα (1: 1058) – ім. 1. чорна діра – заключний етап розвитку зірки дуже великої маси.

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Локативність (Місце > Те, що там знаходиться) [1]: Μαυροβουνιο (1: 1058) – ім. Чорногорія.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ФІНАНСОВИЙ СТАН [1]: μαυρή τρύπα (1: 1058-1059) – ім. 2. чорна діра, великий борг в економіці чи дефіцит бюджету, який не може бути сплаченим і постійно зростає; 3. процес чи стан, який вимагає багато часу та грошей і постійно вимагає великої кількості громадських робіт.

В.2.4. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [7]

- а) 1. Такий АРТЕФАКТ [3]: μαυρες συσκευες (1: 1058) – ім. електроприлади – електронні пристрої, що мають чорний колір такі як магнітофони, музикальні центри, телевізори; μαυροπίνακας (1: 1058) – ім. 1. шкільна дошка чорного кольору, на якій пишуть вчителі та учні крейдою; μαυροτσούκαλο (1: 1059) – ім. 1. закопчений горщик – чорний горщик, каструля, яка почорніла від сажі.

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]: μελανοδοχειο (1: 1068) – ім. чорнильниця, маленький контейнер, в якому знаходяться чорнила, призначені для письма.
- 2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [1]: μαυροπίνακας (1: 1058) – ім. 2. чорний список, чорна дошка, на якій власники магазинів позначали, скільки їм випадково заборгували грошей покупці.

Метафоричний зсув [1]:

- 1. Такий АРТЕФАКТ → ЛЮДИНА [1]: μαυροτσούκαλο (1: 1059) – ім. 2. ірон. людина з дуже темною шкірою або людина, яка дуже засмагла від сонця.

б) 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: μαυρομάνικος (1: 1058) – прикм. із чорною ручкою.

В.2.5. Ознаковий домен ОДЯГ [8]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [7]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [5]: μαυροφόρος (1: 1059) – прикм. 1) одягнений у чорне; 2) одягнений у чорне через жалобу; μαυροντυμένος (1: 1058) – прикм. 1) одягнений у чорне; 2) одягнений у чорне через жалобу; μελανειμων (1: 1067) – прикм. одягнутий у чорне; μαυρομαντηλόυσα (1: 1058) – ім. жінка з чорною хустинкою на голові (часто через траур); μελανοχίτωνας (1: 1068) – ім. чорносорочечники – італійські фашисти, послідовники Муссоліні, які носили чорні сорочки.
- 2. Контактна дія (Пацієнс > дія) [2]: μαυροφορώ (1: 1059) – дієсл. одягати чорний одяг, одягнений в чорне, особливо коли в нього траур чи скорбота; μελανειμονώ (1: 1067) – дієсл. носити одяг чорного кольору, одягатися у чорне (через жалобу).

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- 2. Власність (Власність > Власник / ЛЮДИНА) → 3. ТВАРИНА [1]: μαύρη χήρα (1: 1058) – ім. чорна вдова – самка отруйного чорного павука, яка вбиває і пожирає свого партнера після спарювання.

В.2.6. Ознаковий домен ЇЖА [4]

- а) 1. Така ЇЖА [4]: μαυροπίπερο (1: 1058) – ім. духмяний перець темного кольору; μαυροδάφνη – «мавродафні» (1: 1058) – ім. солодке столове вино темно-червоного кольору, яке виробляється з ошпарених окропом ягід винограду й вважається особливо тонізуючим; μαυροζούμι (1: 1058) – ім. бульйон, зазвичай рідкий, темного кольору; μέλας ζωμός (1: 1068) – ім. юшка зі свинини, їжа давніх спартанців.

ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ: символічна ознака кольору

Метафоричний зсув [12]:

- 1. X: позбавлений світла → 2. Y: ЕМОЦІЙНО НЕГАТИВНИЙ [6]: μαυρη αληθεια (1: 1058) – ім. гірка правда; μαυρα δακρυα (1: 1058) – ім. дуже гіркі

сльози; *μαυρο χαλι* (1: 1058) – *ім.* зовсім жалюгідна ситуація; *Μαυρος Σεπτέμβρης* (1: 1058) – *ім.* вересень 1955 року, під час якого спалахнула хвиля тяжких насильств греків Константинополя під час турецької окупації; *μαύρο χιούμωρ* (1: 1058) – *ім.* чорний гумор для жартів над жахливими речами; *μαύρη κωμωδία* (1: 1058) – *ім.* чорна комедія – комедія, де гумор базується на неприязних та нещасних ситуаціях.

- 1. X: позбавлений світла → 2. Y: НЕЗАКОННИЙ [3]: *μαύρη αγορά* (1: 1058) – *ім.* чорний ринок, незаконний продаж за завищеними цінами на продукти, які заборонені чи яких не вистачає; *μαύρο χρήμα* (1: 1058) – *ім.* гроші які отримуються від тіньової економіки чи зовсім незаконним способом; *μαύρη εργασία* (1: 1058) – *ім.* чорна праця, таємна і зазвичай низькооплачувана.
- 1. X: позбавлений світла → 2. Y: ЗЛОЧИННИЙ [2]: *Μαυρη Βιβλος* (1: 1058) – *ім.* чорна книга – книга в якій записуються всі чорні схеми роботи державного устрою, особистості та ін. (переслідування, вбивства, порушення законодавства); *μαυρη λιστα* (1: 1058) – *ім.* чорний список – список особистостей, речей і т.д., які засуджують і які треба уникати чи знищувати.
- 1. X: темний, позбавлений світла → 2. Y: НЕВІДОМИЙ [1]: *μαύρο κουτί* (1: 1059) – *ім.* чорний ящик, електронне пристрій, ізольований та захищений спеціальною коробкою, розташований всередині повітряного судна та його навігаційних систем, а також записує розмови між льотчиком та контрольної вежею під час польоту, з тим щоб його можна було дослідити та встановити причини та умови потенційної аварії.

Таблиця В.2.1

ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ / ЧОРНИЙ:

мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (11 – 20,8%) Людина (3) Частина тіла (8) <i>ім. (4), прикм. (7)</i>	3 2 1	8 1 7				
ТВАРИНА (4 – 7,5%) Тварина (3) Частина тіла (1) <i>ім. (4)</i>	1 1	1 1	2 2			ЛЮДИНА (2)
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (7 – 13,2%) Природний об'єкт (7) <i>ім. (7)</i>	5 5	1 1	1 1			ФІНАНСОВИЙ СТАН (1)

АРТЕФАКТ (7 – 13,2%) Артефакт (6) Частина артефакту (1) <i>ім. (6), прикм. (1)</i>	3 3	3 2 1	1 1			ЛЮДИНА (1)
ОДЯГ (8 – 15,1%) Одяг, прикраси (8) <i>ім. (3), прикм. (3), дієсл. (2)</i>		7 7		1 1		ТВАРИНА (1)
ЇЖА (4 – 7,5%) Їжа (4) <i>ім. (4)</i>	4 4					
ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ: символізація (12 – 22,7%) <i>ім. (12)</i>			12			ЕМОЦІЙНО НЕГАТИВНИЙ (6) НЕЗАКОННИЙ (3) ЗЛОЧИННИЙ (2) НЕВІДОМИЙ (1)
Разом: 53 (100 %) <i>ім. (40), прикм. (11), дієсл. (2)</i>	16 (30,2%)	20 (37,7%)	16 (30,2%)	1 (1,9%)	-	

Таблиця В.2.2

**ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ / ЧОРНИЙ (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів в новогрецьких композитах**

Пропозицій- нальна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(37) 16				53
Локативність		1			1
Партитивність		9			9
Інклюзивність		3			3
Власність		(1) 5			6
Контактна дія		2			2
Подібність (метафора)		16	1		17
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 16	(2 кроки) 36	(3 кроки) 1	(4 кроки) -	53

**Додаток В.3. ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς /
ЧЕРВОНИЙ КОЛІР [25]**

ΚΟΚΚΙΝΟς (1: 914; 2: 446) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) який має колір крові, зрілого томату; 2) стиглий, зрілий; 3) червоний, колір крові, колір пристрасті; 4) колір відображення яскравих вогнів у дорожньому русі, який забороняє проходження фігур або пішоходів; 5) (в рулетці) один з двох кольорів, на які у грі роблять ставки на все – і виграють; 6) те, що робиться з помідорів та має їхній колір – макарони з соусом; символьні ознаки: 1) *політ.* ліві, комуністи; червоні, комуністи та особливо росіяни, які тоді керували; 2) *перен.* червоний, революційний, комуністичний. **ΕΡΥΘΡΟς** (1: 674) – *прикм.* онтологічна ознака предмета: 1) червоний; символьна ознака кольору: 1) який асоціюється з комунізмом – небезпечний.

ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς: онтологічна ознака предмета

В.3.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [6]

а) **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [2]:** *ερυθροκύτταρο* (1: 674) – *ім.* еритроцит, червоні клітини крові; *ερυθροβλασθη* (1: 674) – *ім.* еритробласти, материнська клітина еритроцитів, одна з проміжних стадій розвитку червоних кров'яних тілець (еритроцитів) у хребетних тварин і людини.

Метонімічний зсув [4]:

- ο **2. Партитивність (Частина > Ціле) [4]:** *κοκκινόμαλλης* (1: 914) – *прикм.* рудоволосий, рудий, хто має руде волосся (*букв.*); *κοκκινότριχης* (1: 914) – *прикм.* рудоволосий, рудий, хто має руде волосся (*букв.*); *κοκκινόγένις* (1: 914) – *ім.* рудобородий, чоловік з рудою бородою (*букв.*); *ερυθροδερμος* (1: 674) – *ім.* червоношкірий.

В.3.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [2]

а) **1. Така ТВАРИНА [1]:** *κοκκινόψαρο* (1: 914) – *ім.* окунь, велика їстівна риба Атлантичного океану червоного кольору із шипами на голові.

б) **1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:**

Метонімічний зсув [1]:

- ο **2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]:** *κοκκινόλαϊμης* (1: 914) – *ім.* малинівка – маленька пухка пташка, чия шийка не відділяється від тіла й має темно-помаранчевий колір голови й грудини, живе в лісах, парках і садах (*λαϊμος* – груди).

В.3.3. Ознаковий домен РОСЛИНА [1]

а) **1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНА [1]:** *κοκκινογούλι* (1: 914) – ім. буряк (γούλι – качан, кольрабі).

В.3.4. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]

а) **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [3]:** *κόκκινος πλανήτης* (1: 914) – ім. червона планета – планета Марс (букв.); *Ερυθρά Θάλασσα* (1: 674) – ім. Червоне море; *κοκκινόχωμα* (1: 914) – ім. червона глина, червоний ґрунт.

В.3.5. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [9]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ [3]:** *κόκκινο πανί* (1: 914) – ім. червона тканина, яка дратує бика під час кориди; *Ερυθρά Ημισέληνος* (1: 674) – ім. Червоний Півмісяць як емблема організації; *ερυθρόμορφος* (1: 674) – прикм. 1. який має червону зовнішність або форму.

Метонімічний зсув [5]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [3]:** *Ερυθρός Σταύρος* (1: 674) – ім. Червоний Хрест, Міжнародна гуманітарна організація; *κόκκινα φανάρια* (1: 914) – ім. червоний ліхтар як частина борделів, публічних будинків; *ερυθρόμορφος* (1: 674) – ім. 2. стиль живопису, в якому глибина композиції зображена чорним із вирізненням в ній форми червоного кольору глини.
- **2. Партитивність (Частина-1 > Ціле) → 3. Партитивність (Ціле > Частина-2) [1]:** *ερυθροσταυρίτης* (1: 674) – ім. член організації Червоного Хреста.
- **2. Каузація (Засіб > Каузатор) [1]:** *ερυθρογραφος* (1: 674) – ім. писар, який, використовуючи червоні чорнила, прикрашає початкову літеру тексту.

Метафоричний зсув [1]:

- **1. Такий АРТЕФАКТ → 2. ПРИЧИНА АГРЕСІЇ [1]:** *κόκκινο πανί* (1: 914) – ім. те, що викликає сильну реакцію (гнів, агресію і т.д.); те, що дратує.

В.3.6. Ознаковий домен ОДЯГ [1]

а) **1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:**

Метонімічний зсув [1]:

- **2. Власність (Власність > Власник) [1]:** *Κοκκινοσκουφίτσα* – Червона Шапочка (1: 914) – ім. для дівчини, яка одягнена в червоний колір. (σκουφί – єрмолка).

ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [3]:

- 1. X: кольору крові → 2. Y: РЕВОЛЮЦІЙНИЙ [3]: *Κόκκινος Στρατός* (1: 914) – ім. Червона Армія – радянська армія, яка була створена після Жовтневої Революції, її герої (букв.); *Ερυθρός Στρατός* (1: 674) – ім. Червона Армія (букв.); *ερυθροφρουρός* (1: 674) – ім. член молодіжної комуністичної організації у Китаї (*φρουρός* – караульний, конвоїр).

Таблиця В.3.1

ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς / ЧЕРВОНИЙ:

мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ΛΥΔΙΝΑ (6 – 24%) Частина тіла (6) ім. (4), прикм. (2)	2 2	4 4				
ΤΒΑΡΙΝΑ (2 – 8%) Тварина (1) Частина тіла (1) ім. (2)	1 1	1 1				
ΡΟΣΛΙΝΑ (1 – 4%) Частина рослини (1) ім. (1)	1 1					
ΠΡΙΡΟΔΝΙЙ ΟΒ'ΕΚΤ (3 – 12%) Природний об'єкт (3) ім. (3)	3 3					
ΑΡΤΕΦΑΚΤ (9 – 36%) Артефакт (9) ім. (8), прикм. (1)	3 3	5 5	1 1			ΠΡΙΧΙΝΑ ΑΓΡΕCΙΪ (1)
ΟΔΥΓ (1 – 4%) Частина одягу (1) ім. (1)		1 1				
ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς: символізація (3 – 12%) ім. (3)			3			РЕВОΛΥЦІЙ НИЙ (3)
Разом: 25 (100 %) ім. (22), прикм. (3)	10 (40%)	11 (44%)	4 (16%)	-	-	

Таблиця В.3.2

ΚΟΚΚΙΝΟς, ΕΡΥΘΡΟς / ЧЕРВОНИЙ (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в новогрецьких композитах**

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(15) 10				25
Партитивність		(1) 8	1		10
Власність		1			1
Каузація		1			1
Подібність (метафора)		4			4
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 10	(2 кроки) 14	(3 кроки) 1	(4 кроки) -	25

**Додаток В.4. ΠΡΑΣΙΝΟς, ΧΛΩΡΟς /
ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР [16]**

ΠΡΑΣΙΝΟς (1: 1464; 2: 646) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1. а) який має колір листя дерев; свіжої трави; 2) (про горіхи, фрукти) який ще недозрілий; 3) зарослий; де багато рослин, дерев або лісів; 4) зелений; 5) екологічно орієнтований. **ΧΛΩΡΟς** (1: 1954; 2: 815) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) (про рослини) яке тільки що проросло, зелене і ще не дозріло; 2) (про сир) тільки що зроблений і не призначений для тривалого зберігання; 3) який був виготовлений зовсім нещодавно і не встиг розкритися, показати свої якості; 4) сирий; 5) свіжий; молодий.

ΠΡΑΣΙΝΟς, ΧΛΩΡΟς: онтологічна ознака предмета**В.4.1. Ознаковий домен ΤΒΑΡΙΝΑ [2]**

а) **1. Така ΤΒΑΡΙΝΑ [1]:** *πρασινογουστέρα* (1: 1464) – *ім. велика зелена ящірка*.

Метафоричний зсув [1]:

- **1. Така ΤΒΑΡΙΝΑ → 2. НІСЕНІТНИЦЯ [1]:** *πράσινα άλογα* (1: 1464) – *ім. нісенітниця, абсурд (букв. – «зелений кінь»)*.

В.4.2. Ознаковий домен РОСЛИНА [6]

а) 1. Така РОСЛИНА [2]: *χλωρόφυτο* (1: 1954) – *ім.* 1. декоративна рослина з довгим листям, що схиляється донизу і має світло-зелений колір з біло-жовтими смугами вздовж них; *χλωρόφυτο* (1: 1954) – *ім.* 2. зелені морські водорості, виявлені в прісній воді або в вологих місцях (на скелях у воді, на поверхні стоячої води тощо).

Метонімічний зсув [2]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]:** *πράσινη επανάσταση* (1: 1464) – *ім.* введення у виробництво сільськогосподарської продукції у 1960-і, а саме – молодих сортів рису, пшениці і кукурудзи, отриманих шляхом поліпшення їхньої генетики в міжнародних науково-дослідних центрах і збільшення виробництва основних харчових продуктів, що вирішувало продовольчі проблеми в країнах Азії та Латинської Америки.
- **2. Інклюзивність (Вміст > Контейнер) [1]:** *πράσινη ζώνη* (1: 1464) – *ім.* зелена зона або площа посадки дерев в околиці міста по міському плану.

б) 1. Така ЧАСТИНА РОСЛИНИ [2]: *χλωροπλάστης* (1: 1954) – *ім.* хлоропласт, спеціалізовані клітини рослин, що містить хлорофіл і в якому відбувається процес фотосинтезу; *χλωροφύλλη* (1: 1954) – *ім.* найважливіший барвник рослин, який має зелений колір і перетворює сонячну енергію в хімічну.

В.4.3. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [4]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [1]: *πράσινη γραμμή* (1: 1464) – *ім.* лінія, встановлена наприкінці 1963 року ділить кіпрську столицю Нікосію на дві частини (вигравірувані на папері зеленим олівцем тодішнім командувачем британських баз на Кіпрі).

Метонімічний зсув [2]:

- **2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст) [1]:** *πράσινη κάρτα* (1: 1464) – *ім.* зелена карта (дозвіл).
- **2. Партитивність (Частина-1 > Ціле) → 3. Партитивність (Ціле > Частина-2) [1]:** *πρασινοφρουρός* (1: 1464) – *ім.* член організації ПАСОК, який діяв на своєму робочому місці в якості представника своєї партії, вдаючись до зловживань і натискань (*φρουρός* – часовий, караульний, охоронець). Ймовірно, назва походить через зелену емблему організації.

Метонімічний + метафоричний зсуви [1]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія / ФІЗИЧНА ПОДІЯ) → 3. СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ [1]:** *πράσινο φως* (1: 1464) – *ім.* згода, дозвіл приступити до виконання плану (букв. – «зелене світло»).

В.4.4. Ознаковий домен ОДЯГ [2]

а) 1. Такий ОДЯГ:

Метонімічний зсув [2]:

- 2. Власність (Власність > Власник) [1]: *πρασινοσκοῦφης* (1: 1464) – ім. 1. прасінокуфіс, командос (*σκοῦφης* – ермолка).
- 2. Власність (Власність > Власник / Частина) → 3. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *πρασινοσκοῦφηδες* – ім. 2. організація Λόχος Ορεινών Καταδρομών (підрозділ горців-командувачів). Розміщення та навчання грецьких командирів, що проводиться у центрі підготовки спеціальних сил.

В.4.5. Ознаковий домен ЇЖА [2]

- а) 1. Така ЇЖА [2]:** *χλωροτύρι* (1: 1954) – ім. молодий сир; *χλωροσταφιδίτης* (1: 1954) – ім. зелене вино (із зеленого коринфського винограду).

Таблиця В.4.1

ΠΡΑΣΙΝΟΣ, ΧΛΩΡΟΣ / ЗЕЛЕНИЙ:

мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ТВАРИНА (2 – 12,5%) Тварина (2) <i>ім. (2)</i>	1 1		1 1			НІСЕНІТНИЦЯ (1)
РОСЛИНА (6 – 37,5%) Рослина (4) Частина рослини (2) <i>ім. (6)</i>	4 2 2	2 2				
АРТЕФАКТ (4 – 25%) Артефакт (4) <i>ім. (4)</i>	1 1	2 2		1 1		СОЦІАЛЬНА ПОДІЯ (1)
ОДЯГ (2 – 12,5%) Одяг (2) <i>ім. (2)</i>		2 2				
ЇЖА (2 – 12,5%) Їжа (2) <i>ім. (2)</i>	2 2					
Разом: 16 (100 %) <i>ім. (16)</i>	8 (50%)	6 (37,5%)	1 (6,25%)	1 (6,25%)	-	

ΠΡΑΣΙΝΟΣ, ΧΛΩΡΟΣ / ЗЕЛЕНИЙ (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в новогрецьких композитах**

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(8) 8				16
Партитивність		(2) 1	2		5
Інклюзивність		2			2
Власність		(1) 1			2
Подібність (метафора)		1	1		2
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 8	(2 кроки) 5	(3 кроки) 3	(4 кроки) -	16

**Додаток В.5. ΚΙΤΡΙΝΟΣ, ΞΑΝΘΟΣ /
ЖОВТИЙ КОЛІР [19]**

ΚΙΤΡΙΝΟΣ (1: 895; 2: 439) – *прикм. онтологічна ознака предмета: 1)* який має колір стиглого лимона; жовтий; 2) який зблід, блідий; 3) кольору стиглого лимона. **ΞΑΝΘΟΣ** (1: 1209; 2: 557) – *прикм. онтологічна ознака предмета: 1)* (про волосся) який має світло-жовтий або блідий колір, як колір золота або каменів; 2) який має світле волосся; 3) (про речі) який має золотисто-жовтий колір; 4) (про волосся) білявий, світлорусий; 5) (про масть коней) соловий, буланий.

ΞΑΝΘΟΣ, ΚΙΤΡΙΝΟΣ: онтологічна ознака предмета**В.5.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [12]**

- а) **1. Така ЛЮДИНА [1]:** *κίτρινη φυλή* (1: 895) – *ім. жовта раса – людська раса, до якої належать китайці, японці, корейці, монголи тощо, яка в основному характеризує людей з жовтий кольором шкіри і маленьким розрізом очей.*

Метонімічний зсув [1]:

- ο **2. Каузація (Афектив > Каузатор) [1]:** *κίτρινος πυρετός* (1: 895) – *ім. жовта лихоманка – гостре інфекційне захворювання тропічного та субтропічного*

клімату, викликане вірусом, передається через укуси різних комах і руйнує клітини печінки, викликаючи жовтяницю.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [10]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [7]: ξανθομάλλης (1: 1209) – *прикм.* який має світле волосся (букв.); ξανθότριχος (1: 1210) – *прикм.* який біляве волосся; ξανθό γένος (1: 1209) – *ім.* руський народ, росіяни (букв. – "світлий рід"); ξανθομούστακος (1: 1209) – *прикм.* який має світлі вуса; ξανθογύνης (1: 1209) – *ім.* людина із світло-русявою бородою; ξανθομαλλού (1: 1209) – *ім.* блондинка, жінка з білим волоссям; ξανθοπώγων (1: 1209) – *ім.* людина, яка має білу бороду.
- 2. Каузація (Фактитив > Каузатор) [3]: ξάνθωμα (1: 1210) – *ім.* ксантома – доброякісні золотисто-жовті пухлини, представлені переважно на ліктях, колінах, шкірі голови та на сухожиллях, внаслідок локального порушення обміну речовин; ξανθοκυανωπία (1: 1209) – *ім.* ксансоцианопсія – розлад зору, за якого все бачиться в синьому та жовтому; ξανθοψία (1: 1210) – *ім.* ксансопсія – патологічний стан зору, при якому предмети здаються жовтими.

В.5.2. Ознаковий домен ТВАРИНА [2]

а) 1. Така ТВАРИНА:

Метафоричний зсув [2]:

- 1. ТАКА ТВАРИНА → 2. ЛЮДИНА [2]: ξανθίππη (1: 1209) – *ім.* 1. святий Православної Церкви (ξανθός + ίππος – *кінь*; кінь у традиціях багатьох народів шанується як священна тварина, а його золотисто-жовтий або світлий колір символізує добро); ξανθίππη (1: 1209) – *ім.* 2. (походить від жіночого імені Ксантиппа: *перен.* зла, сварлива жінка (дружина грецького філософа Сократа, відома своїм поганим характером, її ім'я стало прозивним для сварливих та дурних дружин. Проте вона мала знатне походження. На хороше походження Ксантиппи вказує її ім'я, від грецьких коренів ξανθός «*xanthos*» (золотисто-жовтий світловолосий, рудий) та ίππος «*hippos*» (кінь).

В.5.3. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]

- а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]: Κίτρινη Θάλασσα (1: 895) – *ім.* жовте море – частина китайського моря між Кореєю та узбережжям Китаю у північній частині Індійського океану; ξανθοφύλλη (1: 1210) – *ім.* жовта або помаранчева фарбувальна речовина, пов'язана з хлорофілом.

ΞΑΝΘΟΣ, ΚΙΤΡΙΝΟΣ : символна ознака кольору

Метонімічний + метафоричні зсуви [3]:

- 1. X: низькопробний папр → 2. Y: НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ → Y: [1]: *κίτρινος Τύπος* (1: 895) – ім. жовта преса – показ в пресі питань, які хвилюють зацікавленість громадськості (сексуальні скандали і т.д.), часто без дотримання журналістської етики, з перебільшенням, наклепом, вигадані репортажі і т. д. (За однією з версій «жовта преса» отримала свою назву через колір паперу, на якому друкувалися перші бульварні газети. Оскільки видання призначалися для масового читача, видавці з метою економії друкували їх на дешевому папері, що швидко жовтів).
- 1. X: вікна будівлі, де засідали зрадники → 2. Y: ЗРАДНИЦЬКИЙ [2]: *κίτρινο συνδικάτο* (1: 895) – ім. організації, що з'явилися наприкінці 19-го і початку 20-го сторіччя у Франції з метою боротьби з профспілками; *κίτρινος εργάτης* (1: 895) – ім. штрейкбрехер, зрадник. (Ймовірно, термін виник під час страйку у Франції у 1887, коли роботодавці створили профспілку для зриву страйку; члени цього союзу засідали в приміщенні, в якому вікно було заклеєне жовтим папером замість скла, розбитого страйками).

Таблиця В.5.1

ΞΑΝΘΟΣ, ΚΙΤΡΙΝΟΣ / ЖОВТИЙ:

мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (12 – 63,2%) Людина (2) Частина тіла (10) <i>ім. (9), прикм. (3)</i>	1	11 1 10				
ТВАРИНА (2 – 10,5%) Тварина (2) <i>ім. (2)</i>			2 2			ЛЮДИНА (2)
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2 – 10,5%) Природний об'єкт (2) <i>ім. (2)</i>	2	2				
ΞΑΝΘΟΣ, ΚΙΤΡΙΝΟΣ: символізація (3 – 15,8%) <i>ім. (3)</i>			3			НИЗЬКОПРОБНИЙ, ПРОДАЖНИЙ(1) ЗРАДНИЦЬКИЙ (2)
Разом: 19 (100 %) <i>ім. (16), прикм. (3)</i>	3 (15,8%)	11 (57,9%)	5 (26,3%)	-	-	

Таблиця В.5.2

ΞΑΝΘΟΣ, ΚΙΤΡΙΝΟΣ / ЖОВТИЙ (онтологічна ознака):**концептуальні засади мотиваційних зсувів в новогрецьких композитах**

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(16) 3				19
Партитивність		7			7
Каузація		4			4
Подібність (метафора)		5			5
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 3	(2 кроки) 16	(3 кроки) -	(4 кроки) -	19

Додаток В.6. ΜΠΛΕ, ΓΑΛΑΖΙΟΣ, ΓΑΛΑΝΟΣ / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ КОЛІР [5]

ΜΠΛΕ (1: 1142; 2: 536) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має насичений колір неба та моря; 2) синій. **ΓΑΛΑΖΙΟΣ** (1: 396; 2: 203) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має колір безхмарного неба або спокійного моря; 2) лазурний, який має колір безхмарного неба і спокійного моря, світло-блакитний; 3) голубий, блакитний, синій. **ΓΑΛΑΝΟΣ** (1: 397; 2: 204) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має колір безхмарного неба або спокійного моря; 2) з голубими очима; 3) голубий, блакитний, синій.

ΜΠΛΕ, ΓΑΛΑΖΙΟΣ, ΓΑΛΑΝΟΣ: онтологічна ознака предмета

В.6.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [2]

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [2]:

- **2. Партитивність (Частина > Ціле) [2]:** *γαλανομάτης* (1: 397) – *прикм. блакитноокий*; *γαλαζοαίματος* (1: 396) – *прикм. благородний, блакитної крові* – який пов'язаний з аристократією, який має аристократичне походження (вираз пояснюється тим, що іспанські дворяни середньовіччя мали під світлою шкірою вени блакитного кольору, які дуже вирізнялися, що було не притаманно арабським загарбникам із темним кольором шкіри).

В.6.2. Ознаковий домен ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]

а) **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [2]:** *γαλαζόπετρα* (1: 396) – ім. гідратований сульфат міді; *γαλαζόπετρα* (1: 396) – ім. 3. бірюза.

В.6.3. Ознаковий домен АРТЕФАКТ [1]

а) **1. Такий АРТЕФАКТ [1]:** *γαλαζόπετρα* (1: 396) – ім. 2. розчин позитивної міді та вапна, яким посипають виноградники для боротьби зі споривим грибок.

Таблиця В.6.1

МПЛЕ, ΓΑΛΑΖΙΟΥ, ΓΑΛΑΝΟΥ / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ:
мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (2 – 40%) Частина тіла (2) <i>прикм. (2)</i>		2 2				
ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (2 – 40%) Природний об'єкт (2) <i>ім. (2)</i>	2 2					
АРТЕФАКТ (1 – 20%) Артефакт (1) <i>ім. (1)</i>	1 1					
Разом: 5 (100 %) <i>ім. (3), прикм. (2)</i>	3 (60%)	2 (40%)	-	-	-	

Таблиця В.6.2

МПЛЕ, ΓΑΛΑΖΙΟΥ, ΓΑΛΑΝΟΥ / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ
(онтологічна ознака): концептуальні засади мотиваційних зсувів
в новогрецьких композитах

Пропозиційна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Четвертий дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(2) 3				5
Партитивність		2			2
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 3	(2 кроки) 2	(3 кроки) -	(4 кроки) -	5

Додаток В.7. ΓΚΡΙΖΟς, ΓΚΡΙ / СІРИЙ КОЛІР [5]

ΓΚΡΙΖΟς (1: 422; 2: 217) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) який має колір між білим і чорним; 2) колір попелу; *символьна ознака кольору*: 1) (*перен.*) одноманітний, якому бракує життя або інтересу; тьмянний, нудний, нейтральний, понурий; 2) (*перен.*) який має невизначений характер (стосовно його правового статусу); 3) (*перен.*) який має підозрілу роль у справі. **ΓΚΡΙ** (1: 422) – *прикм. онтологічна ознака предмета*: 1) сірий; попелястий.

ΓΚΡΙΖΟς, ΓΚΡΙ: онтологічна ознака предмета

В.7.1. Ознаковий домен ЛЮДИНА [1]

а) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ:

Метонімічний зсув [1]:

- 2. Партитивність (Частина > Ціле) [1]: *υκριζομάλλης* (1: 422) – *ім.* той, хто має сиве волосся.

ΓΚΡΙΖΟς, ΓΚΡΙ: символічна ознака предмета

Метафоричний зсув [4]:

- 1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: ПРИХОВАНИЙ [1]: *υκρίζα διαφήμιση* (1: 422, 498) – *ім.* прихована реклама, перегляд рекламованого продукту під час програми, як елемент сценарію.
- 1. X: недостатньо освітлений → 2. Y: НЕЗАКОННИЙ [1]: *υκρίζες ζώνες* (1: 422) – *ім.* географічні райони, на які подається судовий розгляд.
- 1. X: між білим та чорним → 2. Y: ЗМІШАНИЙ, ПРОМІЖНИЙ [2]: *υκρίζες ζώνες* (1: 422) – *ім.* географічні райони, зі змішаним населенням; *υκρίζες ζώνες* (1:422) – *ім.* будь-які ситуації, де важко точно визначити категорію об'єкта.

Таблиця В.7.1

ΓΚΡΙΖΟς, ΓΚΡΙ / СІРИЙ:

мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (1 – 20%) <i>ім.</i> (1) Частина тіла (1)		1	1			
ΓΚΡΙΖΟς, ΓΚΡΙ: символізація (4 – 80%) <i>ім.</i> (4)			4			ПРИХОВАНИЙ (1) НЕЗАКОННИЙ (1) ЗМІШАНИЙ, ПРОМІЖНИЙ (2)
Разом: 5 (100 %) <i>ім.</i> (5)	-	1 (20%)	4 (80%)			

**ГKPIZO₅, ГKPI / СІРИЙ (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів
в новогрецьких композитах**

Пропозиційна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(5)				5
Партитивність		1			1
Подібність (метафора)		4			4
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) -	(2 кроки) 5	(3 кроки) -	(4 кроки) -	5

Додаток В.8. POZ / РОЖЕВИЙ КОЛІР [1]

POZ (1: 1551; 2: 674) – *adj* онтологічна ознака предмета: 1) який має колір рожевої троянди; 2) який має колір між червоним та білим; 3) рожевий; символьна ознака кольору: 1) який має еротичний зміст.

POZ: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [1]:

- **1. X: кольору жіночого тіла → 2. Y: ЕРОТИЧНИЙ [1]:** *ροζ τηλεφωνα* (1: 1551, 1766) – *ім.* телефонна мережа, по якій хтось набирає конкретні номери, щоб почути за кошти магнітофонне повідомлення еротичного характеру або навпаки поговорити на еротичні теми.

**POZ / РОЖЕВИЙ:
мотиваційні характеристики в новогрецьких композитах**

Ознакові домени і концепти	Прямі номі- нації	Мето- німіч- ний (МТН) зсув	Мета- форич- ний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	МТР + МТН зсув	Референтна сфера метафор
POZ: символізація (1 – 100%) <i>ім.</i> (1)			1			ЕРОТИЧНИЙ (1)
Разом: 1 (100 %) <i>ім.</i> (1)	-	-	1 (100%)	-	-	

Таблиця В.8.2

POZ / РОЖЕВИЙ (онтологічна ознака):
концептуальні засади мотиваційних зсувів
в новогрецьких композитах

Пропозиційно- нальна схема	Перший деривацій- ний крок	Другий деривацій- ний крок	Третій деривацій- ний крок	Четвертий деривацій- ний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	(1)				1
Подібність (метафора)		1			1
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) -	(2 кроки) 1	(3 кроки) -	(4 кроки) -	1

**Кольороконцепти в композитах новогрецької мови:
порівняльний аналіз**

Ознакові домени	ЛЮДИНА 49 (28%)	ТВАРИН А 11 (6,3%)	РОСЛИН А 7 (4%)	ПРИРОД НИЙ ОБ'ЄКТ 20 (11,4%)	МІСЦЕ, ТЕРИТО- РІЯ 1 (0,5%)	АРТЕФАКТ 29 (16,6%)	ОДЯГ 18 (10,3%)	ЇЖА 8 (4,6%)	символізаці я 32 (18,3%)	Разом: 175 (100%) ім. (148), прикм. (24), дієсл. (3)
ΑΣΠΡΟΣ, ΛΕΥΚΟΣ/БІЛИЙ	17 – 33,3%	1 – 1,9%	-	6 – 11,8%	1 – 1,9%	8 – 15,9%	7 – 13,7%	2 – 3,9%	9 – 17,6%	51 (29,1%) ім. (45), прикм. (5), дієсл. (1)
ΜΑΥΡΟΣ, ΜΕΛΑΝΟΣ, ΜΕΛΑΣ/ ЧОРНИЙ	11 – 20,8%	4 – 7,5%	-	7 – 13,2%	-	7 – 13,2%	8 – 15,1%	4 – 7,5%	12 – 22,7%	53 (30,3%) ім. (40), прикм. (11), дієсл. (2)
ΚΟΚΚΙΝΟΣ, ΕΡΥΘΡΟΣ /ЧЕРВОНИЙ	6 – 24%	2 – 8%	1 – 4%	3 – 12%	-	9 – 36%	1 – 4%	-	3 – 12%	25 (14,3%) ім. (22), прикм. (3)
ΠΡΑΣΙΝΟΣ, ΧΛΩΡΟΣ /ЗЕЛЕНИЙ	-	2 – 12,5%	6 – 37,5%	-	-	4 – 25%	2 – 12,5%	2 – 12,5%	-	16 (9,1%) ім. (16)
ΞΑΝΘΟΣ, ΚΙΤΡΙΝΟΣ / ЖОВТИЙ	12 – 63,2%	2 – 10,5%	-	2 – 10,5%	-	-	-	-	3 – 15,8%	19 (10,9%) ім. (16), прикм. (3)
ΜΠΛΕ, ΓΑΛΑΖΙΟΣ, ΓΑΛΑΝΟΣ / СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ, ГОЛУБИЙ	2 – 40%	-	-	2 – 40%	-	1 – 20%	-	-	-	5 (2,9%) ім. (3), прикм. (2)
ΓΚΡΙΖΟΣ, ΓΚΡΙ / СІРИЙ	1 – 20%	-	-	-	-	-	-	-	4 – 80%	5 (2,9%) ім. (5)
ΡΟΖ / РОЖЕВИЙ	-	-	-	-	-	-	-	-	1 – 100%	1 (0,5%) ім.(1)

Додаток Г

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Свєцинська (Філатова) К. О., Шепітько С. В. Методологічні засади вивчення проблеми колоратурної композити // Вісник Маріупольського державного гуманітарного ун-ту. Серія: Філологія: зб. наук. праць / заг. ред. С. В. Безчотнікова. 2010. Вип. 3. С. 80–85.
(У роботі [Свєцинська (Філатова), Шепітько 2010], виконаній у співавторстві з Шепітько С. В., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис фактичних даних).
2. Свєцинська (Філатова) К. О. Ономасіологічний аспект української колоратурної композити // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2011. Вип. 95(2). С. 405–408.
3. Свєцинська (Філатова) К. О. Ономасіологічна структура колоративної композити (на матеріалі англійської і української мов) // Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту. Серія: Філологія: зб. наук. праць. 2012. Т. 15. № 1. С. 171–176.
4. Філатова К. О. Зіставний ономасіологічний аналіз колоративної композити на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного ун-ту. 2012. Вип. 51. С. 221–224.
5. Філатова К. О. Ономасіологічний аналіз колоративної композити на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Наукові записки Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Філологічні науки. Дискурсологія: мова, культура, суспільство: зб. наук. праць. 2013. № 2(38). С. 115–124.

6. Філатова К. О. Методика порівняльно-типологічного аналізу колоративних композитів на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць / ред. Н. Л. Іванницька. 2015. Вип. 21. С. 396–399.
7. Філатова К. О. Теоретичні основи номінативних процесів лексики: когнітивні засади // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного ун-ту ім. Івана Франка. Серія: філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2017. № 8. Т. 2. С. 130–134. *Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).*

Праці у зарубіжних спеціалізованих виданнях, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

8. Филатова Е. А. Когнитивно-ономасиологический анализ колоративных композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Научный потенциал: науч. журнал НИИ педагогики и психологии. Чебоксары, 2015. Вып. 1(18). С. 17–20.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Свещинская (Филатова) Е. А. Сопоставительный анализ способов образования композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук: матеріали VII Міжрегіональної конф. молодих учених та аспірантів / ГДПШМ, Горлівка, 10 квітня 2009 р. Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2009. Вип. 13. С. 10–13.
10. Свещинская (Филатова) Е. А. Способы образования и передачи композитов в английском, украинском и новогреческом языках // Актуальні проблеми філології: мовознавство, літературознавство, методика викладання філологічних дисциплін: зб. матеріалів

- Всеукраїнської наук.-практ. конф. / МДГУ, Маріуполь, 27 травня 2009 р. Маріуполь: МДГУ, 2009. С. 166–169.
11. Свєцинская (Филатова) Е. А. Сравнительный анализ способов образования сложных слов в английском, украинском и новогреческом языках // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XI підсум. наук.-практ. конф. викл. / МДГУ, Маріуполь, 30 січня 2009 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДГУ, 2009. С. 234–235.
 12. Свєцинская (Филатова) Е. А. Анализ способов образования композитов на материале трех языков (английского, украинского, новогреческого) // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XII підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДГУ, Маріуполь, 5 лютого 2010 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДГУ, 2010. С. 242–243.
 13. Свєцинська (Філатова) К. О. Колоративна композита з позицій когнітивної ономасіології // Філологічні студії молодих учених: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / МДУ, Маріуполь, 12 листопада 2010 р. Маріуполь: МДУ, 2010. С. 97–99.
 14. Свєцинська (Філатова) К. О. Шляхи та чинники формування колірною концепта на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XIII підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 4 лютого 2011 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2011. С. 314–316.
 15. Філатова К. О. Зіставний ономасіологічний аналіз англійської, української та новогрецької колоративної композити // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: зб. матер. I Міжнар. наук. конф. / МДУ, Маріуполь, 28–30 вересня 2012 р. / ред. С. В. Шепітько. Маріуполь: МДУ, 2012. С. 102–107.
 16. Філатова К. О. Досвід ономасіологічного аналізу колоративних композит на матеріалі англійської, української та новогрецької мов // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XV підсумк. наук.-

практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 1 лютого 2013 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2013. С. 183–186.

17. Филатова Е. А. Опыт ономаσιологического анализа колоративных композит (на материале английского, украинского и новогреческого языков) // Язык и культура в эпоху глобализации: сб. научн. трудов по матер. I Междунар. науч. конф. / СПбГЭУ, Санкт-Петербург, 2013 г. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГЭУ, 2013. Вып. 1. Т. 1. С. 257–264.
18. Філатова К. О. Теоретичні засади аналізу лексики // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: зб. матер. III Міжнар. наук. конф. / МДУ, Маріуполь, 29–30 вересня 2017 р. / ред. С. В. Шепітько. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 9–11.
19. Філатова К. О. Дослідницькі принципи когнітивної ономасіології та теорії номінації // Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матер. XX підсумк. наук.-практ. конф. викл. / МДУ, Маріуполь, 2 лютого 2018 р. / ред. К. В. Балабанов. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 221–223.
20. Філатова К. О., Мамонова О. І. Методологічні засади лінгвокогнітивного аналізу номінативних одиниць неблизькоспоріднених мов (англійської, української та новогрецької мов) // Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. / МДУ, Маріуполь, 18–19 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 542–544.
(У роботі [Філатова, Мамонова 2018], виконаній у співавторстві з Мамоновою О. І., особистим внеском дисертанта є добір, систематизація і частковий опис даних).